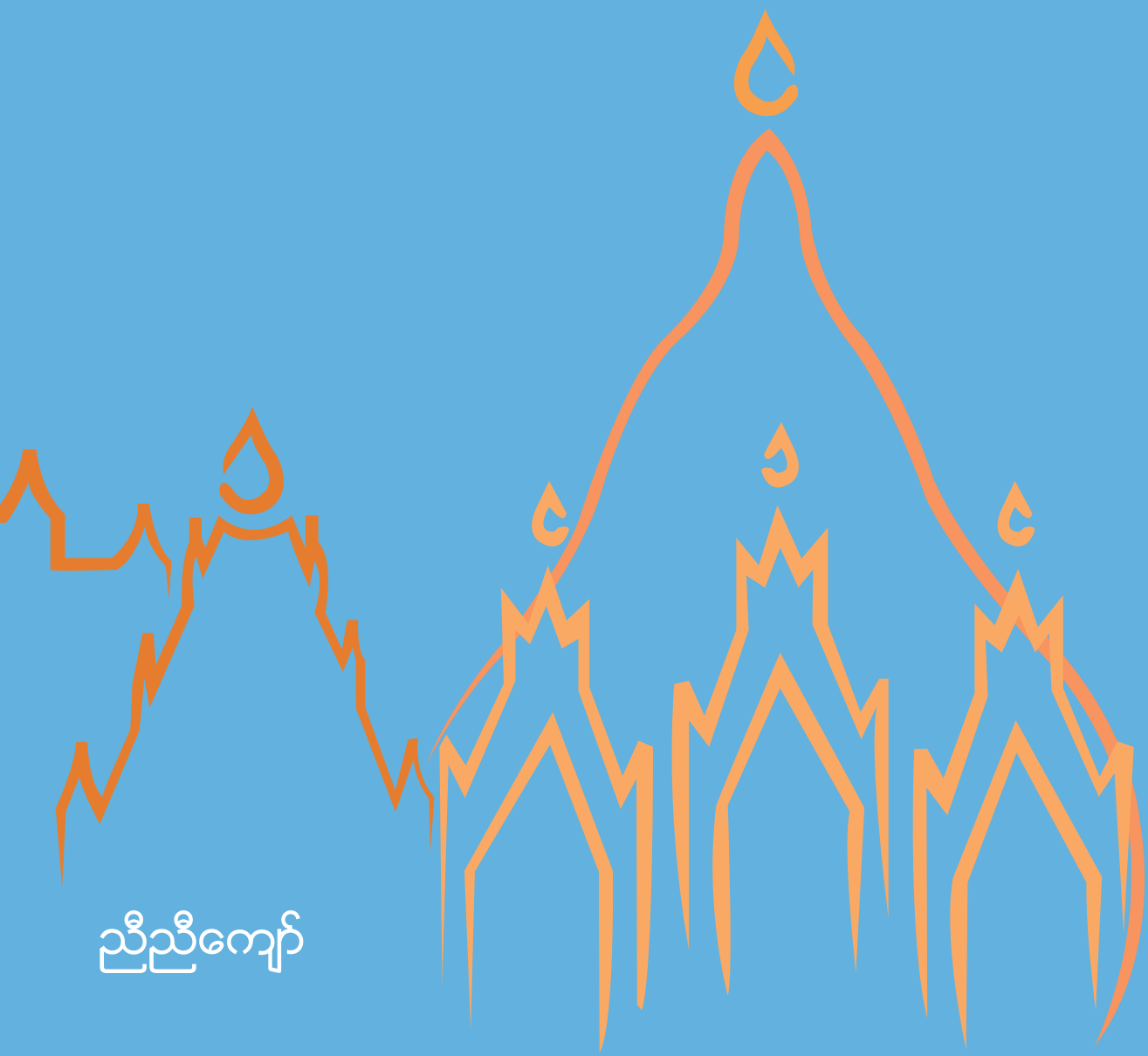

မြန်မာနိုင်ငံရှိ ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်၊
အစိုးရ၏ အခန်းကဏ္ဍနှင့်
ဘာသာများအကြားဆက်ဆံရေး

ညီညီကျော်

မြန်မာနိုင်ငံရှိ ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်၊
အစိုးရ၏ အခန်းကဏ္ဍနှင့် ဘာသာများအကြားဆက်ဆံရေး

ညီညီကျော်

မြန်မာနိုင်ငံရှိ ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်၊ အစိုးရ၏ အခန်းကဏ္ဍနှင့် ဘာသာများအကြားဆက်ဆံရေး
ကိုလံဘို၊ ၂၀၁၈

© 2018 International Centre for Ethnic Studies and Equitas – International Centre
for Human Rights Education
2, Kynsey Terrace,
Colombo 8
Sri Lanka
E-mail: admin@ices.lk
URL: www.ices.lk: www.equitas.org

ISBN 978-955-580-227-7

ဤစာအုပ်၏ မူပိုင်ခွင့်ကို International Centre for Ethnic Studies
(ICES) နှင့် Equitas – International Centre for Human Rights Education တို့က ပိုင်သည်။ ဤစာအုပ်၏
မည်သည့်အစိတ်အပိုင်းကိုမဆို စာအုပ်ရေးသူနှင့် ထုတ်ဝေသူများကို သင့်တင့်လျောက်ပတ်သော
အသိအမှတ်ပြုမှုလုပ်ကာ ပြန်လည်ကူးယူသုံးစွဲနိုင်သည်။ ဤလေ့လာချက်တွင်ပါသော ပြန်ဆိုရှင်းပြချက်များနှင့်
နိဂုံးတို့မှာ စာရေးသူ၏ လက်ရာသာဖြစ်ပြီး ICES၊ Equitas နှင့် ငွေကြေးထောက်ပံ့သူတို့၏
ထင်မြင်ယူဆချက်များနှင့် ပေါ်လစီများကို ထင်ဟပ်ခြင်းမပြု။ ကနေဒါအစိုးရ၏ Global Affairs Canada မှ ပေးသော
ဘဏ္ဍာရေးအထောက်အပံ့နှင့် ဤထုတ်ဝေမှုကို ပြုလုပ်နိုင်ခြင်းဖြစ်သည်။

 This activity is made possible with the financial support of the
Government of Canada provided through Global Affairs Canada.

ပုံနှိပ်သူ။ Horizon Printing (Pvt.) Ltd.
1616/6, Hatharaman Handiya,
Malabe Road, Kottawa,
Pannipitiya

မျက်နှာဖုံးဒီဇိုင်း။ Natasha Karunaratne

မြန်မာနိုင်ငံရှိ ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်၊ အစိုးရ၏ အခန်းကဏ္ဍနှင့် ဘာသာများအကြားဆက်ဆံရေး

ညီညီကျော်

ညီညီကျော်သည် စင်ကာပူအမျိုးသားတက္ကသိုလ်ရှိ အာရှဥပဒေရေးရာလေ့လာရေးစင်တာမှ
ပါရဂူဘွဲ့လွန်သုတေသီတစ်ဦးဖြစ်သည်။

နိုင်ငံရေးသိပ္ပံပညာရှင်တစ်ဦးဖြစ်ပြီး မြန်မာနိုင်ငံ၏ အပြောင်းအလဲတွင် နက်နက်ရှိုင်းရှိုင်းပါဝင်ပတ်သက်နေသော
ဥပဒေ၊ ဘာသာရေး၊ လူထုလှုပ်ရှားမှု၊ နိုင်ငံသားဖြစ်မှု၊ အမျိုးသားရေးဝါဒနှင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေနည်းကျ
အုပ်ချုပ်မှုတို့၏ လူမှုဥပဒေရေးရာနှင့် နိုင်ငံရေးအရ ရှုထောင့်နှင့် သွင်ပြင်များကို စိတ်ဝင်စားလေ့လာသည်။
၎င်း၏ လေ့လာသုတေသနပြုမှုသည် မြန်မာနိုင်ငံအကြောင်းကို အဓိကထားသော်လည်း ၎င်း၏
အဓိကစိတ်ဝင်စားရာဖြစ်သော ဗုဒ္ဓဘာသာအမျိုးသားရေးဝါဒနှင့် မွတ်စလင်တို့၏
ဖြစ်တည်မှုတို့နှင့် ဆက်စပ်ကာ သီရိလင်္ကာနိုင်ငံတွင် ဖြစ်ပွားနေသည်ကိုလည်း
နီးနီးကပ်ကပ် စောင့်ကြည့်လေ့လာသည်။ ၎င်း၏ သုတေသနများကို
Review of Faith & International Affairs၊ Journal of Immigrant & Refugee Studies နှင့် Social identities
ဂျာနယ်များတွင် ပုံနှိပ်ထုတ်ဝေခဲ့သည်။ ဆက်လက်ထုတ်ဝေမည့် မွတ်စလင်ဖြစ်တည်မှု၊ နိုင်ငံသားဖြစ်မှု၊
ဗုဒ္ဓဘာသာနှင့် မွတ်စလင်ဆက်ဆံရေးနှင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေနည်းကျအုပ်ချုပ်မှုတို့နှင့် ပတ်သက်သော
စာတမ်းများလည်း တည်းဖြတ်စာအုပ်များထဲတွင် ပါဝင်လာမည်ဖြစ်သည်။

မာတိကာ

မာတိကာ

နိဒါန်း

- အခန်း ၁ အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ဆိုချက်များနှင့် မြန်မာနိုင်ငံရှိ ဘာသာရေးအဝန်းအဝိုင်း
- ၁.၁ ဘာသာရေးနှင့် လူစု၏ အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ဆိုချက်များ
- ၁.၂ မြန်မာနိုင်ငံရှိ ဘာသာရေးအဝန်းအဝိုင်း

- အခန်း ၂ ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်နှင့် ဘာသာဝင်များအကြား
- ငြိမ်းချမ်းစွာနေနိုင်ရေးအတွက် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေနှင့် အခြားဥပဒေ
- များတွင် ပြဌာန်းထားချက်များ
- ၂.၁ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် ပြဌာန်းထားချက်များ
- ၂.၂ အခြားဥပဒေပြဌာန်းချက်များ

- အခန်း ၃ ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်နှင့် ဘာသာများအကြားဆက်ဆံရေးနှင့်
- ပတ်သက်သော အစိုးရ၏ လုပ်ဆောင်ချက်များ
- ၃.၁ အစိုးရ-ဗုဒ္ဓဘာသာဆက်ဆံရေး
- ၃.၁.၁ စစ်အစိုးရ-ဗုဒ္ဓဘာသာဆက်ဆံရေး (၁၉၉၀ခုနှစ်များ-၂၀၀၀ခုနှစ်များ)
- ၃.၁.၂ အစိုးရ-ဗုဒ္ဓဘာသာဆက်ဆံရေး (၂၀၀၀ခုနှစ်များ)
- ၃.၂ အစိုးရ/ဗုဒ္ဓဘာသာနှင့် မွတ်စလင်ဆက်ဆံရေး
- ၃.၂.၁ စစ်အစိုးရ-မွတ်စလင်ဆက်ဆံရေး (၁၉၉၀ခုနှစ်များ-၂၀၀၀ခုနှစ်များ)
- ၃.၂.၂ အစိုးရ/ဗုဒ္ဓဘာသာနှင့် မွတ်စလင်ဆက်ဆံရေး (၂၀၀၀ ခုနှစ်များ)
- ၃.၂.၃ ရိုဟင်ဂျာများအစွန်းရောက်လာခြင်းနှင့် ရခိုင်အကြမ်းဖက်မှု
- ၃.၃ အစိုးရနှင့် ခရစ်ယာန်ဆက်ဆံရေး
- ၃.၃.၁ စစ်အစိုးရနှင့် ခရစ်ယာန်ဆက်ဆံရေး (၁၉၉၀ ပြည့်နှစ်များနှင့် ၂၀၀၀ ခုနှစ်များ)
- ၃.၃.၂ အစိုးရ/ဗုဒ္ဓဘာသာနှင့် ခရစ်ယာန်ဘာသာ ဆက်ဆံရေး (၂၀၀၀ ခုနှစ်များ)
- ၃.၄ အစိုးရနှင့် ဟိန္ဒူဆက်ဆံရေး
- ၃.၅ အစိုးရ/ဗုဒ္ဓဘာသာနှင့် နတ်ကိုးကွယ်သောဘာသာ ဆက်ဆံရေး
- ၃.၆ အစိုးရနှင့် အခြားဘာသာများအကြား ဆက်ဆံရေး

- အခန်း ၄ ဗုဒ္ဓဘာသာအမျိုးသားရေးဝါဒနှင့် ၎င်း၏ အကျိုးသက်ရောက်မှု
- ၄.၁ သမိုင်းနောက်ခံအနေအထား
- ၄.၂ လက်ရှိအနေအထား

- အခန်း ၅ မျက်မှောက်ကာလရှိ ဘာသာများအချင်းချင်း
- တင်းမာမှုအပေါ် ဥပဒေအရနှင့် ဥပဒေအရမဟုတ်သောနည်းလမ်းများဖြင့်
- တုံ့ပြန်ခြင်း
- ၅.၁ မီဒီယာများနှင့် တယ်လီကွန်မြူနီကေးရှင်းများ လွတ်လပ်လာခြင်း
- ၅.၂ ဥပဒေအရဖြေရှင်းရန် ပြောဆိုပုံများနှင့် နည်းလမ်းများ
- ၅.၃ ဥပဒေကြောင်းအရမဟုတ်သောစကားများနှင့် နည်းလမ်းများ

အခန်း ၆

နိဂုံးနှင့် အကြံပြုချက်များ

၆.၁ နိဂုံး

၆.၂ အကြံပြုချက်များ

နိဒါန်း

ထေရဝါဒဗုဒ္ဓဘာသာကိုလူများစု ကိုးကွယ်သော ကမ္ဘာ့နိုင်ငံငါးခုထဲမှ တစ်ခုဖြစ်သော မြန်မာနိုင်ငံတွင် ၂၀၁၁ ခုနှစ်မှ စတင်ကာ ဒီမိုကရေစီအသွင်ကူးပြောင်းလဲမှုတစ်ခု ဖြစ်ပေါ်နေခဲ့ပြီး လွန်ခဲ့သော ခုနှစ်နှစ်အတွင်း ရံဖန်ရံခါ အကြမ်းဖက်အသွင်ဆောင်ပြီး ရံဖန်ရံခါ အကြမ်းဖက်မှုမပါသော ပဋိပက္ခများနှင့် ကြုံတွေ့ခဲ့ရသည်။ ပဋိပက္ခများသည် အကြမ်းမုန်းအားဖြင့် ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်ကို ထိခိုက်ခဲ့ပြီးဖြစ်ပြီး အထူးသဖြင့် တစ်နိုင်ငံလုံးတွင် ရှိကြသော ဗုဒ္ဓဘာသာလူများစုနှင့် မွတ်စလင်လူနည်းစုများအကြား ငြိမ်းချမ်းစွာ အတူတကွ ယှဉ်တွဲနေထိုင်မှုအပေါ်တွင် အကျိုးသက်ရောက်စေခဲ့သည်။ လွန်ခဲ့သောနှစ်များအတွင်း ပါဝါ၊ ကြန့်အင်လက္ခဏာနှင့် ထိပ်တိုက်ရင်ဆိုင်သော နိုင်ငံရေးကိစ္စတို့တွင် ဘာသာရေးသည် အင်အားကောင်းသော အခြေခံတစ်ရပ်အဖြစ် ပြန်လည် ပေါ်ထွန်းလာခဲ့ကာ အစိုးရက ဘာသာရေးကိစ္စများကို ကိုင်တွယ်ဖြေရှင်းမှုအပေါ်တွင် အကျိုးသက်ရောက်စေခဲ့သည်။ ထို့ကြောင့် မြန်မာနိုင်ငံအတွင်းရှိ ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်အနေအထား၊ အစိုးရ၏ အခန်းကဏ္ဍ၊ ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များနှင့် မွတ်စလင်များအကြား ဆက်ဆံရေး၊ ဘာသာဝင်အုပ်စုတစ်ခုနှင့် တစ်ခုအကြားနှင့် အုပ်စုတစ်ခုအတွင်း ပူးတွဲနေထိုင်ခြင်းနှင့် ပတ်သက်သည့် အခြား အခြင်းအရာများနှင့် ဖြစ်လေ့ဖြစ်ထရှိသော ပုံစံများကို ယခုလေ့လာမှုက သုံးသပ်ထားသည်။ မြန်မာနိုင်ငံရှိ ဘာသာရေး၊ ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်^၁ နှင့် ဘာသာများအကြားဆက်ဆံရေးတို့မှာ ဥပဒေနှင့်သာ သက်ဆိုင်သည်မဟုတ်ပေ။ ဘာသာရေး၊ ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်နှင့် ဘာသာများအကြားဆက်ဆံရေးတို့နှင့် ပတ်သက်ပြီး မြန်မာ့ဥပဒေများတွင် ပြဌာန်းထားချက်များကို လေ့လာရှုနှင့် လုံလောက်မည်မဟုတ်ဘဲ ဘာသာများ အကြားဆက်ဆံရေး၊ ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်ရှိခြင်းနှင့် မရှိခြင်းတို့နှင့် ပတ်သက်ပြီး ပြည့်စုံစွာ နားလည်နိုင်မည်မဟုတ်ချေ။ အဆိုပါ ကိစ္စရပ်များ၏ ဥပဒေ၊ လူမှုရေး၊ နိုင်ငံရေး၊ လူမျိုးရေးနှင့် ဘာသာရေးတို့နှင့် ပတ်သက်သည့် အကြောင်းခြင်းရာများကိုပါ ပူးတွဲလေ့လာရမည်ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် ယခု စာတမ်းသည် မြန်မာ့ဥပဒေပါ ဘာသာရေးနှင့် ပတ်သက်သော အချက်အလက်များနှင့် လူမှုရေး နိုင်ငံရေး သုံးသပ်ချက်များကိုပါ ပူးတွဲတင်ပြထားသည်။ လွန်ခဲ့သောနှစ်များအတွင်း ပြဿနာအဖြစ်ဆိုးနှင့် ပဋိပက္ခများဖြစ်လေ့ရှိခဲ့သော ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များနှင့် မွတ်စလင်များအကြား ဆက်ဆံရေးနှင့် အဆိုပါ ဆက်ဆံရေးက ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်အပေါ် သက်ရောက်မှုရှိပုံကို အဓိကထား တင်ပြထားသည်။

သို့ရာတွင် ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်၏ ပိုပြည့်စုံပြီး အသေးစိတ်သော ရုပ်ပုံလွှာကို ထင်ဟပ်စေရန်အတွက် လူများစု ဗုဒ္ဓဘာသာနှင့် နီးနွယ်သော ဘာသာရေးအုပ်စုများအပါအဝင် အခြားဘာသာရေး အုပ်စုများအကြောင်းကိုလည်းအတိုင်းအတာတစ်ခုအထိ ဆွေးနွေးတင်ပြထားသည်။ ယခုလေ့လာမှုက ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ၊ အခြားဥပဒေများ၊ လွှတ်တော်အစည်းအဝေးမှတ်တမ်းများ၊ နိုင်ငံတကာနှင့် ပြည်တွင်း လူ့အခွင့်အရေး အစီရင်ခံစာများ၊ ပညာရပ်ဆိုင်ရာ ရေးသားချက်များ၊ မူဝါဒနှင့်ဆိုင်သည့်စာတမ်းများနှင့် မီဒီယာရေးသားတင်ပြချက်များကို အခြေခံထားသည်။ ကျယ်ပြန့်သော ခေါင်းစဉ်တစ်ခုဖြစ်သည့်အလျောက် ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်နှင့် ပတ်သက်သော အခွင့်အရေးများ (အဓိကအားဖြင့် ဘာသာတစ်ခုကို ယုံကြည် စွန့်လွှတ် ပြောင်းလဲကိုးကွယ်နိုင်ခွင့်၊ ဘာသာရေးမိနိပ်ချုပ်ချယ်ခြင်းမှ လွတ်ကင်းနိုင်ခွင့်နှင့် ဘာသာတစ်ခုကို လွတ်လပ်စွာ ကျင့်သုံးပိုင်ခွင့်)နှင့် လူတစ်ဦး သို့မဟုတ် လူတစ်စုအပေါ် အဆိုပါ အခွင့်အရေး သုံးခုနှင့် ပတ်သက်ပြီး ခွဲခြားဆက်ဆံခံရခြင်းနှင့်

^၁ ဘာသာရေးနှင့် ယုံကြည်မှုလွတ်လပ်ခွင့်သည် နိုင်ငံတကာလူ့အခွင့်အရေးဥပဒေ၏ အရေးကြီးသောအစိတ်အပိုင်းတစ်ခုဖြစ်သည်။ ဤအစီရင်ခံစာကဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်အတွက် နိုင်ငံတကာ ဥပဒေစံနှုန်းများကို အသေးစိတ်ဆွေးနွေးထားပါ။ နောက်ခံ အသေးစိတ်ကိုသိလိုလျှင် ကြည့်ပါ။ <https://www.ohchr.org/EN/Issues/Pages/WhatAreHumanRights.aspx>.

ဖိနှိပ်ခံရခြင်းများကို တစ်ခုချင်း တစ်ချက်ချင်း ဖော်ပြထားတတ်သော နိုင်ငံအလိုက် ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့် အစီရင်ခံစာများ၏ သုံးလေ့သုံးထရှိသော ပုံစံကို ယခုစာတမ်းက အသုံးမပြုထားပေ။² မြန်မာနိုင်ငံရှိ ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်နှင့် ဘာသာတစ်ခုနှင့်တစ်ခုအကြား ဆက်ဆံရေးတို့နှင့် ပတ်သက်သော လူမှုရေး၊ နိုင်ငံရေးနှင့် ယဉ်ကျေးမှုနှင့် ဆိုင်သော အချက်အလက်များကို ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့် ယခုစာတမ်းက တင်ပြထားသည်။ ဖြစ်ပျက်ခဲ့သမျှသော ဘာသာရေးပဋိပက္ခများကို လူတစ်စုနှင့် တစ်စုအကြား ဖြစ်ပွားသော ပဋိပက္ခအဖြစ် သက်သက်သာ မရှုမြင်ဘဲ အစမှ အဆုံးတိုင် အရေးအကြီးဆုံးဖြစ်သော အစိုးရ၏ အခန်းကို³ စာတမ်းတစ်ခုလုံးတွင် မီးမောင်းထိုးပြထားသည်။ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေ၏ အခြေခံစည်းမျဉ်းတစ်ခုဖြစ်သော အစိုးရ၏ တာဝန်ရှိမှုသည် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေ၏ နောက်ထပ် အခြေခံစည်းမျဉ်းတစ်ခုဖြစ်သော နိုင်ငံတော်၏ အချုပ်အခြာအာဏာပိုင်ဆိုင်မှုနှင့် ရံဖန်ရံခါ ထိပ်တိုက်တိုးတတ်ပုံကို အသိအမှတ်ပြုထားသော်လည်း ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်အပါအဝင် လူ့အခွင့်အရေးတို့ကို လေးစား ကာကွယ် ပြည့်မီအောင် လုပ်ရမည်မှာ အစိုးရ၏ တာဝန်ဖြစ်သည်ဟု မှတ်ယူပါသည်။⁴ ကာလလွှမ်းမိုးမှု အရ ကိုလိုနီခေတ် မြန်မာနိုင်ငံ နှင့် လွတ်လပ်ရေးရခါစနှစ် များတွင် ဖြစ်ပွားခဲ့သည်များကို ဆွေးနွေးထားသော်လည်း ၁၉၉၀ခုနှစ်များတွင် စတင်ပြီး လွန်ခဲ့သော ဆယ်စုနှစ်များအတွင်းက ဖြစ်ပွားခဲ့သည်များနှင့်ယခုလောလောဆယ် အသွင်ကူးပြောင်းမှုကြုံနေရသော မြန်မာ နိုင်ငံကို အဓိက တင်ပြထားသည်။

ယခုအစီရင်ခံစာတွင် အခန်း ၆ ခန်း ပါဝင်ပါသည်။ ပထမဆုံးအခန်းတွင် မြန်မာနိုင်ငံ၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် ပါဝင်သော ဘာသာရေးနှင့် လူ့အုပ်စုများကို ရည်ညွှန်းထားပုံများနှင့် နိုင်ငံအတွင်းရှိ ဘာသာရေး လူဦးရေကို တင်ပြထားသည်။ ဒုတိယအခန်းတွင် ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်နှင့် ဘာသာတစ်ခုနှင့် တစ်ခုအကြား ငြိမ်းချမ်းစွာ ဆက်ဆံခြင်းနှင့် ပတ်သက်ပြီး ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေနှင့် အခြား ဥပဒေပြဌာန်းချက်များကို ဆွေးနွေးထားသည်။ တတိယအခန်းတွင် ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်၊ ဘာသာဝင်များအကြားနှင့် ဘာသာဝင်တစ်ခုနှင့် တစ်ခုအကြား ဆက်ဆံရေးတို့နှင့် ပတ်သက်ပြီး အစိုးရ၏ လုပ်ဆောင်ချက်များကို တင်ပြထားသည်။ စတုတ္ထအခန်းတွင် ဗုဒ္ဓဘာသာအမျိုးသားရေး ဝါဒကို ကိုလိုနီခေတ် မြန်မာနိုင်ငံတွင် ခြေရာခံကာ အချိန်ကာလ အမျိုးမျိုးတွင်ပြန်ပေါ်လာတတ်ပုံ နှင့် ယင်းက ဘာသာဝင်တစ်ခုနှင့် တစ်ခုအကြား ဆက်ဆံရေးကို အကျိုးသက်ရောက်ပုံကို ဆွေးနွေးထားသည်။ ပဉ္စမအခန်းတွင် အစိုးရနှင့် အရပ်ဖက် လူ့အဖွဲ့အစည်းတို့မှဥပဒေကြောင်းအရရော ဥပဒေနှင့် တိုက်ရိုက်မသက်ဆိုင်ဘဲ မျက်မှောက်ခေတ် မြန်မာနိုင်ငံ တွင် ဘာသာဝင်တစ်ခုနှင့် တစ်ခုအကြား အကြမ်းဖက်မှုနှင့် တင်းမာမှုများကိုနှင့် ပတ်သက်ပြီး လုပ်ကိုင်ပုံများကို သုံးသပ်ထားသည်။ ဆဌမအခန်းတွင် နိဂုံးချုပ်ကာ လုပ်ဆောင်သင့်သည်များကို အကြံပြုထားသည်။

² ယင်း၊ ဥပမာအားဖြင့် USCRIF က ထုတ်ဝေသောအစီရင်ခံစာများ၊ Nyi Nyi Kyaw, 2015, "Myanmar" in David Cohen and Kevin Tan (Eds.). *Keeping the Faith: A Study of Freedom of Thought, Conscience, and Religion in ASEAN* (Depok, West Java: Human Rights Resource Center, University of Indonesia), pp. 321-360; Equality Myanmar, 2016, *Situation of Freedom of Religion and Belief in Myanmar* (Yangon: Equality Myanmar).

³ Naomi Roht-Arriaza, "State Responsibility to Investigate and Prosecute Grave Human Rights Violations in International Law," *California Law Review* 78 (2) (1990), pp. 449-513.

⁴ Mark Gibney and Erik Roxstr.m, "What a Pity! Sovereign Immunity, State Responsibility, and the Diminution of Accountability Under International Human Rights Law," *Journal of Human Rights* 11(4) (2012), pp. 443-459.

အခန်း ၁ အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ဆိုချက်များနှင့် မြန်မာနိုင်ငံရှိ ဘာသာရေးအခန်းအပိုင်း

၁.၁ ဘာသာရေးနှင့် လူစု၏ အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ဆိုချက်များ

လက်ရှိ ပြည်ထောင်စုသမ္မတမြန်မာနိုင်ငံတော်၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ (နောက်ပိုင်းတွင် ‘၂၀၀၈ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ’ သို့မဟုတ် ‘ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ’ ဟု သုံးနှုန်းမည်) နှင့် အခြား တည်ဆဲဥပဒေများတွင် ‘ဘာသာရေး’နှင့် ‘ဘာသာဝင်လူစု’ ကို အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ဆိုမှုမပြုထားပါ။ သို့ရာတွင် ယခင်တွင် ရှိခဲ့သော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ဆိုမှုတစ်ခု ရှိခဲ့သည်။ ၁၉၆၁ ခုနှစ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ (တတိယပြင်ဆင်ချက်)က ဘာသာ သို့မဟုတ် ဘာသာသာသနာကို ဗုဒ္ဓဘာသာ၊ အစ္စလာမ်ဘာသာ၊ ခရစ်ယာန်ဘာသာ၊ ဟိန္ဒူဘာသာနှင့် နတ်ကိုးကွယ်သည့်ဘာသာဟု ဆိုထားသည်။ ၂၀၀၈ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင်မူ ဗုဒ္ဓဘာသာသာသနာ၊ အစ္စလာမ်ဘာသာသာသနာ၊ ခရစ်ယာန်ဘာသာသာသနာ၊ ဟိန္ဒူဘာသာသာသနာနှင့် နတ်ကိုးကွယ်သောဘာသာဟု သုံးနှုန်းသည်။^၅ အတူတူဟု ယူဆကာ သုံးစွဲနိုင်ပြီး ဘာသာ သို့မဟုတ် ဘာသာသာသနာဆိုသည်မှာ ဘာသာရေး သို့မဟုတ် ယုံကြည်မှုကို ဆိုလိုသည်။ ထို့ကြောင့် အဆိုပါ ဝေါဟာရ ငါးခုမှာ ဗုဒ္ဓဘာသာ၊ အစ္စလာမ်ဘာသာ၊ ခရစ်ယာန်ဘာသာ၊ ဟိန္ဒူဘာသာနှင့် နတ်ကိုးကွယ်သောဘာသာဟု ဆိုလိုသည်။

သို့ရာတွင် ၂၀၁၄ ခုနှစ်တွင် သန်းခေါင်စာရင်း ကောက်ယူရာတွင် ဗုဒ္ဓဘာသာ၊ ခရစ်ယာန်ဘာသာ၊ အစ္စလာမ်ဘာသာ၊ ဟိန္ဒူဘာသာနှင့် နတ်ကိုးကွယ်သောဘာသာ၊ အခြားဘာသာနှင့် ဘာသာမရှိဟူ၍ ဘာသာ ခုနစ်ခုသတ်မှတ်ပြီး ရွေးချယ်ခိုင်းခဲ့သည်။^၆ ဗုဒ္ဓဘာသာသာသနာ၊ အစ္စလာမ်ဘာသာသာသနာ၊ ခရစ်ယာန်ဘာသာသာသနာ၊ ဟိန္ဒူဘာသာသာသနာနှင့် နတ်ကိုးကွယ်သောဘာသာတို့ကို အဓိပ္ပါယ်မဖွင့်ထားသော်လည်း ယင်းတို့အထဲတွင် နတ်ကိုးကွယ်သောဘာသာပါဝင်နေခြင်းက စိတ်ဝင်စားစရာကောင်းသည်။ လက်ရှိဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ၏ တရားဝင်မဟုတ်သော အင်္ဂလိပ်ဘာသာပြန်တွင် (မြန်မာစာသည် ရှုံးသုံးစာဖြစ်ပြီး^၇ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ဆိုရာတွင် မြန်မာစာဖြင့် ရေးသားထားချက်ကိုသာ အခြေပြုရမည်ဖြစ်သည်^၈) နတ်ကိုးကွယ်သောဘာသာကို စာလုံးအကြီးဖြင့် ရေးသားထားခြင်းက ယင်းကို အခြား ဘာသာလေးခုနှင့် တတန်းတည်း သတ်မှတ်ထားကြောင်းကို ပြလိုပုံ ပေါ်သည်။ ‘သာသနာ’ဆိုသော စကားလုံးကိုကား နတ်ကိုးကွယ်သောဘာသာ၏နောက်တွင် အခြားလေးခုနည်းတူ ပူးတွဲသုံးထားခြင်းကလည်း ယင်းဘာသာတွင် အခြေခံအုတ်မြစ်ဖြစ်သော ကျမ်းစာမရှိမှု၊ တိတိကျကျသတ်မှတ်ထားပြီး လူစုနှင့် ကျင့်သုံးမှုများ မရှိမှုနှင့် နတ်ကိုးကွယ်သော ဘာသာဆိုသော ယုံကြည်မှုအောက်တွင် ယုံကြည်သူလူစုကိုတခြား ယုံကြည်သူ များနှင့် ခွဲခြားထားနိုင်မှုမရှိခြင်းတို့ကြောင့် ဖြစ်ဟန်တူသည်။ ‘လူစု’ ဆိုသော စကားလုံးကိုလည်း မဖွင့်ဆိုထားသော်ငြား ဗုဒ္ဓဘာသာကို လူအများစုက ကိုးကွယ်သော ဘာသာအဖြစ် ၂၀၀၈ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေက ရည်ညွှန်းထားမှုက ဗုဒ္ဓဘာသာလူများစု လူစုတစ်ခုကို ပုံဖော်ရာရောက်သည်။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေက ဆိုသည်မှာ

နိုင်ငံတော်သည် ဗုဒ္ဓဘာသာသာသနာတော်ကို နိုင်ငံတော်၏ နိုင်ငံသားအများဆုံးကိုးကွယ်ရာဖြစ်သော ဂုဏ်ထူးဝိသေသနှင့် ပြည့်စုံသည့် ဘာသာသာသနာဖြစ်သည်ဟု နိုင်ငံတော်က အသိအမှတ်ပြုသည်။^၉

^၅ Constitution of the Republic of the Union of Myanmar (နောက်ပိုင်းတွင် constitution), ss 361-2.

^၆ Question 7, 2014 Population and Housing Census: Main Questionnaire, available at <http://myanmar.unfpa.org/publications/census-questionnaire> (accessed 1 June 2017).

^၇ Constitution, s 540.

^၈ Constitution, s 452.

^၉ Constitution, s 361.

နိုင်ငံတော်အဆင့်ရော လူ့အဖွဲ့အစည်းအတွင်းမှာပါ မြန်မာနိုင်ငံတွင် ကိုးကွယ်ကြသော ဗုဒ္ဓဘာသာကို ထေရဝါဒဟု ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့် နားလည်ထားကြမှုကလည်း ထေရဝါဒနှင့် မကိုက်ညီသော တရားများနှင့် ကျင့်ကြံမှုများကို အယူလွဲမှားကာ ပြစ်ဒဏ်ချမှတ်နိုင်သည်ဟု သတ်မှတ်ထားမှုများလည်း နောက်ပိုင်းတွင်အသေးစိတ် တွေ့နိုင်သည်။ ခရစ်ယာန်ဘာသာသာသနာ၊ အစ္စလာမ်ဘာသာသာသနာ၊ ဟိန္ဒူဘာသာသာသနာနှင့် နတ်ကိုးကွယ်သောဘာသာတို့နှင့် ယင်းတို့ကိုကိုးကွယ်ကြသော လူစုတို့ကို ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေက လူဦးစုဟု အဓိပ္ပါယ် မဖွင့်ထားသော်လည်း ဗုဒ္ဓဘာသာကို လူများစုဟု ဆိုထားခြင်းက ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်မဟုတ်သူများကို လူနည်းစုဟု လူ့အုပ်စုသဘောအရ ရည်ညွှန်းထားသကဲ့သို့ ဖြစ်နေသည်။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် 'ဘာသာရေးကြောင့် တစ်ဖက်နှင့်တစ်ဖက် တစ်ဂိုဏ်းနှင့်တစ်ဂိုဏ်း'¹⁰ (နောက်တွင် အသေးစိတ်ဆွေးနွေးထားသည်)ဟုမည်သည့်ဘာသာဝင်လူစုကိုမျှ မရည်ညွှန်းဘဲ သုံးစွဲထားသော ပုဒ်မတစ်ခု ပါဝင်နေသည်။ ယခု အဆိုပါ ဘာသာဝင်များ၏ ဘာသာရေးလူဦးရေကို ကြည့်ကြမည်။

၁.၂ မြန်မာနိုင်ငံရှိ ဘာသာရေးအဝန်းအဝိုင်း

ဇယား ၁ တွင် မြန်မာနိုင်ငံတွင် ၁၉၇၃ ခုနှစ်မှ ၂၀၁၄¹¹ ခုနှစ်အထိ ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်၊ ခရစ်ယာန်ဘာသာဝင်၊ အစ္စလာမ်ဘာသာဝင်၊ နတ်ကိုးကွယ်သူ၊ ဟိန္ဒူဘာသာဝင်၊ အခြားဘာသာဝင်နှင့် ဘာသာမရှိသော လူစုများ၏ အရွယ်အစားနှင့် တိုးတက်မှုနှုန်းကို ဖော်ပြထားသည်။ ပြည်နယ် သို့ တိုင်းဒေသကြီးအဆင့်တွင် ဇယား ၂ တွင် ပြထားသည့်အတိုင်း ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များသည် တိုင်းဒေသကြီး ခုနစ်ခု၊ ပြည်နယ် ငါးခုနှင့် နေပြည်တော်တို့တွင် လူများစု ဖြစ်သည်။ အချက် သုံးချက်က အထူးမှတ်သားထားသင့်သည်။ ပထမအချက်အနေဖြင့် ခရစ်ယာန်ဘာသာဝင်များသည် ချင်းပြည်နယ်တစ်ခုထဲတွင်သာ လူများစုဖြစ်နေပြီး ကယားပြည်နယ်တွင် ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်လူဦးရေနှင့် အတူတူနီးပါး ဖြစ်နေသည်။ ဒုတိယအချက်မှာ လူအများ ထင်ထားကြသလို ကချင်လူမျိုးများသည် ခရစ်ယာန်လူများစုဖြစ်ပြီး ကချင်ပြည်နယ်သည်လည်း ခရစ်ယာန်အများစု ကိုးကွယ်သော ပြည်နယ်တစ်ခု မဟုတ်ဘဲ ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များကသာ လူများစု ဖြစ်နေသည်ကို တွေ့ရသည်။ တတိယအချက်မှာ ဇယား ၂ တွင် ဖော်ပြထားသော အစ္စလာမ်ဘာသာဝင် ရာခိုင်နှုန်းမှာ ဇယား ၁ တွင် ဖော်ပြထားသော ၄.၃ ရာခိုင်နှုန်းထက် နည်းနေခြင်းမှာ သန်းခေါင်စာရင်းက လူတစ်သန်းအရေအတွက်ရှိသော လူတစ်စုဖြစ်သည့် 'ရိုဟင်ဂျာ'¹² မွတ်စလင်များကို ထည့်သွင်း မကောက်ခံခဲ့ခြင်းကြောင့် ဖြစ်သည်။ ပိုများသော ရာခိုင်နှုန်းကို ရရှိခြင်းမှာ ထည့်သွင်း မရေတွက်ခဲ့သော လူများကို အရေအတွက် မှန်းဆပြီး ဘာသာဝင် လူဦးရေ တွက်ချက်ရာတွင် ထည့်သွင်းထားခြင်းကြောင့် ဖြစ်သည်။ ထို့အတူပင် ဇယား ၂ တွင် ပါရှိသည့် ထူးခြားသော ရခိုင်ပြည်နယ်ရှိဗုဒ္ဓဘာသာဝင်လူများစုမှာလည်း ရိုဟင်ဂျာများကို ထည့်သွင်းမရေတွက် ထားခြင်းကြောင့်ဖြစ်သည်။ ယင်းတို့၏ လူဦးရေကို ထည့်သွင်းတွက်ချက်သောအခါတွင် ရခိုင်ပြည်နယ်သည် မြန်မာနိုင်ငံတွင် မွတ်စလင်လူဦးရေက ဗုဒ္ဓဘာသာဝင် လူဦးရေ၏ ထက်ဝက်နီးပါး ရှိနေသည့် တစ်ခုတည်းသော ပြည်နယ်/တိုင်းဒေသကြီး တစ်ခု ဖြစ်နေမည်ဖြစ်သည်။

¹⁰ Constitution, s 364.

¹¹ နောက်ဆုံးသန်းခေါင်စာရင်းကို ၂၀၁၄ ခုနှစ်တွင် ကောက်ခံခဲ့ပြီး ၎င်း၏ ရှေ့ကနှစ်ခုကို ၁၉၇၃ နှင့် ၁၉၈၃ ခုနှစ်များတွင် ကောက်ခံခဲ့ကာ နောက်ဆုံးနှစ်ခုအကြားတွင် ကွာဟမှု ၃၃ နှစ်ရှိခဲ့သည်။

¹² 'ရိုဟင်ဂျာ'ဟူသော အမည်နှင့် ပတ်သက်၍ အငြင်းအခုံဖြစ်မှုက မြန်မာနိုင်ငံတွင် လွန်ခဲ့သောနှစ်များက လွန်စွာပြင်းပြခဲ့ရာ

၎င်းကိစ္စနှင့် ပတ်သက်၍ အဓိပ္ပါယ်ရှိရှိဆွေးနွေးမှုမပြုနိုင်အောင်အထိ အတားအဆီးဖြစ်ခဲ့သည်။

နိုင်ငံတကာအသိုင်းအဝိုင်းနှင့် ရိုဟင်ဂျာများကိုယ်တိုင်က ၎င်းတို့တွင် ကိုယ်ကြိုက်သောနာမည်ခေါ်ခွင့်ရှိသည်ဟု ပြောကြပြီး မြန်မာ ၁၈၈၇ ခုနှစ် မြန်မာ့သမိုင်းတစ်လျှောက်လုံးတွင် ထိုအမည်မရှိခဲ့သောကြောင့် 'ဘင်္ဂါလီ'ဆိုသောအမည် သို့မဟုတ် 'ရခိုင်ပြည်နယ်မှမွတ်စလင်များ'ဆိုသောအမည်ကိုသာ သုံးသင့်သည်ဟု ဆိုကြသည်။ ဤစာတမ်းတွင် 'ရိုဟင်ဂျာ'ဆိုသော အမည်ကို သုံးစွဲထားသည့်အကြောင်းနှစ်ခုမှာ ၎င်းတို့၏ ကိုယ်ကြိုက်သောနာမည်ကို ခေါ်ခွင့်ရှိခြင်းကို လေးစားခြင်းနှင့် ရိုဟင်ဂျာဆိုမှ ပိုသိကြခြင်းတို့ကြောင့်ဖြစ်သည်။

ဇယား ၁။ ၁၉၇၃၊ ၁၉၈၃ နှင့် ၂၀၁၄ သန်းခေါင်စာရင်းများအရ ဘာသာရေးလူဦးရေ¹³

ဘာသာ	ရာခိုင်နှုန်း		
	1973	1983	2014
ပြည်ထောင်စု	100	100	100
ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်	88.8	89.4	87.9
ခရစ်ယာန်ဘာသာဝင်	4.6	4.9	6.2
အစ္စလာမ်ဘာသာဝင်	3.9	3.9	4.3
ဟိန္ဒူဘာသာဝင်	0.4	0.5	0.5
နတ်ကိုးကွယ်သောဘာသာဝင်	2.2	1.2	0.8
အခြား	0.1	0.1	0.2
ဘာသာမရှိ	0.1 ထက်နည်း	0.1 ထက်နည်း	0.1

ဇယား ၂။ ပြည်နယ်များနှင့် တိုင်းဒေသကြီးများရှိ ဘာသာရေးလူဦးရေ¹⁴

ပြည်နယ်/တိုင်းဒေသကြီး	ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်	ခရစ်ယာန်ဘာသာဝင်	အစ္စလာမ်ဘာသာဝင်	ဟိန္ဒူဘာသာဝင်	နတ်ကိုးကွယ်သောဘာသာဝင်	အခြား	ဘာသာမရှိ	မရေတွက်ခဲ့သောလူဦးရေ
ပြည်ထောင်စု	89.8	6.3	2.3	0.5	0.8	0.2	0.1	1,206,353
ကချင်	64.0	33.8	1.6	0.4	0.2	0.0	0.0	46,600
ကယား	49.9	45.8	1.1	0.1	1.9	1.2	0.0	
ကရင်	84.5	9.5	4.6	0.6	0.1	0.7	0.0	69,753
ချင်း	13.0	85.4	0.1	0.0	0.4	1.1	0.0	
မွန်	92.6	0.5	5.8	1.0	0.0	0.1	0.0	
ရခိုင်	96.2	1.8	1.4	0.5	0.1	0.0	0.0	1,090,000
ရှမ်း	81.7	9.8	1.0	0.0	6.6	0.5	0.4	
စစ်ကိုင်း	92.2	6.5	1.1	0.1	0.0	0.1	0.0	
တနင်္သာရီ	87.5	7.2	5.1	0.2	0.0	0.0	0.0	
ဗီယံ	93.5	2.9	1.2	2.0	0.1	0.3	0.0	

¹³ Ministry of Labour, Immigration and Population, *The Union Report: Religion: Census Report Volume 2-C* (Nay Pyi Taw: Ministry of Labour, Immigration and Population, 2016), p. 5

¹⁴ ယင်း။ p. 3.

မကျွေး	98.8	0.7	0.3	0.1	0.1	0.0	0.0	
မွန်လေး	95.7	1.1	3.0	0.2	0.0	0.0	0.0	
ရန်ကုန်	91.0	3.2	4.7	1.0	-	0.1	-	
ရောဝတီ	92.1	6.3	1.4	0.1	0.0	0.1	0.0	
နေပြည်တော်	96.8	1.1	2.1	0.0	0.0	0.0	0.0	

အခန်း ၂

ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်နှင့် ဘာသာဝင်များအကြား ငြိမ်းချမ်းစွာနေနိုင်ရေး အတွက် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေနှင့် အခြားဥပဒေများတွင် ပြဌာန်းထားချက်များ

၂.၁ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် ပြဌာန်းထားချက်များ

ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်ကို အာမခံရန်အလို့ငှာ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေက ဖော်ပြထားသည်မှာ

ငြိမ်ဝပ်ပိပြားရေးနှင့်သော်လည်းကောင်း၊ ပြည်သူ့ကိုယ်ကျင့်တရားနှင့်သော်လည်းကောင်း၊
ပြည်သူ့ကျန်းမာရေးနှင့်သော်လည်းကောင်း၊ ဤဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပါ အခြားပြဌာန်း
ချက်တို့နှင့်သော်လည်းကောင်း မဆန့်ကျင်လျှင် နိုင်ငံသားတိုင်းသည်ဘာသာ
သာသနာရေး တွင်လွတ်လပ်စွာယူဆနိုင်သောအခွင့်အရေး၊ လွတ်လပ်စွာကိုးကွယ်တည်ဆောက်
နိုင်သော အခွင့်အရေးတို့ကို အညီအမျှ ရရှိစေရမည်။¹⁵

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေက ဘာသာရေးကို အခြေခံ၍ ခွဲခြားဆက်ဆံခြင်းကိုလည်း တားမြစ်ထားသည်။

နိုင်ငံတော်သည် ပြည်ထောင်စုသမ္မတမြန်မာနိုင်ငံတော်၏ မည်သည့်နိုင်ငံသားကိုမျှ လူမျိုး၊ ဇာတိ၊
ကိုးကွယ်ရာဘာသာ၊ ရာထူးဌာနနှုန်းအဆင့်အတန်း၊ ယဉ်ကျေးမှု၊ အမျိုးသား၊ အမျိုးသမီး၊ ဆင်းရဲချမ်းသာ
တို့ကို အကြောင်းပြု၍ ခွဲခြားမှုမရှိစေရ။¹⁶

အထက်တွင် အာမခံထားသော ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်ကို အသိအမှတ်ပြုထားမှုမှ သွေဖည်၍
ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေက ဘာသာတရားတို့ကို နာမည်တပ်ပြီး အသိအမှတ်ပြုထားကာ ယင်းတို့ကို
နိုင်ငံတော်က အကာအကွယ်နှင့် အထောက်အပံ့ပေးမည်ဟုလည်း ဆိုထားပြန်သည်။

နိုင်ငံတော်သည် ဗုဒ္ဓဘာသာသာသနာတော်ကို နိုင်ငံတော်၏ နိုင်ငံသားအများဆုံး ကိုးကွယ်ရာဖြစ်သော
ဂုဏ်ထူးဝိသေသနှင့် ပြည့်စုံသော ဘာသာသာသနာဖြစ်သည်ဟု နိုင်ငံတော်က အသိအမှတ်ပြုသည်။¹⁷

နိုင်ငံတော်သည် ခရစ်ယာန်ဘာသာသာသနာ၊ အစ္စလာမ်ဘာသာသာသနာ၊ ဟိန္ဒူဘာသာသာသနာနှင့်
နတ်ကိုးကွယ်သောဘာသာတို့ကို ဤဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ အာဏာတည်သောနေ့၌ နိုင်ငံတော်တွင်
ရှိနေကြသော ကိုးကွယ်ရာဘာသာများဟူ၍ အသိအမှတ်ပြုသည်။¹⁸

နိုင်ငံတော်သည် အသိအမှတ်ပြုထားသော ဘာသာသာသနာများကို တတ်နိုင်သမျှ ကူညီစောင့်ရှောက်
မည်။¹⁹

အသေအချာ ဖတ်ကြည့်လျှင် ပထမပုဒ်မနှစ်ခုက နိုင်ငံသားအများစုကိုးကွယ်သော
အထူးဝိသေသနှင့် ပြည့်စုံသည့် ဗုဒ္ဓဘာသာနှင့် အခြားဘာသာလေးခုအကြား တန်းတူမှုကို
ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေက ရည်ညွှန်းထားသည်ကို တွေ့ရမည်။ ထို အထူးဘာသာသာသနာဆိုသော စကားရပ်ကို

¹⁵ Constitution, s 34.

¹⁶ Constitution, s 348.

¹⁷ Constitution, s 361.

¹⁸ Constitution, s 362.

¹⁹ Constitution, s 363.

အစိုးရနှင့် ဗုဒ္ဓဘာသာလူများစုက ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ အတည်ပြု ပြဌာန်းခဲ့သော ၂၀၀၈ ခုနှစ်ကစ၍ သို့မဟုတ် အာဏာတည်ခဲ့သော ၂၀၁၁ ခုနှစ် ဇန်နဝါရီ ၃၁ ရက်နေ့မှစ၍ ပေါ်ပေါ်ထင်ထင် ရည်ညွှန်းသုံးစွဲသည်ကို မတွေ့ရသေးပေ။ ဗုဒ္ဓဘာသာသည် လူဦးရေအရ၊ လူမှုရေးအရနှင့် နိုင်ငံရေးတွင်ပါ အင်အားကြီးမားသော ဘာသာသာသနာဖြစ်နေပြီးသည့်အလျောက် ယင်း၏ ဥပဒေတွင် ဖော်ပြထားချက်ကို သတ်မှတ်ခြင်းဖြစ်နိုင်သလို မလိုအပ်သည်လည်း ဖြစ်နိုင်သည်။ ထို့အပြင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို ယခင်အုပ်ချုပ်ခဲ့သည့်စစ်အစိုးရ (နိုင်ငံတော်ငြိမ်ဝပ်ပိပြားမှုတည်ဆောက်ရေးအဖွဲ့ (နဝတ)/နိုင်ငံတော်အေးချမ်းသာယာရေးနှင့် ဖွံ့ဖြိုးရေးကောင်စီ (နအဖ) (၁၉၈၈-၂၀၁၁)) ၏ လက်အောက်တွင် ရေးဆွဲအတည်ပြုခဲ့သည့်အတွက် အဆိုပါ အထူးဘာသာသာသနာနှင့် ပတ်သက်ပြီး သဘောတူသည်။ မတူသည်ကို လူထုအတွင်း ဆွေးနွေးကြမှုများ မရှိခဲ့ပေ။ ထို့ကြောင့် အထူးဘာသာသာသနာစကားရပ်နှင့် ယင်းကို သုံးစွဲပြီး အင်အားကြီးမားသော ဘာသာကို မြှင့်တင်ရာတွင် အသုံးပြုနိုင်စွမ်းနှင့် လူနည်းစုဘာသာများကို ခွဲခြားဆက်ဆံရာတွင် အသုံးပြုနိုင်စွမ်းကို လူထုအကြား သိရှိနားလည်ထားမှု မရှိပေ။

အထက်ပါ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပါ ပုဒ်မသုံးခု (ဆိုလိုသည်မှာ ပုဒ်မ ၃၆၁ မှ ၃၆၃ အထိ) က နိုင်ငံတော်သည် ဗုဒ္ဓဘာသာသာသနာ၊ ခရစ်ယာန်ဘာသာသာသနာ၊ အစ္စလာမ်ဘာသာသာသနာ၊ ဟိန္ဒူဘာသာသာသနာနှင့် နတ်ကိုးကွယ်သောဘာသာတို့ကိုသာလျှင် ဘာသာများဟူ၍ အသိအမှတ်ပြုထားပြီး ကာကွယ်မည်ဟု ဆိုလိုသည်။ ယင်းက အဆိုပါ ဘာသာ ငါးခုမှ တစ်ခုခုနှင့် မသက်ဆိုင်သော သို့မဟုတ် အတိအကျ ဆက်နွှယ်နေခြင်းမရှိသော အခြားသော ယုံကြည်မှုများ၊ တရားများနှင့် ကျင့်ကြံမှုများအတွက် ဥပဒေမရှိသကဲ့သို့ ဖြစ်စေသည်ကို နောက်တွင် အသေးစိတ်ဆွေးနွေးသွားမည့် ဗုဒ္ဓဘာသာဂိုဏ်းကွဲများနှင့် သေးငယ်သော ခရစ်ယာန် ဂိုဏ်းအသစ်များ တွင် တွေ့ရမည်။ အရေးကြီးသည်မှာ ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်ကို ယေဘုယျအားဖြင့် အသိအမှတ်ပြုထားသော်လည်း ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသည် ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်တွင် အပါအဝင် ဖြစ်သည်ဟု လက်ခံထားပြီးဖြစ်သည့် ဘာသာရေးမှ လွတ်လပ်ခွင့်ကိုတော့ အသိအမှတ်ပြုထားခြင်း၊ အကာအကွယ်ပြုထားခြင်းမရှိပေ။²⁰

မည်သို့ပင် တိတိကျကျ မရှိစေကာမူ အထက်ပါအဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ဆိုချက်များသည် လူအများနှင့် သက်ဆိုင်သည့် ဥပဒေနှင့် လူမှုဘဝတွင်ပါဝင်သည့် ဘာသာရေးကို ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအရ လူတစ်ယောက်ချင်းစီ၏ ပုဂ္ဂလိက ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်ဆိုသည်ထက် လူအုပ်စုအလိုက် ကျင့်ကြံမှုများနှင့် အခွင့်အရေးများဟု ပိုမိုရှုမြင်သည်ကို တွေ့ရသည်။ လူတစ်ယောက်ချင်းစီ၏ ပုဂ္ဂလိကဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်ကို အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ ဥပဒေတွင် တိတိကျကျ အသိအမှတ်ပြု ကာကွယ် မြှင့်တင်ထားသည် (အထူးသဖြင့် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ လူ့အခွင့်အရေးကြေညာစာတမ်း ပုဒ်မ ၁၈၊ နိုင်ငံသားနှင့် နိုင်ငံရေးအခွင့်အရေးဆိုင်ရာ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ စာချုပ် ပုဒ်မ ၁၈ နှင့် ဘာသာရေးသို့မဟုတ် ယုံကြည်မှုအပေါ် အခြေခံပြီး သည်းမခံမှုနှင့် ခွဲခြားဆက်ဆံမှုပုံစံအားလုံးကို အဆုံးသတ်စေရမည့် ကြေညာစာတမ်း) အောက်တွင်တွေ့ရမည့် မြန်မာနိုင်ငံတွင် ဖြစ်ပေါ်ခဲ့သည့် ဘာသာတစ်ခုအတွင်း ပဋိပက္ခဖြစ်မှုနှင့် ဝိဝါဒကွဲပြားမှုများ၏ ဥပမာများတွင် ဘာသာရေးအခွင့်အရေးများနှင့် ပတ်သက်ပြီး လူတစ်ဦးချင်းထက် လူအုပ်စုလိုက် အခွင့်အရေးများကို ဦးစားပေးထားခြင်းက သဘောထားကွဲလွဲမှုနှင့် ပဋိပက္ခကို လက်တွေ့တွင် ဖြစ်ပေါ်စေနိုင်သည်ကို တွေ့ရမည်။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် "အုပ်စုတစ်ခုသည် အုပ်စုဝင်မဟုတ်သော သူများနှင့်သာမက အုပ်စုအတွင်းရှိ သဘောထားမတူညီသော အုပ်စုဝင်များနှင့် အခြား အုပ်စုဝင်များနှင့်ပါ ပဋိပက္ခဖြစ်စေနိုင်သည်။"²¹ အတွက် ဖြစ်သည်။

²⁰ Gidon Sapir and Daniel Statman. "Why Freedom of Religion Does Not Include Freedom from Religion," *Law and Philosophy* 24(5) (2005), pp. 467-508.

²¹ Anat Scolnicov, *The Right to Religious Freedom in International Law: Between Group Rights and Individual Rights* (New York: Routledge, 2011), p. 1.

ဘာသာရေးနှင့် ပတ်သက်သော လွတ်လပ်ခွင့်များကို ယေဘုယျ အာမခံပြီးသည့်နောက် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေက တပြိုင်တည်း ကန့်သတ်ထားပြန်သေးသည်။ ပါနေကျကန့်သတ်ချက်များဖြစ်သည့် ငြိမ်ဝပ်ပိပြားရေး၊ ပြည်သူ့ကိုယ်ကျင့်တရား၊ ပြည်သူ့ကျန်းမာရေးနှင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပါအခြားပြဌာန်းချက်များတို့အပြင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေက နောက်ထပ် ကန့်သတ်ချက်များ ထားရှိသေးသည်။

(က)ဘာသာသာသနာရေးဆိုင်ရာ ကိုးကွယ်တည်ဆောက်မှုသည် စီးပွားရေး၊ ဘဏ္ဍာရေး၊ နိုင်ငံရေးနှင့် အခြားလောကီရေးရာ ဆောင်ရွက်မှုတစ်ခုနှင့် ဆက်စပ်နေပါကပုဒ်မ ၃၄ ပါဘာသာသာသနာရေးဆိုင်ရာ လွတ်လပ်ခွင့်များတွင် မပါဝင်စေရ။

(ခ)ထိုသို့ ဘာသာသာသနာရေးနှင့် စပ်လျဉ်း၍ လွတ်လပ်သော အခွင့်အရေးများကို ပေးထားသော်လည်း အများပြည်သူအကျိုးကိစ္စနှင့် ပြုပြင်ရေးကိစ္စတို့အတွက် နိုင်ငံတော်၏ ဥပဒေပြုခြင်းကို မတားမြစ်ရ။²²

အဆိုပါ ပြဌာန်းချက်များ၊ စည်းကမ်းများနှင့် ကန့်သတ်ချက်များအားလုံးတို့သည် ဝေဝါးပြီး တိတိကျကျ မရှိပေ။ လေးလေးနက်နက် ဘာသာပြန်ခြင်း၊ သဘောထားပြုခြင်းနှင့် သုံးသပ်ခြင်းတို့ကို ပြုရန်အလို့ငှာ ထိုသို့ လုပ်နိုင်ရန် အခွင့်အာဏာရှိသော မြန်မာနိုင်ငံတော်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာခုံရုံး²³က မလုပ်ဖူးသေးသလို ထိုသို့လုပ်ဆောင်ရန်လည်း ပန်ကြားခြင်းမျိုး မရှိသေးပေ။ ကန့်သတ်ချက်များတွင် ဘာသာတစ်ခုခုကို ကျင့်သုံးခြင်းနှင့် ပတ်သက်ပြီး 'စီးပွားရေး၊ ဘဏ္ဍာရေး၊ နိုင်ငံရေးနှင့် အခြားလောကီရေးရာ ဆောင်ရွက်မှုတစ်ခုခု' ဆိုသည်မှာ လွန်စွာ ကျယ်ပြောပြီး ကန့်သတ်ချုပ်ချယ်သည်ဟု ထင်ရသည်။

'လောကီရေးရာ'ဆောင်ရွက်မှုများကို ကန့်သတ်ထားမှုနှင့် ဆက်စပ်နေသယောင်ရှိပြီး ဘာသာရေးကို နိုင်ငံရေးတွင် အသုံးချမှု (ဝါ) တလွဲသုံးမှု (ဝါ) အလွဲသုံးစားပြုမှုကို ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေက အတိအလင်း တားမြစ်ထားသည်။

နိုင်ငံရေးကိစ္စအလို့ငှာ ဘာသာသာသနာကို အလွဲသုံးစားမပြုရ။ ထို့ပြင် လူမျိုးရေးကြောင့်သော်လည်းကောင်း၊ ဘာသာရေးကြောင့်သော်လည်းကောင်း တစ်ဖက်နှင့်တစ်ဖက်၊ တစ်ဂိုဏ်းနှင့် တစ်ဂိုဏ်း မုန်းတီးခြင်း၊ ရန်မှုခြင်း၊ စိတ်ဝမ်းကွဲခြင်းတစ်မျိုးမျိုး ပေါ်ပေါက်လာစေရန် ရည်ရွယ်သော သို့မဟုတ် ပေါ်ပေါက်လာရန် အကြောင်းရှိသောအပြုအမူသည်၍ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေနှင့် ဆန့်ကျင်သည်။ ထိုအပြုအမူမျိုးအတွက် ပြစ်ဒဏ်ပေးနိုင်ရန် ဥပဒေပြဌာန်းနိုင်သည်။²⁴

ဤပုဒ်မ ၃၆၄ သည် အကြောင်းနှစ်ခုအတွက် အရေးကြီးသည်။ ပထမအားဖြင့် ယင်းက ဘာသာရေးကို နိုင်ငံရေးတွင် အသုံးချမှု (ဝါ) တလွဲသုံးမှု (ဝါ) အလွဲသုံးစားပြုမှုကို တားမြစ်ထားသည်။ ဒုတိယအားဖြင့် ယင်းက ဘာသာရေးအုပ်စုများအကြား မုန်းတီးခြင်း၊ ရန်မှုခြင်း၊ စိတ်ဝမ်းကွဲခြင်းတစ်မျိုးမျိုး ပေါ်ပေါက်လာစေခြင်း သို့မဟုတ် မြှင့်တင်ခြင်းကို တားမြစ်ထားသည်။ မှတ်သားရမည်မှာ ပုဒ်မ ၄၅၇ ခု ပါဝင်သော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတစ်ခုလုံးတွင် 'ဘာသာရေးအုပ်စု' ဆိုသော စကားလုံးကို သုံးထားသော တစ်ခုတည်းသော ပုဒ်မဖြစ်သည်။ သို့ရာတွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသည် 'နိုင်ငံတော်အတွင်းရှိ ဥပဒေအားလုံး၏ အခြေခံဥပဒေ'²⁵ ဖြစ်သော်လည်း ဘာသာရေးအုပ်စုများအကြား ငြိမ်းချမ်းစွာ အတူယှဉ်တွဲနေထိုင်မှုကို ပြဌာန်းထားသော တစ်ခုတည်းသော ဥပဒေ မဟုတ်ပေ။ ယင်းရည်ရွယ်ချက်အတွက် တည်ရှိနေသော အခြား ဥပဒေများကို အောက်တွင် ဆွေးနွေးမည်။

²² Constitution, s 360.

²³ Constitution, s 46.

²⁴ Constitution, s 364.

²⁵ Constitution, s 449.

၂.၂ အခြားဥပဒေပြဌာန်းချက်များ

နိုင်ငံတော်အစိုးရတစ်ခုက ဘာသာတရားများနှင့် ဘာသာရေးအုပ်စုများ၏ လွတ်လပ်ခွင့်ကို ကာကွယ်ရုံသာမက ဘာသာတစ်ခုအတွင်းနှင့် ဘာသာတစ်ခုနှင့် တစ်ခုအကြား မညီညွတ်မှုနှင့် ပဋိပက္ခဖြစ်ပေါ်ခြင်းကို တားဆီးမှသာလျှင် ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်ကို အမှန်တကယ် ရရှိမည်ဖြစ်သည်။ ဘာသာတရားများနှင့် ဘာသာဝင်များကို နှုတ်အားဖြင့်၊ စာအားဖြင့်၊ သင်္ကေတအားဖြင့်၊ ပုံအားဖြင့်၊ အမူအရာအားဖြင့်နှင့် အပြုအမူအားဖြင့် ဘာသာရေးစော်ကားမှုနှင့် စိတ်ကိုနာကြည်းစေမှုများကို မြန်မာနိုင်ငံ ရာဇသတ်ကြီးက ရာဇဝတ်မှုအဖြစ် သတ်မှတ်ထားသည်။ ဥပမာအားဖြင့် ရာဇသတ်ကြီး (၁၈၆၁) တွင်ပါသော ပုဒ်မ ၁၅၃(က)၊ ၂၉၅(က) နှင့် ၂၉၈ တို့က ပြဌာန်းသည်မှာ

မည်သူမဆို၊ နှုတ်ဖြင့်ဖြစ်စေ၊ စာဖြင့်ဖြစ်စေ၊ အမှတ်အသားဖြင့်ဖြစ်စေ၊ ထင်ရှားသောပုံသဏ္ဌာန်ဖြင့်ဖြစ်စေ၊ အခြားနည်းဖြင့်ဖြစ်စေ ပြည်ထောင်စုမြန်မာနိုင်ငံတွင် နေထိုင်သူအမျိုးအစား တစ်ခုနှင့်တစ်ခု ရန်ငြိုးစိတ် ထားအောင်သော်၎င်း၊ မုန်းတီးစိတ်ထားအောင်သော်၎င်း အားပေးအားမြှောက်ပြုလျှင်၊ သို့တည်းမဟုတ် ထိုသို့အားပေးအားမြှောက်ပြုရန် အားထုတ်လျှင်၊ ထိုသူကို နှစ်နှစ်အထိ ထောင်ဒဏ် တစ်မျိုးမျိုးဖြစ်စေ၊ ငွေဒဏ်ဖြစ်စေ၊ ဒဏ်နှစ်ရပ်လုံးဖြစ်စေ ချမှတ်ရမည်။

ပြည်ထောင်စုမြန်မာနိုင်ငံတွင် လူတစ်စား၏ ဘာသာရေးစိတ်ကို နာကြည်းစေရန် တမင်မသမာသောအကြံဖြင့် မည်သူမဆို၊ စကားဖြင့်ဖြစ်စေ၊ စာဖြင့်ဖြစ်စေ၊ ထင်ရှားသောပုံသဏ္ဌာန်ဖြင့်ဖြစ်စေ၊ ထိုလူတစ်စား ကိုးကွယ်သည့် ဘာသာသာသနာကို၎င်း၊ ဘာသာသာသနာရေး ယုံကြည်မှုကိုသော်၎င်း၊ စော်ကားလျှင်၊ သို့တည်းမဟုတ် စော်ကားရန် အားထုတ်လျှင်၊ ထိုသူကို နှစ်နှစ်အထိ ထောင်ဒဏ်တစ်မျိုးမျိုးဖြစ်စေ၊ ငွေဒဏ်ဖြစ်စေ၊ ဒဏ် နှစ်ရပ်လုံးဖြစ်စေ ချမှတ်ရမည်။

တဦးတယောက်သောသူ၏ ဘာသာရေးစိတ်ကို နာစေရန် တမင်ကြံ၍၊ မည်သူမဆို ထိုသူ ကြားလောက်သောနေရာ၌ စကားပြောဆိုလျှင်၊ သို့တည်းမဟုတ် အသံတစ်ခုခုကို ပြုလျှင်၊ သို့တည်းမဟုတ် ထိုသူမြင်လောက်သောနေရာ၌ ကိုယ်အမူရာတစ်ခုခုကိုပြုလျှင်၊ သို့တည်းမဟုတ် အရာဝတ္ထု တစ်ခုခုကိုထားလျှင်၊ ထိုသူကို တစ်နှစ်အထိ ထောင်ဒဏ်တစ်မျိုးမျိုးဖြစ်စေ၊ ငွေဒဏ်ဖြစ်စေ၊ ဒဏ်နှစ်ရပ်လုံးဖြစ်စေ ချမှတ်ရမည်။

ရာဇသတ်ကြီးမှအခြားပြဌာန်းချက်တစ်စုံကလည်း အရေးပါသည်။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် မြန်မာနိုင်ငံတွင် ဖြစ်ပေါ်ခဲ့သမျှ ဘာသာရေးအဓိကရုဏ်းအများအပြားတွင် ဘာသာရေးအဆောက်အအုံများ (အထူးသဖြင့် ဗလီများ)၊ စုဝေးမှုများနှင့် မြှုပ်နှံရာနေရာများ လုံးဝဖြစ်စေ တစ်စိတ်တစ်ပိုင်းဖြစ်စေ ဖျက်ဆီးခံရမှု ကြုံခဲ့ရသောကြောင့် ဖြစ်သည်။ ယင်းတို့မှာ

၂၉၅။ လူတစ်စားကိုးကွယ်သည့် ဘာသာသာသနာကို စော်ကားရန် အကြံဖြင့်ဖြစ်စေ၊ ကိုးကွယ်ဝတ်ပြုသောနေရာကိုသော်၎င်း၊ အထွဋ်အမြတ်ထားသော အရာဝတ္ထုကိုသော်၎င်း၊ ဖျက်ဆီးခြင်းသည်၊ သို့တည်းမဟုတ် ပျက်ဆီးနှစ်နာစေခြင်းသည်၊ သို့တည်းမဟုတ် ယုတ်ညံ့စေခြင်းသည်၊ ထိုဘာသာ သာသနာကို စော်ကား သည်ဟု လူတစ်စားက ယူဆတန်ရာသည်ကို သိလျက်နှင့်ဖြစ်စေမည်သူမဆို၊ ထိုလူတစ်စားက ဘာသာသာသနာရေးဆိုင်ရာ ကိုးကွယ်ဝတ်ပြုသော နေရာကိုသော်၎င်း၊ အထွဋ်အမြတ်ထားသော အရာ ဝတ္ထု ကိုသော်၎င်း ဖျက်ဆီးလျှင်၊ သို့တည်းမဟုတ် ပျက်ဆီးနှစ်နာစေလျှင်၊ သို့တည်းမဟုတ် ယုတ်ညံ့စေလျှင် ထို သူကို နှစ်နှစ်အထိ ထောင်ဒဏ်တစ်မျိုးမျိုးဖြစ်စေ၊ ငွေဒဏ်ဖြစ်စေ၊ ဒဏ်နှစ်ရပ်လုံးဖြစ်စေ ချမှတ်ရမည်။

၂၉၅(က)။ပြည်ထောင်စုမြန်မာနိုင်ငံတွင် လူတစ်စား၏ ဘာသာရေးစိတ်ကို နာကြည်းစေရန် တမင်မသမာသောအကြံဖြင့် မည်သူမဆို၊ စကားဖြင့်ဖြစ်စေ၊ စာဖြင့်ဖြစ်စေ၊ ထင်ရှားသောပုံသဏ္ဌာန်ဖြင့်ဖြစ်စေ၊ ထိုလူတစ်စားကိုးကွယ်သည့် ဘာသာသာသနာကိုသော်၎င်း၊ ဘာသာသာသနာရေး ယုံကြည်မှုကိုသော်၎င်း၊ စော်ကားလျှင်၊ သို့တည်းမဟုတ် စော်ကားရန်အားထုတ်လျှင်၊ ထိုသူကို နှစ်နှစ် အထိ ထောင်ဒဏ်တမျိုးမျိုးဖြစ်စေ၊ ငွေဒဏ်ဖြစ်စေ၊ ဒဏ်နှစ်ရပ်လုံးဖြစ်စေ ချမှတ်ရမည်။

၂၉၆။ဥပဒေနှင့်အညီ ဘာသာသာသနာရေးဆိုင်ရာ ကိုးကွယ်ဝတ်ပြုခြင်းပြုနေသော၊ သို့တည်းမဟုတ် ဘာသာသာသနာရေးဆိုင်ရာအခမ်းအနားကို ကျင်းပနေသော အစုအဝေးတစ်ခုခုအား မည်သူမဆို၊ မိမိအလိုအလျောက် အနှောင့်အယှက်ဖြစ်စေလျှင်၊ ထိုသူကို တစ်နှစ်အထိ ထောင်ဒဏ်တမျိုးမျိုးဖြစ်စေ၊ ငွေဒဏ်ဖြစ်စေ၊ ဒဏ်နှစ်ရပ်လုံးဖြစ်စေ ချမှတ်ရမည်။

၂၉၇။တဦးတယောက်သောသူ၏ စိတ်ကိုနာစေရန်အကြံဖြင့်ဖြစ်စေ၊ တဦးတယောက်ကိုးကွယ်သည့် ဘာသာသာသနာကို စော်ကားရန် အကြံဖြင့်ဖြစ်စေ တဦးတယောက်သောသူ၏ စိတ်ကို နာစေတန်ရာသည်ကို၊ သို့တည်းမဟုတ် တဦးတယောက်သောသူ ကိုးကွယ်သည့် ဘာသာသာသနာကို သိလျှက်နှင့် ဖြစ်စေ မည်သူမဆို ကိုးကွယ်ဝတ်ပြုသောနေရာ၌သော်၎င်း၊သင်္ချိုင်း၌သော်၎င်း၊ မသာအခမ်းအနားဆောင်ရွက်ရန် သီးသန့်ထားသည့် နေရာ၌သော်၎င်း၊လူသေအလောင်းထားရန်သီးသန့်နေရာ၌သော်၎င်း၊ ကျူးကျော်စော်ကားလျှင်၊ သို့တည်းမဟုတ် လူသေအလောင်းကို မဖွယ်ရာပြုလျှင် သို့တည်းမဟုတ် မသာအခမ်းအနားကျင်းပဆောင်ရွက်ရန် စုဝေးနေသူတို့ကို အနှောင့်အယှက်ဖြစ်စေလျှင်၊ ထိုသူကို တစ်နှစ်အထိ ထောင်ဒဏ်တမျိုးမျိုးဖြစ်စေ၊ ငွေဒဏ်ဖြစ်စေ၊ ဒဏ်နှစ်ရပ်လုံးဖြစ်စေ ချမှတ်ရမည်။

ဤပုဒ်မများက ပြနေသည်မှာ ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်ကို ကာကွယ်ရန် မည်ကဲ့သို့ အကောင်အထည်ဖော်သနည်းနှင့် အပြည့်အဝအကောင်အထည်ဖော်သလားဆိုသော အချက်များကို ထည့်မတွေးဘဲနှင့် နှစ် ၁၆၀ နီးပါး သက်တမ်းရှိနေပြီဖြစ်သော ရာဇသတ်ကြီးက ဘာသာဝင်တို့၏ အချို့သော လွတ်လပ်ခွင့်များကို ချိုးဖောက်ခံရခြင်းမှ ကာကွယ်ထားခြင်း ဖြစ်သည်။ ဤဥပဒေအချက်အလက်များနှင့် ကျင့်သုံးစရာများက ရံဖန်ရံခါ ဘာသာရေး လွတ်လပ်ခွင့်ကို ကာကွယ်ရာတွင် ထိရောက်မှုမရှိသည့်အပြင် ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်နှင့် ဘာသာများအကြား ဆက်ဆံရေးအပေါ်တွင် သက်ရောက်မှုရှိသည့် အစိုးရ၏ လုပ်ဆောင်ချက်များ၊ လူမှုစည်းမျဉ်းများနှင့် လူမှုအလေ့အကျင့်များအကြောင်းကလည်း အရေးပါသည်။ ထိုအကြောင်းတို့ကို အောက်တွင် ဆွေးနွေးထားသည်။

အခန်း ၃
ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်နှင့် ဘာသာများအကြားဆက်ဆံရေးနှင့်
ပတ်သက်သော အစိုးရ၏ လုပ်ဆောင်ချက်များ

ဆယ်စုနှစ်များစွာ ကောင်းမွန်ပြီး လည်ပတ်သော တရားဥပဒေစိုးမိုးမှုမရှိဘဲ အစိုးရကသာလျှင် အာဏာအရှိဆုံးဖြစ်ခဲ့သည်။²⁶ မြန်မာနိုင်ငံတွင် အစိုးရ၏ လုပ်ဆောင်ချက်များမှာ အထက်တွင် ဖော်ပြခဲ့သည့် ဥပဒေရေးရာများထက် ပိုအရေးကြီးလျှင်တောင်မှ တန်းတူ အရေးကြီးသည်။ နဝတ/နအဖလက်ထက် စစ်အုပ်ချုပ်ရေးကာလ လွန်ခဲ့သော ဆယ်စုနှစ်များအတွင်း ဖြစ်ပွားခဲ့သော ဘာသာရေး သို့မဟုတ် ဘာသာရေး အသွင်ဆောင်သည့် အကြမ်းဖက်မှုများတွင် အစိုးရက ထိထိရောက်ရောက် မစွမ်းဆောင်နိုင် သို့မဟုတ် အစိုးရကိုယ်တိုင်ပါဝင်နေခဲ့သည်ဟု ယေဘုယျအားဖြင့် ယူဆခဲ့ကြသည်။ ထို့အတူပင် ၂၀၁၂ ခုနှစ်မှ ၂၀၁၅ ခုနှစ်အတွင်း ဘာသာရေးတင်းမာမှုများ အလွန် ပြင်းထန်ခဲ့စဉ်ကလည်း အစိုးရယန္တရား သုံးရပ်စလုံး(ဆိုလိုသည်မှာ အုပ်ချုပ်ရေး၊ ဥပဒေပြုရေးနှင့် တရားစီရင်ရေး ကဏ္ဍများ)သည် ဥပဒေအရ ပေးအပ်ကာကွယ်ထားသော ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်ကို ဖော်ဆောင်ပေးနိုင်ရန် ထိထိရောက်ရောက်မရှိ၊ စိတ်မပျံ့တပါနှင့် စွမ်းဆောင်ရည်မရှိကြောင်း ပြသခဲ့သည်။ သို့ရာတွင် ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်နှင့် ဘာသာဝင်တို့ကို ကာကွယ်ရာတွင် အစိုးရသည် အရေးအကြီးဆုံးဇာတ်ကောင်တော့ ဖြစ်နေသေးသည်။

ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်နှင့် ဘာသာများအကြား ငြိမ်းချမ်းစွာ အတူယှဉ်တွဲနေထိုင်နိုင်မှုတို့ကို အာမခံမှုပေးရာတွင် နက်နက်ရှိုင်းရှိုင်းပါဝင်ပတ်သက်နေသည်မှာ အစိုးရ(နဝတ/နအဖအစိုးရဖြစ်စေ၊ အရပ်သားအသွင်ဆောင်သော သမ္မတဦးသိန်းစိန်ခေါင်းဆောင်သော ပြည်ထောင်စုကြံ့ခိုင်ရေးနှင့် ဖွံ့ဖြိုးရေးပါတီအစိုးရ (၂၀၁၁-၁၆) ဖြစ်စေ၊ ဒီမိုကရေစီနည်းကျ ရွေးကောက်တင်မြှောက်ခံထားရသည့် နိုင်ငံတော်၏အတိုင်ပင်ခံပုဂ္ဂိုလ် ဒေါ်အောင်ဆန်းစုကြည်ဦးဆောင်သော အမျိုးသားဒီမိုကရေစီအဖွဲ့ချုပ်အစိုးရ ဖြစ်စေ)၏ အခန်းကဏ္ဍဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် ဤအခန်းတွင် ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်နှင့် လူအုပ်စုများအကြား ဆက်ဆံရေးနှင့် ပတ်သက်ပြီး အစိုးရက မည်သို့မည်ပုံ ဆောင်ရွက်ပြုမူခဲ့သည်ကို ဆွေးနွေးပါမည်။

၃.၁ အစိုးရ-ဗုဒ္ဓဘာသာဆက်ဆံရေး

၃.၁.၁ စစ်အစိုးရ-ဗုဒ္ဓဘာသာဆက်ဆံရေး (၁၉၉၀ခုနှစ်များ-၂၀၀၀ခုနှစ်များ)

လူများစုဖြစ်သည့်အတွက် ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များသည် ၎င်းတို့၏ ဘာသာကို တစ်ဦးချင်းအလိုက်ရော အုပ်စုအနေနဲ့ပါ ကျင့်ကြံရာတွင် ကြီးမားသော အဟန့်အတားများ ကြုံရမှုမရှိပေ။ လူအများနှင့် ပြုလုပ်သော ဗုဒ္ဓဘာသာနှင့် ပတ်သက်သည့် အခမ်းအနားများကို အစိုးရက တိုက်ရိုက်ဘဏ္ဍာငွေစိုက်ထုတ်ကျင်းပပေးလေ့မရှိသော်လည်း ၁၉၉၀ ခုနှစ်များနှင့် ၂၀၀၀ ခုနှစ်များဆီ ကမြင်တွေ့ခဲ့ရသည့်အတိုင်း အစိုးရက လမ်းညွှန်မှုပေးခြင်း၊ ဦးစီးဦးဆောင်လုပ်ပေးခြင်းများ ရှိသည်။ ယခုလို ခြုံငုံပြီး ယေဘုယျ ပြောဆိုခြင်းက လူစု နှစ်ခုအတွက်တော့ ကိုယ်စားမပြုပေ။ အဆိုပါလူစုနှစ်ခု၏ ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်အပါအဝင် လူ့အခွင့်အရေးများကို စစ်တပ်က ချိုးဖောက်ခဲ့သည်ဟု ဆိုနိုင်ပြီး ယင်းတို့မှာ နိုင်ငံရေးလှုပ်ရှားတက်ကြွသူ ရဟန်းတော်များနှင့် လမ်းရိုးမှ သွေဖည်သော ဗုဒ္ဓဘာသာဂိုဏ်းကွဲများနှင့် အုပ်စုများ ဖြစ်သည်။

²⁶ Nick Cheesman, "Thin Rule of Law or Un-Rule of Law in Myanmar?" *Pacific Affairs* 82 (4) (2009/2010), pp. 597-613.

အမေရိကန်ပြည်ထောင်စု အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်ကော်မရှင် (USCIRF)၏ နှစ်စဉ် အစီရင်ခံစာများနှင့် များစွာသော လူ့အခွင့်အရေးအစီရင်ခံစာများတွင် ၁၉၈၈ ခုနှစ်၊ ၁၉၉၀ ခုနှစ်များနှင့် ၂၀၀၀ ခုနှစ်များတွင် လူထုဆန္ဒပြပွဲများတွင် ပါဝင်ခြင်းနှင့် စစ်အစိုးရကို ကိုယ်တိုင် ဦးဆောင်ဆန္ဒပြခဲ့ခြင်းများကြောင့် သက်နိမ့်ချွတ်လူဝတ်လဲခံရခြင်း၊ နှိပ်စက်ခံရခြင်း၊ ထောင်သွင်းအကျဉ်းချခံရခြင်းနှင့် ၎င်းတို့၏ မူလသီတင်းသုံးခဲ့ရာ ကျောင်းများတွင် ပြန်လည်ဝင်ရောက်နေထိုင်ခွင့်ပိတ်ပင်ခံရခြင်း၊ သာသနာ့ဘောင်ကို စွန့်လွှတ်ရခြင်း သို့မဟုတ် နိုင်ငံအတွင်းမှ ထွက်ခွာအောင် ဖိအားပေးခံရခြင်းတို့ကို ခံစားခဲ့ရသော ရာပေါင်းများစွာသောရဟန်းသံဃာတို့၏ အကြောင်းများကို အသေးစိတ်ဖော်ပြထားသည်။²⁷ စစ်တပ်သည် ၎င်းကိုမဆန့်ကျင်သော ရဟန်းတို့ကို မဖိနှိပ်ခွဲဘဲ ကျော်ကြားပြီး ဝါစဉ်ကြီးသော ရဟန်းတို့ကို အားတက်သရော လှူဒါန်းမှုကို ပြုခဲ့သည့်အတွက်²⁸ အထက်ပါ ဖိနှိပ်မှုတို့ကို ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့် ချိုးဖောက်ခံရခြင်းဟု USCIRF ၏ အစီရင်ခံစာတို့က ရံဖန်ရံခါ သတ်မှတ်ခြင်းက မေးခွန်းထုတ်စရာဖြစ်သည်။²⁹ အဆိုပါဖြစ်ရပ်တို့သည် စစ်တပ်ကို ဆန့်ကျင်သော ဗုဒ္ဓဘာသာရဟန်းတို့၏ ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်ကို ချိုးဖောက်ခြင်းသက်သက်လား သို့မဟုတ် နိုင်ငံရေးအရ သဘောထားကွဲလွဲသူများကို ဖိနှိပ်ခြင်းလားဆိုသည်ကို ဆုံးဖြတ်ရခက်သည်။ ယခင်က ထိုင်းနိုင်ငံ ချင်းမိုင်မြို့တွင် အခြေစိုက်ခဲ့ပြီး ယခုအခါ မြန်မာနိုင်ငံအတွင်း ရောက်ရှိနေပြီဖြစ်သော နိုင်ငံရေးအကျဉ်းသားများ ကူညီစောင့်ရှောက်ရေးအသင်း (အေအေပီပီ)နှင့် အခြား မြန်မာနိုင်ငံအခြေစိုက် လူ့အခွင့်အရေးအဖွဲ့များပါဝင်သော အစိုးရမဟုတ်သော အဖွဲ့အစည်းများက အဆိုပါ ရဟန်းတို့ကို ၎င်းတို့ပြုစုသော နိုင်ငံရေးအကျဉ်းသားများစာရင်းတွင် ထည့်သွင်းထားခြင်းမှာ အဆိုပါရဟန်းတို့၏ ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်ထက် ပုဂ္ဂလိကအသက်ရှင်ခွင့်ကို ချိုးဖောက်ခံရသည်ဟု ဆိုလိုပုံရသည်။

မကြာခဏဆိုသလို သတိမမူတတ်သော်လည်း တိုက်ရိုက်ဆက်စပ်နေသော ကိစ္စတစ်ခုမှာ မြန်မာဘုရင်များ လက်ထက်ကတည်းက ရာစုနှစ်များစွာ တည်ရှိလာခဲ့ပြီးသော လမ်းရိုးမှ သွေဖည်သော ဂိုဏ်းများ၊ တရားများနှင့် ကျင့်သုံးမှုများကို အစိုးရနှင့် လမ်းရိုးရဟန်းတော်များက ဖိနှိပ်ခြင်းဖြစ်သည်။³⁰ သို့ရာတွင် ဗြိတိသျှကိုလိုနီခေတ် (၁၈၈၅-၁၉၄၈)က သံဃာထုတစ်ရပ်လုံးနှင့် အဆိုပါ လမ်းရိုးမှ သွေဖည်သော ဂိုဏ်းတို့ကို ထိန်းချုပ်ကွပ်ကဲပုံကို သိသိသာသာ ပြောင်းလဲစေခဲ့သည်။ ဗြိတိသျှတို့သည် သံဃာတို့ကို တိုက်ရိုက် ထိန်းချုပ်ခြင်းမှ ရှောင်ကြဉ်တတ်ပြီး ကိုလိုနီအစိုးရကို သံဃာထုထဲမှ ဆန့်ကျင်သော ရဟန်းတို့ကိုသာ နိုင်ငံရေးကိစ္စတစ်ရပ်အနေနဲ့ ပြင်းပြင်းထန်ထန် ကိုင်တွယ်ခဲ့သည်။³¹ နိုင်ငံရေးတွင် ပါဝင်မှုမရှိသော သို့မဟုတ် ဗြိတိသျှတို့ကို ပေါ်ပေါ်ထင်ထင် မဆန့်ကျင်ခဲ့သော ရဟန်းတို့ကိုကား ၎င်းတို့အနေနှင့် လူဥပဒေနှင့် ဆုံးဖြတ်သော ရာဇဝတ်မှုများကို မကျူးလွန်သမျှ ကာလပတ်လုံး အစိုးရ၏ လက်တံမှ ကင်းလွတ်စွာ နေထိုင်ခွင့်ပြုခဲ့သည်။ ၎င်းက သံဃာထုထဲတွင် ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့် သီလယိုယွင်းမှုနှင့် သံဃာ့စည်းမျဉ်းများကို ပေါ့ပေါ့တန်တန် လိုက်နာမှုများကို ဖြစ်ပေါ်စေခဲ့သည်။³²

²⁷ Assistance Association for Political Prisoners (Burma), *Burma: A Land Where Buddhist Monks Are Disrobed and Detained in Dungeons* (Maesot, Thailand: Assistance Association for Political Prisoners (Burma), 2004); Bertil Lintner, *The Resistance of the Monks: Buddhism and Activism in Burma* (New York: Human Rights Watch, 2009); Christina Fink, "Burma 2007: The Moment of the Monks," in Adam Roberts and Timothy Garton Ash (eds), *Civil Resistance and Power Politics: The Experience of Non-violent Action from Gandhi to the Present* (Oxford: Oxford University Press, 2009).

²⁸ Janette Philp and David Mercer, "Commodification of Buddhism in Contemporary Burma," *Annals of Tourism Research* 26(1) (1999), pp. 21-54.

²⁹ ဥပမာ။ U. S. State Department Commission on International Religious Freedom, *International Religious Freedom Report 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011* (Washington, D.C.: United States Commission on International Religious Freedom).

³⁰ E. Michael Mendelson, *Sangha and State in Burma: A Study of Monastic Sectarianism and Leadership* (Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 1975).

³¹ Donald Eugene Smith, *Religion and Politics in Burma* (Princeton: Princeton University Press, 1965).

³² Mendelson, *Sangha and State*; Smith, *Religion and Politics*.

၁၉၄၈ ခုနှစ်တွင် လွတ်လပ်ရေးရပြီးနောက် ဦးနုခေါင်းဆောင်သော ပါလီမန်ဒီမိုကရေစီအစိုးရက စည်းကမ်းပျက်နေသော ရဟန်းတို့ကို ပြန်လည်ထိန်းချုပ်နိုင်ရန် ကြိုးပမ်းပြီး တင်းကြပ်သော စည်းမျဉ်းများကို ပြန်လည်ချမှတ်ရန် လုပ်ခဲ့သော်လည်း အချည်းနှီးသာဖြစ်ခဲ့သည်။³³ သံဃာထုတစ်ရပ်လုံးကို လိုသလို စည်းမျဉ်းမပြုဘဲ သတ်မှတ်ပြီး ထိန်းချုပ်ရန် အစိုးရနှင့် ပူးပေါင်းမည်ဟု ကတိပြုသော နိုင်ငံတော်သံဃာ့မဟာ နာယကအဖွဲ့ (၎င်း၏ မြန်မာအတိုကောက်နာမည်ဖြစ်သော မဟာနဟု လူသိများကြသည်)ကို ဗဟိုသံဃာ့အုပ်ချုပ်ရေး ဥပဒေပြုရေးနှင့် တရားစီရင်ရေးအဖွဲ့တစ်ခုအနေနှင့် ၁၉၈၀ ခုနှစ်တွင်ဖွဲ့စည်းလိုက်သောအခါတွင်မှ နိုင်ငံတော်က ပြန်လည်အုပ်စိုးမိသွားခဲ့သည်။³⁴ ယင်း တိုးတက်မှုတို့က သံဃာ့ဖွဲ့စည်းပုံနှင့် စည်းကမ်းကို ယေဘုယျအားဖြင့် ပိုမိုကောင်းမွန်အောင် ပြုလုပ်ခဲ့သော်လည်း မဟာနအနေနှင့် ထေရဝါဒ ရှေးရိုးလမ်းစဉ်မှ သွေဖည်သည်ဟု ယူဆသည့်တရားများ၊ ကျင့်သုံးမှုများနှင့် အုပ်စုများကို အယူလွှဲပြီး တရားဝင်ခြင်းမရှိဟု ၎င်းတို့ ယူဆသည့်အတိုင်း သတ်မှတ်ကာ သာသနာကို သန့်ရှင်းစေခဲ့သည်များလည်း ရှိနေသည်။

၂၀၁၄ ခုနှစ်အထိ မဟာနကိုယ်တိုင်ကသော်လည်းကောင်း မဟာနက ဖွဲ့စည်းပေးသည့် အထူးခုံရုံးများ³⁵ကလည်းကောင်း ချမှတ်ပြီးသည့် ဆုံးဖြတ်ချက် နှစ်ဆယ့်တစ်ချက်ရှိနေပြီး အယူလွှဲသည်ဟု စွပ်စွဲခံရသည့် တရား၊ ဝါဒနှင့် ကျင့်ကြံမှုများကို ဇယား ၃ တွင် တွေ့နိုင်သည်။ အဆိုပါ ခုံရုံးနှင့် အဖွဲ့၏ ဆုံးဖြတ်ချက်များ အားလုံးက စွပ်စွဲခံရသူတို့ကို အပြစ်ရှိသည်ဟု ဆုံးဖြတ်ခဲ့သည်။ အကျိုးဆက်အားဖြင့် အပြစ်ရှိသူတို့သည် တရားဟောခြင်းကို ရပ်တန့်ရပြီး အယူလွှဲနေသော တရားများနှင့် ကျင့်ကြံပုံလွှဲနေသော ကျင့်ကြံမှုများကို ဖြန့်ဝေနေခြင်းကိုလည်း ရပ်တန့်ရသည်။

ယနေ့အထိ မိုးပြာဦးဉာဏ၏ ကိစ္စမှလွဲ၍—ယင်းကိစ္စကို အောက်တွင် အသေးစိတ် ဆွေးနွေးထားသည်—စွပ်စွဲခံရပြီး အပြစ်ရှိသည်ဟု ဆုံးဖြတ်ခံထားရသည့် မည်သူကမျှ မဟာနနှင့် ခုံရုံးများ၏ ဆုံးဖြတ်ချက်ကို မလိုက်နာခြင်းမျိုး မရှိသေးပေ။

ဇယား ၃။ အယူလွှဲသောဂိုဏ်းများနှင့် တရားများစာရင်း

စဉ်	အယူလွှဲသောဂိုဏ်းအမည်	ပိနယခုံရုံးအမှတ်	ဆုံးဖြတ်သောနှစ်
1	ကျောက်သင်္ဘောဝါဒ	ခုံရုံး ၁	1981
2	လူသေလူဖြစ်ဦးဥက္ကဋ္ဌဝါဒ၊ သမ္မာဒိဋ္ဌိသုတေသနဝါဒ၊ ရွှေအဘိဓမ္မာဝါဒ	ခုံရုံး ၂	1981
3	ကြောင်ပန်းတောရဝါဒ	ခုံရုံး ၃	1982
4	ကျောက်ပုံတောရဝါဒ	ခုံရုံး ၄	1982
5	ဦးဉာဏစာဂီဝါဒ	မဟာန၏ဆုံးဖြတ်ချက်	1982
6	ဆူးလေဦးမြင့်သိန်းဝါဒ	မဟာန၏ဆုံးဖြတ်ချက်	1983
7	ဦးမြတ်သိန်းထွန်းဝါဒ	မဟာန၏ဆုံးဖြတ်ချက်	1983
8	ဦးမာလာဝရ(ရေတာရှည်)ဝါဒ	ခုံရုံး ၅	1983
9	ဓမ္မနီတိဝါဒ	ခုံရုံး ၆	1983
10	မိုးညို(မြောက်ဥက္ကလာပ)ဝါဒ	ခုံရုံး ၇	1983

³³ Smith, *Religion and Politics*.

³⁴ Tin Maung Maung Than, "The 'Sangha' and 'Sasana' in Socialist Burma," *Sojourn: Journal of Social Issues in Southeast Asia* 3 (1) (1988), pp. 26-61.

³⁵ ထိုခုံရုံးများဖွဲ့စည်းပုံနှင့် လုပ်ဆောင်ပုံအသေးစိတ်ကို သိလိုပါက ကြည့်ပါ။ Janaka Ashin and Kate Crosby, "Heresy and Monastic Malpractice in the Buddhist Court Cases (Vinicchaya) of Modern Burma (Myanmar)," *Contemporary Buddhism: An Interdisciplinary Journal* 18(1) (2017), pp. 199-261.

11	ထွန်တုံးလက်ကျန်ဦးထင်ဝါဒ	ခုံရုံး ၈	1985
12	တွံတေးဦးပုညစာရ၏ဝါဒ	ခုံရုံး ၉	1988
13	မော်လမြိုင်ရွှေဝါမြိုင်ကျောင်းဝါဒ	ခုံရုံး ၁၀	1989
14	စမ်းကလေးဝါဒ	ခုံရုံး ၁၁	1998
15	မိုးကုတ်ဝိနန္ဒယ	ခုံရုံး ၁၂	2005
16	ဘိက္ခုနီဝါဒ	ခုံရုံး ၁၃	2005
17	ဆယ်ရပ်အထူးသင်တန်းကျမ်းပါအမှား ၂ ခု	ခုံရုံး ၁၄	2006
18	မိုးညှင်းဦးခေမိန္ဒနှင့် ဦးဝိစိတ္တသာရာဘိဝံသ၏ဝါဒ	ခုံရုံး ၁၅	2006
19	မြစ်ကြီးနားဦးဝိစိတ္တသာရာဘိဝံသ၏ဝါဒ	ခုံရုံး ၁၆	2009
20	မိုးပြာဂိုဏ်းဝါဒ	ခုံရုံး ၁၇	2011
21	သုံးဆယ်တစ်ဘုံမှလွတ်မြောက်ခြင်း ဦးဝိစိဒိပါတရား	ခုံရုံး ၁၈	2014

၃.၁.၂ အစိုးရ-ဗုဒ္ဓဘာသာဆက်ဆံရေး (၂၀၁၀ခုနှစ်များ)

ယနေ့ခေတ် အစိုးရနှင့် ဗုဒ္ဓဘာသာဆက်ဆံရေးမှာ ယခင်ထက်စာလျှင် ဝိဝါဒကွဲလွဲမှုနည်းလာသည်။ ၁၉၈၀ ခုနှစ်များဆီက စတင်ဖြစ်တည်လာခဲ့သော တစ်ခုတည်းသော ပြဿနာကိစ္စမှာ မိုးပြာဦးဉာဏ (ရှင်ဉာဏ သို့မဟုတ် ရှင်မိုးပြာဟုလည်း သိကြသည်)³⁶၏ ကိစ္စဖြစ်သည်။ ၎င်းကို သမ္မတ၏ လွတ်ငြိမ်းချမ်းသာခွင့်ဖြင့် ၂၀၁၆ ခုနှစ် ဇန်နဝါရီလတွင် ထောင်မှလွတ်ပေးခဲ့သည်။³⁷ ၎င်း၏ ကိစ္စက မဟာနုက မြှင့်တင်သည့် သန့်ရှင်းသော ထေရဝါဒလမ်းစဉ်ကို နိုင်ငံတော်အစိုးရက အကာအကွယ်ပေးထားပုံနှင့် ပတ်သက်ပြီး အရေးကြီးပြီး ရှားပါးသည့် သက်သေတစ်ခုအဖြစ် ရှိနေသည်။ ယင်းကိစ္စသည် မဟာနုနှင့် ဂိုဏ်းဂဏများအကြား ဂိုဏ်းများက ခုံရုံးများနှင့် မဟာနု၏ ဆုံးဖြတ်ချက်ကို လိုက်နာပြီး ၎င်းတို့၏ ယုံကြည်မှုများနှင့် ကျင့်ကြံမှုများကို စွန့်လွှတ်၍ တရားပြန့်ပွားစေခြင်းကို ရပ်တန့်လိုက်သရွေ့ အေးအေးချမ်းချမ်း ဖြေရှင်းတတ်သော ဖြစ်ရိုးဖြစ်စဉ်မှ သွေဖည်နေသည်။

၂၀၁၀ ခုနှစ်များအတွင်း မိုးပြာဦးဉာဏ၏ ကိစ္စသည် ယင်းဂိုဏ်း၏ ခေါင်းဆောင်အပေါ်ကို ချမှတ်ခဲ့သော အလွန်အမင်းဖြစ်ပြီး ကြာရှည်သော ထောင်ဒဏ်များကြောင့် နိုင်ငံတကာလူ့အခွင့်အရေးတောင်းဆိုသည့်အသိုင်းအဝန်း၏ အာရုံစိုက်မှုကို ရခဲ့သည်။³⁸ မဟာနုက ဖွဲ့စည်းလိုက်သော အထူးခုံရုံးအမှတ် ၁၇ က မိုးပြာဂိုဏ်း၏ သင်ကြားမှုများသည် အယူလွဲသည်ဟု ၁၅ နိုဝင်ဘာ ၂၀၁၁ တွင်မှ ဆုံးဖြတ်ခဲ့သော်လည်း ဂိုဏ်းခေါင်းဆောင် ဦးဉာဏနှင့် မဟာနုကြား ပဋိပက္ခမှာ ၁၉၈၁ ခုနှစ်ကတည်းက စတင်ခဲ့သည်။ ဦးဉာဏသည် ထေရဝါဒဗုဒ္ဓဘာသာကို မြန်မာနိုင်ငံအနှံ့တွင်ရှိသော ဘုန်းတော်ကြီးကျောင်းများတွင် သင်ယူခဲ့သည်။ ၁၉၈၀ ခုနှစ်များ၏ အစောပိုင်းတွင် ၎င်းသည် သစ္စာတရားကို သိမြင်ကာ အရိယာဖြစ်သွားပြီဟု စတင် ပြောလာခဲ့သည်။ ၎င်းက သူ၏ တရားပေါက်သွားပုံကို ထိုစဉ်က တည်ထောင်သည်မှာ တစ်နှစ်သာရှိသေးသော မဟာနုထံသို့

³⁶ ဤကဏ္ဍက အဓိကရှိခြင်းထားသည်မှာ Nyi Nyi Kyaw (forthcoming), "Regulating Buddhism in Myanmar: The Case of Deviant Buddhist Sects," in Jaclyn Neo, Arif Jamal and Daniel Goh (eds.), *Regulating Religion in Asia: Norms, Modes and Challenges* (Cambridge: Cambridge University Press).

³⁷ Kyaw Phone Kyaw, "The Monk in Blue Robes," *Frontier*, April 25, 2016, <https://frontiermyanmar.net/en/the-monk-blue-robres>.

³⁸ ဥပမာအားဖြင့် ကြည့်ပါ။ Asian Human Rights Commission, "Burma: Religious Elder Sentenced to 20 Years in Jail for Peaceful Practice of Faith." (March 21, 2012) <http://www.humanrights.asia/news/urgent-appeals/AHRC-UAC-046-2012>.

အကြောင်းကြားခဲ့သော်လည်း အဖွဲ့က မယုံခဲ့ပေ။ ယင်းကဲ့သို့ တရားပေါက်သည်ဟု လိမ်လည်ပြောနေခြင်းမှာ ပါရာဇိကကံလေးပါး³⁹ထဲမှတစ်ပါးကို ချိုးဖောက်ခြင်းဟု မဟာနုက ဆုံးဖြတ်ခဲ့သည်။ သို့ရာတွင် ဗုဒ္ဓမြတ်စွာဘုရားက ထိုကဲ့သို့ ချိုးဖောက်မှုမျိုးအတွက် မည်သည့် ပြစ်ဒဏ်ကိုမျှ ချမှတ်မထားခဲ့ပေ။ ထိုအချက်ကြောင့်ဖြစ်နိုင်ပြီး မဟာနုက စစ်ချင်းတွင် ၎င်းအား မည်သို့မျှ အရေးယူခြင်း မရှိခဲ့ပေ။

မကြေနှပ်ဘဲ စည်းအပြင်ရောက်သွားသလိုဖြစ်ကာ ဦးဉာဏက ထေရဝါဒဗုဒ္ဓဘာသာကို စွန့်လွှတ်ခဲ့သည်။ ထိုသို့စွန့်လွှတ်ခဲ့ခြင်းကိုလည်း မဟာနုထံသို့ အကြောင်းကြားခဲ့ပြီး ၎င်းသည် မိုးပြာရောင် သင်္ကန်းကို စတင်ဝတ်ခဲ့သည်။ ၁၀ ဖေဖော်ဝါရီ ၁၉၈၃ နေ့တွင် ၎င်းက ပစ္စုပ္ပန်ကမ္မဝါဒဗုဒ္ဓဘာသာဟူသော ဝါဒသစ်တစ်ခုကို ထည်ထောင်လိုက်ကာ တရားများ စတင်ဟောကြားခဲ့သည်။ ၎င်း၏ နောက်လိုက်အများအပြားက ၎င်းကို ရဟန်းတစ်ပါးအသွင်ဆက်ဆံမြဲ ဆက်ဆံနေခဲ့သည်။ ထို့နောက် မဟာနုအတွက် နိုင်ငံတော်၏ အကူအညီနှင့် စကားနားမထောင်သော ၎င်းကို အရေးယူရန် အခွင့်အလမ်းတစ်ရပ်ပေါ်လာခဲ့သည်။ အသစ်ပြဌာန်းလိုက်သော ဝိနည်းဓမ္မကံအဓိကရုဏ်းမူဝင်းများ ဖြေရှင်းဆုံးဖြတ်ချက်များကို ကာကွယ်စောင့်ရှောက်သည့် ဥပဒေ (၁၉၈၃)၏ ပုဒ်မ ၅ နှင့် ပုဒ်မ ၉ က ဆိုထားသည်မှာ လူဝတ်ကြောင်တစ်ဦးသည် မည်သည့်အခါမျှ ရဟန်းအဖြစ် ဟန်ဆောင်ခြင်းမပြုရနှင့် ယင်းတားမြစ်ချက်ကို ဖောက်ဖျက်လျှင် ထောင်ဒဏ် သုံးနှစ်အထိ ချမှတ်နိုင်သည်ဟု ဖြစ်သည်။ ဦးဉာဏကို အဆိုပါ ပုဒ်မတို့နှင့် ၁၉၈၄ ခုနှစ်တွင် ထောင်ချခဲ့ပြီး ၁၉၈၆ ခုနှစ်တွင် ပြန်လွတ်လာခဲ့သည်။ ထို့နောက် ၁၉၉၁ ခုနှစ်တွင် ၎င်းထပ်မံအဖမ်းခံရပြီး မမှန်မှန်းသိလျက်နှင့် မှားယွင်းသော သတင်းစကားတို့ကို ဖြန့်ချိမှုဖြင့် စွပ်စွဲခံရကာ အရေးပေါ်စီမံမှုအက်ဥပဒေ (၁၉၅၀)⁴⁰ ၏ ပုဒ်မ ၅(င)နှင့် ထောင်ဒဏ် ဆယ်နှစ်အပြစ်ပေးခံရပြန်သည်။ ၁၉၉၈ ခုနှစ်တွင် ထောင်မှ ဒုတိယအကြိမ် လွတ်လာခဲ့သည်။

ဦးဉာဏက ဆက်လက်၍ တရားဟောနေခဲ့ရာ နောက်လိုက်တစ်ထောင်နီးပါးရှိလာခဲ့သည်။ ယခင်အတိုင်း ကံကြမ္မာကို ၂၀၁၀ ခုနှစ်တွင် သူ ကြုံရပြန်သည်။ ဤတစ်ကြိမ်တွင်တော့ ရာဇသတ်ကြီး ပုဒ်မ ၂၉၅ နှင့် ၂၉၅(က) (တစ်ခုကို နှစ်နှစ်စီ)၊ အသင်းအဖွဲ့များဖွဲ့စည်းခြင်းဆိုင်ရာဥပဒေ ပုဒ်မ ၆ (ငါးနှစ်)၊ ဝိနည်းဓမ္မကံအဓိကရုဏ်းမူဝင်းများ ဖြေရှင်းဆုံးဖြတ်ချက်များကို ကာကွယ်စောင့်ရှောက်သည့်ဥပဒေပုဒ်မ ၆ (ငါးနှစ်)၊ ဝိနည်းဓမ္မကံအဓိကရုဏ်းမူဝင်းများ ဖြေရှင်းဆုံးဖြတ်ချက်များကို ကာကွယ်စောင့်ရှောက်သည့် ဥပဒေပုဒ်မ ၁၀ (ငါးနှစ်)နှင့် သံဃာ့အဖွဲ့အစည်းဆိုင်ရာ ဥပဒေပုဒ်မ ၁၂ နှင့် ပုဒ်မ ၁၃ (တစ်ခုကို ငါးနှစ်စီ)တို့ကို သုံးကာ စုစုပေါင်း ထောင်ဒဏ် နှစ်နှစ်ဆယ် ချခံရသည်။ အယူခံရန်၊ သမ္မတလွတ်ငြိမ်းချမ်းသာခွင့်ရရန်နှင့် တရားရုံးချုပ်မှ အမှုခေါ်စာချွန်တော်အမိန့်တစ်ခုရရန် ၎င်း၏ အကြိမ်ကြိမ် ကြိုးပမ်းအားထုတ်မှုများမှာ အချည်းနှီးဖြစ်ခဲ့သည်။⁴¹ ၎င်း၏ အသက် ခုနစ်ဆယ်ခုနှစ်ရှိမှ ၂၀၁၆ ခုနှစ် ဇန်နဝါရီလတွင် ထောင်မှ လွတ်ခဲ့သည်။ ဦးဉာဏနှင့် ၎င်း၏ နောက်လိုက်များက နိုင်ငံတော်၏ အတိုင်ပင်ခံပုဂ္ဂိုလ် ဒေါ်ဆောင်ဆန်းစုကြည်ဦးဆောင်ပြီး

³⁹ ဝိနယအရ ပါရာဇိကကံလေးပါးမှာ လိင်ဆက်ဆံမှု၊ လူသတ်မှု၊ အကြီးစားဆိုးမှုနှင့် တန်ခိုးရှိသည်ဟု လိမ်လည်ကြားဝါမှုတို့ဖြစ်သည်။ ၎င်းတို့ကို တစ်ခု သို့မဟုတ် တစ်ခုထက်ပိုပြီး ကျူးလွန်မိပါက အမြင့်ဆုံးပေးနိုင်သော ပြစ်ဒဏ်မှာ သံဃာထုထဲမှ ရာသက်ပန် ထုတ်ပယ်လိုက်ခြင်းဖြစ်သည်။ ရဟန်းတစ်ပါး ပါရာဇိကကံ တစ်ပါးပါး ဖောက်ဖျက်မှုကြောင့် ထုတ်ခံလိုက်ရပါက ၎င်းကို မည်သည့်အခါမှ သံဃာထုထဲသို့ ပြန်လည်ဝင်ရောက်ခွင့်မပြုပေ။

⁴⁰ ထိုနှာမည်ဆိုးနှင့် ကျော်ကြားသော ဥပဒေကို စစ်အစိုးရက ၁၉၉၀ ခုနှစ်များနှင့် ၂၀၀၀ ခုနှစ်များတွင် မကြာခဏ အသုံးပြုကာ နိုင်ငံရေးသဘောကွဲလွဲမှုကို အပြစ်ဒဏ်ပေးခဲ့သည်။ အမျိုးသားဒီမိုကရေစီအဖွဲ့ချုပ်အစိုးရအာဏာရလာပြီးနောက် ပထမဆုံးလုပ်သော ဥပဒေရေးရာလှုပ်ရှားမှုတစ်ခုမှာ အရေးပေါ်စီမံမှုအက်ဥပဒေကို ဖျက်သိမ်းသည့် ဥပဒေ (၂၀၁၆) ကို ပြဌာန်းကာ ထိုဥပဒေကို ဖျက်သိမ်းခဲ့ခြင်းဖြစ်သည်။ ထိုဥပဒေသည် နိုင်ငံရေးအကျဉ်းသားဟောင်းများအကြားတွင် နာမည်ဆိုးနှင့် အကျော်ကြားဆုံးဖြစ်ကာ ၎င်းတို့ထဲမှ အများအပြားသည် ထိုဥပဒေနှင့် အဖမ်းခံရပြီး ထောင်သွင်းအကျဉ်းချခံခဲ့ရပြီး ၂၀၁၅ ခုနှစ် နိုဝင်ဘာလတွင် ကျင်းပသော အထွေထွေရွေးကောက်ပွဲပြီးနောက် လွှတ်တော်ကိုယ်စားလှယ်များ ဖြစ်လာကြသည်။

⁴¹ Shin Nyana (aka) Shin Moephyar v Republic of the Union of Myanmar (2011) MLR (Criminal Case) 126; Melissa Crouch, "The Common Law and the Constitutional Writs: Prospects for Accountability in Myanmar," in Melissa Crouch and Tim Lindsey (eds.), *Law, Society and Transition in Myanmar* (Oxford: Hart, 2014).

ဒီမိုကရေစီနည်းကျ ရွေးကောက်တင်မြှောက်ခံထားရသော အစိုးရတစ်ရပ်အုပ်ချုပ်နေသည့် မြန်မာနိုင်ငံတွင် ယင်းတို့၏ ဂိုဏ်းကို မြင်တွေ့ကြသည်။ ထို့ကြောင့် ဂိုဏ်းသည် ၎င်းတို့၏ လုပ်ငန်းဆောင်တာများကို ရပ်တန့်ခြင်း မပြုကြသေးသည့်အတွက် မဟာနု၏ စိတ်ကွက်ခြင်းကို ခံရပြန်သည်။ မဟာနုက ဦးဉာဏနှင့် နောက်လိုက်များကို ဥပဒေကြောင်းအရ အရေးယူနိုင်ရန် ယင်းတို့၏ ဆုံးဖြတ်ချက်ကို ဘာသာရေးနှင့် ယဉ်ကျေးမှုဝန်ကြီးဌာနကို တောင်းဆိုခဲ့သည်။ ဂိုဏ်းသည် မန္တလေးတိုင်းဒေသကြီးတွင်အခြေစိုက်ပြီး နောက်လိုက်များက တစ်နိုင်ငံလုံးအနှံ့ရှိနေသည့်အတွက် နိုင်ငံတော်သမ္မတရုံးကလည်း ဝန်ကြီးဌာနကို ကူညီရန် ပြည်နယ်နှင့် တိုင်းဒေသကြီးအစိုးရအဖွဲ့များသို့ အမိန့်ထုတ်ခဲ့သည်။ သို့ရာတွင် ၂၀၁၇ ခုနှစ် မတ်လအထိတော့ ယင်းကိစ္စမှာ မပြီးပြတ်သေးပေ။⁴²

မိုးပြာဂိုဏ်း၏ အဖြစ်က ပြောနေသည်မှာ အချက်နှစ်ချက် ရှိသည်။ ပထမအချက်မှာ ဂိုဏ်းများထံမှ အမိန့်လုံးဝနာခံမှုကို မဟာနုက လိုချင်သည်။ ဒုတိယအချက်မှာ ၎င်းတို့ကို ဆန့်ကျင်သော မဟာနု၏ ဆုံးဖြတ်ချက်ကို စိတ်ပါလက်ပါဖြစ်စေ စိတ်မပါဘဲဖြစ်စေ ဂိုဏ်းများက လိုက်နာခဲ့လျှင် အေးအေးချမ်းချမ်း ဖြစ်သွားသော်လည်း ဂိုဏ်းတစ်ဂိုဏ်းက မဟာနု၏ အမိန့်ကို ဆန့်ကျင်ခဲ့လျှင် မဟာနုက အရေးယူတတ်သည်။ နိုင်ငံရေးအခြေအနေအသစ်တွင် ဦးဉာဏနှင့် နောက်လိုက်များကို ထောင်ဒဏ်ထပ်ချမည်လားဆိုသည်ကတော့ မရေရာပေ။ သို့ရာတွင် ဦးဉာဏနှင့် နောက်လိုက်များကို ယင်းတို့ လုပ်ချင်သလို မဟာနုက လုပ်ခွင့်မပေးခြင်းနှင့် မဟာနုကိုယ်စား အစိုးရက ဂိုဏ်းကို အပြစ်ပေးရန် တောင်းဆိုခြင်းကို အစိုးရက လိုက်လျောခဲ့ခြင်းကို ကြည့်ခြင်းအားဖြင့် မဟာနုနှင့် ၎င်း၏ ခုံရုံးများမှ ပြန်ဆိုသဘောပေါက်သည့်အတိုင်း လမ်းရိုးမှ သွေဖည်ခြင်းသည် မြန်မာနိုင်ငံတွင် ဘာသာရေးပြစ်မှုတစ်ခုဖြစ်နေဆဲပင်ဖြစ်သည်။ အစိုးရကလည်း မဟာနုနှင့် ပူးပေါင်းပြီး ထိုကဲ့သို့သော ပြစ်မှုများကို အပြစ်ပေးနေဦးမည်သာဖြစ်သည်။

၃.၂ အစိုးရ/ဗုဒ္ဓဘာသာနှင့် မွတ်စလင်ဆက်ဆံရေး

၃.၂.၁ စစ်အစိုးရ-မွတ်စလင်ဆက်ဆံရေး (၁၉၉၀ခုနှစ်များ-၂၀၀၀ခုနှစ်များ)

အစိုးရနှင့် လူနည်းစုဘာသာဝင်အကြား ဆက်ဆံရေးမှာ ယေဘုယျအားဖြင့် နဝတ/နအဖလက်အောက်ရှိ အစိုးရနှင့် မွတ်စလင်များအကြား ချောမွေ့မှုမရှိခဲ့ပေ။ စုစုပေါင်းလူဦးရေ၏ ၄.၃ ရာခိုင်နှုန်း (ရိုဟင်ဂျာပါ ထည့်တွက်လျှင်)နှင့် ၂.၃ ရာခိုင်နှုန်း (ရိုဟင်ဂျာကို ထည့်မတွက်လျှင်) သာလျှင် အစ္စလာမ်ဘာသာဝင်များဖြစ်သည်။ သို့သော်လည်း ယင်းတို့အထဲတွင် လူမျိုးရေးအရ၊ မူလဇစ်မြစ်အရနှင့် နိုင်ငံသားဖြစ်မှုတို့တွင် ကွာခြားမှုရှိကြသည်။ ၁၉၉၀ ခုနှစ်များနှင့် ၂၀၀၀ ခုနှစ်များတလျှောက် မတူသော အုပ်စုများနှင့် အစိုးရအကြားတွင် မတူသော ဆက်ဆံရေးများ ရှိခဲ့သည်ဟု ဆိုနိုင်သော်လည်း ၎င်းတို့၏ ဘုံကိုးကွယ်သည့် ဘာသာတရားတူညီမှုကြောင့် အစိုးရက ကိုလိုနီခေတ်က ရှိခဲ့သော နိုင်ငံခြားမုန်းတီးမှုကို ပြန်လည်အသက်သွင်းပြီး ၎င်းတို့အားလုံးကို အတူတူဆက်ဆံခဲ့သည်ဟု ဆိုလျှင် မှားမည်မဟုတ်ပေ။

နိုင်ငံခြားမုန်းတီးမှုနှင့် မွတ်စလင်မုန်းတီးမှုသည် နှစ်ဆယ်ရာစု အစောပိုင်း ကိုလိုနီခေတ်ဗမာပြည်တွင် အစတည်ခဲ့သည်။ ဆယ့်ကိုးရာစုနှောင်းပိုင်းနှင့် နှစ်ဆယ်ရာစု ပထမတဝက်တို့တွင် အိန္ဒိယမှကိုလိုနီခေတ်ဗမာပြည်သို့ ဟိန္ဒူများနှင့် မွတ်စလင်များဝင်ရောက်ပြောင်းရွှေ့လာခဲ့ခြင်းကို ဒေသခံတိုင်းရင်းသားတို့၏ အကျိုးအတွက် တုံ့ပြန်ခြင်းအဖြစ် ပေါ်ပေါက်လာခဲ့သော နိုင်ငံခြားမုန်းတီးမှု သည် ယင်းအချိန်က ကိုလိုနီစနစ်ကိုဆန့်ကျင်ခြင်း၊ လူမျိုးရေးအသွင်ဆောင်ခြင်း၊ ကူးပြောင်းဝင်ရောက်လာသူကို

⁴² Aung Kyaw Min, “‘Moe Pyar’ Case Proceedings Delayed,” *Myanmar Times*, March 5, 2017, <https://www.mmtimes.com/national-news/vangon/25344-moe-pyar-case-proceedings-delayed.html>.

ဆန့်ကျင်ခြင်း၊ လူတန်းစားမညီမျှမှုကို ဆန့်ကျင်ခြင်း၊ လူဦးရေအမျိုးအစားကို ဦးတည်ခြင်း၊ ကျား၊မကိုစွဲသဘောဆောင်ခြင်းနှင့် ဘာသာရေးနွယ်ခြင်းစသော သဘောတရားများ ရောပြွန်းနေခဲ့သည်။ အိန္ဒိယမှ ဝင်ရောက်လာသော သိန်းပေါင်းများစွာသော ရွှေ့ပြောင်းအလုပ်သမားများသည် ကိုလိုနီခေတ် အုပ်ချုပ်ရေးကဏ္ဍနှင့် အခြား ကျွမ်းကျင်မှုများစွာမလိုသော ကဏ္ဍများတွင် ဝင်ရောက်လုပ်ကိုင်ကြသောကြောင့် ဗြိတိသျှတို့က အပေါ်က အုပ်စိုးထားပြီး အိန္ဒိယအလုပ်သမားတို့က အလယ်အလတ်တန်းနှင့် အောက်ခြေလုပ်ငန်းကိုင်ငန်းများနှင့် အလုပ်များကို လွှမ်းမိုးထားသော ကိုလိုနီခေတ် လူ့အဖွဲ့အစည်းတွင် ၎င်းတို့မှာ အောက်ခြေလူတန်းစားများဖြစ်လာနေသည်ဟု ဒေသခံတိုင်းရင်းသားတို့က မြင်လာကြသည်။

အဆိုပါ ကိုလိုနီစနစ်ကို ဆန့်ကျင်ခြင်း၊ လူမျိုးရေးသဘောဆောင်ခြင်း၊ ရွှေ့ပြောင်းအလုပ်သမားတို့ကို မလိုလားခြင်း၊ လူတန်းစားမညီမျှမှုကို မနှစ်မြို့ခြင်းနှင့် လူဦးရေအမျိုးအစားပြောင်းလဲလာမှုကို မကြိုက်ခြင်းစသော သဘောတရားဆောင်သည့် ဒေသခံတို့၏ စိတ်ခံစားမှုတို့ကို အိန္ဒိယအမျိုးသားတို့ (ဟိန္ဒူရော မွတ်စလင်ပါ) နှင့် ဗမာဗုဒ္ဓဘာသာ အမျိုးသမီးတို့အကြားတွင် ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့် ပေါ်ထွန်းလာပြီဟု စွပ်စွဲကြသည့် လက်မထပ်ဘဲ အတူနေကြခြင်းနှင့် ဘာသာလူမျိုးမတူဘဲ လက်ထပ်ကြခြင်းတို့ကို ပိုမို မီးထိုးပေးခဲ့သည်။ ဟိန္ဒူနှင့် မွတ်စလင် ဓလေ့ထုံးတမ်းဥပဒေများက မွတ်စလင်နှင့် ဟိန္ဒူယောကျ်ားတို့နှင့် ဗုဒ္ဓဘာသာအမျိုးသမီးတို့အကြား ပတ်သက်နှီးနွယ်မှုကို တရားဝင်သည်ဟု လက်မခံသည့်အတွက် ဗုဒ္ဓဘာသာအမျိုးသမီးများစွာတို့သည် ၎င်းတို့၏ လက်ထပ်ခြင်း၊ အမွေဆက်ဆံခြင်းနှင့် လင်မယားကွဲကွာကြသည့်အခါ ကလေးအုပ်ထိန်းမှုခွင့်ရရှိခြင်းစသည်တို့တွင် အခွင့်အရေးများ ဆုံးရှုံးရသည်ဟု မြင်လာကြသည်။ အဆိုပါ ကျား၊မသဘောဆောင်သော အိန္ဒိယသားတို့ကို မနှစ်မြို့မှုက ဗမာ (ဗုဒ္ဓဘာသာ)အမျိုးသားတို့၏ ယောကျ်ားအခွင့်အရေးကို ချိုးဖောက်ခံရသလို ဗမာ (ဗုဒ္ဓဘာသာ)အမျိုးသမီးတို့ကို ခွဲခြားဆက်ဆံခံရသည်ဟု ခံစားလာကြသည်။ နောက်ဆုံးတွင် ဗုဒ္ဓဘာသာမိန်းမများ အထူးထိမ်းမြားမှုနှင့် အမွေဆက်ခံမှုဥပဒေ (၁၉၃၉)ဟူသော အထူးဥပဒေတစ်ခုကို ပြဌာန်းလိုက်ကြသည်။ ဥပဒေက လူမျိုးမတူ ဘာသာမတူဘဲ ပေါင်းဖော်ကြသော ဆက်ဆံရေးများအားလုံးကို တရားဝင်လက်ထပ်သည်ဟု မှတ်ယူရမည်ဖြစ်ပြီး အမွေဆက်ဆံခွင့်၊ အမွေနှင့် ကလေးအုပ်ထိန်းခွင့်များကို ဗမာဓလေ့ထုံးတမ်းဥပဒေနှင့်သာ ဆုံးဖြတ်ရမည်ဟု သတ်မှတ်လိုက်သည်။⁴³ ယင်းဥပဒေကို ပြင်ဆင်ထားသည့် ဗုဒ္ဓဘာသာမိန်းမများ အထူးထိမ်းမြားမှုနှင့် အမွေဆက်ခံမှုဥပဒေဖြင့် ၁၉၅၄ ခုနှစ်တွင် အစားထိုးခဲ့သည်။ ကြားကာလတွင် အစောပိုင်း ဆယ်စုနှစ်များက ရှိခဲ့သော ဟိန္ဒူနှင့် မွတ်စလင်မခွဲခဲ့သည့် အိန္ဒိယမုန်းတီးခြင်းသည် တဖြေးဖြေးနှင့် ဟိန္ဒူထက် မွတ်စလင်ကို ပိုဦးတည်လာခဲ့သည်။⁴⁴

အထက်ပါ ကိုလိုနီခေတ်က ပြင်းပြသော အမျိုးသားရေးဆန်ဆန်နှင့် ကူးပြောင်းဝင်ရောက်လာသူကို မုန်းဟန်ဆောင်သည့်⁴⁵ သဘောထားမှတ်ချက်များကို ဖက်ဆစ်ဆန့်ကျင်ရေး ပြည်သူ့လွတ်လပ်ရေးအဖွဲ့ချုပ်က အုပ်ချုပ်သော ပါလီမန်ဒီမိုကရေစီစနစ် (၁၉၄၈-၆၂) တလျှောက်လုံးတွင် ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့် ဖြန့်ချိသည်ကို မတွေ့ရသော်လည်း နိုင်ငံခြားမုန်းတီးသည့် ဦးနေဝင်းခေါင်းဆောင်သည့် တော်လှန်ရေးကောင်စီ/ မြန်မာ့ဆိုရှယ်လစ်လမ်းစဉ်ပါတီ (မဆလ)လက်ထက်တွင် ပြန်ပေါ်လာခဲ့သည်။⁴⁶ ဦးနေဝင်း

⁴³ Aye Kyaw, "Religion and Family Law in Burma," in U. Gaertner and J. Lorenz (eds.), *Tradition and modernity in Myanmar: Culture, social life and languages* (Hamburg: Lit., 1994).

⁴⁴ Renaud Egreteau, "Burmese Indians in Contemporary Burma: Heritage, Influence, and Perceptions since 1988," *Asian Ethnicity* 12(1) (2011), pp. 33-54.

⁴⁵ ကူးပြောင်းလာသူကိုမုန်းဟန်ဆောင်သည်ဟူသော စကားကို သုံးစွဲထားခြင်းမှာ

ကိုလိုနီခေတ်က ဝင်ခဲ့သမျှသော ကူးပြောင်းလာသူအားလုံးလိုလိုမဟုတ်တောင်မှ အများစုသည် ၁၉၅၀ ခုနှစ်များနှင့် ၁၉၆၀ ခုနှစ်များတွင် နိုင်ငံသားဖြစ်ခဲ့ကြပြီးဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် ၎င်းတို့သည် ၁၉၄၀ ခုနှစ်များတွင် အမုန်မှာ နိုင်ငံသားများဖြစ်ကြသည်။

⁴⁶ မှတ်သားလောက်စရာ အချက်တစ်ခုမှာ ၎င်းရေးသားသော ဦးနေဝင်း၏ နိုင်ငံရေးအတ္ထုပ္ပတ္တိတွင် ရောဘတ်တေလာက ဆိုရှယ်လစ်စစ်အာဏာရှင် ဦးနေဝင်း၏ လူအများလက်ခံထားကြသော နိုင်ငံခြားမုန်းတီးမှုကို မေးခွန်းထုတ်ထားကာ ဦးနေဝင်းသည် နိုင်ငံခြားတိုင်းပြည်များနှင့် ခင်ခင်မင်မင်ဆက်ဆံလေ့ရှိခြင်း၊ ကမ္ဘာ့အနှံ့သို့ ခရီးသွားခဲ့ခြင်းနှင့် အိန္ဒိယလူမျိုး ကိုယ်ပိုင်ထမ်းချက်နှင့် ကိုယ်ရေးအရာရှိထားရှိခဲ့ခြင်းတို့ကို ထောက်ပြခဲ့သည်။ ကြည့်ပါ။ Robert H Taylor, *General Ne Win: A Political Biography* (ISEAS-Yusof Ishak Institute 2015), pp. 366-7.

သည် နိုင်ငံတကာနှင့် မဆက်ဆံဘဲ တိုင်းပြည်ကို တံခါးပိတ်ဝါဒကျင့်သုံး၍ စီးပွားရေးကို ကောင်းကောင်းမွန်မွန် မစီမံတတ်မှုကြောင့် လူမှုစီးပွားရေးနှင့် နိုင်ငံရေး အခက်အခဲများကြုံတွေ့ရတိုင်း မကြာခဏဆိုသလို နိုင်ငံခြားမှ ဝင်ရောက်လာသူများမှ ဆင်းသက်လာသော တရုတ်နှင့် အိန္ဒိယသားတို့ကို ဓါးစာခံလုပ်ပြီး ပြဿနာရှာတတ်သည်ကို တွေ့ရသည်။⁴⁷

ဦးနေဝင်း၏ နိုင်ငံခြားမှန်းတီးစိတ်ကို ၁၉၈၈ ခုနှစ်တွင် အာဏာယူခဲ့သော နဝတခေါင်းဆောင်စစ်ဗိုလ် များက ဆက်ခံခဲ့ကြသည်။ ဤအကြိမ်တွင်တော့ ကမ္ဘာ့အလယ်တွင် မိတ်ဆွေရှားပါးသော စစ်အစိုးရ၏ တရုတ်နိုင်ငံနှင့် နီးစပ်လာမှုနှင့် ယခင်က ကွန်မြူနစ်ရုပ်ဝါဒ သို့မဟုတ် တောက်ဝါဒ သို့မဟုတ် မဟာယာန ဗုဒ္ဓဘာသာတို့ကို ကိုးကွယ်ခဲ့ကြသည့် လူများစွာရှိသည့် တရုတ်မျိုးနွယ် မြန်မာနိုင်ငံသားများ⁴⁸၏ ဗမာဆန်လာခြင်း⁴⁹ (ဝါ) ထေရဝါဒဆန်လာခြင်းတို့ကြောင့် ဖြစ်ဟန်တူပြီး နဝတ/နအဖအစိုးရ စတင်ဖြန့်ချိလာသည့် အမျိုးသားရေးဝါဒမှာ အမေရိကန်ပြည်ထောင်စုနှင့် ဗြိတိန်နိုင်ငံစသည့် အနောက်အင်အားစုများကို တဖက်က ဦးတည်ပြီး နောက်တဖက်က မွတ်စလင်များကို ရည်ညွှန်းလာသည်။⁵⁰ ယင်းအပိုင်းနှစ်ပိုင်း ပါ နိုင်ငံခြားမှန်းတီး ပြီး ခေတ်သစ်ကိုလိုနီဆန်ကျင်ရေးအသွင်ဆောင်သည့် စကားများသည် ကိုလိုနီခေတ်တွင် စတင်ခဲ့ပြီး ဆိုရှယ်လစ်ခေတ်ဗမာပြည်တွင် ထွန်းကားခဲ့သော မွတ်စလင်မှန်းတီးရေးစကားအသစ်တစ်ခုကို ထိထိရောက်ရောက် ဖန်တီးနိုင်ခဲ့သည်။⁵¹ မွတ်စလင်များကို ဗြိတိသျှနယ်ချဲ့တို့ ချန်ထားရစ်ခဲ့သော မလိုချင်ဘဲ လက်ခံထားလိုက်ရသော လက်ကျန်များအဖြစ် ပုံဖော်ခဲ့သည်။⁵² ထိုမွတ်စလင်များသည် စစ်ချင်းတွင် ဒေသခံတိုင်းရင်းသားတို့၏ စီးပွားရေးကို နှစ်နာစေခဲ့ပြီး ၎င်းတို့၏ လူဦးရေအရွယ်အစား၊ နိုင်ငံခြားယဉ်ကျေးမှုနှင့် ဘာသာရေးတို့ကြောင့် တဖြေးဖြေး တိုးတက်ပြီး ဒေသခံတို့၏ လူမျိုးရေး၊ ယဉ်ကျေးမှုနှင့်ဘာသာရေးကြန်အင်လက္ခဏာတို့ကိုပါ ထိ ခိုက်လာခဲ့သည်ဟု ပုံဖော်ခဲ့သည်။⁵³

ထို မွတ်စလင်မှန်းတီးရေးစကားကို ကိုလိုနီခေတ်က ဝင်လာခဲ့သော တရားမဝင်သော မှတ်ပုံတင်တစ်ခုခုမရှိသော ဝင်လာသူများဟု နဝတက ပုံဖော်ခဲ့သော ၁၉၈၀ ပြည့်နှစ်များ၏ နှောင်းပိုင်းနှင့် ၁၉၉၀ ပြည့်နှစ်များ၏ အစောပိုင်းတွင် ဖြစ်ပွားခဲ့သော ဒုတိယအကြိမ်မြောက် ရိုဟင်ဂျာများ အစုလိုက်အပြုံလိုက် ထွက်ပြေးကြခြင်းက ပိုမို အားဖြည့်ပေးခဲ့သည်။ သို့ရာတွင် ၎င်းတို့ကို နိုင်ငံတကာ ဖိအားများအကြားတွင် ပြန်လက်ခံခဲ့သည်။⁵⁴ လူဝင်မှုကြီးကြပ်ရေးနှင့် ပြည်သူ့အင်အားဝန်ကြီး(လဝက) ဌာနကို၁၉၉၅ ခုနှစ်တွင် တည်ထောင်လိုက်သော အခါ မွတ်စလင်မှန်းတီးရေးစကားသည် အထွတ်အထိပ်သို့ ရောက်လာခဲ့သည်။ လဝကက ၎င်း၏ တရားဝင် ဆောင်ပုဒ်အဖြစ် မြေမျို၍ လူမျိုးမပြတ် လူမြို့မှ လူမျိုးပြတ်မည် ကို သုံးစွဲခဲ့သည်။ အဆိုပါ ဆောင်ပုဒ်က နိမိတ်ဟောနေသည်မှာ နိုင်ငံခြားမှ လာသော လူမျိုးတစ်မျိုး (ဆိုလိုသည်မှာ မွတ်စလင်များ)၏ နိုင်ငံတွင်း ဝင်ရောက်လာမှုကို မထိန်းချုပ်နိုင်လျှင် မြန်မာနိုင်ငံရှိ ဗုဒ္ဓဘာသာနှင့် ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များသည် ပျောက်ကွယ်သွားတော့မည်။⁵⁵ ၁၉၈၀ ပြည့်နှစ်များ၏ နှောင်းပိုင်းမှ

⁴⁷ Nyi Nyi Kyaw, "Adulteration of Pure Native Blood by Aliens? Mixed Race Kapyia in Colonial and Post-Colonial Myanmar," *Social Identities* (online first), <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13504630.2018.1499223> ; Kyaw Yin Hlaing, "Reconsidering the Failure of the Burma Socialist Programme Party Government to Eradicate Internal Economic Impediments," *South East Asia Research* 11 (1) (2003), pp. 5-58.

⁴⁸ Nyi Nyi Kyaw, "Adulteration."

⁴⁹ ဗမာဆန်လာခြင်း(Bamarization) ကို Burmanization ဟု အသုံးများလေ့ရှိကြသည်။ အကြောင်းမှာ ဗုဒ္ဓဘာသာကို အများစုကိုးကွယ်ကြသည့် ဗမာလူမျိုးများကို ဗြိတိသျှကိုလိုနီအစိုးရနှင့် စာရေးဆရာများက Burman ဟု ခေါ်ခဲ့ကြခြင်းကြောင့်ဖြစ်သည်။ သို့ရာတွင် ကျွန်တော်က Burmanization ထက် Bamarization ကို ပိုနှစ်သက်ခြင်းမှာ Bamar ကို အသုံးပြုခြင်းကြောင့်ဖြစ်သည်။

⁵⁰ Nyi Nyi Kyaw, "Adulteration."

⁵¹ ယင်း။

⁵² Nyi Nyi Kyaw (forthcoming), "The Role of Myth in Anti-Muslim Buddhist Nationalism in Myanmar," in Michael Jerryson and Iselin Frydenlund (eds.), *Buddhist-Muslim Encounters in South and Southeast Asia*.

⁵³ ယင်း။

⁵⁴ Nyi Nyi Kyaw, "Unpacking the Presumed Statelessness of Rohingyas," *Journal of Immigrant and Refugee Studies* 15 (3) (2017), pp. 269-86.

⁵⁵ Nyi Nyi Kyaw, "The Role of Myth."

စတင်၍ ၂၀၀၀ ပြည့်နှစ်များအထိ မွတ်စလင်များကို ဦးတည်သော အကြမ်းဖက်မှုများ မကြာခဏဖြစ်ပွားခဲ့သည်ကိုတွေ့ရသည်။ တောင်ကြီးနှင့် ပြည် (၁၉၈၈)၊ မန္တလေး၊ ရန်ကုန်၊ စစ်ကိုင်းနှင့် ကရင် (၁၉၉၇)၊ စစ်တွေ (ဖေဖော်ဝါရီ ၂၀၀၁)၊ တောင်ငူ (မေ ၂၀၀၁)၊ ပြည် (အောက်တိုဘာ ၂၀၀၁)နှင့် ပဲခူး (အောက်တိုဘာ ၂၀၀၁) တို့ဖြစ်သည်။⁵⁶

၎င်းအဓိကရုဏ်းအားလုံးလိုလိုသည် တစ်ယောက်သို့မဟုတ် တစ်ယောက်ထက်ပိုသော မွတ်စလင်ယောက်ျားတို့က ဗုဒ္ဓဘာသာဝင် အမျိုးသမီးတစ်ယောက်ကို လိင်စပ်ကားမှုပြုလိုက်သည်ဟု ကောလဟာလထွက်လာခြင်း သို့မဟုတ် တကယ့်ဖြစ်ရပ်ကို ချဲ့ကားပြောခြင်း၊ ဗုဒ္ဓဘာသာဝင် အမျိုးသမီးတစ်ယောက်နှင့် အိမ်ထောင်ပြုလိုက်ပြီး လက်ထပ်ရာတွင် အမျိုးသမီးကို ဖိအားပေး၍ အစွဲလမ်းဘာသာထဲသို့ ဝင်ခိုင်းခြင်း၊ မွတ်စလင်တို့က ဗုဒ္ဓဘာသာကို စော်ကားပြုလိုက်ခြင်းနှင့် မွတ်စလင်များနှင့် ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များ အကြား ခိုက်ရန်ဖြစ်ပွားခြင်းစသည်တို့မှ စတင်လာခဲ့ခြင်း ဖြစ်သည်။ အစိုးရ၏ တိုက်ရိုက်ပါဝင်မှုသို့မဟုတ် သွယ်ဝိုက် နှီးနွယ်နေမှုကို ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့် သံသယရှိခဲ့ကြပြီး မှတ်တမ်းမှတ်ရာများ တင်ထားပြီးသားလည်း ဖြစ်သည်။ အဓိကရုဏ်းများကြောင့် မွတ်စလင်ပိုင် အဆောက်အအုံများနှင့် ဗလီများ တိုက်ခိုက်ခံရခြင်း၊ ဖျက်ဆီးခံရခြင်းနှင့် မီးရှို့ခံရခြင်းများ ဖြစ်ခဲ့သည်။ တူညီသော အကြောင်းတရားများကြောင့် ၂၀၁၀ ပြည့်နှစ်များတွင် နောက်ထပ် ဘာသာရေးအဓိကရုဏ်းများကို ဆက်တိုက် ဖြစ်ပေါ်စေခဲ့ပြန်သည်။

၃.၂.၂ အစိုးရ/ဗုဒ္ဓဘာသာနှင့် မွတ်စလင်ဆက်ဆံရေး (၂၀၁၀ ခုနှစ်များ)

အပြောင်းအလဲများ ဖြစ်ပေါ်နေခဲ့သော နှစ်များအတွင်း ၂၀၁၂ ခုနှစ်မှ စတင်ကာ ဖြစ်ပေါ်ခဲ့သော ဗုဒ္ဓဘာသာနှင့် မွတ်စလင်ဆက်ဆံရေးကဲ့သို့ အဆိုးရွားဆုံးအခြေအနေသို့ ရောက်ရှိခဲ့သည်မှာ တစ်ခါမှ မကြုံခဲ့ဖူးပေ။ ၂၀၁၂ ခုနှစ် မေလတွင် ရခိုင်ဗုဒ္ဓဘာသာဝင် အမျိုးသမီးတစ်ဦးကို မွတ်စလင် သုံးဦးက မုဒိန်းကျင့် သတ်ဖြတ်ခဲ့ရာမှ စတင်ခဲ့သော လူမျိုးရေးအကြမ်းဖက်မှုသည် မြန်မာနိုင်ငံ၏ ဒေသအနှံ့အပြားသို့ တောမီးသဖွယ် ကူးစက်သွားခဲ့သည်။ ယေဘုယျဆိုရလျှင် ရခိုင်ပြည်နယ်တွင် ဖြစ်ပွားခဲ့သော အကြမ်းဖက်မှု မှာ ရိုဟင်ဂျာနှင့် ရခိုင်တို့၏နှိုင်းယှဉ်လူဦးရေအရွယ်အစားကြောင့် (ရိုဟင်ဂျာများမှာ ရခိုင်မြောက်ပိုင်းတွင် လူများစုဖြစ်ပြီး ပြည်နယ်၏ အခြားနေရာများစွာတွင် လူဦးရေအတိုင်းအတာတစ်ခုအထိရှိသည်) အုပ်စုတစ်စုနှင့် တစ်စုအကြား ဖြစ်ပေါ်ခဲ့သည့်အသွင်ကို ပိုဆောင်ခဲ့ပြီး အခြားနေရာများတွင်မူ မွတ်စလင်တို့က လူနည်းစုများ ဖြစ်နေသည်သာ များသည်။ ထို့ကြောင့် ဘုန်းကြီးကျောင်းများအပါအဝင် ဗုဒ္ဓဘာသာဘာသာရေးအဆောက်အအုံများလည်း ၂၀၁၂ ခုနှစ် အကြမ်းဖက်မှုများတွင် မွတ်စလင်များက ဖျက်ဆီးခဲ့သည်များလည်း ရှိခဲ့သည်။⁵⁷

မွတ်စလင် ဘာသာရေးအဆောက်အအုံများကို ဦးတည်တိုက်ခိုက်ခဲ့သော အရွယ်အစားသေးငယ်ပြီး အကြမ်းဖက်မှုအားသိပ်မများသော ဖြစ်ရပ်များလည်း အမျိုးသားဒီမိုကရေစီအဖွဲ့ချုပ်အစိုးရ ၂၀၁၆ ဧပြီလတွင် တက်လာပြီးမှ ဖြစ်ပွားခဲ့သေးသည်။ ဇယား ၄ တွင် ၂၀၁၂ ခုနှစ်မှ ၂၀၁၇ ခုနှစ်အထိ ဖြစ်ပွားခဲ့သော ဖြစ်စဉ်များကို ဖော်ပြထားသည်။ မွတ်စလင်ဘာသာရေးအဆောက်အအုံများဖြစ်သည့် ဗလီ ဝတ်ကျောင်းတော်များနှင့် ကျမ်းစာသင်ကျောင်းများစွာသည် မီးရှို့ခံရခြင်း၊ ဖျက်ဆီးခံရခြင်းနှင့် ပိတ်ခံရခြင်းများ တွေ့ကြုံခဲ့ရသည်။ ရခိုင်ပြည်နယ်တစ်ခုတည်းသက်သက်တွင် ဗလီ ၃၂ လုံးနှင့် ဘုန်းကြီးကျောင်း ၂၂ ကျောင်းတို့ ၂၀၁၂ ခုနှစ်က ဖျက်ဆီးခံခဲ့ရသည်။⁵⁸

⁵⁶ Images Asia, *Report on the situation for Muslims in Burma* (Bangkok: Images Asia, 1997); Human Rights Watch, *Crackdown on Burmese Muslims* (Washington, D.C.: Human Rights Watch, 2002).

⁵⁷ Inquiry Commission on Sectarian Violence in Rakhine State, *Final Report of Inquiry Commission on Sectarian Violence in Rakhine State* (Nay Pyi Taw: Inquiry Commission on Sectarian Violence in Rakhine State, 2013).

⁵⁸ ယင်း။ p. 21.

လူအုပ်စုချင်း သို့မဟုတ် ဘာသာဝင်တစ်ဖက်နှင့်တစ်ဖက်အကြား တောမီးကဲ့သို့ ဖြစ်ပွားခဲ့သော အကြမ်းဖက်မှု၏နောက်တွင် ဗုဒ္ဓဘာသာလူများစုနှင့် နှိုင်းယှဉ်လျှင်မြန်မာနိုင်ငံရှိ မွတ်စလင်များ၏ ဥပဒေအရနှင့် လူမှုယဉ်ကျေးမှုအရ ဖြစ်တည်မှုကို ထိခိုက်စေခဲ့သော လူမှုရေးနှင့် နိုင်ငံရေး ခံယူချက် နှစ်ခု ပေါ်ထွန်းလာခဲ့သည်။⁵⁹

ပထမခံယူချက်မှာမြန်မာနိုင်ငံရှိ မွတ်စလင်ထုတစ်ခုလုံး၏ ထက်ဝက်မျှ လူဦးရေရှိသည့် ရိုဟင်ဂျာများနှင့်သာ သက်ဆိုင်သည်။ ယင်းမှာ လွန်စွာ ခေတ်စားလာခဲ့ပြီး ရိုဟင်ဂျာများကို 'တရားမဝင် ဝင်ရောက်လာခဲ့သည်'ဟု ဆိုလိုပြီး ခိုးဝင်ဘင်္ဂါလီဟု ခေါ်ဝေါ်သမုတ်လာခြင်းဖြစ်သည်။ ရိုဟင်ဂျာမွတ်စလင်များနှင့် ရိုဟင်ဂျာမဟုတ်သော မွတ်စလင်များက⁶⁰ တဖက် ရခိုင်ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များက တဖက် ၂၀၁၂ ခုနှစ် ဂျွန်လနှင့် အောက်တိုဘာလတွင် ဖြစ်ပွားခဲ့သောဘာသာရေးအဓိကရုဏ်းများနှင့် နှစ်ခုအကြားတွင် သေးငယ်သော အဓိကရုဏ်းများ ဖြစ်ပွားနေစဉ်နှင့် ဖြစ်ပွားပြီးကာလများတွင် ခိုးဝင်ဘင်္ဂါလီဆိုသော စကားသည် လွန်စွာမှ ခေတ်စားလာခဲ့သည်။ လူမျိုးရေးဆန်သော စကားလုံးဖြစ်သည့် 'ဘင်္ဂါလီ'⁶¹ သည် ရိုဟင်ဂျာများဖက်ကတော့ အကျယ်အကျယ် အငြင်းပွားမှုမရှိဘဲ လက်ခံနိုင်ဖွယ် မရှိသော်လည်း တနည်းတဖုံ လက်ခံ၍ ရနိုင်သေးသည်။ သို့ရာတွင် ခိုးဝင်ဆိုသော မြန်မာဝေါဟာရသည်ကား ရိုဟင်ဂျာများ၏ ပုံရိပ်ကို လွန်စွာ ထိခိုက်စေခဲ့သည်။

ဦးသိန်းစိန်အစိုးရနှင့် ရခိုင်အမျိုးသားရေးပါတီများက မကြာခဏဆိုသလို စွပ်စွဲခဲ့သလို ရိုဟင်ဂျာများက ယခုနှစ်များအတွင်းထိ မြန်မာနိုင်ငံအတွင်းသို့ ခိုးဝင်ခဲ့ကြသည်ခြင်း မဟုတ်ကြောင်း အထောက်အထားများရှိပြီး အကုန်လုံးမဟုတ်တောင် အများစုသော ယနေ့ခေတ်တွင် ရှိနေသည့် ရိုဟင်ဂျာများမှာ ခွဲခြားဆက်ဆံမှု များစွာ ပါဝင်နေသော ၁၉၈၂ ခုနှစ် နိုင်ငံသားဥပဒေအရတောင်မှ နိုင်ငံသားများဖြစ်ကြသည်။⁶² ၂၀၁၂ ခုနှစ်မှ ယခုတိုင်အောင် နေ့စဉ်ထုတ်နှင့် အပတ်စဉ်ထုတ် အစိုးရနှင့် ပုဂ္ဂလိကသတင်းစာများနှင့် ဂျာနယ်များက ခိုးဝင်ဘင်္ဂါလီကို ဆက်တိုက်ဆိုသလို သုံးစွဲခဲ့ကြသည်။ ထိုသို့သုံးစွဲကြခြင်းကြောင့် မြန်မာပြည်သူတို့၏ စိတ်ထဲတွင် ရိုဟင်ဂျာများသည် အမှန်တကယ်ပင် အလုံးအရင်းနှင့် ခိုးဝင်ခဲ့ကြသူများဖြစ်သည်ဟုသော ပုံရိပ်ကို ပေါ်ထွန်းစေခဲ့သည်။ ဦးသိန်းစိန်အစိုးရ၊ ရခိုင်များနှင့် အမျိုးသားရေးလှုပ်ရှားသော ဗုဒ္ဓဘာသာဘုန်းကြီးများ၏ ဆက်တိုက် သွတ်သွင်းမှုကြောင့် အဆိုပါ အုပ်စု သုံးခု ရိုဟင်ဂျာနှင့် ပတ်သက်ပြီး ပြောခဲ့သမျှ အကုန်လုံးကို ယုံကြည်နေကြပုံပေါ်သည်။ ခိုးဝင် သို့မဟုတ် ဘင်္ဂါလီ သို့မဟုတ် နှစ်ခုလုံးတွဲ၍ ဌာနဆိုင်ရာများတွင် တရားဝင် သုံးစွဲမှု မရှိသေးကာမူ⁶³ ၎င်းတို့ကို ခိုးဝင်လာခဲ့သော သူများသာ ပါဝင်သည့် လူစုဟု ပုံဖော်က ၁ ရိုဟင်ဂျာတို့၏ ဥပဒေရေးအရနှင့်လူမှုရေးအရ ဖြစ်တည်မှုကို ထိခိုက်စေသည့် လူများလက်ခံထား ကြသောအယူအဆ ကို လူများမနှစ်သက်ကြမည်ကို စိုးသည့်အတွက် လက်ရှိ အမျိုးသားဒီမိုကရေစီ အဖွဲ့ချုပ်အစိုး ရကိုယ်တိုင်က တားဆီးနိုင်ခြင်းမရှိသေးပေ။

ရိုဟင်ဂျာများကို မလိုလားသည့် စိတ်ခံစားမှုများသည် အမြစ်တွယ်နေသလိုဖြစ်နေပြီး ယင်းကို ရိုဟင်ဂျာများ ကိုယ်တိုင်သာမက ရိုဟင်ဂျာမဟုတ်သော အခြား မွတ်စလင်များ ကိုယ်တိုင်လည်း ခံစားရသည်။ မဘာသ (အမျိုးဘာသာသာသနာစောင့်ရှောက်ရေးအဖွဲ့)နှင့် ပတ်သက်သည့် ဗုဒ္ဓဘာသာအမျိုးသားရေးလှုပ်ရှားကြသည့်

⁵⁹ Nyi Nyi Kyaw, "Alienation, Discrimination, and Securitization: Legal Personhood and Cultural Personhood of Muslims in Myanmar," *The Review of Faith & International Affairs*, 13(4) (2015), pp. 50-9.

⁶⁰ ရခိုင်ပြည်နယ်တွင် နေထိုင်ကြပြီး ရိုဟင်ဂျာမဟုတ်သော မွတ်စလင်များတွင် ကမန်၊ မြေဒူးနှင့် အခြား ကပြားမွတ်စလင်များပါဝင်သည်။ ကမန်တစ်ခုတည်းကိုသာ အစိုးရက တိုင်းရင်းသားလူမျိုး ၁၃၅ မျိုးတွင် ပါဝင်သည်ဟု လက်ခံထားသည်။ ကြည့်ပါ။ Nyi Nyi Kyaw, "Myanmar's Other Muslims: The Case of the Kaman," in Ashley South and Marie Lall (eds.), *Citizenship in Myanmar: Ways of Being In and From Burma* (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2018).

⁶¹ 'ဘင်္ဂါလီ'ဆိုသော စကား မြန်မာနိုင်ငံသားအားလုံးနီးပါးနှင့် ဦးသိန်းစိန်အစိုးရက ပိုမိုနှစ်သက်ကြပြီး အကြောင်းမှာ ရိုဟင်ဂျာများသည် ဘင်္ဂါလီများဖြစ်သည်ဟု ၎င်းတို့က ယုံကြည်သောကြောင့်ဖြစ်သည်။ ရိုဟင်ဂျာများက ထိုသို့သုံးစွဲခြင်းကို အလွန်အမင်းမနှစ်မြို့ကြပြီး ၎င်းတို့ကို ရိုဟင်ဂျာဟု ခေါ်ပါဟု ဆိုကြသည်။ အမျိုးသားဒီမိုကရေစီအဖွဲ့ချုပ်အစိုးရနှင့် ဒေါ်အောင်ဆန်းစုကြည်ကိုယ်တိုင်က 'ဘင်္ဂါလီ'ဟု သုံးစွဲခြင်းမှ ရှောင်ကြဉ်ကြပြီး 'ရခိုင်ပြည်နယ်မှ မွတ်စလင်များ'ဟု ခေါ်ရန် သတ်မှတ်ခဲ့သည်။

⁶² Nyi Nyi Kyaw, "Unpacking."

⁶³ သို့ရာတွင် အမျိုးသားဒီမိုကရေစီအဖွဲ့ချုပ်ပါတီမှ ကိုယ်စားလှယ်များ လွှမ်းမိုးထားသည့် လွှတ်တော်တွင် 'ဘင်္ဂါလီ'ဟု သုံးစွဲကြသည်။

ဘုန်းတော်ကြီးများကလည်း (၎င်းတို့အကြောင်း အခန်း ၄ တွင် အသေးစိတ်ဆွေးနွေးထားသည်)
ရိုဟင်ဂျာများကိုသာမက ရိုဟင်ဂျာများသည် မွတ်စလင်ဖြစ်သည့်အလျောက် အစ္စလာမ်ဘာသာနှင့်
မွတ်စလင်လူမှုဘဝကိုလည်း ဦးတည်တိုက်ခိုက်ခဲ့ကြသည်။ ရိုဟင်ဂျာများသည် ၎င်းတို့၏ အများ
စွာပစ္စည်းပစ္စာကြသည့် တရားမဝင်မှုအတွက် အဆိုးဝါးဆုံး ဆက်ဆံမှုနှင့်မုန်းတီးမှုကို ခံရသော်လည်း နောက်ပိုင်း
တွင် ဆွေးနွေးထားသည့်အတိုင်း နိုင်ငံအနှံ့လှုပ်ရှားခဲ့သော မဘာသာ၏ လှုပ်ရှားမှုက မွတ်စလင်နှင့် ပတ်သက်သည့်
အရာအားလုံးလိုလိုကို ဆန့်ကျင်ခဲ့သည်။

ထို့အပြင် ၎င်းတို့အကြားရှိ ဘုံကုံးကွယ်မှုဖြစ်သော အစ္စလာမ်ဘာသာဖြစ်မှုတူညီသလို ၎င်းတို့၏ အတွေ့အကြုံများနှင့်
နှိုင်းယှဉ်ပြီး ရိုဟင်ဂျာတို့၏ ဒုက္ခကို နားလည်မှုပြသခဲ့သောကြောင့် ရိုဟင်ဂျာမဟုတ်သော မွတ်စလင်များသည်
နှုတ်ဆိတ်နေခဲ့ကြသည် သို့မဟုတ် လူမှုကွန်ယက်များနှင့် ရံဖန်ရံခါ မီဒီယာအင်တာဗျူးများတွင်၎င်းတို့နှင့်
ဘာသာတူသူများကို စာနာမှုများ ပြခဲ့သည်။ ရခိုင်ပြည်နယ်ရှိ ၎င်းတို့နှင့် ဘာသာတူသူများကို စာနာမှုများ
ပြသခဲ့သည့် ရိုဟင်ဂျာမဟုတ်သော မွတ်စလင်များသည် မြန်မာနိုင်ငံနှင့် ဗုဒ္ဓဘာသာလူများစုအပေါ်တွင် သစ္စာမရှိဟူ၍
သဘောထားတစ်ရပ် လူထုကြားတွင် ပေါ်ပေါက်လာခဲ့သည်။ ထိုသို့ဖြင့် မြန်မာနိုင်ငံရှိ မွတ်စလင်ထုတစ်ခုလုံးသည်
၎င်းတို့၏ ဖြစ်တည်မှုနှင့် မြန်မာနိုင်ငံအပေါ် သစ္စာရှိမှုကို အပြင်းအထန်မေးခွန်းထုတ်မှုနှင့် ကြုံရပြီး
၎င်းတို့၏ လူမှုရေးနှင့် ယဉ်ကျေးမှုအရ နိုင်ငံသားဖြစ်မှုကို အဆင့်အတန်း ထပ်မံနှိမ့်ကျသွားမှုကိုလည်း ကြုံရသည်။⁶⁴
ရိုဟင်ဂျာမဟုတ်သော မွတ်စလင်များကို ပြင်းပြင်းထန်ထန်စွာစွဲမှုကို ၂၀၁၃-၂၀၁၅ ခုနှစ်များအတွင်း
မဘာသာကို ထိထိမိမိ ဝေဖန်မှုများအတွက် ဒီမိုကရေစီအင်အားစုများအကြား လူသိများ ထင်ရှားခဲ့သော
ရဟန်းစာရေးဆရာနှင့် လူမှုဝေဖန်သူ မိုးသု (မွန္တလေး)က ပြုသည်မှာ

ကျူးကျော်ခိုးဝင်လာဘ်ထိုးဝင်လာကြတဲ့ ဘင်္ဂါလီအရေးမှာ မြန်မာနိုင်ငံသား မူဆလင်များဟာ နိုင်ငံတော်
ဘက်ကနေ မြန်မာ့တိုင်းရင်းသားတွေ ဘက်ကနေ ပြတ်ပြတ်သားသား ရပ်တည်ပေးခြင်းမရှိဘဲ အစ္စလာမ်
ဘာသာကိုးကွယ်တဲ့ ဘာသာတူ ဘင်္ဂါလီတွေဘက်ကို မသိမသာရော သိသိသာသာရော ကိုင်းညွှတ်
ပေးနေကြတဲ့ သဘောထားတွေကို တွေ့မြင်နေရလို့ဖြစ်ပါတယ်။ တရားဝင်မြန်မာနိုင်ငံသား ဖြစ်တဲ့ မူဆလင်
အများစုဟာ မြန်မာနိုင်ငံသားဆိုတဲ့ စိတ်ဓာတ်မမွေးဘဲ မွတ်စလင်ဘုရားသားဟုနဲ့ စိတ်ဓာတ်မွေး ပြီးတော့
ဘင်္ဂါလီတွေကို ရိုဟင်ဂျာနာမည်နဲ့ မြန်မာနိုင်ငံသားဖြစ်ခွင့် ရရေးအတွက် စိတ်အားထက်သန်နေကြတာကို
တွေ့ရှိရပါတယ်။⁶⁵

ဗုဒ္ဓဘာသာနှင့် မွတ်စလင်ဆက်ဆံရေးအပေါ် သက်ရောက်ခဲ့သည့် ဒုတိယသဘောထားမှာ မွတ်စလင်များသည်
ဧည့်သည် သို့မဟုတ် အဆင့်နိမ့်သော

နိုင်ငံသားဟူသော

အယူအဆဖြစ်သည်။ ဤသဘော ထားမှာလည်း

ရခိုင်ပြည်နယ်နှင့် မြန်မာ့အခြားဒေသများတွင် အကြမ်းဖက်မှုများ ဖြစ်ပွားပြီးနောက် ပေါ်ပေါက်လာခြင်းဖြစ်သည်။

မွတ်စလင်များကို ဧည့်သည်များနှင့် ဗုဒ္ဓဘာသာများကို အိမ်ရှင်များဟု ပုံဖော်ခဲ့သည်။ မွတ်စလင်ပိုင်

ရွှေဆိုင်တစ်ဆိုင်တွင် ဆိုင်ပိုင်ရှင်များနှင့် ဗုဒ္ဓဘာသာလင်မယားအကြား ခိုက်ရန်ဖြစ်ပွားရာမှ ၂၀၁၃ ခုနှစ် မတ်လ

၂၀ ရက်နေ့မနက်တွင် စတင်ခဲ့ပြီး မွန်းလွဲပိုင်းတွင် မွတ်စလင်များက ဗုဒ္ဓဘာသာဘုန်းတော်ကြီးတစ်ပါးကို

သတ်ဖြတ်ခဲ့ရာမှ ပိုမိုတောက်လောင်လာခဲ့သော မိတ္ထီလာအကြမ်းဖက်မှုဖြစ်ပေါ်နေစဉ်ကာလတွင် ထိုသဘောထားကို

သီတဂူဆရာတော် အရှင်ဉာဏိဿရက ကျယ်ပြန့်စေခဲ့သည်။⁶⁶ ဗုဒ္ဓဘာသာသည် အစ္စလာမ်ဘာသာထက်

⁶⁴ Nyi Nyi Kyaw, "Alienation."

⁶⁵ မိုးသု(မွန္တလေး)၊ "နိုင်ငံတော်၏ကျေးဇူးသစ္စာကိုစောင့်သိပါ။" *The Voice Daily*၊ ဂျွန်လ ၁ ရက်နေ့၊ ၂၀၁၅ ခုနှစ်၊ စာ ၁၂။

⁶⁶ Jason Szepe, "Special Report: Buddhist Monks Incite Muslim Killings in Myanmar," Reuters, April 8, 2013,

<https://www.reuters.com/article/us-myanmar-violence-specialreport/special-report-buddhist-monks-incite-muslim-killings-in-myanmar-idUSBRE9370AP20130408>.

မြန်မာနိုင်ငံသို့ ပို့စောပြီး ရောက်ရှိခဲ့သည့်အတွက်ဆရာတော်က ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များကို အိမ်ရှင်များဟု ခေါ်ကာ မွတ်စလင်များကို ဧည့်သည်များဟု ခေါ်ခဲ့သည်။ ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များ၏ ဖေါ်ရွှေမှုကြောင့်သာလျှင် အစ္စလာမ်သာသနာသည် မြန်မာနိုင်ငံတွင် ခြေကုပ်ယူနိုင်လာခဲ့ပြီး တည်မြဲနေနိုင်လာခဲ့သည်ဟုလည်း ဆိုသည်။ ထို့နောက် ဆရာတော်က မွတ်စလင်များကို ကောင်းမွန်စွာနေကြရန် နှင့် အိမ်ရှင်များကို မည်သည့်နည်းနှင့်မျှ ဒုက္ခပေးကြရန်လည်း သတိပေးခဲ့သည်။⁶⁷ အဆိုပါ အင်တာဗျူးကို လူမှုကွန်ယက်များတွင် ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့် ဖြန့်ဝေခဲ့ကြပြီးနောက်ရိုဟင်ဂျာနှင့် ရိုဟင်ဂျာမဟုတ်သောမွတ်စလင်များကို အိမ်ရှင်ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များကို အမှားကျူးလွန်ခဲ့သူများဟု ပုံဖော်လာခဲ့သည်။ ဤဧည့်သည်ဟူသော စကားမှာ ခိုးဝင်ဆိုသော စကားလောက် မဆိုးဝါးပေ။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် ရိုဟင်ဂျာမဟုတ်သော မွတ်စလင်များကို နိုင်ငံသားအဖြစ်တော့ လက်ခံထားသေးသောကြောင့်ဖြစ်သည်။ သို့ရာတွင် ၎င်းက “ဆက်စပ်နီး နွယ်နေသော လူမှုပတ်ဝန်းကျင်”တစ်ခုကို ဖန်တီးလိုက်ပြီး ယင်းတွင် ဗုဒ္ဓဘာသာအိမ်ရှင်များက “ကျေးဇူးရှင်” ဖြစ်လာပြီး မွတ်စလင်ဧည့်သည်များက “ကျေးဇူးကြွေးတင်နေသူ” ဖြစ်လာသည်။⁶⁸ ၎င်းက မြန်မာနိုင်ငံရှိ ရိုဟင်ဂျာမဟုတ်သော မွတ်စလင်များ၏ ဖြစ်တည်မှုက ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်နိုင်ငံသားများထက် အဆင့်အတန်းပိုနိမ့်ကျမှုကို ဖြစ်ပေါ်စေခဲ့သည်။

အမှန်တကယ်တွင် မွတ်စလင်များသည် ဧည့်သည်ဆိုသော သဘောကို ဥပဒေထဲသို့ ထည့်သွင်းရေး သားထားသည်။ ဝိရောဓိဖြစ်နေသော ၁၉၈၂ ခုနှစ် မြန်မာနိုင်ငံသားဥပဒေက မြန်မာနိုင်ငံသားကို နှစ်မျိုးခွဲခြား ထားသည်။ တိုင်းရင်းသား ၁၃၅ မျိုးက ဆင်းသက်လာသော သွေးနှင့် ဆက်စပ်၍ အလိုအလျောက် ရရှိသော မွေးရာပါနိုင်ငံသားဖြစ်မှုနှင့် မြန်မာနိုင်ငံလွတ်လပ်ရေးမရခင်ကတည်းက မှီတင်းနေထိုင်လာခဲ့သော ဘိုးဘေးဘီဘင်မှ ဆင်းသက်လာသည့် နေထိုင်မွေးဖွားခဲ့မှုအပေါ် မူတည်၍ ကန့်သတ်မှုများစွာ နှင့် ရရှိသည့် အခြားနိုင်ငံသားများ၏ နိုင်ငံသားဖြစ်မှုဟူ၍ ဖြစ်သည်။ ထိုကဲ့သို့သော နိုင်ငံသားများကို သူတို့ နိုင်ငံသားမဖြစ်လာခင် ခေါ်ဝေါ်သော အသုံးအနှုန်းမှာ ဧည့်နိုင်ငံသားဟူ၍ဖြစ်သည်။⁶⁹ ၎င်း တာဝန်စတင်ထမ်းဆောင်သည့် ပထမ နေ့ဖြစ်သော ၂၀၁၆ ခုနှစ် ဧပြီလ ၁ ရက်နေ့တွင်ဘာသာရေးလူနည်းစုများဖြစ်သော ခရစ်ယာန်များ၊ မွတ်စလင်များနှင့် ဟိန္ဒူများနှင့် ပတ်သက်ပြီး ၎င်း၏ အစီအစဉ်များနှင့် ပတ်သက်ပြီး အမျိုးသားဒီမိုကရေစီအဖွဲ့ချုပ်က ခန့်အပ်လိုက်သော ဘာသာရေးနှင့် ယဉ်ကျေးမှုဝန်ကြီး ဦးအောင်ကိုကို ဗွီအိုအေက မေးမြန်းသောအခါ ၎င်းက ‘ဧည့်နိုင်ငံသားတွေအများစုကိုကွယ်တဲ့အစ္စလာမ်ဘာသာ’ဟူသော စကားကို သုံးစွဲခဲ့သည်။⁷⁰ ဒီမိုကရေစီ နည်းကျ ရွေးကောက်တင်မြှောက်ခံရသော အမျိုးသားဒီမိုကရေစီအဖွဲ့ချုပ်အစိုးရအာဏာရလာသောအခါတွင် ၎င်းတို့၏ နိမ့်ကျနေသော အနေအထားမှ ပြန်လည်ကောင်းမွန်လာလိမ့်မည်ဟု မျှော်လင့်ချက် မြင့်မားနေခဲ့သော မွတ်စလင်များက ထိုစကားကို စိတ်ပျက်မှုကို ဖော်ပြခဲ့သည်။ အစိုးရအသိအမှတ်ပြုထားသော မွတ်စလင်အဖွဲ့အစည်းငါးခု⁷¹ ပေါင်းစပ်ဖွဲ့စည်းထား သော မြန်မာနိုင်ငံလုံးဆိုင်ရာ အစ္စလာမ်ဘာသာရေးအဖွဲ့ကြီးက ဧပြီလ ၃ ရက်နေ့တွင် ကန့်ကွက်ကြောင်း စာတစ်စောင် ထုတ်ပြီး ရှင်းလင်းပေး ရန် တောင်းဆိုခဲ့သည်။ အဖွဲ့ငါးဖွဲ့တွင် ပါဝင်သော အစ္စလာမ်သာသနာရေးရာကောင်စီ၏ တွဲဖက်အထွေထွေအတွင်းရေးမှူး ဦးဝဏ္ဏရွှေက ပြောသည်မှာ

⁶⁷ နော်ကိုကို၊ သီတဂူဆရာတော်ဒေါက်တာအရှင်ဉာဏိဿရနှင့်တွေ့ဆုံခြင်း။ The Voice Journal, March 25-31, 2013, p. D. ၎င်း၏ ဗုဒ္ဓဘာသာလူမှုရေးလုပ်ငန်းများနှင့် တရားပွဲများကြောင့် သီတဂူဆရာတော်သည် ဩဇာကြီးမားသလို ဝိဝါဒကွဲလွဲစရာ လည်း ဖြစ်သည်။ ဆရာတော်သည် မာသာ၏ ဒုတိယဥက္ကဋ္ဌအဖြစ် တာဝန်ယူခဲ့သောအခါ အငြင်းပွားဖွယ်ဖြစ်ခဲ့ပြီး နောက်ပိုင်းတွင် ထိုရာထူးကို ငြင်းပယ်ပြီး မသက်ဆိုင်ကြောင်း ကြေညာခဲ့သည်။

⁶⁸ Nyi Nyi Kyaw, “Alienation”, p. 57.

⁶⁹ ယင်း။

⁷⁰ ဒေါ်ခင်စိုးဝင်း၊ ပြည်ထောင်စုဝန်ကြီး သူရဦးအောင်ကိုနှင့် တွေ့ဆုံမေးမြန်းခြင်း။ VOA (မြန်မာပိုင်းအစီအစဉ်) ဧပြီလ ၂ ရက်၊ ၂၀၁၆ ခုနှစ်။ <http://burmese.voanews.com/a/thura-u-aungko-interview/3266050.html>.

⁷¹ ၎င်းတို့မှာ အစ္စလာမ်သာသနာရေးရာကောင်စီဌာနချုပ်၊ အိုလမာ-အစ္စလာမ်သာသနာ့ပညာရှင်များအဖွဲ့ချုပ်၊ မြန်မာနိုင်ငံလုံးဆိုင်ရာမော်လဝီအဖွဲ့ချုပ်၊ မြန်မာမွတ်စလင်မိလ္လာယ်များ(ဘာသာရေးအဖွဲ့) မ-မ-လနှင့် မြန်မာမွတ်စလင်အမျိုးသားရေးရာအဖွဲ့ချုပ် တို့ဖြစ်သည်။

ဝန်ကြီးပြောသွားတာက ကျွန်တော်တို့က နိုင်ငံသားအပြည့်အဝမဟုတ်ဘူးလို့ဆိုလိုတာ။
ဒါကကျွန်တော်တို့တိုင်းပြည်ကို ကျွန်တော်တို့ချစ်တာကို စော်ကားလိုက်တာပဲ။ ကျွန်တော်တို့ကို
နာကျင်စေပြီး ကျွန်တော်တို့ ရှိနေတဲ့ တကယ့်အခြေအနေမှန်ကို ပိုဆိုးရွားသွားစေတယ်။ ကြားရတာ
တော်တော် နာကျင်တယ် ... ကျွန်တော်တို့ရဲ့ နိုင်ငံသားအဆင့်အတန်းနဲ့ပတ်သက်ပြီး ဝေဝါးမှုတွေ
ပေါ်လာနိုင်တာမို့ ကျွန်တော်တို့မှာ ရွေးချယ်စရာမရှိလို့ ခုလို ပြန်ပြောရတာပါ။⁷²

အသစ်စက်စက်အမျိုးသားဒီမိုကရေစီအဖွဲ့ချုပ်အစိုးရကလည်း ဦးအောင်ကို၏ စကားကို ဆူပွက်စေမှန်း
သဘောပေါက်သော်လည်း တရားဝင် ဘာမှ မပြောခဲ့ပေ။ သတင်းများအရ သိရသည်မှာ ပါတီက
ဝန်ကြီးနှင့် ယင်းကိစ္စကို ဆွေးနွေးပြီး ဝန်ကြီးက သင့်တော်သော နေ့တစ်နေ့တွင် ပြန်လည်ဖြေရှင်း မည်ဟု
ပြန်ပြောသည်ဟု ဆိုသည်။⁷³ သို့ရာတွင် လူမျိုးရေးတင်းမာမှုများကို ထိန်းချုပ်နိုင်ရန် နည်းလမ်းများစွာ သုံးပြီး
ကြိုးစားခဲ့သည်။ တင်းမာမှုများကို တိုးပွားနိုင်စေသလို လျော့ပါးနိုင်စေသော သံဃာထု၏ အခန်းကဏ္ဍကို
အစိုးရက ကောင်းကောင်းနားလည်ထားပုံပေါ်သည်။ ထိုအကြောင်းကြောင့် အမျိုးသားဒီမိုကရေစီ အဖွဲ့ချုပ်အစိုးရ၏
တကယ့်ခေါင်းဆောင်ဖြစ်သည့် နိုင်ငံတော်၏ အတိုင်ပင်ခံပုဂ္ဂိုလ် ဒေါ်အောင်ဆန်းစုကြည်သည်
မဟာနထံ သွားရောက်ပြီး ၎င်းတို့အစိုးရသည် လူမျိုးနှင့် ဘာသာတရားအပေါ် မူတည်ပြီး ခွဲခြားဆက်ဆံမှုပြုမည်
မဟုတ်ကြောင်း ဝါစဉ်ကြီးမားသော ဆရာတော်ကြီးများကို လျှောက်ထားခဲ့သည်။⁷⁴

သို့ရာတွင် ဂျွန်လ ၂၃ ရက်နေ့တွင် ပဲခူးတိုင်းဒေသကြီး ဝေါမြို့နယ် သူရဲသမိန်ကျေးရွာတွင် ဆိုင်ပိုင်ရှင်
မွတ်စလင်တစ်ဦးကမွတ်စလင်ကလေးငယ်များအတွက် ကျောင်းဖွင့်လှစ်ရန် ဆောက်လုပ်နေသော အဆောက်အအုံ
ကို ၎င်း၏ ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်အိမ်နီးချင်းများက ဗလီတစ်လုံးဆောက်နေသည်ဟု စွပ်စွဲသည်။ အိမ်နီးချင်းများက ဌာန
ဆိုင်ရာများကို တိုင်ကြားခဲ့သော်လည်း အရေးယူဆောင်ရွက်မှုက နှေးကွေးခဲ့သည်။ နောက်ဆုံးတွင်
ထို မွတ်စလင်အမျိုးသားနှင့် ၎င်း၏ ဗုဒ္ဓဘာသာဝင် အိမ်နီးချင်းအမျိုးသမီး စကားများ ရန်ဖြစ်ရာမှ ရွာတွင်
ရှိနေပြီးသော ဗလီ၊ အထက်ပါ အဆောက်အအုံနှင့် ထိုလူ၏ ဆိုင် ဖျက်ဆီးခံရသည်။ ထိုလူလည်း ဒဏ်ရာရသည်။⁷⁵
အာဏာပိုင်များက မည်သည့် တုံ့ပြန်မှုမှ မလုပ်ခဲ့။ ဂျူလိုင်လ ၁ ရက်နေ့တွင် ကချင်ပြည်နယ် ဖားကန့်မြို့နယ်
လုံးခင်းကျေးရွာတွင် ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်လူတစ်စုက မွတ်စလင်များ အသုံးပြုနေသည့် ဝတ်ပြုဆောင်တစ်ခု ကို
မီးရှို့ဖျက်ဆီးခဲ့ပြန်သည်။⁷⁶ ဤတစ်ကြိမ်တွင်တော့ ပါဝင်သူ အနည်းငယ်ကို ဖမ်းဆီးခဲ့သည်။ ထိုအဆောင်ကို
၂၀၁၄ ခုနှစ်တွင် ဥရုတ်တားဆောက်လုပ်နေရာတွင် ပါဝင်ခဲ့သော မွတ်စလင်အင်ဂျင်နီယာ တစ်ယောက်က
တရားဝင်ခွင့်ပြုချက်မရဘဲ ဆောက်လုပ်ခဲ့သောကြောင့် ၎င်းနှင့် ဆောက်လုပ်ရာတွင် ပါဝင်ခဲ့သော အခြား
မွတ်စလင်များကို အရေးယူသွားမည်ဟု ဩဂုတ်လ ၃ ရက်နေ့တွင် ထုတ်ပြန်ခဲ့သော သာသနာရေးနှင့်
ယဉ်ကျေးမှုဝန်ကြီးဌာန၏ ကြေညာချက်တစ်စောင်တွင် ဖော်ပြထားသည်။⁷⁷ ၂၀၁၇ ခုနှစ် ဧပြီလ ၁၇ ရက်နေ့တွင်
ရန်ကုန်တိုင်းဒေသကြီး သာကေတမြို့နယ်တွင်ရှိနေသော မွတ်စလင်စာသင်ကျောင်းနှစ်ကျောင်းကိုလည်း
ယင်းကျောင်းများတွင် ဗလီမဟုတ်ဘဲနှင့် လူများ စုဝေးဝတ်ပြုနေသောကြောင့် အမျိုးသားရေးဘုန်းကြီးများနှင့်

⁷² Phyo Thiha Cho, "Myanmar Religion Minister Angers Muslims with Comments," *Myanmar Now*, April 6, 2016, <http://www.myanmar-now.org/news/i/?id=e711ade0-75c6-4366-997b-cba8de7835cf>.

⁷³ Aung Kyaw Min, "NLD Treads Carefully over Remarks on Citizenship," *Myanmar Times*, April 7, 2016, <https://www.mmmtimes.com/national-news/yangon/19862-nld-treads-carefully-over-remarks-on-citizenship.html>.

⁷⁴ Myanmar News Agency, "Daw Suu Kyi Speaks on Unity: Virtuous Leaders Serve Public Interests with Genuine Affection: Chairman Bhano Sayadaw," *Global New Light of Myanmar*, May 25, 2016, p. 1.

⁷⁵ Zarni Tun, "Mosque Destroyed in Myanmar Village as Tensions Flare Between Muslims and Buddhists," *Radio Free Asia*, June 24, 2016, <https://www.rfa.org/english/news/myanmar/mosque-destroyed-in-myanmar-village-as-tensions-flare-between-muslims-and-buddhists-06242016155224.html>; Lawi Weng, "Muslims Flee Village After Rioting, Perpetrators Remain Free," *Irrawaddy*, June 27, 2016, <https://www.irrawaddy.com/news/burma/muslims-flee-village-rioting-perpetrators-remain-free.html>.

⁷⁶ Ye Mon, "Mob Burns Down Muslim Prayer Hall in Hpakant," *Myanmar Times*, July 4, 2016, <https://www.mmmtimes.com/national-news/21172-mob-burns-down-muslim-prayer-hall-in-hpakant.html>.

⁷⁷ Moe Myint, "Govt to Take Action Against Those Behind 'Illegal' Hpakant Mosque," *Irrawaddy*, August 4, 2016, <https://www.irrawaddy.com/news/burma/govt-to-take-action-against-those-behind-illegal-hpakant-mosque.html>.

ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များက ဖိအားပေးမှုကြောင့် အာဏာပိုင်များက ချိတ်ပိတ်ခဲ့သည်။⁷⁸ ဤဖြစ်ရပ်များက ပြနေသည်မှာ ဗုဒ္ဓဘာသာနှင့် မွတ်စလင်ဆက်ဆံရေးမှာ တင်းမာနေဆဲဖြစ်ပြီး သေနတ်မောင်းခလုတ်ဖြုတ်မည့် ဖြစ်ရပ် တစ်ခုရှိလျှင် မွတ်စလင်ဘာသာရေးအဆောက်အအုံများနှင့် အိုးအိမ်များကို အကြမ်းဖက်မှုများဖြစ်နိုင်သေးသည်ကို ပြနေသည်။

ဇယား ၄၊ မွတ်စလင်ဆန့်ကျင်ရေးအဓိကရှက်မှုများနှင့် အကျိုးဆက်စာရင်း⁷⁹

စဉ်	နေ့စွဲ	နေရာ	ချက်ချင်းဖြစ်စေသောအကြောင်း	အကျိုးဆက်
၁	၂၀၁၂ ခုနှစ်၊ အောက်တိုဘာ	ရခိုင်ပြည်နယ်ရှိ နေရာများစွာ	ဗုဒ္ဓဘာသာအမျိုးသမီးတစ်ယောက်ကို မွတ်စလင်သုံးဦးက မုဒိန်းကျင့်သတ်ဖြတ်၊ မွတ်စလင် ၁၀ ဦးကို လက်စားချေရန် ရခိုင်များက သတ်ဖြတ်	မဖြစ်ပွားသောလူမျိုးရေးအကြမ်းဖက်မှု၊ လူ ၂၀၀ သေဆုံး၊ လူ ၁၄၀၀၀ အိုးမဲ့အိမ်မဲ့ဖြစ်၊ အိမ်ထောင်ပေါင်းများစွာ မီးရှို့ဖျက်ဆီးခံရ
2	၂၀၁၃ ဖေဖော်ဝါရီ	သာကေတ၊ ရန်ကုန်တိုင်းဒေသကြီး	စာသင်ကျောင်းတစ်ခုကို ပြင်ရာမှ ဗလီခိုးဆောက်သည်ဟု စွပ်စွဲခံရခြင်း	စာသင်ကျောင်းနှင့် ဆောက်လုပ်မှုချိတ်ပိတ်ခံရ
3	၂၀၁၃ မတ်	မိတ္ထီလာ၊ မန္တလေးတိုင်းဒေသကြီး	မွတ်စလင်ဆိုင်ရှင်နှင့် ဗုဒ္ဓဘာသာရောင်းသူရန်ဖြစ်၊ ဘုန်းကြီးတစ်ပါးကို မွတ်စလင်များက လက်စားချေသတ်ဖြတ်	လူ ၄၃ ဦး သေဆုံး၊ အိုးမဲ့အိမ်မဲ့ဖြစ်၊ အိမ်များ၊ ဆိုင်များနှင့် အဆောက်အအုံများ ဖျက်ဆီးခံရ
4	၂၀၁၃ မေ	ဥက္ကံ၊ ပဲခူးတိုင်းဒေသကြီး	မွတ်စလင်စက်ဘီးစီးလာသူမိန်းမက ကိုရင်ကို ဝင်တိုက်မိ	လူ ၁ ယောက်သေ၊ အိမ်များမီးရှို့ခံရ၊ အိုးမဲ့အိမ်မဲ့ဖြစ်
5	၂၀၁၃ မေ	လားရှိုး၊ ရှမ်းပြည်နယ်	မွတ်စလင်ယောက်ျားက ဗုဒ္ဓဘာသာဓါတ်ဆီရောင်းသူမိန်းမကို ဓါတ်ဆီလောင်းမီးရှို့	လူ ၁ ယောက်သေ၊ အိမ်များနှင့် ဗလီများ မီးရှို့ခံရ၊ အိုးမဲ့အိမ်မဲ့ဖြစ်
6	၂၀၁၃ ဩဂုတ်	ထန်းကုန်း၊ စစ်ကိုင်းတိုင်းဒေသကြီး	မွတ်စလင်ယောက်ျားက ဗုဒ္ဓဘာသာမိန်းမကို မုဒိန်းကျင့်ရန် ကြံဟု စွပ်စွဲခံရမှု	အိမ်များနှင့် ဆိုင်များ မီးရှို့ခံရ
7	၂၀၁၃ စက်တင်ဘာ	သံတွဲ၊ ရခိုင်ပြည်နယ်	ဗုဒ္ဓဘာသာအလံလွှင့်ထားသော ဗုဒ္ဓဘာသာပိုင်ဆိုင်မှု၊ မွတ်စလင်ဆိုင်ရှင်ရောင်းရာက စကားများ	လူ ၇ ဦး သေ၊ အိမ်များနှင့် ဆိုင်များ မီးရှို့ခံရ
8	၂၀၁၄ ဂျူလိုင်	မန္တလေး၊ မန္တလေးတိုင်းဒေသကြီး	မွတ်စလင်လက်ဖက်ရည်ဆိုင်ရှင်အစ်ကိုနှစ်ဦးမှ ဗုဒ္ဓဘာသာဝန်ထမ်းကို မုဒိန်းကျင့်သည်ဟု ကောလဟာလထွက်	လူ ၂ ဦးသေ၊ မွတ်စလင်သင်္ချိုင်းတစ်ခု တိုက်ခိုက်ခံရ
9	၂၀၁၆ ခုနှစ်	သူရဲသမိန်း၊ ပဲခူးတိုင်းဒေသကြီး	မွတ်စလင်အမျိုးသားနှင့် ဗုဒ္ဓဘာသာအိမ်နီးချင်းအမျိုးသမီး ဗလီဆောက်နေသည်ဟူသော စွပ်စွဲချက်ကြောင့် စကားများ	မွတ်စလင်ယောက်ျား၏အိမ်၊ တည်ရှိနေသော ဗလီတစ်လုံးနှင့် ဆောက်နေဆဲအဆောက်အအုံဖျက်ဆီးခံရ

⁷⁸ Kyaw Phone Kyaw, “A Day of Tension and Drama as Nationalist Protests Flare,” *Frontier*, May 3, 2017, <https://frontieryanmar.net/en/a-day-of-tension-and-drama-as-nationalist-protests-flare>; Aung Kyaw Min, “Two Arabic Schools Temporarily Shut Down by Authorities,” *Myanmar Times*, May 1, 2017, <https://www.mmtimes.com/national-news/yangon/25796-two-arabic-schools-temporarily-shut-down-by-authorities.html>.
⁷⁹ အစိုးရထုတ်ပြန်ချက်များနှင့် မီဒီယာသတင်းများ။

10	၂၀၁၆ ဂျူလိုင်	ဖားကန့်၊ ကချင်ပြည်နယ်	ဝတ်ပြုဆောင်တရားမဝင်ဆောက်လုပ်ထားဟုစွပ်စွဲခံရမှု	ဝတ်ပြုဆောင်ကို ဗုဒ္ဓဘာသာလူစုမှ မီးရှို့
11	၂၀၁၇ ဧပြီ	သာကေတ၊ ရန်ကုန်တိုင်းဒေသကြီး	စာသင်ကျောင်းနှစ်ကျောင်းကိုဝတ်ပြုဆောင်များအဖြစ်အနီးအနားမှ မွတ်စလင်များက တရားမဝင်ဆောက်လုပ်ထားသည်ဟု စွပ်စွဲခံရမှု	စာသင်ကျောင်းများပိတ်ခံရ

၃.၂.၃ ရိုဟင်ဂျာများအစွန်းရောက်လာခြင်းနှင့် ရခိုင်အကြမ်းဖက်မှု

အထက်တွင် ဆွေးနွေးခဲ့သည့်အတိုင်း ရိုဟင်ဂျာတို့၏ ဖြစ်ရပ်မှာမည်သူနှင့်မျှ မတူပေ။ တစ်ခါတရံ နှိပ်စက်ခံရခြင်းများ ကြုံပြီး မကြာခဏဆိုသလို ခွဲခြားဆက်ဆံခြင်းခံရသည့်အဖြစ်များကို ရိုဟင်ဂျာမဟုတ်သော မွတ်စလင်များလည်း ကြုံကြရသည်ကို မငြင်းနိုင်ပါ။ သို့ရာတွင် ရိုဟင်ဂျာများ တွေ့ကြုံခဲ့ရသည့် ၁၉၇၀ ခုနှစ် နှောင်းပိုင်းကာလများက စတင်၍အစိုးရ၏ လက်ထဲတွင် ခွဲခြားဆက်ဆံမှုနှင့် နှိပ်စက်ခံရခြင်းများ ကို ရိုဟင်ဂျာမဟုတ်သော မွတ်စလင်များ မကြုံဖူးကြပါ။ ရိုဟင်ဂျာကိစ္စကို တစ်ခုနှင့်တစ်ခု ခွေးရောယှက်တင်ဖြစ်နေသည့် ရှုထောင့်လေးခုမှ မြင်ကြသည်။ ၎င်းတို့မှာ အထက်တွင် ဆွေးနွေးခဲ့သည့် ၎င်းတို့၏ တရားမဝင် ဝင်ရောက်လာခဲ့မှု၊ နိုင်ငံမဲ့ဖြစ်နေသည်ဟု ယူဆချက်၊ ‘ရိုဟင်ဂျာ’ဆိုသော နာမည်၏ တရားမဝင်မှုနှင့် တိုင်းရင်းသားများ(ဝါ) မွေးရာပါနိုင်ငံသားများ၏ အဆင့်အတန်း အမြင့်ဆုံးဖြစ်နေမှုတို့ဖြစ်သည်။

ဘင်္ဂလားဒေ့ရှ်နှင့် မြန်မာနိုင်ငံတို့အကြား တိုးလျှိုးပေါက်ဖြစ်နေသော နယ်နိမိတ်ကြောင့် လွတ်လပ်ရေး ရပြီးနောက်ပိုင်းတွင် ရိုဟင်ဂျာ အနည်းငယ် ဝင်ရောက်လာခဲ့မှု ရှိသော်လည်း မြန်မာနိုင်ငံအတွင်းတွင် စွပ်စွဲကြသကဲ့သို့ ရိုဟင်ဂျာတို့သည် အလုံးအရင်းနှင့် ခိုးဝင်ခဲ့ကြသည်တော့ မဟုတ်ပေ။ ၁၉၇၀ ခုနှစ်များ၏ နှောင်းပိုင်းအထိ သူတို့သည် မြန်မာနိုင်ငံသားများ ဖြစ်ကြပြီး နောက်ပိုင်းမှသာ တဖြေးဖြေး တဆင့်ပြီးတဆင့် ‘နိုင်ငံမဲ့’⁸⁰ ဖြစ်အောင် အစိုးရအဆက်ဆက်က ပြုလုပ်ခံခဲ့ရသည်။⁸¹ တိုင်းရင်းသားမဟုတ်သော ဘိုးဘွားမိဘတို့မှ ဆင်းသက်လာသူများအတွက် ခွဲခြားဆက်ဆံသော ဖုဒ်များစွာ ပါဝင်သော မြန်မာနိုင်ငံသားဥပဒေ(၁၉၈၂) အရပင်လျှင် သူတို့မှာ နိုင်ငံမဲ့များ မဟုတ်ကြပေ။⁸²

တတိယရှုထောင့်သည် ၂၀၁၂ ခုနှစ်မှ စတင်ပြီး အလွန်အမင်း ဝိရောဓိဖြစ်ခဲ့ပြီး ခုချိန်ထိ ပူလောင်ပြီး အဖြေမထွက်နိုင်သေးပေ။ ရခိုင်များ၊ အစိုးရနှင့် မြန်မာနိုင်ငံသားများကယေဘုယျအားဖြင့် တစိုက်မတ်မတ် ပြောဆိုကြသည်မှာ ‘ရိုဟင်ဂျာ’ သည် လုပ်ကြံဖန်တီးထားပြီး တရားဝင်မှုမရှိသော လူမျိုးအမည်တစ်ခုဖြစ်သည်။ ရိုဟင်ဂျာများကိုယ်တိုင်နှင့် နိုင်ငံတကာ အသိုင်းအဝိုင်းက တောင်းဆိုသည်မှာ ရိုဟင်ဂျာဟု ခေါ်ရန်ဖြစ်သည်။ ရိုဟင်ဂျာများက ပြောသည်မှာ ၎င်းတို့၏ အမည်ကို မြန်မာအစိုးရက တချိန်က လက်ခံထားခဲ့ပြီး (သမိုင်းအရလည်းမှန်ကန်သည်)⁸³ နိုင်ငံတကာအသိုင်းအဝိုင်းကတော့ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ လူ့အခွင့်အရေး စည်းမျဉ်းများအရ ရိုဟင်ဂျာတို့သည် ၎င်းတို့ကြိုက်နှစ်သက်သည့် အမည်နှင့်ကိုယ့်ဘာသာကိုယ် ခေါ်ဝေါ်ခွင့် ရှိသည်ဟု ပြောသည်။ သို့ရာတွင် ထိုအမည်နာမနှင့် ပတ်သက်ပြီး အငြင်းပွားမှု က ရိုဟင်ဂျာနှင့် ပတ်သက်၍ အဓိပ္ပါယ်ရှိသော မည်သည့်ဆွေးနွေးမှုကိုမျှ လုပ်၍မရအောင် တားဆီးထားသည်။ အမျိုးသားဒီမိုကရေစီအဖွဲ့ချုပ်အစိုးရက ထိုဝိရောဓိကို ရှောင်ရှားနိုင်ရန် ရိုဟင်ဂျာများ ကို ‘ရခိုင်ပြည်နယ် မွတ်စလင်များ’ဟု စတင်ခေါ်ဝေါ်ခဲ့ပြီး ရခိုင်များက ‘ရခိုင်ပြည်နယ်’ ဆိုသော စာသား ပါဝင်သည်ကို

⁸⁰ Hannah Arendt, *The Origins of Totalitarianism* (San Diego, CA: Harcourt, Inc., 1968).

⁸¹ Nyi Nyi Kyaw, “Unpacking.”

⁸² Nyi Nyi Kyaw, “Alienation.”

⁸³ Maung Zami and Alice Cowley, “The Slow-Burning Genocide of Myanmar’s Rohingya,” *Pacific Rim Law & Policy Journal* 23 (3) (2014), pp. 681-752.

ကန့်ကွက်ကြသည့်အတွက် နောက်ပိုင်းတွင် ‘မွတ်စလင်’ဟု ခေါ်လာသည်။ ယခုလောလောဆယ်တွင်တော့ ထို ဝိရောဓိမှာ ယခင်ကလောက် ပြင်းထန်မှု မရှိတော့ပေ။

နောက်ဆုံးအနေနှင့် အလွန်နိုင်ငံရေးဆန်ပြီး အားကောင်းသော ကိစ္စတစ်ခုက ရိုဟင်ဂျာကိစ္စကို ပိုမိုရှုပ်ထွေးလာစေခဲ့သည်။ ယင်းမှာ တိုင်းရင်းသား သို့မဟုတ် မွေးရာပါနိုင်ငံသားဆိုသော သဘောတရား၏ နိုင်ငံရေးအရ အရေးပါအရာရောက်မှု မြင့်တက်လာခြင်းဖြစ်သည်။⁸⁴ ရခိုင်ပြည်နယ်တွင် ရခိုင်များမှာ တိုင်းရင်း သားဖြစ်၍ ရိုဟင်ဂျာများမှာ⁸⁵ မြန်မာနိုင်ငံသားဥပဒေတွင် ပါသည့်အတိုင်း တဆင့် နိမ့်နေသော နိုင်ငံသားအဖြစ်ကိုတောင်မှ ရရှိကြောင်း အသိအမှတ်ပြုခံထားရခြင်း မရှိသေးပေ။ ယင်းကဲ့သို့ တိုင်းရင်းသားတို့၏ အမြင့်ဆုံးအဆင့်အတန်းကို ငြိမ်းချမ်းရေးဖြစ်စဉ်က ပိုမိုတိုးတက် လာစေနေစဉ်မှာ ဒီမိုကရေစီနည်းကျ နိုင်ငံသားဖြစ်မှုနှင့် ယင်း၏ အခြေခံစည်းမျဉ်းဖြစ်သည့် ဥပဒေအရ အားလုံးတူညီခြင်းကို အဆင့်နိမ့်ပါးလာစေခဲ့သည်။⁸⁶ ထို့ကြောင့် ရိုဟင်ဂျာများသည် တနေ့တွင် နိုင်ငံသားအဖြစ် အသိအမှတ်ပြုခံရခဲ့မည် ဆိုလျှင်တောင်မှ ၎င်းတို့သည် ရခိုင်များနှင့်စာလျှင် နိမ့်ပါးသော အဆင့်အတန်းတွင် သာ ရှိနေဦးမည်ဖြစ်သည်။

ရခိုင်ပြည်နယ်တွင် လူမျိုးရေးအကြမ်းဖက်မှု နှစ်ခါတိုင် ၂၀၁၂ ခုနှစ်တွင် ဖြစ်ပွားခဲ့ပြီးနောက်တွင် အားလုံးလိုလံ နှိုးပါးသည် ရိုဟင်ဂျာများ ဖြစ်ကြသည့် မွတ်စလင် တစ်သိန်းလေးသောင်းနှီးပါးသည် ပြည်တွင်းတွင် အိုးမဲ့အိမ် မဲ့ဒုက္ခသည်များဖြစ်ခဲ့သည်။⁸⁷ ၂၀၁၇ ခုနှစ် ဒီဇင်ဘာလအထိ တစ်သိန်း နှစ်သောင်းရှစ်ထောင်လေးရာနှစ် ဆယ်သော မွတ်စလင်များသည် ဒုက္ခသည်စခန်းများတွင် နေထိုင်နေသည်။⁸⁸ ယင်း ဒုက္ခသည်စခန်းတွင် နေထိုင်နေသူများနှင့် တခြား အပြင်တွင်နေကြသော ရခိုင်ပြည်နယ်ရှိ မွတ်စလင်များသည် တဆင့်ချင်း ပိုဆိုးရွားလာသော ၎င်းတို့၏ အဆင့်အတန်းနိမ့်ကျလာမှုကြောင့်⁸⁹ မပြီးဆုံးနိုင်သော နိုင်ငံရေး၊ စီးပွားရေးနှင့် လူမှုရေးအရ ခွဲခြားဆက်ဆံခြင်းများကိုခံခဲ့ရသည်။ သောင်းဂဏန်းအနည်းငယ်မျှသော ရိုဟင်ဂျာများမှလွဲ၍ အခြား ရိုဟင်ဂျာအားလုံးလိုလိုတွင် ရေရှည်ခံသည့် နိုင်ငံသားလက်မှတ် သို့မဟုတ် မှတ်ပုံတင်တစ်ခုမှ လက်ဝယ်တွင် မရှိတော့ပေ။⁹⁰ ဤသည်တို့က ရိုဟင်ဂျာများအကြား စိတ်နှာကြည်းမှုများဖြစ်ပေါ်ခဲ့ ပုံပေါ်ပြီး အစွန်းရောက်လာကြပုံပေါ်သည်။ နောက်ဆုံးတွင် ဟာရကဟ် အယ်ရကင်းဟု ခေါ်ဝေါ်သော ရိုဟင်ဂျာလက်နက်ကိုင်အုပ်စုတစ်ခု အသစ်ပေါ်လာပြီး မောင်းတောနှင့် ရသေ့တောင်ရှိ ရဲကင်းတို့ကို ၂၀၁၆ ခုနှစ် အောက်တိုဘာလ ၉ ရက်နေ့တွင် ဝင်တိုက်သည့်အခါ ရဲ ကိုးဦးကျဆုံးပြီး တိုက်ခိုက်မှုအတွင်း ၎င်းတို့ဖက်မှလည်း ရှစ်ဦးကျဆုံးခဲ့သည်။⁹¹ ယင်းမှ စတင်ကာ မြန်မာစစ်တပ်ဘက်မှ ပြန်လည် အကြမ်းဖက် ပြီး ချေမှုန်းရာမှ တစ်ဖက်နှင့် တစ်ဖက် အပြန်အလှန်ဖြစ်လာကြသည်။ အပြစ်ကင်းသော အရပ်သားများ ကြားထဲက သေဆုံးကြရပြီး ရိုဟင်ဂျာ သောင်းဂဏန်းများများ ဘင်္ဂလားဒေ့ရှ်နိုင်ငံသို့ ထွက်ပြေးကြရသည်။⁹²

ဟာရကဟ် အယ်ရကင်းက နောက်ပိုင်းတွင် အာရကန်ရိုဟင်ဂျာလွတ်မြောက်ရေးတပ် (အာဆာ)ဟု နာမည်ပြောင်းလိုက်သည်။ ၎င်းကို ပါကစ္စတန်တွင် မွေးပြီး ဆော်ဒီအာရေးဗီးယားတွင် ကြီးပြင်းလာသော အာတာအူလာဟူသော ရိုဟင်ဂျာအမျိုးသားတစ်ဦးက ခေါင်းဆောင်သည်။ များစွာသော ရိုဟင်ဂျာတို့သည် ကမ္ဘာ့အ နံ့တွင် ပြန့်နှံ့နေသည့်အတွက် (အထူးသဖြင့် ဘင်္ဂလားဒေ့ရှ်နှင့် ဆော်ဒီအာရေးဗီးယားတွင်) လက်နက်ကိုင်

⁸⁴ Nick Cheesman, “How in Myanmar “National Races” Came to Surpass Citizenship and Exclude Rohingya,” *Journal of Contemporary Asia* 47 (3) (2017), pp. 461-83.
⁸⁵ ထိုကဲ့သို့ ရခိုင်များနှင့် ရိုဟင်ဂျာများက ပြောကြသော တိုင်းရင်းသားဖြစ်မှုနှင့် ပိုင်ဆိုင်မှုများအတွက် ကြည့်ပါ။ Ardeth Maung Thawngmung, “The Politics of Indigeneity in Myanmar: Competing Narratives in Rakhine State,” *Asian Ethnicity* 17 (4) (2016), pp. 527-47.
⁸⁶ Nyi Nyi Kyaw, “Alienation.”
⁸⁷ Inquiry Commission on Sectarian Violence in Rakhine State, *Final Report*.
⁸⁸ ReliefWeb, “Myanmar: IDP Sites in Rakhine State (As of 31 Dec 2017),” January 22, 2018, <https://reliefweb.int/map/myanmar/myanmar-idp-sites-rakhine-state-31-dec-2017>.
⁸⁹ Nyi Nyi Kyaw, “Unpacking.”
⁹⁰ ယင်း။
⁹¹ International Crisis Group, *Myanmar: A New Muslim Insurgency in Rakhine State* (Brussels: International Crisis Group, 2016).
⁹² ယင်း။

သူပုန်ထမှုကို ထိခိုက်မှုများတွင် ငွေကြေးအရရော တခြားနည်းနှင့်ပါ ထောက်ခံထောက်ပံ့သူများ ရှိမည်မှာ ဖြစ်နိုင်သည်။ မြန်မာအစိုးရက ၎င်းတို့ကို ဆက်ဆံခဲ့ပုံကို ၎င်းတို့နာကျည်းမှုများကို အာတာအူလာက ထောက်ပြသော်လည်း⁹³ သူပုန်ထမှုကို နိုင်ငံတကာ အထောက်အပံ့ပေးထားသော အစ္စလမ်မစ်အစွန်းရောက်သွေးကြွများဖြစ်သည်ဟု ပုံဖော်သည်များလည်း ရှိနေသည်။⁹⁴ ဤဖြစ်ရပ်များက ရှုပ်ထွေးနေပြီးသား ကိစ္စကို ပိုမိုရှုပ်ထွေးစေခဲ့ပြီး 'အပြောင်းအလဲများကိုဖြစ်ထွန်းစေမည့်အရာ'ဟု နိုင်ငံတကာ ပဋိပက္ခ လေ့လာရေးအုပ်စု (အိုင်စီဂျီ)က ခေါ်ဝေါ်ခဲ့သည်။⁹⁵ လက်နက်ကိုင်တိုက်ခိုက်မှုသည် မြန်မာနိုင်ငံက ရိုဟင်ဂျာကိစ္စကို မည်သို့ဖြေရှင်းသွားမည်ဆိုသည်နှင့် ပြည်တွင်းရိုဟင်ဂျာနှင့် ရိုဟင်ဂျာမဟုတ်သော မွတ်စလင်များကို အစိုးရက ဆက်ဆံပုံအပေါ်တွင် သက်ရောက်မှုရှိလာမည်ဖြစ်သည်။

မှန်းထားကြသည့်အတိုင်း အာဆာတိုက်ခိုက်ရေးသမားတို့က ၂၀၁၇ ခုနှစ် ဩဂုတ်လ ၂၅ ရက်နေ့တွင် ရခိုင်ပြည်နယ်မြောက်ပိုင်းရှိ ရဲကင်းများကို ဆက်တိုက် အသေအကျေ တိုက်ခိုက်ခဲ့ပြီး မြန်မာ့လုံခြုံရေးတပ်ဖွဲ့ ၀၆ ဆယ့်နှစ်ဦးသေဆုံးခဲ့ပြီး အာဆာအဖွဲ့ဝင် ငါးဆယ့်ကိုးဦးလည်း တိုက်ခိုက်မှုတွင် ကျဆုံးခဲ့သည်။⁹⁶ ထိုနေ့မှာပင် အာဆာကို အကြမ်းဖက်အဖွဲ့တစ်ခုဟု မြန်မာအစိုးရက သတ်မှတ်ကြေညာခဲ့သည်။⁹⁷ ၎င်းနောက်တွင် မြန်မာ့တပ်မတော်၏ အာဆာကို ပြင်းပြင်းထန်ထန် ရှင်းလင်းရေး စစ်ဆင်ရေးတစ်ရပ် လိုက်လာပြီး ရိုဟင်ဂျာထောင်စုပေါင်းများစွာ သေဆုံးပြီး လူ ခုနစ်သိန်း ရှစ်သိန်းခန့် နောက် သီတင်းပတ်များနှင့် လပိုင်းအတွင်း အိမ်နီးချင်း ဘင်္ဂလားဒေ့ရှ်နိုင်ငံသို့ ထွက်ပြေးကြရသည်။ မေလ ၂၀၁၈ တွင် ကုလသမဂ္ဂ လူသားချင်းစာနာမှုဆိုင်ရာ ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်ရေးရုံး၏ ကိန်းဂဏန်းများအရ ဘင်္ဂလားဒေ့ရှ်နိုင်ငံတွင် ဒုက္ခသည် ကိုးသိန်းငါးထောင်ခန့် ရှိနေသည်။⁹⁸

ရခိုင်မြောက်ပိုင်းတွင် ဖြစ်ပေါ်နေခဲ့သည်များကို ဖော်ညွှန်းရာတွင် နိုင်ငံတကာ အသိုင်းအဝိုင်းက ပြင်းထန်သော ဥပဒေစကားလုံးများဖြစ်သည့် လူမျိုးတုံးသတ်ဖြတ်မှု၊ လူမျိုးစုရှင်းလင်းခြင်းစသော စကားလုံးများကို မကြာခဏဆိုသလို သုံးစွဲလာကြပြီဖြစ်သော်လည်း မြန်မာဖက်က စကတည်းက ငြင်းဆန်နေခဲ့သည်။⁹⁹ မြန်မာဖက်မှ ကနဦးတွင် အကြမ်းဖက်တိုက်ခိုက်သောကြောင့် ကာကွယ်သင့် ကာကွယ်ထိုက်သည်ဟု ပြောဆိုနေခဲ့သော်လည်း နောက်ပိုင်းတွင် ထွက်ပြေးသွားသူများကို ပြန်လည်လက်ခံပေးပါဟူသော နိုင်ငံတကာတောင်းဆိုမှုများကို လက်ခံခဲ့သည်။¹⁰⁰ ၂၀၁၈ ခုနှစ်အလယ်ထိတော့ ဒုက္ခသည်ပြန်ပို့ခြင်းက စတင်ခြင်းမရှိသေးသောကြောင့် မြန်မာနှင့် ဘင်္ဂလားဒေ့ရှ်အကြား ဖြစ်ပွားနေဆဲ လူသားချင်း စာနာထောက်ထားခြင်းဆိုင်ရာ အရေးအခင်းကြီးမှာ မဖြေရှင်းနိုင်သေးပေ။ ဤရှုပ်ထွေးလှသော အဖြစ်သနစ်များက ရိုဟင်ဂျာပြဿနာကို ပိုမိုက်လာအောင်လုပ်သလို ဖြစ်နေသည်။ ဖြစ်ရပ်တို့က ရိုဟင်ဂျာများကို ပိုမိုအစွန်းရောက်လာစေမည်လားဆိုသည်ကိုတော့ မသိနိုင်သေးပါ။

⁹³ Antoni Slodkowski, "Exclusive – Rohingya Rebel Leader Challenges Myanmar's Suu Kyi, Vows to Fight On," *Reuters* April 1, 2017, <https://www.reuters.com/article/us-myanmar-rohingya-interview-exclusive/exclusive-rohingya-rebel-leader-challenges-myanmars-suu-kyi-vows-to-fight-on-idUSKBN1722H2>.

⁹⁴ International Crisis Group, *Myanmar*.

⁹⁵ ဝင်း။

⁹⁶ Wa Lone and Shoon Naing, "At least 71 killed in Myanmar as Rohingya Insurgents Stage Major Attack," *Reuters*, August 25, 2017, <https://www.reuters.com/article/us-myanmar-rohingya/at-least-71-killed-in-myanmar-as-rohingya-insurgents-stage-major-attack-idUSKCN1B507K>.

⁹⁷ "The Republic of the Union of Myanmar Anti-Terrorism Central Committee Order 1/2017 (25 August 2017), "Arakan Rohingya Salvation Army (ARSA) Declared as Terrorist Group," *New Light of Myanmar*, August 28, 2017, pp. 1, 7.

⁹⁸ United Nations Office of the Coordination of Humanitarian Affairs, "Rohingya Refugee Crisis," <https://www.unocha.org/rohingya-refugee-crisis>.

⁹⁹ Oliver Holmes, "Myanmar Tells UN: 'There is No Ethnic Cleansing and No Genocide' of Rohingya," *The Guardian*, September 29, 2017, <https://www.theguardian.com/world/2017/sep/29/myanmar-un-ethnic-cleansing-genocide-rohingya>.

¹⁰⁰ Agency, "Myanmar Willing to Take Back All Rohingya Refugees, Top Official," *The Independent*, June 2, 2018, <https://www.independent.co.uk/news/world/asia/myanmar-rohingya-refugees-muslims-bangladesh-burma-thaung-tun-a8380546.html>.

၃.၃ အစိုးရနှင့် ခရစ်ယာန်ဆက်ဆံရေး

၃.၃.၁ စစ်အစိုးရနှင့် ခရစ်ယာန်ဆက်ဆံရေး (၁၉၉၀ ပြည့်နှစ်များနှင့် ၂၀၀၀ ခုနှစ်များ)

မြန်မာနိုင်ငံရှိ တိုင်းရင်းသားလူမျိုးကြီး ရှစ်ခုထဲမှ လေးခုဖြစ်သော တိုင်းရင်းသားလူနည်းစုများဖြစ်ကြသည့် ကချင်ကယား၊ ကရင်နှင့် ချင်းလူမျိုးတို့ ခရစ်ယာန်ဘာသာဝင်များ ဖြစ်လာကြပုံကို ဆယ့်ကိုးရာစုနှင့် နှစ်ဆယ်ရာစုနှစ်များအတွင်း ဗြိတိသျှကိုလိုနီခေတ်မတိုင်ခင်နှင့် အတွင်းကာလများ၌ သာသနာပြုလုပ်ငန်းများနှင့် ဘာသာပြောင်းလဲစေမှုများကြောင့် ဖြစ်လာခဲ့သည်ဟု မှတ်ယူကြသည်။¹⁰¹ ခရစ်ယာန်မစ်ရှင်များသည် ကိုလိုနီခေတ်မတိုင်မီ ဗမာနိုင်ငံတွင် မလွယ်ကူသလို စည်းမျဉ်းများနှင့် ကြုံရသည်။¹⁰² ကချင်၊ ကယား၊ ကရင်နှင့် ချင်းလူမျိုးတို့မှာ ယခင်က နတ်ကိုးကွယ်ခြင်း၊ နတ်ဆရာနှင့်ပူဇော်ပသခြင်းနှင့် ရိုးရာယုံကြည်မှုများကို ကိုးကွယ်မှုကို အများစု ပြုလုပ်ခဲ့ကြသည်။ ခရစ်ယာန်သာသနာကို ယင်းကဲ့သို့ နိုင်ငံခြားမှ အစပျိုးလာခဲ့သည်ဟုသော အယူအဆနှင့် ဗုဒ္ဓဘာသာသည် တိုင်းရင်းဘာသာတရား ဖြစ်သည်ဟုသော အယူအဆတို့ကို ကျယ်ပြန့်စွာ မှတ်ယူထားကြသည်။¹⁰³ သို့ရာတွင် မွတ်စလင်များနှင့် မတူသည်က ခရစ်ယာန်များကို နိုင်ငံရေးနှင့် လူမှုရေးအရ ဒေသခံ သို့မဟုတ် တိုင်းရင်းသားများဟု လက်ခံထား ကြသည်။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် ခရစ်ယာန်ဘာသာဝင်အများစုမှာ ကချင်၊ ကယား၊ ကရင်နှင့် ချင်းလူမျိုးများ ဖြစ်ကြသည့်အတွက်ဖြစ်သည်။¹⁰⁴ ၎င်းတို့၏ လူမျိုးဖြစ်တည်မှုဝိသေသတွင် ခရစ်ယာန်ဖြစ်မှုကလည်း အရေးကြီးသော အစိတ်အပိုင်းတစ်ရပ်အနေနှင့် ပါဝင်နေသည်သာဖြစ်သည်။¹⁰⁵ ထို့ကြောင့် အစိုးရနှင့် ခရစ်ယာန်ဘာသာဝင်များအကြား ဆက်ဆံရေးကို ဘာသာရေးရှုထောင့်မှထက် လူမျိုးရေးရှုထောင့်မှ ရှုမြင်သည်က ပိုကောင်းမည်ဖြစ်သည်။ ယေဘုယျအားဖြင့် ခရစ်ယာန်ဘာသာကို ကိုးကွယ်သော အုပ်စုတစ်ခု၏ ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်သည် ၎င်းတို့၏ လူမျိုး၊ ပထဝီတည်နေရာနှင့် အစိုးရနှင့် လူနည်းစုဆက်ဆံရေး ပေတံပေါ်တွင် မည်သည့်နေရာတွင် ရှိနေသည်ဆိုသည့်အချက်တို့နှင့် နီးနီးကပ်ကပ် စပ်ဆက် နေသည်။

၁၉၉၀ ခုနှစ်များနှင့် ၂၀၀၀ ခုနှစ်များတွင် အစိုးရနှင့် ခရစ်ယာန်လူနည်းစုများအကြား ဆက်ဆံရေးသည် နဝတ/နအဖလက်အောက်တွင် မြန်မာတစ်နိုင်ငံလုံး စစ်တပ်က ကြီးစိုးလွှမ်းခြုံခဲ့သော နောက်ခံအကြောင်းတရားအောက်တွင် အဆင်မပြေဖြစ်ခဲ့သည်။ ခရစ်ယာန်လူနည်းစုများ၏ တိုင်းရင်းသားဖြစ်မှုက ၎င်းတို့ကို အစိုးရ၏ ဖိနှိပ်မှုမှ အမြဲတစေ အကာအကွယ်ပေးခဲ့သည်မဟုတ်ပေ။ ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်နှင့် ပတ်သက်၍ ခွဲခြားဆက်ဆံမှုအခံရဆုံးနှင့် နှိပ်စက်ခြင်းအခံရဆုံး ခရစ်ယာန်များမှာ ချင်းလူမျိုးများဖြစ်ကြသည်။ ချင်းလူမျိုးများက တောင်ထိပ်များနှင့် မြင့်မြတ်သည့် နေရာများတွင် စိုက်ထူ ထားရှိသည့် များစွာသော လက်ဝါးကပ်တိုင်များနှင့် ခရစ်ယာန်ဘာသာရေးသင်တန်းများကို ၁၉၉၀ ခုနှစ်များနှင့် ၂၀၀၀ ခုနှစ်များတွင် ဖျက်ဆီးခံခဲ့ရသည်။¹⁰⁶ သို့ရာတွင် ထိုကဲ့သို့သော အစိုးရက စည်းလွတ်ဝါးလွတ် ခရစ်ယာန် သာသနာကို ဖိနှိပ်ခြင်းမျိုးကို အခြားသော လူနည်းစု လူမျိုးများနေထိုင်သော ဒေသများတွင် မတွေ့ခဲ့ရပေ။ အကြောင်းမှာ သက်ဆိုင်ရာ လူနည်းစုတစ်ခု၏ အစိုးရကို စိန်ခေါ်နိုင်သော အင်အားရှိမှုနှင့် အစိုးရက ထို လူနည်းစုကို ထိစပ်ပတ်သက်ဖို့ မည်မျှ စိတ်ဝင်စားသနည်းဆိုသော အချက်များအပေါ်မူတည်ကာ မတူညီသော အစိုးရနှင့်

¹⁰¹ Go Lam Pau, *A Chay Pia Myanmar Karityan Thamaing [Basic History of Christianity in Myanmar]* (Yangon: Phileo Mission, 2014); Samuel Ngun Ling, *Communicating Christ in Myanmar: Issues, Interactions and Perspectives*. 3rd edition (Yangon: Association for Theological Education in Myanmar, 2014).

¹⁰² ယင်း။

¹⁰³ Bruce Matthews, "Religious Minorities in Myanmar—Hints of the shadow," *Contemporary South Asia* 4(3) (1995), pp. 287-308.

¹⁰⁴ Cheesman. 2017. "How in Myanmar."

¹⁰⁵ Samuel Ngun Ling, *Communicating Christ*; Lian H. Sakhong, *In Search of Chin Identity: A Study in Religion, Politics and Ethnic Identity in Burma* (Copenhagen: NIAS Press, 2003).

¹⁰⁶ Chin Human Rights Organization, *Threats to Our Existence: Persecution of Ethnic Chin Christians in Burma* (Chin Human Rights Organization 2012); Salai Za Uk Ling and Salai Bawi Lian Mang, *Religious Persecution: A Campaign of Ethnocide against Chin Christians in Burma* (Chin Human Rights Organization 2004).

လူနည်းစုအကြား ဆက်ဆံရေး ပုံစံများ ရှိခြင်းကြောင့်ဖြစ်သည်။¹⁰⁷ ချင်းလူမျိုး၏ ထူးခြားသော ဖြစ်ရပ်ကို ရှင်းပြနိုင်မည့် ဖြစ်နိုင်ခြေများသော အချက် လေးချက်ရှိသည်။ ချင်းလူမျိုးများသည် မြန်မာနိုင်ငံတွင် ခရစ်ယာန်ဘာသာကို လူများစုကိုးကွယ်သော တစ်ခုတည်းသော လူမျိုးဖြစ်ခြင်း၊ ချင်းပြည်နယ်သည် ဝေးလံခေါင်သီပြီး တောင်ထူသောကြောင့် ဗဟိုချက်မမှ ဝေးကွာခြင်း၊ ထို့ကြောင့် ဗဟိုအစိုးရ၏ လစ်လျူရှုမှုကြောင့် ရံဖန်ရံခါ ငတ်မွတ်မှုကြုံရသည်အထိ ဖြစ်ခဲ့ခြင်း¹⁰⁸နှင့် ချင်းလူမျိုးများတွင် တက်တက်ကြွကြွ လှုပ်ရှားပြီး အင်အားရှိသော တော်လှန်ပုန်ကန်မှုမရှိခဲ့ခြင်း¹⁰⁹တို့ ဖြစ်သည်။ စတုတ္ထအချက်မှာ အရေးကြီးဆုံးဖြစ်ဟန်တူသည်။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် အခြား အရေးပါ ခရစ်ယာန်လူနည်းစုများဖြစ်သည့် ကချင်များနှင့် ကရင်များမှာ ၎င်းတို့၏ လူမျိုးများကို ကာကွယ်ရန်နှင့် ခရစ်ယာန်သာသနာကိုလည်း အတိုင်းအတာတစ်ခုအထိ ကာကွယ်ရန် သိသိသာသာ ပိုကြီး၍ ပိုကြာရှည်သော တော်လှန်ရေးများကို ဆင်နွှဲနေခဲ့ကြသောကြောင့် ဖြစ်သည်။¹¹⁰

နဝတ/နအဖ အစိုးရသည် ဘဏ္ဍာရေးတောင့်တင်းသော ဗုဒ္ဓသာသနာပြုအစီအစဉ်တစ်ခုကိုလည်း ၁၉၉၁ ခုနှစ်တွင် တည်ထောင်သည့် သာသနာတော် ထွန်းကားပြန့်ပွားရေးဦးစီးဌာနအောက်တွင် ထားရှိပြီး ချင်းပြည်နယ်အပါအဝင် တောင်တန်းဒေသများတွင် ဗုဒ္ဓသာသနာပြုဌာနများ ဖွင့်လှစ်ခဲ့သည်။ ထို သာသနာပြုဌာနများသည် ၁၉၉၂ ခုနှစ်တွင် တည်ထောင်သည့် နယ်စပ်ဒေသနှင့် တိုင်းရင်းသား လူမျိုးများ ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်ရေး ဝန်ကြီးဌာနက ဖွင့်လှစ်သော ကျောင်းများနှင့်လည်းပူးပေါင်းဆောင်ရွက်ပြီး ချင်း ခရစ်ယာန်ဘာသာဝင်ကျောင်းသားများကို ဘာသာမူပြောင်းခိုင်းခြင်းများ ပြုလုပ်ခဲ့သည်ဟုလည်း သတင်းများအရ သိရသည်။¹¹¹

သာသနာတော် ထွန်းကားပြန့်ပွားရေးဦးစီးဌာနက ထုတ်ဝေသော တောင်တန်းသာသနာပြုသမိုင်းစာအုပ်တွင် ခရစ်ယာန်ဘာသာဝင်နှင့် နတ်ကိုးကွယ်သောသူများ အများဆုံးနေထိုင်ကြသည့် တောင်တန်းဒေသများတွင် ကိုလိုနီခေတ်က ခရစ်ယာန်မစ်ရှင်များကို ဖော်ပြထားကာ ဗုဒ္ဓသာသနာပြုလုပ်ငန်းများ အားနည်းခဲ့သည်ဟု ဆိုသည်။ ထိုသမိုင်းစာအုပ်တွင်ပင် များစွာသော ကိုလိုနီခေတ်နှင့် လွတ်လပ်ပြီးခေတ် မြန်မာပြည်တွင် ပုဂ္ဂလိကနှင့် အစိုးရတည်ထောင်သည့်ဗုဒ္ဓသာသနာပြုအသင်းအဖွဲ့များအကြောင်းကို ဖော်ပြထားကာ ခုနောက်ပိုင်းတွင် သာသနာတော်ထွန်းကားပြန့်ပွားရေးဦးစီးဌာနအောက်တွင်တစ်စုတစည်းတည်း လုပ်ကိုင်နေကြသည်ဟု ဖော်ပြထားသည်။¹¹²

၃.၃.၂ အစိုးရ/ဗုဒ္ဓဘာသာနှင့် ခရစ်ယာန်ဘာသာ ဆက်ဆံရေး (၂၀၁၀ ခုနှစ်များ)

ယေဘုယျအားဖြင့် မြန်မာ့သမိုင်းတွင်ဗုဒ္ဓဘာသာနှင့် ခရစ်ယာန်ဆက်ဆံရေးမှာ အများအားဖြင့် ကောင်းမွန် ဖော်ရွေကြသည်။ သို့ရာတွင် လွန်ခဲ့သော ဆယ်စုနှစ်များက ခရစ်ယာန်ဘာသာဝင်များ၏ ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်ကို ချိုးဖောက်ခဲ့ခြင်းများနှင့် ခရစ်ယာန်များကို အစိုးရက နှိပ်စက်ခဲ့ခြင်းများလည်း ရှိခဲ့သည်။ သို့သော် ဗုဒ္ဓဘာသာနှင့် ခရစ်ယာန်ဆက်ဆံရေးမှာ ဗုဒ္ဓဘာသာနှင့် မွတ်စလင်

¹⁰⁷ Mary Callahan, *Political Authority in Burma's Ethnic Minority States: Devolution, Occupation and Coexistence* (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies; Washington, D.C.: East-West Center Washington, 2007); Christina Fink, "Militarization in Burma's Ethnic States: Causes and Consequences," *Contemporary Politics* 14 (4) (2008), pp. 447-62.

¹⁰⁸ Chin Human Rights Organization, *Threats to Our Existence*.

¹⁰⁹ ချင်းအမျိုးသားတပ်ဦး (Chin National Front (CNF)) ကို မဆလကိုတော်လှန်သော လူထုအကြံပေးအဖွဲ့အစည်းတွင်မှ ဖွဲ့စည်းခဲ့သည်။ သို့ရာတွင် ၎င်း၏ အရာရှိနှင့် တပ်သားဦးရေသည် ၁၉၉၀ ခုနှစ်များနှင့် ၂၀၀၀ ခုနှစ်များတွင် နည်းပါးခဲ့သည်။ ကြည့်ပါ။

<http://mmpeacemonitor.org/stakeholders/stakeholders-overview/158-cnff>.

¹¹⁰ ကရင်အမျိုးသားအစည်းအရုံး (Karen/Kayin National Union (KNU)) နှင့် ကချင်လွတ်လပ်ရေးအဖွဲ့ချုပ် (Kachin Independence Organization (KIO)) တို့ကို ၁၉၄၇ ခုနှစ်နှင့် ၁၉၆၁ ခုနှစ်တို့တွင် အသီးသီးဖွဲ့စည်းခဲ့ကြသည်။ ကြည့်ပါ။ <http://mmpeacemonitor.org/stakeholders/stakeholders-overview/161-knu>; <http://mmpeacemonitor.org/stakeholders/stakeholders-overview/155-kio>.

¹¹¹ Salai Za Uk Ling and Salai Bawi Lian Mang, *Religious Persecution*.

¹¹² သာသနာတော် ထွန်းကားပြန့်ပွားရေးဦးစီးဌာန၊ *တောင်တန်းသာသနာပြုသမိုင်း* (ရန်ကုန်၊ သာသနာတော် ထွန်းကားပြန့်ပွားရေးဦးစီးဌာန ၂၀၀၅)။

ဆက်ဆံရေးထက်စာလျှင် များစွာ ပိုကောင်းမွန်သည်ဟု ဆိုလျှင် မမှားပေ။ ထို့အတူ ဗုဒ္ဓဘာသာနှင့် ခရစ်ယာန်ဆက်ဆံရေးမှာ လွန်ခဲ့သောနှစ်များတွင် ပိုမို ကောင်းမွန်လာခဲ့သည်။ အကြောင်းမှာ အများစုက သို့မဟုတ် တချို့တဝက်က ခရစ်ယာန်ဘာသာဝင်များ ဖြစ်ကြသော တိုင်းရင်းသားလူမျိုးများက အဓိက ဆွေးနွေးဖက်များအဖြစ် ပါဝင်နေသော ငြိမ်းချမ်းမှုဖြစ်စဉ်ကြောင့်ဖြစ်သည်။

သို့ရာတွင် ခရစ်ယာန်များ၏ ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်ကို ခြိမ်းခြောက်ခဲ့ သို့မဟုတ် ချိုးဖောက်ခဲ့သော မှတ်သားလောက်စရာ ဖြစ်ရပ်တစ်ခုမှာ ၂၀၁၅ နှင့် ၂၀၁၆ ခုနှစ်တို့တွင် ကရင်ပြည်နယ်အတွင်းရှိ နှစ်ခြင်းနှင့် အင်္ဂလိကန်ဘုရားကျောင်းမြေများတွင် မြိုင်ကြီးငူဆရာတော် ဦးသုဇနက စေတီများ လိုက်တည်ခဲ့ခြင်းဖြစ်သည်။¹¹³ ကရင်အမျိုးသားအစည်းအရုံးမှပုဉ္ဇူရ ခုနှစ်တွင် ခွဲထွက်လာခဲ့သော ဒီမိုကရက်တစ်ကရင်ဗုဒ္ဓဘာသာတပ်မတော်၏ နှစ် ၁၀၀ ဖြစ်သော ကရင်လူမျိုး မြိုင်ကြီးငူဆရာတော်သည် ဗဟိုအစိုးရနှင့် မဟာနု၏ အောက်မှ လွတ်လပ်စွာ ရပ်တည်နေသည်။¹¹⁴ ဆရာတော်သည် မွန်လက်ရာနှင့် ဆင်တူသော စေတီများကို ထိုဒေသတွင် နှစ်ပေါင်းများစွာ တည်ဆောက်လာခဲ့သည်မှာ ဝိဝါဒကွဲပြားစရာ မပေါ်ခဲ့ဘူးသလောက်ပင်ဖြစ်သည်။ ၂၀၁၅ ခုနှစ် ဩဂုတ်လ ၂၁ ရက်နေ့တွင် မြိုင်ကြီးငူဆရာတော် ခိုင်းစေလိုက်သော ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များသည် ကရင်ပြည်နယ် ဘားအံမြို့နယ် မိမိဦးကျေးရွာရှိ နှစ်ခြင်းဘုရားကျောင်းတစ်ခု၏ ဝင်းထဲတွင် စေတီတစ်ခုကို စတင်တည်ဆောက်သည်။¹¹⁵ ထိုစဉ်က သာသနာရေးဝန်ကြီးဖြစ်သူ ဦးစိုးဝင်းက ၎င်းက ဆရာတော်ကို ရပ်တန့်ရန် လျှောက်ထားမည်ဟု ခရစ်ယာန်များကို ကတိပေးခဲ့သော်လည်း ဆရာတော်က ငြင်းဆန်ခဲ့သည့်အတွက် အချင်းနှီး ဖြစ်ခဲ့သည်။¹¹⁶

ဆရာတော်နှင့် နောက်လိုက်များသည် ကရင်ပြည်နယ် လှိုင်းဘွဲ့မြို့နယ် ကုန်းတော်ကြီးကျေးရွာရှိ စိန့်မတ်အင်္ဂလိကန်ဘုရားကျောင်းဝင်းထဲတွင် ဗုဒ္ဓရုပ်ပွားတော်တစ်ဆူနှင့် ဗုဒ္ဓသာသနာ့အလံတစ်ခုကို ၂၀၁၆ ခုနှစ် ဧပြီလ ၂၃ ရက်နေ့တွင် ထားရှိပြီး မေ ၁ ရက်နေ့တွင် စေတီတစ်ဆူလာတည်သည်။¹¹⁷ နောက်ထပ် ကရင်လူမျိုးမဟုတ်သော ဗုဒ္ဓဘာသာဘုန်းတော်ကြီးများက ရှုတ်ချပြီး အမျိုးသားဒီမိုကရေစီအဖွဲ့ချုပ်က ခန့်ထားသော သာသနာရေးဝန်ကြီးဦးအောင်ကိုက ပြဿနာကို ဖြေရှင်းပေးရန် ကြိုးစားခဲ့ခြင်းကလည်း အချည်နှိုးဖြစ်ခဲ့ပြန်သည်။¹¹⁸ အကူအညီမဲ့ပြီး ငြိမ်းချမ်းမှုကို ရှေးရှုကာ အင်္ဂလိကန်ဘုန်းတော်ကြီး က အသစ်တည်လိုက်သည့် စေတီတည်ရှိနေသည့် မြေကို လျှာဒါန်းလိုက်ကာ ဦးအောင်ကိုသည် ဘုရားကျောင်းကို ကိုယ်တိုင်သွားကာ တောင်းပန်ခဲ့ရသည်။¹¹⁹ ထိုအချိန်မှအစပြု၍ မြိုင်ကြီးငူဆရာတော်၏ အငြင်းပွားဖွယ်မြေများတွင် စေတီများ တည်သော လုပ်ငန်းလည်း ရပ်တန့်သွားခဲ့သည်။

¹¹³ မြိုင်ကြီးငူဆရာတော်သည် ဗဟိုတစ်လုံးအနီးတွင်လည်း စေတီတစ်ဆူကိုလည်း ၂၀၁၆ ခုနှစ် ဧပြီလ ၂၅ ရက်နေ့တွင် တည်ခဲ့သေးသော်လည်း ခရစ်ယာန်ဘုရားကျောင်းများနှင့် မတူပေ။ အကြောင်းမှာ ဘုရားကျောင်းများ၏ ဝင်းအတွင်းတွင် စေတီတည်ခဲ့သောကြောင့်ဖြစ်သည်။ ကြည့်ပါ။ Mizzima, “Buddhist Monk Builds Another Pagoda on Contested Land,”

May 5, 2016, <http://www.mizzima.com/news-domestic/buddhist-monk-builds-another-pagoda-contested-land>.

¹¹⁴ နော်နီရင်း, “မြိုင်ကြီးငူဆရာတော်က သံဃာမဟာနာယကရဲ့ အောက်မှာမရှိလို့ ကိုင်တွယ်မရဘူး,” *Democratic Voice of Burma*, May 4, 2015, <http://burmese.dvb.no/archives/148270>.

¹¹⁵ Ye Mon, “Minister Promises Christians Removal of Dream-Inspired Stupa,” *Myanmar Times*, September 8, 2015, <https://www.mmmtimes.com/national-news/16360-minister-promises-removal-of-dream-inspired-stupa.html>.

¹¹⁶ Ye Mon, “Sayadaw Refuses to Halt Pagoda Construction,” *Myanmar Times*, September 17, 2015, <https://www.mmmtimes.com/national-news/16516-sayadaw-refuses-to-halt-stupa-construction.html>.

¹¹⁷ Mizzima, “Buddhist Monk Builds Another Pagoda on Contested Land,” May 5, 2016, <http://www.mizzima.com/news-domestic/buddhist-monk-builds-another-pagoda-contested-land>; Tin Aung Khine, Khet Mar and Wai Mar Tun, “Myanmar Buddhist Monk Erects Another Pagoda on Disputed Land,” *Radio Free Asia*, May 4, 2016, <https://www.rfa.org/english/news/myanmar/myanmar-buddhist-monk-erects-another-pagoda-on-disputed-land-05042016154223.html>.

¹¹⁸ San San Tin, Tin Aung Khine and Zarni Tun, “Myanmar Religious Officials Decry Buddhist Monk’s Pagoda-Building Spree,” *Radio Free Asia*, May 11, 2016, <https://www.rfa.org/english/news/myanmar/myanmar-religious-officials-decry-buddhist-monks-pagoda-building-spree-05112016155932.html>.

¹¹⁹ Lawi Weng, “Religion Minister Seeks to Mollify Christians and Buddhists in Karen,” *Irrawaddy*, May 10, 2016, <https://www.irrawaddy.com/news/burma/religion-minister-seeks-to-mollify-christians-and-buddhists-in-karen.html>.

၃.၄ အစိုးရနှင့် ဟိန္ဒူဆက်ဆံရေး

အိန္ဒိယနွယ်ဖွား မွတ်စလင်များထက်စာလျှင် အိန္ဒိယနွယ်ဖွား ဟိန္ဒူများ (မြန်မာနိုင်ငံရှိ ဟိန္ဒူအားလုံးလိုလိုနီးပါးမှာ အိန္ဒိယနွယ်ဖွားများဖြစ်ကြသည်) သည် ယေဘုယျအားဖြင့်ရော လူများအသိမှာပါ လူများစုပုဒ္ဓဘာသာယဉ်ကျေးမှုနှင့် ပိုမိုနီးကပ်ပြီး ရောနှောစပ်ယှက်မှုများသည်ဟု လက်ခံထားကြသည်။ ဟိန္ဒူဘာသာ၏ ဗဟုဆန်သောသဘာဝကလည်း ဤနေရာတွင် အထောက်အကူပြုသည်။ ယဉ်ကျေးမှုဆင်တူလာခြင်း သို့မဟုတ် ယဉ်ကျေးမှုများ ခွေးရောယှက်တင်ဖြစ်လာခြင်းသည် မည်သည့်အခါမှ ပြီးပြည့်စုံသွားသည်ဟု မရှိနိုင်သလို အကောင်းဆုံးသော နည်းလမ်းဟုလည်း မပြောနိုင်သော်လည်း¹²⁰ အချို့က အတိုင်းအတာ တစ်ခုအထိ ဖြစ်သင့်သည်ဟု ယူဆကြသည်။¹²¹ အကြီးအကျယ် ပြည်သူပိုင်သိမ်းခြင်းနှင့် ၎င်းတို့ပိုင်ဆိုင်သော အရာများအားလုံး တမဟုတ်ချင်း ဆုံရှုံးခဲ့ရပြီးနောက် ၁၉၆၀ ခုနှစ်အစောပိုင်းများက ထွက်ပြေးခဲ့ရသော နာကျင်စရာ အတိတ် ခံစားမှုကို မွတ်စလင်ရော ဟိန္ဒူ လူအဖွဲ့အစည်းနှစ်ခုလုံးသည် ခံစားဖူးကြသည်။¹²² ဤအကြောင်းအရာနှင့် ပတ်သက်ပြီး သုတေသနကို သေသေချာချာ ပြုလုပ်ထားသည်များ မရှိသော်လည်း ဟိန္ဒူဘာသာရေးကျင့်သုံးမှုများက ပုဒ္ဓဘာသာမြန်မာနိုင်ငံတွင် လွတ်လပ်မှုကို ရရှိခံစားရသည်ဟု ဆိုလျှင် မှားမည်မဟုတ်ပေ။ တိုက်ရိုက် ဘာသာရေးခွဲခြားဆက်ဆံမှုများနှင့် ဖိနှိပ်ခြင်းများ ဟိန္ဒူများခံစားရခြင်းက မရှိသလောက်ပင်ဖြစ်သည်။ ဤ သို့ ဆိုသော်လည်း အိန္ဒိယနွယ်ဖွားအများစုသည် ဆယ့်ကိုးရာစုနှင့် နှစ်ဆယ်ရာစုများတွင်မှ ဗမာပြည်သို့ ရွှေ့ပြောင်းလာခဲ့သည်ဟူသော ကိုလိုနီလက်ကျန် အမဲစက်က ကျန်နေသေးပြီး မြန်မာနိုင်ငံသ ဘဥပဒေကလည်း ဟိန္ဒူများကို နိုင်ငံခြားသွေး သို့မဟုတ် သွေးနှောများဟုသာ လက်ခံပြီး ၎င်းတို့ရရှိသော နိုင်ငံသားအဆင့်အတန်းသည် ၁၃၅ မျိုးမှ တစ်မျိုး မဟုတ် တစ်မျိုးထက်ပိုသော လူမျိုးများမှ ဆင်းသက်လာသော တိုင်းရင်းသားနိုင်ငံသားများ၏ အဆင့်အတန်းထက်တော့ နိမ့်နေသေးသည်။¹²³ ဟိန္ဒူဘုရားကျောင်းများစွာကို မြန်မာနိုင်ငံရှိ မြို့ရွာ အများအပြားတွင် မြင်တွေ့နိုင်ပြီး ဟိန္ဒူဘာသာရေး ကိုးကွယ်မှုအတွက် အတားအဆီးများမှာ မရှိသလောက်ပင် ဖြစ်သည်။ ထိုဘုရားကျောင်းများကို တိုက်ခိုက်ခံရသော သတင်းများမှာလည်း လုံးဝမကြားရသည်မှာ ဆယ်စုနှစ်ပေါင်း များစွာ ကြာခဲ့ပြီဖြစ်သည်။

သို့ရာတွင် အရာအားလုံးကောင်းသည်တော့မဟုတ်ပေ။ ဟိန္ဒူများသည် ၎င်းတို့ ဆန္ဒပါ၊ မပါ မသိရဘဲနှင့် အနည်းဆုံး ၁၉၃၀ ခုနှစ်များက စတင်ကာ တဖြေးဖြေးနှင့် ဗမာပြုလာကြပြီး ထိုဖြစ်စဉ်သည် ဆိုရှယ်လစ်ခေတ်တွင် ပိုမို မြန်ဆန်လာခဲ့သည်။ တစ်ခါ စစ်အစိုးရအုပ်ချုပ်သည့် ၁၉၈၈-၂၀၁၁ ကာလအတွင်း ဗမာပြုခြင်းသည် ဘာသာရေးဆန်လာခဲ့သည်။ ထို ပြောင်းလဲမှုအားလုံးသည် ဟိန္ဒူများကို ၎င်းတို့ကိုယ်ကို ၎င်းတို့ ပုဒ္ဓဘာသာဝင်များဖြစ်သည်ဟု ပြောဆိုလာကြအောင် အားပေးလိုက်ဟန် တူသည်။ မြို့ပေါ်တွင် နေထိုင်ကြသော အကုန်လုံးမဟုတ်ရင်တောင်မှ အများစုသော ဟိန္ဒူတို့သည်ပုဒ္ဓဘာသာဘုရားကျောင်းဂန်များသို့ မကြာခဏ သွားရောက် ဖူးမျှော်ကြသည်ကို တွေ့ရသည်။ ဟိန္ဒူဘုရားကျောင်းများသို့

¹²⁰ Khin Maung Kyi, "Indians in Burma: Problems of an Alien Subculture in a Highly Integrated Society," in K. S. Sandhu and A. Mani (eds.), *Indian Communities in Southeast Asia* (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 1993).

¹²¹ Dagmar Hellmann-Rajanayagam, "Indians in Myanmar/Burma, Assimilation and Integration" in Immanuel Ness (ed), *The Encyclopedia of Global Human Migration* (Hoboken, NJ.: Wiley-Blackwell, 2013); Thet Lwin, "Indians in Myanmar," in K. Kesavapany, A. Mani, and P. Ramasamy (eds.), *Rising India and Indian Communities in East Asia* (Singapore: ISEAS Publishing, 2008).

¹²² Robert A. Holmes, "Burmese Domestic Policy: The Politics of Burmanization," *Asian Survey* 7(3) (1967), pp. 188-97; Josef Silverstein, "Burma: Ne Win's Revolution Considered," *Asian Survey*, 6(2) (1966), pp. 95-102; Nalini R. Chakravarti, *The Indian Minority in Burma: The Rise and Decline of an Immigrant Community* (London: Institute of Race Relations, 1971); Renaud Egretreau, "The Idealization of a Lost Paradise: Narratives of Nostalgia and Traumatic Return Migration among Indian Repatriates from Burma since the 1960s," *The Journal of Burma Studies* 18 (1) (2014), pp. 137-80; Renaud Egretreau, "India's Vanishing 'Burma Colonies': Repatriation, Urban Citizenship, and (De)Mobilization of Indian Returnees from Burma (Myanmar) since the 1960s," *Moussons* 22 (2013), pp. 11-34.

¹²³ Nyi Nyi Kyaw, "Alienation"; Egretreau, "Burmese Indians"; Robert H. Taylor, "The Legal Status of Indians in Contemporary Burma," in K. S. Sandhu and A. Mani (eds.), *Indian Communities in Southeast Asia* (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 1993).

သွားရောက်ကြသူများလည်း အများအပြား ရှိသည်။¹²⁴ ထို့အတူပင် ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များကလည်း ဟိန္ဒူဘုရားကျောင်းများသို့ သွားရောက်လေ့ရှိကြသည်။¹²⁵ ထိုကဲ့သို့ ဟိန္ဒူနှင့် ဗုဒ္ဓဘာသာ နှစ်မျိုးစလုံးကို သက်ဝင်ယုံကြည်မှုကို ဟိန္ဒူများက ပြသသည့်အချက်သည် အစိုးရနှင့် ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များက ထို ဘာသာရေးလူနည်းစုအပေါ်တွင် မလိုလားစိတ်မပြုကြခြင်း ဖြစ်နိုင်သည်။ သို့ရာတွင် လက်ရှိမြန်မာနိုင်ငံရှိ ဟိန္ဒူများ၏ ဘာသာရေးဖြစ်တည်မှုနှင့် ကိုးကွယ်မှုကို သုတေသနပြုထားကြသည်များ မရှိသလောက်ပင်ဖြစ်သည်ကိုတော့ ဝန်ခံရမည်ဖြစ်သည်။ နောက် ဖြစ်နိုင်သော အချက်တစ်ချက်မှာ စုစုပေါင်း လူဦးရေ၏ သုညဒဿ ဝါးရာခိုင်နှုန်းသာရှိသည့် ၎င်းတို့၏ သေးငယ်သော လူဦးရေအရွယ်အစား ကြောင့်လည်း ဖြစ်နိုင်သည်။ သိသာထင်ရှားသော ဟိန္ဒူများ၏ ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်ကို ချိုးဖောက်ခံရမှုများမရှိခြင်းကို ၂၀၁၀ ခုနှစ်များတွင်လည်း တွေ့ရသည်။ သို့ရာတွင် ၎င်းတို့၏ တူညီသော အိန္ဒိယမျိုးနွယ်မှ ဆင်းသက်လာခြင်းကြောင့် ဟိန္ဒူများနှင့် မွတ်စလင်များကို ရံဖန်ရံခါ အတူတူဟု မှတ်ယူတတ်ခြင်းမျိုးလည်း ရှိသည်။ ၎င်းတို့၏ တူညီသော အသားအရောင်နှင့် မျက်နှာတည်ဆောက်ပုံတို့ကြောင့် တောင်အာရှနွယ်ဖွား ဟိန္ဒူများနှင့် ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များသည်လည်း ၂၀၁၂-၁၄ အတွင်း ဖြစ်ပွားခဲ့သော လူမျိုးရေး အကြမ်းဖက်မှု များတွင် ဦးတည်ခံရသည်များလည်း ရှိခဲ့ပြီး ၎င်းတို့၏ လုံခြုံရေးအတွက် စိတ်ပူခဲ့ရသည်။¹²⁶ သို့ရာတွင် ထိုဖြစ်ရပ်များက ၎င်းတို့၏ ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်များကို ချိုးဖောက်ခံရခြင်းကား မဟုတ်ပေ။

၃.၅ အစိုးရ/ဗုဒ္ဓဘာသာနှင့် နတ်ကိုးကွယ်သောဘာသာ ဆက်ဆံရေး

အစိုးရနှင့် လူများစု ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များကတစ်ဖက်နှင့် နတ်ကိုးကွယ်သောဘာသာဝင်များက တစ်ဖက် ဆက်ဆံရေးတွင် ယေဘုယျသဘောဆောင်ပြီး တိတိကျကျ ထုတ်နှုတ်ပြနိုင်သည့် ပုံစံတစ်ခု မရှိပေ။ ဆက်ဆံရေးက အနည်းဆုံး ကိုလိုနီခေတ်ကတည်းက မပြောင်းလဲဘဲ ရှိနေခဲ့သည်မှာ လွန်စွာကြာမြင့်ခဲ့ပြီဖြစ်သည်။ ဤသို့ ပြောရသော်လည်း မြန်မာအစိုးရသည် နတ်ကိုးကွယ်သောသူများကို ဗုဒ္ဓဘာသာသို့ ကူးပြောင်းစေရန် ၁၉၉၁ ခုနှစ်မှစ၍ သာသနာတော် ထွန်းကားပြန့်ပွားရေးဦးစီးဌာန၏ များစွာသော သာသနာပြုလုပ်ငန်းများမှ တဆင့် ကြိုးပမ်းနေခဲ့သည်ဖြစ်ပြီး ယင်းတို့၏ တိကျသေချာသော အောင်မြင်မှုကိုကား မသိရပေ။¹²⁷

အခြား အစိုးရအသိအမှတ်ပြုထားသည့် ဘာသာတရားလေးခုနည်းတူ နတ်ကိုးကွယ်သော ဘာသာဆိုသည်ကို အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ဆိုထားခြင်း မရှိပေ။ သို့ရာတွင် နတ်ကိုးကွယ်မှုဟု ခေါ်ဆိုနိုင်မည် ဖြစ်သော ကျင့်ကြံမှုများနှင့် ဘာသာရေးအမှုအကျင့်လေ့ထုံးကိုမနုဿဗေဒနည်းကျ လေ့လာထားမှုများနှင့် မြန်မာနိုင်ငံတွင် နေထိုင်မြင်တွေ့ခဲ့ရသော အတွေ့အကြုံများအရ¹²⁸ နတ်ကိုးကွယ်သောဘာသာဟု ခေါ်ဆိုနိုင်မည့် ကျင့်ကြံမှုများကို နှစ်မျိုးခွဲခြားနိုင်မည်ဖြစ်သည်။ ပထမအမျိုးအစားမှာ အတော်အသင့် လူဦးရေရှိသည့် ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များဖြစ်ကြပြီး ဗုဒ္ဓဘာသာနှင့် နတ်ကိုးကွယ်မှု¹²⁹ ဂိဇ္ဈဂိုဏ်း၊¹³⁰ နှင့် အခြား သဘာဝလွန်နှင့် နတ်သူရဲတစ္ဆေများကို ကိုးကွယ်မှုများ ကို ပူးပေါင်းကျင့်သုံးကြသော လူများဖြစ်သည်။¹³¹

¹²⁴ စာရေးသူ၏မျက်မြင်ကိုယ်တွေ့ကိုအခြေခံသည်။

¹²⁵ စာရေးသူ၏မျက်မြင်ကိုယ်တွေ့ကိုအခြေခံသည်။

¹²⁶ Thein Wei Lwin, "Persecution of Muslims in Arakan State Traps Buddhist Minority in Limbo," Irrawaddy, July 7, 2014,

<https://www.irrawaddy.com/news/burma/persecution-muslims-arakan-state-traps-buddhist-minority-limbo.html>.

¹²⁷ Ministry of Religious Affairs and Culture, "Department for the Promotion and Propagation of Sasana,"

http://www.mora.gov.mm/mora_sasana1.aspx; သာသနာတော် ထွန်းကားပြန့်ပွားရေးဦးစီးဌာန၊ တောင်တန်း.

¹²⁸ စာရေးသူ၏မျက်မြင်ကိုယ်တွေ့ကိုအခြေခံသည်။ စာရေးသူ၏ မြန်မာနိုင်ငံတွင် မွေးဖွားကြီးပြင်းလာခဲ့သော အတွေ့အကြုံကို ဆိုလိုသည်။

¹²⁹ Melford E. Spiro, *Burmese Supernaturalism: A Study in the Explanation and Reduction of Suffering* (Englewood Cliffs, N.J., Prentice-Hall, 1967).

¹³⁰ Bénédicte Brac de la Perrière, Guillaume Rozenberg, and Alicia Turner, eds., *Champions of Buddhism: Weikza Cults in Contemporary Burma* (Singapore: National University of Singapore Press, 2014).

¹³¹ ဥပမာအားဖြင့်, Bénédicte Brac de la Perrière, "Possession and Rebirth in Burma (Myanmar)," *Contemporary Buddhism: An Interdisciplinary Journal* 16(1) (2015) pp. 61-74; Tamara C. Ho, "Transgender, Transgression, and Translation: A Cartography of Nat Kadaws: Notes on Gender and Sexuality within the Spirit Cult of Burma," *Discourse* 31(3) (2009), pp. 273-317; Spiro, *Burmese Supernaturalism*.

သုံးဆယ့်ခုနစ်မင်းနတ်များဟုခေါ်ကြသော နတ်များကို မြန်မာနိုင်ငံအနှံ့တွင်ရှိသော ထောင်ပေါင်းများစွာသော ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များက ကိုးကွယ်ကြပြီး ၎င်းကို လူထုနှင့် အစိုးရက ယေဘုယျအားဖြင့် လက်ခံကြသည်။ သို့မဟုတ် သည်းခံထားကြသည်။ နတ်များကို ကိုးကွယ်ပသကြသည့် ပွဲများကိုလည်း အစိုးရဖက်၊ လူထုဖက်နှင့် သံဃာတို့ဖက်မှ ဟန့်တားသည်ဟူ၍ မရှိစေပေ။ ကျမ်းရိုးဗုဒ္ဓဘာသာ ဘုန်းတော်ကြီးများက မကြာခဏ နတ်ကိုးကွယ်မှုကို ပြစ်တင်ရှုတ်ချမှုနှင့် ဗုဒ္ဓဘာသာနှင့် မဆီလျော်ကြောင်း ထောက်ပြမှုရှိသော်လည်း အမျိုးမျိုးသော နတ်တို့ကို ကိုးကွယ်ကြသောသူများကို မကိုးကွယ်ကြသော ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များနှင့် အဆင့်တူပင် သတ်မှတ်ထားကြသည်။ မည်သည့်ဘုန်းတော်ကြီးနှင့် လူဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များကမှ နတ်ကိုးကွယ်မှုနှင့် ပတ်သက်၍ အစိုးရထံ သို့မဟုတ် မဟာနုထံ တိုင်ကြားမှုမပြုကြ။ မဟာနုကလည်း နတ်ကိုးကွယ်မှုနှင့် ပတ်သက်သော ဆန့်ကျင်သည့် သဘောထားကို မပေးဖူးပေ။

ဒုတိယအမျိုးအစားမှာ ကရင်နှင့် ချင်းစသည့် တိုင်းရင်းသားလူမျိုးစုများအတွင်းတွင် ပြုကျင့်နေကြသည့် ရိုးရာဘာသာတရားကျင့်ကြံမှုများ ဖြစ်ပြီး ၎င်းတို့ကို 'နတ်ကိုးကွယ်သောဘာသာ'ဟု ၁၉၄၇ ခုနှစ် ပထမဆုံး ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို ရေးဆွဲခဲ့သူများက ရည်ညွှန်းခဲ့ဟန်တူသည်။ ထိုကျင့်ကြံမှုများကိုလည်း အစိုးရနှင့် လူထုက ကောင်းကောင်းမွန်မွန် လက်ခံထားသည်ပုံပေါ်သည်။ တိုင်းရင်းသားလူနည်းစုဒေသများတွင် ယေဘုယျအားဖြင့် ဗုဒ္ဓဘာသာ၊ ခရစ်ယာန်ဘာသာနှင့် နတ်ကိုးကွယ်သောဘာသာဟူသော ဘာသာတရား သုံးမျိုးကို ကျင့်သုံးကြသည်။ မကြာခဏဆိုသလို ဗုဒ္ဓဘာသာ၊ ခရစ်ယာန်ဘာသာနှင့် နတ်ကိုးကွယ်သောဘာသာတို့၏ ခေါင်းစဉ်အောက်တွင် သီးသန့်စီရိနေဟန်ပေါ်သော ကျင့်သုံးမှုများသည် ထိုဘာသာတရားနှစ်မျိုးနှင့် နှစ်မျိုးထက်ပိုပြီး ပေါင်းစပ်ပြီးကျင့်သုံးနေကြသည်သာဖြစ်သည်။ ထိုသို့ပေါင်းစပ်ခြင်းကြောင့်လည်း ခရစ်ယာန်ဘာသာသက်သက်ကိုသာကျင့်သုံးပြီး မည်သည့်နတ်ကိုးကွယ်မှုကိုမှ မပြုသော ခရစ်ယာန်ဘာသာဝင်များထက်စာလျှင် နတ်ကိုးကွယ်သောသူများကို ပိုမိုကောင်းကောင်းမွန်မွန် ဆက်ဆံကြပုံပေါ်သည်။

ဤဒုတိယအမျိုးအစားကို ဗုဒ္ဓဘာသာသို့ ကူးပြောင်းစေရန် အစိုးရ၏ ပရောဂျက်ရှိနေခဲ့သည်မှာ ကြာပြီဖြစ်သော်လည်း နတ်ကိုးကွယ်သော ယုံကြည်မှုများနှင့် ကျင့်ကြံမှုများကို ခွဲခြားဆက်ဆံမှုပြုသည် မျိုး မရှိဟု ယေဘုယျအားဖြင့် ဆိုနိုင်သည်။ အကြောင်းပြချက်လေးခု ပေးနိုင်သည်။ ပထမအချက်မှာ နတ်ကိုးကွယ်ကြသော တိုင်းရင်းသားလူမျိုးစုများမှာ ဗဟိုမှ ဝေးကွာပြီး ခေါင်သီသော ဒေသများတွင် နေထိုင်ကြသည့်အတွက် အစိုးရက ၎င်းတို့ကို စည်းကမ်းချမှတ်ရန်၊ ခွဲခြားဆက်ဆံရန်နှင့် ဖိနှိပ်ရန် ခက်ခဲသည်အတွက် ဖြစ်နိုင် သည်။ ဒုတိယအချက်မှာ ထိုလူစုများမှာ အရွယ်အစား သေးငယ်သည့်အတွက် ၎င်းတို့၏ ယုံကြည်မှုများနှင့် ကျင့်ကြံမှုများကိုနိုင်ငံ၏ အခြားဒေသများရှိ သူများထံသို့ ဖြန့်ချိနိုင်စွမ်း မရှိနိုင်သောကြောင့် ဖြစ်နိုင်သ သည်။ တတိယအချက်မှာ ထိုလူမျိုးစုများသည် အများအားဖြင့် ပညာချို့တဲ့ကြပြီး လူထုထဲတွင် ပါဝင်ပတ်သက်မှုနည်းသည့် အတွက် စည်းမျဉ်းသတ်မှတ်ပြီး ထိန်းချုပ်ရန် လူထု၏ တက်ကြွသော အစိတ်အပိုင်းတစ်ခုခု မထင်မှတ်သောကြောင့် ဖြစ်နိုင်သည်။ နောက်ဆုံးအချက်ဖြစ်သော်လည်း အရေးပါမှုမနည်းသော အချက်တစ်ခုမှာ မြန်မာအစိုးရသည် ထိုဝေးလံခေါင်သီသော ဒေသများတွင် ဗုဒ္ဓသာသနာပြုလုပ်ငန်းများကို အားတက်သရော လုပ်ကိုင်နေသည့်အတွက် နတ်ကိုးကွယ်သူများကို အထင်သေးအမြင်သေးမှုများနှင့် ဖိနှိပ်မှုများကို ပြုလုပ်ရန်မှာ မသင့်ကြောင်း သိသောကြောင့်လည်း ဖြစ်နိုင်သည်။

၃.၆ အစိုးရနှင့် အခြားဘာသာများအကြား ဆက်ဆံရေး

အထက်တွင် ဖော်ပြထားသည့်အတိုင်း ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် အမည်နှင့် တကွ ဖော်ပြထားသည့် အသိအမှတ်ပြုခံ ဘာသာတရားက ငါးခုသာရှိသည်။ ဗုဒ္ဓဘာသာ၊ အစ္စလာမ်ဘာသာ၊ ခရစ်ယာန်ဘာသာ၊

ဟိန္ဒူဘာသာနှင့် နတ်ကိုးကွယ်သောဘာသာတို့ကို သက်ဝင်ယုံကြည်သည်ဟု ဆိုသော နိုင်ငံသားများ အတွက်သာလျှင် ၎င်းတို့၏ နိုင်ငံသားစိစစ်ရေးကန့်သတ်ချက်များတွင် ၎င်းတို့၏ ဘာသာများကို ရေးခိုင်းနိုင်သည်။ ထို့ကြောင့် အခြားသောဘာသာများအတွက် အစိုးရ၏ အသိအမှတ်ပြုမှုနှင့် အကာအကွယ်ပေးမှု မရရှိနိုင်သော မသိမကွဲအနေအထားတစ်ခုသို့ ရောက်ရှိသွားစေသည်။ သို့ရာတွင် ဤကိစ္စနှင့် ပတ်သက်ပြီး အစိုးရ၏ ဆောင်ရွက်မှုမှာ ရှင်းလင်းပြတ်သားမှုမရှိသည်ကို တွေ့ရသည်။ အခြားဘာသာများကို ကိုးကွယ်ကြသော လူများအတွက် အသိအမှတ်ပြုမှုနှင့် ပတ်သက်၍ အစိုးရက မည်ကဲ့သို့ ဆက်ဆံခဲ့သည်ကို အရင်က မသိကြသည်က များသည်။ ထိုအခြေအနေသည် ၂၀၀၁ ခုနှစ်ကတည်းက ရှိလာခဲ့သော လွှတ်တော်တစ်ရပ်ကြောင့် အခြားဘာသာများကို ကိုးကွယ်ကြသူများ နေထိုင်ကြသော မြို့နယ်များကို ကိုယ်စားပြုသော လွှတ်တော်ကိုယ်စား လှယ်များအနေဖြင့် အစိုးရအသိအမှတ်ပြုခံ ဘာသာဝါးရပ်မဟုတ်သည့် အခြား ဘာသာများနှင့် ပတ်သက်ပြီး မေးခွန်းများ မေးမြန်းလာနိုင်သည်။ ၂၀၁၇ ခုနှစ် မေလ ၂၉ ရက်နေ့တွင် ကျင်းပသော အမျိုးသား လွှတ်တော်(အထက်လွှတ်တော်) အစည်းအဝေးတွင် ဧရာဝတီတိုင်းဒေသကြီး မဲဆန္ဒနယ်အမှတ် (၄)မှ ဦးထိန်ဝင်းက ၎င်း၏ မဲဆန္ဒနယ်ရှိ ဘာသာရေး လူတစ်စုနှင့် ပတ်သက်ပြီး မေးခွန်းမေးသည်။¹³² မေးခွန်းမှာ ၎င်းတို့ကိုယ်ကို ၎င်းတို့ မေတ္တာပြဟောစဉ်ဘာသာဟု ခေါ်ကြသည့် လူတစ်သိန်းခန့်ရှိသော လူများကို ၎င်းတို့၏ ဘာသာ၏ အမည်ကို တရားဝင် ခေါ်ခွင့်ပြုမည်လားဟု ဖြစ်သည်။ ပေါင်းစပ်ဘာသာတရားတစ်ခုဖြစ်သော မေတ္တာပြဟောစဉ်ဘာသာကို ဖိုးပိုက်ဆံဟူသော ကရင်အမျိုးသားတစ်ဦးက ဗုဒ္ဓဘာသာ၊ ခရစ်ယာန်ဘာသာနှင့် ကရင်ရိုးရာဓလေ့ထုံးတမ်းများကို ပေါင်းစပ်ပြီး ၁၈၆၆ ခုနှစ်တွင် တည်ထောင်ခဲ့သည်။ ဦးဝင်းထိန်၏ အမျိုးသားလွှတ်တော်တွင် တင်ပြချက်အရ ပဲခူးတိုင်းဒေသကြီး တောင်ငူတွင် ဌာနချုပ်ရှိပြီး ၎င်းတွင် ရန်ကုန်တိုင်းဒေသကြီး၊ ကရင်ပြည်နယ်၊ ပဲခူးတိုင်းဒေသကြီး၊ ဧရာဝတီတိုင်းဒေသကြီးနှင့် ကယားပြည်နယ်တို့တွင် ကိုးကွယ်ယုံကြည်သူ ကရင်လူမျိုး ၃၀၀၀၀၊ ၃၀၀၀၀၊ ၁၈၀၀၀၊ ၁၀၀၀၀ နှင့် ၅၀၀၀ စီရှိပြီး စုစုပေါင်း ၁၀၀၀၀၀ ဝန်းကျင်ခန့် ရှိသည်။ မြန်မာနိုင်ငံရှိ ကရင်လူမျိုးများသည် အများအားဖြင့် ဗုဒ္ဓဘာသာကိုးကွယ်ကြပြီး ခရစ်ယာန်ဘာသာကိုးကွယ်ကြသူများလည်း အတော်အသင့်များသော လူဦးရေအရွယ်အစားရှိသည်။ သို့သော် ကရင်လူမျိုးများတွင် နတ်ကိုးကွယ်မှုဟု ခေါ်ဆိုကောင်း ခေါ်ဆိုနိုင် မည့် ရိုးရာယုံကြည်မှုနှင့် ကျင့်ကြံမှုများစွာလည်း ရှိသည်။ ထို့ကြောင့် ဆယ့်ကိုးရာစုနှစ်က ဖိုးပိုက်ဆံပြုလုပ်ခဲ့သည့် ဘာသာရေးပေါင်းစပ်မှုသည် နားလည်ရမခက်ပါ။ ထို့အပြင် မေတ္တာပြဟောစဉ်ဘာသာသည် လူများ အကျွမ်းတဝင်ရှိကြသည့် ဗုဒ္ဓဘာသာစကားလုံး သို့မဟုတ် သဘောတရားဖြစ်နေသည်မှာလည်း မှတ်သားစရာကောင်းသည်။ ဗြဟ္မစိုရ်ဆိုသည်မှာ မေတ္တာ၊ ကရုဏာ၊ မုဒိတာနှင့် ဥပက္ခာဟူသော စိတ်ထားပုံလေးမျိုးကို ဆိုလိုသည်။

သို့ရာတွင် အလုပ်သမား၊ လူဝင်မှုကြီးကြပ်ရေးနှင့် ပြည်သူ့အင်အားဝန်ကြီးဌာန ပြည်ထောင်စုဝန်ကြီး ဦးသိန်းဆွေက ဖြေကြားသည်မှာ အစိုးရအနေနှင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပုဒ်မ ၃၆၁ နှင့် ၃၆၂ တို့တွင် ဖော်ပြထားသော ဘာသာတရားဝါးမျိုးကိုသာ နိုင်ငံသားစိစစ်ရေးကန့်သတ်ချက်များပေါ်တွင် ရေးသားခွင့်ပြုနိုင်သည်။¹³³ ထို့ကြောင့် အခြားဘာသာတရားအားလုံးကို ကန့်သတ်ချက်များပေါ်တွင် 'အခြား'ဟုသာ ရေးသားပေးသည်။ သို့သော် ဤအချက်တစ်ခုတည်းနှင့် ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်နှင့် ပတ်သက်ပြီး ခွဲခြားဆက်ဆံခြင်း သို့မဟုတ် ချိုးဖောက်ခြင်း ဟုတ် မဟုတ်ဆိုသည်ကတော့ မေးခွန်းထုတ်စရာ ဖြစ်နေသည်။ မေတ္တာပြဟောစဉ်ဘာသာကဲ့သို့သော ဘာသာများကို ကိုးကွယ်ကြသော လူစုများကို အစိုးရက ၎င်းတို့၏ ဘာသာတရားများကို မကိုးကွယ်ရဟူ၍ တိုက်ရိုက်တားမြစ်ခဲ့သည်ဟူသော အထောက်အထားများလည်း မရှိပေ။

အခြားစိတ်ဝင်စားစရာကောင်းသော ကိစ္စတစ်ခုမှာ လက်ရှိခေတ်တွင် ပေါ်ပေါက်နေသော ဖိုးတခေတ်ဟု ခေါ်သည့် ကရင်လူမျိုး ဘာသာရေးခေါင်းဆောင် တည်ထောင်ပြီး ကျင့်သုံးနေကြသည့် ကရင်ရိုးရာဘာသာတစ်ခုဖြစ်သည်။ ကရင်ပြည်နယ်၏ မြို့တော်ဖြစ်သော ဘားအံမြို့မှ မိုင် သုံးဆယ်ကျော်ဝေးသော နေရာတွင် ကရင်အမျိုးသားရွာ

¹³² အမျိုးသားလွှတ်တော်မှတ်တမ်းများ။ www.amvyotha.hlutaw.mm မှ ရယူသည်။
¹³³ ယင်း။

ဟူသော ရွာတစ်ရွာကို ဖိုးတခေတ်က တည်ထောင်ထားသည်။ ထိုရွာတွင် ရွာသား ၉၀၀ ခန့် နေထိုင်ကြပြီး ထိုရွာသားများက ဖိုးတခေတ်ကို ၎င်းတို့၏ ဘာသာရေးခေါင်းဆောင်အဖြစ်ရော အုပ်ချုပ်ရေးခေါင်းဆောင်အဖြစ်ပါ လက်ခံကိုးကွယ်ကြသည်။ သဘာဝလွန် ငြိမ်းချမ်းမှုနှင့် ကြွယ်ဝမှုများ ပေါ်ထွန်းလာတော့မည်ဟု ယုံကြည်မှု၊ ကရင်ရိုးရာ ယုံကြည်မှုဓလေ့များနှင့် ဗုဒ္ဓဘာသာတို့ကို ပေါင်းစပ်ထားသည့် ဖိုးတခေတ်၏ ယုံကြည်မှု၊ တရားနှင့် ကျင့်သုံးမှုများသည် ဗုဒ္ဓဘာသာမှ လမ်းလွဲနေသည်ဟု သာသနာရေးနှင့် ယဉ်ကျေးမှုဝန်ကြီးဌာနနှင့် အခြား ကရင်လူမျိုးများက မှတ်ယူကြသည်။¹³⁴ သို့ရာတွင် စိတ်ဝင်စားစရာကောင်းသည်မှာ ကရင်အမျိုးသားရွာ တည်ထောင်ထားသည့် မြေနေရာကို ထိုစဉ်က အုပ်ချုပ်နေသည့် အစိုးရကိုယ်တိုင်က ပေးခဲ့ခြင်းဖြစ်သည်။ အစိုးရ၏ အုပ်ချုပ်မှု လက်တံသည် ဖိုးတခေတ်၏ ရွာသို့ မရောက်နိုင်ချေ။ ၂၀၁၄ ခုနှစ်က သန်းခေါင် စာရင်းကောက်သောသူများကို ၎င်း၏ ရွာထဲသို့ ဝင်ကာ ကောက်ယူခွင့်မပြုခဲ့ပေ။ တိုတိုပြောရလျှင် ဖိုးတခေတ်နှင့် ၎င်း၏ ဘာသာကို နှိမ့်ချသော အယူအဆဖြင့် ပြည်တွင်းမီဒီယာများနှင့် အွန်လိုင်းသုံးစွဲသူများက မှတ်ချက်ပြု ရေးသားခဲ့ကြသော်လည်း အစိုးရနှင့် သာသနာရေးနှင့် ဝန်ကြီးဌာနအနေဖြင့် ဘာမှ လုပ်ခဲ့သည်ကို မတွေ့ရပေ။ ဘာသာရေးခေါင်းဆောင်နှင့် ၎င်း၏ ရွာကလေးသည် အစိုးရ၏ ရေဒါမှ ကင်းလွတ်နေသည်။

ဖိုးတခေတ်နှင့် ၎င်း၏ ရိုးရာဘာသာတရားကို အစိုးရက ဥပက္ခာပြုထားသည်မှာ အကြောင်း သုံးခု ရှိနိုင်သည်။ ပထမအကြောင်းမှာ ဖိုးတခေတ်သည် ကရင်လူမျိုးဖြစ်ပြီး ၎င်း၏ ကျင့်ကြံမှုများမှာ ကရင်ရိုးရာ ကိုးကွယ်ယုံကြည်မှုများကို ရောနှောထားသည့်အတွက် အစိုးရ၊ သာသနာရေးနှင့် ယဉ်ကျေးမှုဝန်ကြီးဌာနနှင့် မဟာအနေနှင့် ၎င်းနှင့် ၎င်း၏ရွာကို အယူလွဲသည်ဟု ကြေညာခြင်းဖြင့် ဝိဝါဒကွဲလွဲမှု ဖြစ်စေချင်ဟန်ပုံ မပေါ်ပါ။ ဒုတိယအနေဖြင့် ဖိုးတခေတ်၏ အယူဝါဒလွဲမှားမှုသည် လူတစ်ထောင်ထက်နည်းသော ရွာတစ်ရွာတည်း နှင့် ရွာနီးချုပ်စပ်က လူ ရာဂဏန်းအနည်းငယ်ကိုသာ လွှမ်းမိုးနိုင်သည့်အတွက် ထိန်းချုပ်ရခက်လာမည့် အနေအထားသို့ မရောက်လာသေးသည့်အတွက် နှိုင်းရအရွယ်အစားက အရေးပါပုံပေါ်သည်။ တတိယ အကြောင်းမှာ ဖိုးတခေတ်ကိုယ်တိုင်က ဗုဒ္ဓသာသနာဝင် ရဟန်းတော်တစ်ပါးမဟုတ်သလို ၎င်း၏ နောက်လိုက်များတွင်လည်း ဗုဒ္ဓဘာသာဘုန်းကြီးများ မပါဝင်ဘဲ ၎င်း၏ တရားများသည် ဗုဒ္ဓဘာသာတရားကျမ်းစာများမှ ထုတ်နှုတ်ထားခြင်း မဟုတ်သည့်အတွက် မဟာအနေနှင့် ၎င်း၏ ကိစ္စကို အဖွဲ့၏ လုပ်ပိုင်ခွင့်နှင့် ပတ်သက်သည်ဟု ထင်မြင်ယူဆမှု မရှိခြင်းကြောင့်ဖြစ်ဟန်တူသည်။

¹³⁴ Than Htike Oo, “ခေတ်ဟောင်းမှာ ကျန်ရစ်ခဲ့တဲ့ ဖိုးတခေတ် (သို့မဟုတ်) ကရင်အမျိုးသားရွာကလေး,” *Irrawaddy*, April 28, 2013, <https://burma.irrawaddy.com/article/2013/04/28/38428.html>; Aung Thit Lwin, “ဖိုးတခေတ်ရွာမှ ပြကွက်ဆန်းများ,” *7Day News Journal* 14 (43), December 30, 2015, <http://7daydaily.com/story/54363>; “ဖိုးတခေတ်၏ မွေးနေ့အခမ်းအနား,” *7 Day Daily*, December 21, 2015, <http://7daydaily.com/story/53723>.

အခန်း ၄ ဗုဒ္ဓဘာသာအမျိုးသားရေးဝါဒနှင့် ၎င်း၏ အကျိုးသက်ရောက်မှု

ထေရဝါဒဗုဒ္ဓဘာသာသည် အုပ်ချုပ်သူများနှင့် လူထု၏ ဘာသာတရားဖြစ်လာခဲ့သည်မှာ ဆယ့်တစ်ရာစုကတည်းက¹³⁵ ဗုဒ္ဓဘာသာသို့ ကူးပြောင်းခဲ့သောအနော်ရထာမင်း (၁၀၄၄-၇၇) လက်ထက် ပုဂံပြည်မှစတင်၍ နှစ်ပေါင်း တစ်ထောင်ရှိခဲ့ပြီဖြစ်သည်။¹³⁶ ထို့ကြောင့် ၎င်းသည် သင်္ကေတ၊ ယဉ်ကျေးမှုနှင့် လူမှုရေး အင်အားများစွာ ပိုင်ဆိုင်ထားသည်။ ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များ၏ ပုဂ္ဂလိကလွတ်မြောက်မှုနှင့် လူမှုရေးနှင့် နိုင်ငံရေး ရုန်းကန်မှုများတွင် ဗုဒ္ဓဘာသာက အဓိပ္ပါယ်နှင့် အင်အားများစွာရှိစေသည်။ ဗုဒ္ဓဘာသာကို လူမှုရေးနှင့် နိုင်ငံရေးအင်အားတစ်ခုအနေဖြင့် သိသိသာသာ သုံးစွဲခဲ့သည့်အကြိမ်မှာ သုံးကြိမ် ရှိခဲ့ပြီးဖြစ်သည်။ ဗြိတိသျှကိုလိုနီခေတ် (၁၈၈၅-၁၉၄၈)¹³⁷ ပါလီမန်ခေတ် (၁၉၄၈-၆၂)¹³⁸နှင့် အပြောင်းအလဲလွန်မြန်မာနိုင်ငံ (၂၀၁၁-) တို့ဖြစ်သည်။

၄.၁ သမိုင်းနောက်ခံအနေအထား

ရတနာသုံးပါး (ဗုဒ္ဓမြတ်စွာ၊ ဓမ္မ သို့မဟုတ် ဗုဒ္ဓဟောကြားခဲ့သောတရား နှင့် သံဃာ သို့မဟုတ် ရဟန်းထု) တွင် တစ်ခုအပါအဝင်ဖြစ်သော ဗုဒ္ဓဘာသာရဟန်းတော်များသည် ၎င်းတို့ပိုင်ဆိုင်သော သီလအင်အားကြောင့် မည်သည့် လေးနက်သော ဗုဒ္ဓဘာသာအမျိုးသားရေးလှုပ်ရှားမှုမျိုးမဆိုတွင် ရှေ့မှ ဦးဆောင်ပါဝင်ခဲ့သည်။¹³⁹ ၎င်းတို့သည် ဘုန်းကြီးများသာ ပါဝင်သော လှုပ်ရှားမှုမျိုးများကိုသာမက ဘုန်းကြီးနှင့် လူရောနှော ပါဝင်သော လှုပ်ရှားမှုမျိုးများကိုပါ အခြေအနေကို လိုက်၍ တည်ထောင်လေ့ရှိကြသည်။¹⁴⁰ ဖြစ်လေ့ဖြစ်ထရှိ သော ဖြစ်စဉ်မှာ သံဃာနှင့် လူများပူးပေါင်းပြီး ဘုံအကျိုးစီးပွားဖြစ်သော ဗုဒ္ဓဘာသာအတွက် အတူတူ လုပ်ဆောင်ကြခြင်းဖြစ်သည်။ ခရစ်ယာန်ဘာသာကို ကိုးကွယ်ကြသော ဗြိတိသျှတို့ထံတွင် ရှုံးနိမ့်ပြီးနောက် ဗမာဗုဒ္ဓဘာသာတို့သည် ၎င်းတို့၏ မြေနှင့် တိုင်းပြည်ကိုသာမက ၎င်းတို့၏ ယဉ်ကျေးမှုနှင့် ယုံကြည်မှုကိုပါ ကိုလိုနီပြုခံခဲ့ရသည်။ ထို့ကြောင့် အစောဆုံးပေါ်ပေါက်ခဲ့သော ကိုလိုနီဆန့်ကျင်သော လှုပ်ရှားမှုသည် နိုင်ငံရေးဦးတည်ချက်တစ်ခုကို ပြတ်ပြတ်သားသား ဖော်ပြထားခြင်း မရှိသေးဘဲ ဗမာဗုဒ္ဓဘာသာအကျင့်သီလနှင့် ယဉ်ကျေးမှုကို မြှင့်တင်နိုင်ရန် ပေါ်ပေါက်လာခဲ့သော ရာပေါင်းများစွာသော ဗုဒ္ဓဘာသာအဖွဲ့အစည်းများတွင် အစတည်ခဲ့သည်။¹⁴¹

¹³⁵ အဆိုပါ ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့်လက်ခံမှတ်ယူထားကြသည့် ရက်စွဲကို ပရာပေါအက်ဆာဝါဝိရူဟာကန်က မေးခွန်းထုတ်ကာ များစွာပုံစံသော လေးရာစုနှစ်ကို အရှေ့တောင်အာရှတွင် ထေရဝါဒဗုဒ္ဓဘာသာထွန်းကားလာသည့်အချိန်ဟု သတ်မှတ်သည်။ ကြည့်ပါ။ Prapod Assavavirulhakarn, *The Ascendancy of Theravāda Buddhism in Southeast Asia* (Chiang Mai, Thailand: Silkworm Books, 2010).

¹³⁶ Ba Han, "The Emergence of the Burmese Nation," *Journal of Burma Research Society* 48 (2) (1965), pp. 25-38; Than Tun, "History of Buddhism in Burma: A.D. 1000-1300," *Journal of Burma Research Society* 62 (2) (1959), pp. 1-266; Win Than Tun, *Myanmar Buddhism of the Pagan Period (AD 1000-1300)* (PhD thesis, National University of Singapore, 2002).

¹³⁷ ဗြိတိသျှတို့သည် ၁၈၂၄-၂၆၊ ၁၈၅၂ နှင့် ၁၈၈၅ ခုနှစ်တို့တွင် ဗမာတို့နှင့် စစ်ပွဲသုံးကြိမ်ဆင်နွှဲကာ ဗမာပြည်ကို ကျူးကျော်သိမ်းယူခဲ့ရာမှာ စစ်ပွဲများပြီးနောက် အာရကန်(ယခုရခိုင်)၊ အောက်ဗမာပြည်နှင့် အထက်ဗမာပြည်တို့ကို အင်္ဂလိပ်တို့လက်သို့ ပေးလိုက်ရသည်။ သို့သော် ၁၈၈၅ ခုနှစ်ကို ဗြိတိသျှကိုလိုနီခေတ်၏ အစဟူ၍ မှတ်ယူလေ့ရှိကြပြီး အကြောင်းမှာ ဗမာဘုရင်က ထိုအချိန်မှ ထီးနန်းစွန့်ခွဲရသောကြောင့်ဖြစ်သည်။ ပထမစစ်ပွဲနှစ်ပွဲအပြီးတွင် ရခိုင်နှင့် အောက်ဗမာနိုင်ငံတို့ကို ဗြိတိသျှတို့ ရသားသော်လည်း ဘုရင်နိုင်ငံတော်မှာ အပြည့်အဝကျွန်ပြုခံလိုက်ရသည်မဟုတ်သေးပေ။ ကြည့်ပါ။ Robert H Taylor, *The State in Myanmar* (2nd ed., Singapore: National University of Singapore Press, 2009).

¹³⁸ ၁၉၄၈ ခုနှစ်မှ ၁၉၆၂ ခုနှစ်အထိ ဦးနု ဦးဆောင်ခဲ့သောပါလီမန်ဒီမိုကရေစီခေတ်တစ်ခေတ်လုံးနီးပါးကို နိုင်ငံရေးအရပ်အတွေးများအကြား စစ်တပ်ကို အိမ်စောင့်အစိုးရတစ်ရပ်အနေနှင့် ဗမာနိုင်ငံကို အုပ်ချုပ်ခိုင်းခဲ့သော ၁၉၅၈ ခုနှစ်မှ ၁၉၆၀ ခုနှစ်အထိ နှစ်နှစ်ကြားကာလမှအပ ဦးနုခေါင်းဆောင်သော ဖက်ဆစ်ဆန့်ကျင်ရေး ပြည်သူ့လွတ်လပ်ရေးအဖွဲ့ချုပ် (ဖေပလ) က အုပ်ချုပ်ခဲ့သည်။ ၁၉၆၀ မှ ၁၉၆၂ ခုနှစ်အထိ ဦးနုအစိုးရက ပြန်လည်အုပ်ချုပ်ခဲ့ပြီး ၎င်းကို ဗိုလ်ချုပ်ကြီးနေဝင်းပြုလုပ်ခဲ့သော ၁၉၆၂ ခုနှစ် မတ်လတွင် အာဏာသိမ်းမှုက ဖယ်ရှားလိုက်သည်ဖြစ်သည်။ ကြည့်ပါ။ Taylor, *The State in Myanmar*.

¹³⁹ Smith, *Religion and Politics*; Hiroko Kawanami, "Charisma, Power(s), and the Arahant Ideal in Burmese-Myanmar Buddhism," *Asian Ethnology* 68(2) (2009), pp. 211-37.

¹⁴⁰ U Maung Maung, *From Sangha to Laity: Nationalist Movements of Burma, 1920-1940* (New Delhi: Manohar, 1980); Smith, *Religion and Politics*; E. Michael Mendelson, *Sangha and State in Burma: A Study of Monastic Sectarianism and Leadership* (Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 1975).

¹⁴¹ Alicia Turner, *Saving Buddhism: The Impermanence of Religion in Colonial Burma* (Honolulu: University of Hawaii Press, 2014).

၁၉၁၆ ခုနှစ်တွင် တည်ထောင်သည့် ဗုဒ္ဓဘာသာ ကလျာဏယုဝအသင်း (ပိုင်အမ်ဘီအေ) ပေါ်လာပြီးနောက်ပိုင်း ဗုဒ္ဓဘာသာအသင်းချုပ်ကြီး (ဝါ) ဗမာအသင်းချုပ်ကြီး အဖြစ် နိုင်ငံရေးအသွင်ကို ဖော်ပေါ်တင်တင် ဆောင်လာခဲ့ပြီး ဗုဒ္ဓဘာသာသည် နိုင်ငံရေးအသွင်ဆောင်လာခြင်း စတင်လာသည်။¹⁴² အမျိုးမျိုးသော သံဃာ့အဖွဲ့အစည်းတို့ကို သီးခြားတည်ထောင်ခဲ့ကြသည်။ အကျော်ကြားဆုံးမှာ ၁၉၂၀ တွင် တည်ထောင်သည့် သံဃာ့သမဂ္ဂီအဖွဲ့ဖြစ်ပြီး ၎င်းသည် ကိုယ်ပိုင်အုပ်ချုပ်ရေးနှင့် လွတ်လပ်ရေးကို ဗြိတိသျှတို့မှ တောင်းဆိုရာတွင် လူအဖွဲ့အစည်းများနှင့် ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်ခဲ့သည်။ သံဃာ့သမဂ္ဂီမှ ရဟန်းတော်များသည် ဘုန်းကြီးရော လူပါ ပါဝင်သည့် ထောင်ပေါင်းများစွာသော ဝံသာနုအသင်းများကို တည်ထောင်ခဲ့ကြသည်။ ထိုကဲ့သို့ ဘုန်းကြီးနှင့် လူပူးပေါင်းမှုများသည် ၁၉၂၀ နှစ်များနှင့် ၁၉၃၀ နှစ်များ၏ အစောပိုင်းတွင် ဩဇာရှိခဲ့သည်။¹⁴³ ခေါင်းဆောင်လွှမ်းမိုးပြီး ရှေးရိုးဆန်ကာ ဘာသာရေးနွယ်သည့် အမျိုးသားရေးသမားများအကြား အုပ်စုဖွဲ့လာခြင်းကြောင့် တက္ကတပြားစီ ဖြစ်လာကြရာမှ အမျိုးသားရေးသံဃာများ၏ ဩဇာလည်း ကျလာသည်။ ၁၉၃၀ ခုနှစ်များမှ စတင်ကာ နနှင့် အောင်ဆန်းစသည့် ပိုပြီး လောကီဆန်ပြီး တက္ကသိုလ်များတွင် ပညာသင်သည့် ကျောင်းသားခေါင်းဆောင်များနှင့် အမျိုးသားရေးခေါင်းဆောင်များက ၎င်းတို့ကို အစားထိုးလိုက်ကြသည်။¹⁴⁴

လူဦးရေများပြားလှသည့် အိန္ဒိယလူမျိုးများ ကိုလိုနီခေတ်ဗမာပြည်သို့ ရွှေ့ပြောင်းအလုပ်လုပ်ကိုင်ကြခြင်းမှ စတင်ပြီး အိန္ဒိယလူမျိုးများကို မလိုလားသော စိတ်ဓါတ်များလည်း ဖြစ်ပေါ်နေခဲ့သည်။¹⁴⁵ ထို စိတ်ခံစားမှုများသည် ၁၉၃၀ ခုနှစ်များတွင် အမြင့်ဆုံးဖြစ်ခဲ့ပြီး အကြောင်းမှာ ဗမာအမျိုးသားရေးသမားတို့က ဗမာပြည်ကို (ဗမာပြည်ကို ဗြိတိသျှပိုင် အိန္ဒိယပြည်၏ ပြည်နယ်ခွဲတစ်ခုအဖြစ် ၁၉၃၇ ခုနှစ်အထိ အုပ်ချုပ်ထားခဲ့သည်) ဗြိတိသျှလက်အောက်ခံ အိန္ဒိယပြည်မှ ခွဲထုတ်စေလိုခြင်းကြောင့်ဖြစ်သည်။ သေသေချာချာ ဦးတည်ထားသည့် အိန္ဒိယသားဆန့်ကျင်ရေး (ဝါ) အိန္ဒိယမှတ်စလင်ဆန့်ကျင်ရေး (ဝါ) အိန္ဒိယဟိန္ဒူဆန့်ကျင်ရေးများ မရှိသော်လည်း အိန္ဒိယသားကို ဆန့်ကျင်သည့် စကားကို အမျိုးသားရေးလှုပ်ရှားသူ နိုင်ငံရေးသမားများက အတိုင်းအဆအမျိုးမျိုးဖြင့် ပြောဆိုနေခဲ့ကြသည်အပြင် ရဟန်းအဖွဲ့များကလည်း မကြာခဏ ပါဝင်ခဲ့ကြသည်။ တဆတဆမြင့်တက်လာသော အိန္ဒိယ ဆန့်ကျင်သော စိတ်ခံစားမှုများမှနေ ၁၉၃၀ နှင့် ၁၉၃၈ တွင် ဖြစ်ပွားခဲ့သော လူမျိုးရေးအဓိကရုဏ်းနှစ်ခုသို့ ဦးတည် သွားခဲ့သည်။ လတ်တလောဖြစ်ပေါ်စေသော အကြောင်းတရားများ မပါလျှင် အခြေခံအကြောင်းမှာ ၁၉၃၀ ခုနှစ် များတွင် အမြင့်ဆုံးအဆင့်သို့ ရောက်ခဲ့သော ကြီးမားလှသော အိန္ဒိယသား သို့မဟုတ် တောင်အာရှသားတို့၏ ရွှေ့ပြောင်းအခြေချမှုကြောင့် ဖြစ်သည်။¹⁴⁶

ကိုလိုနီခေတ် အုပ်ချုပ်ရေးယန္တရားနှင့် အခြားကဏ္ဍများတွင် ကူးပြောင်းဝင်ရောက်လာသောသူများက ဝင်ရောက်ပြိုင်ဆိုင်မှုကို ဒေသခံတိုင်းရင်းသားတို့က မနှစ်သက်မှုများ မြင့်တက်လာရာမှ ကိုလိုနီခေတ်အတွင်း အိန္ဒိယသားဆန့်ကျင်ရေး (ဝါ) အိန္ဒိယမှတ်စလင်ဆန့်ကျင်ရေး (ဝါ) အိန္ဒိယဟိန္ဒူဆန့်ကျင်ရေးဆန်သော ဗမာအမျိုးသားရေးဝါဒ ပေါ်ပေါက်လာစေခဲ့သည်။¹⁴⁷ အထူးသဘောထားကွဲလွဲမှု ဖြစ်ခဲ့သည်မှာ တိုင်းရင်းသားဗမာ(ဗုဒ္ဓဘာသာ) အမျိုးသမီးများနှင့် အိန္ဒိယလူမျိုးဝင်ရောက်လာသူများ၏ လူမျိုးကွဲ ဘာသာကွဲ အိမ်ထောင်ပြု ပေါင်းဖက်ကြခြင်းဖြစ်သည်။¹⁴⁸ သို့ရာတွင်

¹⁴² Juliane Schober, *Modern Buddhist Conjunctures in Myanmar: Cultural Narratives, Colonial Legacies and Civil Society* (Honolulu: University of Hawaii Press, 2010).

¹⁴³ U Maung Maung, *From Sangha to Laity*.

¹⁴⁴ U Maung Maung, *From Sangha to Laity*; Smith, *Religion and Politics*.

¹⁴⁵ Usha Mahajani, *The Role of Indian Minorities in Burma and Malaya* (Bombay: Vora & Co., 1960); Chie Ikeya, *Refiguring Women, Colonialism, and Modernity in Burma* (Honolulu: University of Hawaii Press, 2011); Chakravarti, *The Indian Minority*.

¹⁴⁶ Mahajani, *The Role of Indian*; Chakravarti, *The Indian Minority*.

¹⁴⁷ Mahajani, *The Role of Indian*; Chakravarti, *The Indian Minority*.

¹⁴⁸ Rajashree Mazumder, "'I do not envy you': Mixed marriages and immigration debates in the 1920s and 1930s Rangoon, Burma," *The Indian Economic and Social History Review* 51(4) (2014): 497–527; Tin Tin Htun, "Mixed Marriage in Colonial Burma: National Identity and Nationhood at Risk," in Kristin Celello and Hanan Kholoussy (eds.), *Domestic Tensions, National Anxieties: Global Perspectives on Marriage, Crisis, and Nation* (New York: Oxford University Press, 2016).

ဗုဒ္ဓဘာသာဘုန်းကြီးများနှင့် ဦးစောကဲ့သို့ တင်းမာသော အိန္ဒိယဆန့်ကျင်ရေး နိုင်ငံရေးသမားများ ၏
ဩဇာကျဆင်းလာမှုကြောင့် ၁၉၃၀ ခုနှစ်များ၏ နှောင်းပိုင်း မှ စတင်၍ ထိုကိစ္စများသည် အရင်ကလောက်
အရေးကြီး မဟုတ်တော့ပေ။¹⁴⁹ လောကီပိုဆန်သော နိုင်ငံရေးသမားများသည် အရေးအကြီးဆုံး ကိစ္စဖြစ်သည့်
ဗြိတိသျှတို့ဆီမှ လွတ်လပ်ရေးရရန်အတွက် ကြိုးပမ်းပြီး အလုပ်များနေခဲ့သည်။ ဗမာပြည်ကို အိန္ဒိယမှ
၁၉၃၇ ခုနှစ်တွင် ခွဲထုတ်ခဲ့သဖြင့် အရေးကြီးလိုအပ်မှုနှင့် နိုင်ငံရေးအရ အသုံးဝင်မှုတို့နှင့် သက်ဆိုင်မှုမရှိတော့ပေ။

လွတ်လပ်ရေးကို ၁၉၄၈ ခုနှစ်တွင် ရရှိခဲ့သည်။ ဝန်ကြီးချုပ် ဦးနုက လူနည်းစုဘာသာဝင်များကို ဖိနှိပ်ရန်အတွက်
မဟုတ်ဘဲ ငြိမ်းချမ်းရေးနှင့် ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်မှုအတွက် ဗုဒ္ဓဘာသာကို မြှင့်တင်ခဲ့ရာမှ ဗုဒ္ဓဘာသာသည် ၁၉၅၀
ခုနှစ်များတွင် ရှေ့တန်းပြန်ရောက်လာခဲ့သည်။ ဗုဒ္ဓဘာသာကို မြှင့်တင်ခြင်းသည် ၁၉၅၀ ခုနှစ်များ၏ နှောင်းပိုင်းတွင်
အမြင့်ဆုံးဖြစ်လာခဲ့ပြီး အကြောင်းမှာ ဦးနုက ဗုဒ္ဓဘာသာကို နိုင်ငံတော်ဘာသာအဖြစ် သတ်မှတ်ရန် လှုပ်ရှားမှုကို
စတင်စေခဲ့ခြင်းကြောင့် ဖြစ်သည်။ နောက်ဆုံးတွင် ခရစ်ယာန်များနှင့် မွတ်စလင်များကဲ့သို့ လူနည်းစုဘာသာဝင်
များကို ရရှိမစိုက်သလို ဖြစ်စေခဲ့ပြီး ၁၉၆၁ ခုနှစ်တွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို ပြင်ဆင်ပြီး ဗုဒ္ဓဘာသာကို နိုင်ငံတော်
ဘာသာအဖြစ် သတ်မှတ်လိုက်သည်။¹⁵⁰ လူနည်းစုများကို စိတ်ကျေနပ်စေရန် အလိုရာ နောက်ထပ် အငြင်းပွားဖွယ်ရာ
ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပြင်ဆင်ချက်တစ်ခု ပြုလုပ်ပြီး ဘာသာရေး လူနည်းစုများ၏ လွတ်လပ်ခွင့်ကို အာမခံပေးခဲ့ရာမှ
များစွာသော ဗုဒ္ဓဘာသာဘုန်းတော်ကြီးများကို မကျေမနပ်ဖြစ်စေခဲ့သည်။¹⁵¹

ဗိုလ်ချုပ်ကြီးနေဝင်းနှင့် ၎င်းခေါင်းဆောင်သည့် တော်လှန်ရေးကောင်စီက ၁၉၆၂ ခုနှစ် မတ်လ ၂ ရက်နေ့တွင်
အာဏာသိမ်းခဲ့ပြီးနောက် ဘာသာရေးမနွယ်သည့် သဘောထားကို ကြေညာပြီး ဦးနုလုပ်ခဲ့သော ဘာသာရေး
ပေါ်လစီများနှင့် လုပ်ဆောင်ချက်များကို ဖျက်သိမ်းခဲ့သည်။¹⁵² ကိုယ့်ကိုယ်ကို တိုင်းရင်းသားအကျိုးကို ဦးတည်သူနှင့်
ဆိုရှယ်လစ်တစ်ဦးဟု သမုတ်ကာ ဦးနေဝင်းသည် နိုင်ငံခြားသွေးပါသော တရုတ် များနှင့် အိန္ဒိယသားများ၏
စီးပွားရေးနှင့် ဘဏ္ဍာရေးအင်အားနှင့် အစိုးရဌာနများတွင် ပါဝင်နေမှုကို လျော့ချရန် ကြိုးပမ်းခဲ့ရာတွင်
ပုဂ္ဂလိကလုပ်ငန်းများကို ပြည်သူပိုင်ပြုလုပ်လိုက်ပြီး တရုတ်လူမျိုးများနှင့် အိန္ဒိယလူမျိုးများ၏ စီးပွားရေး
လုပ်ငန်းများလည်း ပါသွားခဲ့သည်။¹⁵³ ဒုတိယဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ (ပြည်ထောင်စုဆိုရှယ်လစ်သမ္မတ
မြန်မာနိုင်ငံတော်၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ (၁၉၇၄))က တော်လှန်ရေးကောင် စီက ၁၉၆၂ ခုနှစ် ဂျူလိုင်လတွင်
တည်ထောင်ခဲ့သော မြန်မာ့ဆိုရှယ်လစ်လမ်းစဉ်ပါတီ (မဆလ)၏ လက်အောက်တွင် တစ်ပါတီဆိုရှယ်လစ်စနစ်ကို
တည်ထောင်လိုက်သည့်အထိတော်လှန်ရေးကောင်စီသည် ၁၉၆၂ ခုနှစ်မှ ၁၉၇၄ ခုနှစ်အထိ တချက်လွှတ်အာဏာဖြင့်
အုပ်ချုပ်ခဲ့သည်။ ယေဘုယျဆိုလျှင် ဘာသာရေးမဆန်သည့် ဆိုရှယ်လစ် စစ်အာဏာရှင်ဖြစ်သော ဦးနေဝင်းသည်
အိန္ဒိယနွယ်ဖွားများကို (တရုတ်လူမျိုးများလည်းပါဝင်သည်) ဗုဒ္ဓဘာသာဟုတ်သည် မဟုတ်သည်ဆိုသည်ထက်
မလိုလားအပ်သော နိုင်ငံရေးနှင့် စီးပွားရေးအင်အားများ ရှိနေပြီး မြန်မာနိုင်ငံအပေါ် သစ္စာရှိမှု မရှိမှုကတော့
သံသယဖြစ်စရာကောင်းသော နိုင်ငံခြားသားများအဖြစ် ဆက်ဆံခဲ့သည်။¹⁵⁴ ထို့အတွက်ကြောင့်
လူနည်းစုဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်များမှာ အစိုးရက ဝင်စွက်ဖက်ခြင်း သို့မဟုတ် တိုက်ရိုက်ဖိနှိပ်ခြင်းများ
လုပ်ခံရခြင်းမှ ၁၉၉၀ ခုနှစ်များအထိ လွတ်ကင်းခဲ့သည်။ နောက်ထပ် စစ်တပ်အာဏာသိမ်းမှုတစ်ခုကို ၁၉၈၈
ခုနှစ် စက်တင်ဘာလ ၁၈ ရက်နေ့တွင် ပြုလုပ်ပြီး စစ်တပ်က ၂၀၁၁ ခုနှစ်အထိ အုပ်စိုးခဲ့ပြန်သည်။

ဤတစ်ကြိမ်တွင်တော့ အာဏာသိမ်းစစ်ကောင်စီဖြစ်သည့် နိုင်ငံတော်ငြိမ်ဝပ်ပိပြားမှုတည်ဆောက်ရေး
အဖွဲ့/နိုင်ငံတော်အေးချမ်းသာယာရေးနှင့် ဖွံ့ဖြိုးရေးကောင်စီ (နဝတ/နအဖ)ကို မဆလအစိုးရ လူထုဆန္ဒပြပွဲများ

¹⁴⁹ Maung Maung, *Burmese Nationalist Movements, 1940-48* (New ed. Edinburgh: Kiscadale Publications, 1989).

¹⁵⁰ Smith, *Religion and Politics*.

¹⁵¹ ယင်း။

¹⁵² ယင်း။

¹⁵³ Chakravarti, *The Indian Minority in Burma*.

¹⁵⁴ Nyi Nyi Kyaw, "Adulteration of Pure."

ကြိုနေရစဉ် ဦးနေဝင်း ရာထူးမှ ဆင်းပေးလိုက်ပြီးနောက် ၎င်း၏ လူယုံစစ်ဗိုလ်များဖြင့် ဖွဲ့စည်းထားသည်။ စစ်ကောင်စီသည် ၎င်း၏ အရင်က အုပ်ချုပ်ခဲ့သည့် အစိုးရ စစ်အေးကာလအတွင်း ကြုံခဲ့ရသည်နှင့် လုံးဝ မတူတော့သည့် နိုင်ငံတကာအခင်းအကျင်းတစ်ခုနှင့်ကြုံခဲ့ရသည်။ အာဏာသိမ်းမှုနှင့် ဆန္ဒပြသူများ ကို နှိမ်နင်းခဲ့သည့်အချိန်နှင့် ဘာလင်တံတိုင်း ၁၉၈၉ ခုနှစ်တွင် ပြိုကျခဲ့သည်နှင့် တိုက်ဆိုင်ခဲ့သည်။ ယခင်က လူနည်းစုများ၏ ခံစားရမှုများကို မသိသလောက်ဖြစ်သော နိုင်ငံတကာအသိုင်းအဝိုင်းသည် ရုတ်တရက် စိတ်ဝင်စားလာပြီး ဒီမိုကရေစီနှင့် လူ့အခွင့်အရေးဆိုသော စကားကို တွင်တွင်သုံးလာသည်။¹⁵⁵

တိုင်းရင်းသားလူနည်းစုများ နေထိုင်သော ဒေသများတွင် စစ်တပ်က လွှမ်းမိုးလာအောင် ကြိုးစားခြင်းနှင့် ဖိနှိပ်ခြင်းများက စစ်တပ်က ၎င်းတို့၏ ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်အပါအဝင် လူ့အခွင့်အရေးများကို ချိုးဖောက် နေသည်ဟူသော စွပ်စွဲချက်များနှင့် ကြုံခဲ့ရသည်။ ရိုဟင်ဂျာအများစု နေထိုင်ကြသော ရခိုင်ပြည်နယ် မြောက်ပိုင်းတွင် လည်း စစ်တပ်က လွှမ်းမိုးလာအောင် ကြိုးပမ်းခဲ့ခြင်းနှင့် ထို လူနည်းစုကို ဖိနှိပ်ခဲ့ခြင်းကြောင့် ပေါ်ပေါက် လာနေသော လူ့အခွင့်အရေးအယူအဆကို အားပေးလိုက်သလိုဖြစ်ပြီး ဘာသာရေးဖိနှိပ်မှုဟု ဆိုလာကြသည်။¹⁵⁶ ထိုအယူအဆကို ထပ်မံအားဖြည့်ပေးလိုက်သည်မှာ ၁၉၈၈ ခုနှစ်နှင့် နောက်ပိုင်းတွင် ဒီမိုကရေစီလိုလားပြီး စစ်တပ်ကို ဆန့်ကျင်သော ဆန္ဒပြပွဲများနှင့် လှုပ်ရှားမှုများတွင် ပါဝင်ခဲ့သော ဗုဒ္ဓဘာသာရဟန်းတော်များကို ဖိနှိပ်ခဲ့ခြင်းဖြစ်သည်။ ထိုရဟန်းတော်အများအပြားကို သံဃာထုတွင် ပြန်လည်မပါဝင်နိုင်အောင် လည်း ပိတ်ပင်ခဲ့သည်။¹⁵⁷ ထိုကဲ့သို့ လှုပ်ရှားသော ရဟန်းတော်များကို ၁၉၉၀ ခုနှစ်များနှင့် ၂၀၀၀ ခုနှစ်များတွင် ဖိနှိပ်နေစဉ် နဝတ/နအဖက ဝါစဉ်ကြီးမားသော ရဟန်းတော်များကို ရက်ရက်ရောရော လှူဒါန်းခဲ့ပြီး လူထုများပါဝင်လှူဒါန်းလာအောင်လည်း အခမ်းအနားများ စီစဉ်ခဲ့သည်။¹⁵⁸ ယင်းက ပြနေသည်မှာ ဒီမိုကရေစီနည်းကျ ရွေးကောက်တင်မြှောက်သည်ဖြစ်ဖြစ်၊ စစ်အာဏာရှင်ဖြစ်ဖြစ်၊ နှစ်မျိုးရောထားသည်ဖြစ်ဖြစ် အစိုးရသည် သံဃာထုက ၎င်းကို စိန်ခေါ်မှု မပြုလုပ်သမျှ သံဃာတို့ကို ထောက်ပံ့မှုနှင့် နေရာပေးရန် ဆန္ဒ ရှိကြောင်းဖြစ်သည်။ ထို အစိုးရနှင့် သံဃာဆက်ဆံရေးမျိုးကို ၂၀၁၁ ခုနှစ်မှ စတင်ခဲ့သော အကူးအပြောင်းလွန် ကာလများတွင်လည်း ကြုံရပြန်သည်။

၄.၂ လက်ရှိအနေအထား

၂၀၁၁ ခုနှစ်မှ စတင်ပြီး မြန်မာနိုင်ငံသားများ ရရှိခံစားခဲ့ရသော နိုင်ငံရေးနှင့် လူမှုရေးလွတ်လပ်ခွင့်များက ဗုဒ္ဓဘာသာရဟန်းတော်များ သို့မဟုတ် သံဃာထုကိုလည်း ချန်လှပ်မထားခဲ့ပေ။ အထူးသဖြင့် သံဃာများထဲမှ နိုင်ငံရေးနှင့် လူမှုရေးတက်ကြွသော ရဟန်းတော်များဖြစ်သည်။ ရခိုင်ပြည်နယ်နှင့် အခြား မြန်မာနိုင်ငံဒေသများ တွင် ၂၀၁၂၊ ၂၀၁၃ နှင့် ၂၀၁၄ ခုနှစ်များတွင် ဖြစ်ပွားခဲ့သော မကြုံစဖူး လူမျိုးရေးအကြမ်းဖက်မှုသည် ရခိုင်နှင့် ရခိုင်မဟုတ် သော ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များနှင့် ရိုဟင်ဂျာနှင့် ရိုဟင်ဂျာမဟုတ်သော မွတ်စလင်များကို တိုက်ရိုက်ပဋိပက္ခဖြစ်စေခဲ့သည်။ ရခိုင်မြောက်ပိုင်းမှ လွဲ၍ မွတ်စလင်များ၏ လူဦးရေကိန်းဂဏန်းအရ လူနည်းစုဖြစ်မှုကြောင့် နိုင်ငံတကာ အသိုင်းအဝိုင်း၏ အမြင်တွင် မွတ်စလင်မုန်းတီးရေးအသွင်ကို ဆောင်သည်ဟု ရှုမြင်ကြစဉ် ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များ၏ အမြင်တွင်မူ မွတ်စလင်များ၏ အပြုအမူကြောင့်သာ ပဋိပက္ခများ စတင်ဖြစ်ပွားခဲ့ရပြီး ဗုဒ္ဓဘာသာကို ဆန့်ကျင်သော ဖြစ်ရပ်ဟု မှတ်ကြသည်။¹⁵⁹ မွတ်စလင်များကို ရန်လိုသူများဖြစ်သည်ဟု စွပ်စွဲပြီး ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များက ဓါးစာခံ များဖြစ်သည်ဟု ပြောကာ သင်္ကေတသဘောဆောင်သော ဗုဒ္ဓဘာသာဆိုင်များမှသာ ဝယ်ကြရန် တိုက်တွန်းသော

¹⁵⁵ Sheila Nair, "Human Rights and Postcoloniality: Representing Burma," in Geeta Chowdhry and Sheila Nair, eds., *Power, Postcolonialism and International Relations: Reading Race, Gender and Class* (London: Routledge, 2002); Lisa Broten, "Human Rights Discourse and the Development of Democracy in a Multiethnic State," *Asian Journal of Communication* 14(2) (2014), pp. 174-91.

¹⁵⁶ Asia Watch, *Burma: Rape, Forced Labor and Religious Persecution in Northern Arakan* (New York: Asia Watch, 1992).

¹⁵⁷ Bruce Matthews, "Buddhism under a Military Regime: The Iron Heel in Burma," *Asian Survey* 33(4) (1993), pp. 408-23.

¹⁵⁸ Philp and Mercer, "Commodification of Buddhism."

¹⁵⁹ Matthew J Walton and Susan Hayward, *Contesting Buddhist Narratives: Democratization, Nationalism and Communal Violence in Myanmar* (Honolulu: East-West Center, 2014).

၉၆၉ လှုပ်ရှားမှုတစ်ခု ၂၀၁၂ ခုနှစ် အောက်တိုဘာလတွင် ပေါ်လာပြီး လှုပ်ရှားတက်ကြွမှုပိုဆန်သော မဘာသ (အမျိုးဘာသာသာသနာစောင့်ရှောက်ရေးအဖွဲ့)က ၂၀၁၃ ဇွန်လတွင် ပေါ်လာခဲ့သည်။

ဘုရားဂုဏ်တော် ကိုးပါး၊ တရားဂုဏ်တော် ခြောက်ပါးနှင့် သံဃာဂုဏ်တော် ကိုးပါးကို ကိုယ်စားပြုသော အရောင်အသွေးစုံသည့် ၉၆၉ တံဆိပ်ကို သုံးပြီး ၉၆၉ လှုပ်ရှားမှုကို မော်လမြိုင်အခြေစိုက် သာသနာပါလကကဏဝါစက အဖွဲ့ဆိုသော ရဟန်းတော် ငါးပါး ပါဝင်သည့် အဖွဲ့က စတင်ခဲ့သည်။ မွတ်စလင်များသည် ၎င်းတို့ကိုယ်ကို ၎င်းတို့ ချမ်းသာသထက် ချမ်းသာလာအောင် ပြုလုပ်နေသည်ဟု မွတ်စလင်ဆိုင်များကို စွပ်စွဲကာ ဗုဒ္ဓဘာသာဆိုင်များမှသာ ဝယ်ယူကြရန် တိုးတက်ပြီး ၂၀၁၂ ခုနှစ်နှင့် ၂၀၁၃ ခုနှစ်တွင် နေရာအနှံ့တွင် တွေ့ခဲ့ရသော်လည်း ၉၆၉ သည် အဖွဲ့နှင့် စနစ်တကျ လှုပ်ရှားသော လှုပ်ရှားမှုတစ်ခုမဖြစ်လာခဲ့ဘဲ နောက်ပိုင်းတွင် မဘာသနှင့် ပေါင်းစည်း သွားခဲ့သည်။¹⁶⁰ ရဟန်းတော်များ ဦးဆောင်သည့် မဘာသ၏ ဩဇာမှာ ၂၀၁၃၊ ၂၀၁၄ နှင့် ၂၀၁၅ ခုနှစ်များတွင် အမြင့်ဆုံးရောက်ခဲ့ပြီး ၎င်း၏ အစွဲလမ်းဘာသာနှင့် မွတ်စလင်ဆန့်ကျင်ရေး စကားများလည်း ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့် ပျံ့နှံ့ခဲ့သည်။ မဘာသကို ရဟန်းများက ဦးဆောင်ပြီး ရဟန်းများနှင့် လူများပါ ၎င်း၏ ဗဟိုကော်မတီတွင် ပါဝင်ကြသည်။ ထိုသို့ လူရော ရဟန်းပါ ပါဝင်နေသည့်အတွက် မဟာနထံမှ ကြိုတင်ခွင့်ပြုချက်မရဘဲ မည်သည့် သံဃာသက်သက်ပါဝင်သော အဖွဲ့အစည်းကိုမှ မဖွဲ့စည်းရဟူသော တားမြစ်ချက်ကို ရှောင်ကွင်း သွားနိုင်ခဲ့သည်။¹⁶¹ မဘာသသည် ၎င်းနှင့် စိတ်သဘောချင်းတူသည့် လူများသာပါဝင်သည့် မြန်မာအမျိုးသားရေး ကွန်ယက်နှင့် ဘုန်းကြီးများသာ ပါဝင်သော မျိုးချစ်မြန်မာရဟန်းတော်များသမဂ္ဂတို့နှင့်လည်း ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်ခဲ့သည်။

၉၆၉ နှင့် မဘာသ တို့က ဖြန့်ချိခဲ့သော ရေးသားမှုများနှင့် ပြောဆိုမှုများက ၎င်းတို့၏ အစွဲလမ်းနှင့် မွတ်စလင်တို့ကို ဆန့်ကျင်ရသည့် သဘောထားနှင့် လုပ်ဆောင်ချက်များကို အကြောင်းပြချက် လေးခုပေးကာ ဖြောင့်ချက် ပေးသည်။ ပထမအချက်မှာ မွတ်စလင်များသည် ၎င်းတို့ ပိုမိုချမ်းသာလာပြီး ဆင်းရဲနွမ်းပါးသောမိသားစုများမှ ပေါက်ဖွားလာသော ဗုဒ္ဓဘာသာမိန်းကလေးများကို အသာပြန်နှင့် ဆွဲဆောင်ကာ လက်ထပ်ရင်းနှင့် အစွဲလမ်းဘာသာသို့ သွတ်သွင်းနေနိုင်ကြအောင် မွတ်စလင်ပိုင်ဆိုင်မှုထံမှသာ ဈေးဝယ်ကြသည်။ ဒုတိယအကြောင်းမှာ မွတ်စလင် ယောက်ျားများသည် မိန်းမတစ်ယောက်ထက် ပိုမိုလေ့ရှိပြီး ဗုဒ္ဓဘာသာမိန်းမများကိုလည်း လက်ထပ်ယူရင်း အစွဲလမ်းဘာသာသို့ သွတ်သွင်းတတ်သဖြင့် သားသမီးပေါက်ဖွားမှု အလွန်မြင့်တက်နေသည့်အတွက် အနာဂတ်တွင် ဗုဒ္ဓဘာသာမြန်မာနိုင်ငံသည် မွတ်စလင်များ မြို့သွားမည်ဖြစ်သည်။ တတိယအကြောင်းမှာ ဗုဒ္ဓဘာသာမိန်းမများ သည် ၎င်းတို့၏ လက်ထပ်မှုကို တရားဝင်အောင်နှင့် ၎င်းတို့၏ အခွင့်အရေးများ ရရှိအောင် ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်မဟုတ်သော ခင်ပွန်းများ၏ ဘာသာသို့ ကူးပြောင်းရသောကြောင့် လူ့အခွင့်အရေးများ ဆုံးရှုံးနေရသည်။ စတုတ္ထအချက်မှာ ဗုဒ္ဓဘာသာမိန်းမများနှင့် ဗုဒ္ဓဘာသာမဟုတ်သော ယောက်ျားတို့ လက်ထပ်ပေါင်းဖော်မှုကို သဘောမတူသည့် ဟိန္ဒူဘာသာ၊ အစွဲလမ်းဘာသာနှင့် ခရစ်ယာန် ဘာသာတို့၏ ဓလေ့ထုံးတမ်းဥပဒေများမှ အကာအကွယ်တစ်ခု (အထူးသဖြင့် ဘာသာကွဲနှင့်လက်ထပ်ခြင်းကို တားမြစ်သောဥပဒေ) အမြန်ဆုံးလိုနေသည်။¹⁶²

မဘာသ၏ စကားသည် ပြည်တွင်းနှင့် မျက်မှောက်ခေတ်ကို ပြဆိုနေသလို ဒေသတွင်း၊ ကမ္ဘာလုံးနှင့် သမိုင်းနှင့်ချိပြီးလည်း ပြောသည်။ မွတ်စလင်ကမ္ဘာတွင် ဖြစ်ပွားခဲ့သော ဖြစ်ရပ်များထဲမှ လိုသလို ထုတ်နှုတ်ယူပြီး အစွန်းရောက်မှု၊ ဘာသာရေးအစွန်းရောက်မှုနှင့် ဂျီဟတ်ဝါဒထွန်းကားမှုတို့ကို ထောက်ပြသည်။ တစ်ခါက ဗုဒ္ဓဘာသာဖြစ်ခဲ့ဖူးသည့် အင်ဒိုနီးရှားနှင့် အာဖဂန်နစ္စတန်တို့သည် အင်အားကို သုံးပြီး အစွဲလမ်းဘာသာသို့ သွတ်သွင်းခံလိုက်ရပြီစသော ပြင်းထန်သော သမိုင်းကောက်ချက်တို့ကိုလည်း မဘာသ

¹⁶⁰ Nyi Nyi Kyaw, "Islamophobia in Buddhist Myanmar: The 969 Movement and Anti-Muslim Violence," in Melissa Crouch (ed.), *Islam and the State in Myanmar: Muslim-Buddhist Relations and the Politics of Belonging* (Delhi: Oxford University Press, 2016).

¹⁶¹ ယင်း။

¹⁶² ယင်း။ Nyi Nyi Kyaw, "Alienation."

ဘုန်းတော်ကြီးများနှင့် လူ လှုပ်ရှားသူများက ပြောကြားသည်။ ထိုနည်းတူစွာ နေရာအနှံ့တွေ့ရသော သစ်လီးဂ်ဂျမားအတ်လှုပ်ရှားမှု¹⁶³၏ တစ်စိတ်တစ်ပိုင်း အားပေးမှုကြောင့် ဝတ်စားဆင်ယင်မှု၊ စားသောက်ပုံ၊ လူမှုအလေ့အကျင့်များစသဖြင့်တွင် မွတ်စလင်များက ပိုမို အစွဲလမ်းဆန်လာကြသည်ဟု နေ့တိုင်းဘဝတွင် မွတ်စလင်များကို တွေ့မြင်ထင်မြင်ယူဆထားကြပြီးသား ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်အများအပြား အနေဖြင့်လည်း ထို မွတ်စလင်များ၏ ဘာသာရေးကိုင်ရိုင်းမှုကိုကြည့်၍ ဗုဒ္ဓဘာသာမြန်မာနိုင်ငံကို မွတ်စလင်များက အစွဲလမ်းဇာတ်သွင်းရန် ကြိုးစားနေသည်ဆိုသည်ကို ယုံကြည်လာကြသည်။¹⁶⁴ အမှန်တကယ်မှာ မွတ်စလင်များ၏ အမူအကျင့်ကို လိုသည်ထက်ပိုပြီး ဘာသာရေးအယူသည်ပြီး လူမှုရေးတွင် ခွဲကျသည်ဟူသော အမြင်မျိုး ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များအကြားတွင် ရှိနေသည်မှာ ယခုမှမဟုတ်ပေ။ ထိုကဲ့သို့ တွေ့ရလေ့ရှိသည့် အထင်အမြင် လွဲတတ်သော အချက်များကို ထိုစဉ်က တစ်ခုတည်းသာ ရှိမည်ဖြစ်သော ၂၀၀၃ ခုနှစ်က ဗုဒ္ဓဘာသာဝင် ၅၀၀ နှင့် မေးမြန်းကောက်ယူခဲ့သော စစ်တမ်းတစ်ခုကလည်း တွေ့ရှိခဲ့သည်။ စစ်တမ်းက တွေ့ရှိသည်မှာ အစွဲလမ်းဘာသာနှင့် မွတ်စလင်များကို တစ်ပုံတည်းလိုလို အထင်အမြင်လွဲမှားမှုများသည် နက်နက်ရှိုင်းရှိုင်း နှင့် ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့် ရှိနေကြောင်းဖြစ်သည်။¹⁶⁵

ဤအချက်များကို ရှေ့တန်းတင်ကာ မဘာသက တစ်နိုင်ငံလုံးအနှံ့ ဥပဒေတောင်းဆိုမှုတစ်ခုကို ပြုလုပ်ခဲ့ရာတွင် လက်မှတ်သန်းပေါင်းများစွာကောက်ခံခြင်း၊ အပတ်စဉ်နှင့် နှစ်ပတ်တစ်ခါထုတ် စာနယ်ဇင်းများ၊ ကြော်ငြာစာရွက်များ၊ ကြေညာချက်များနှင့် စာအုပ်များ ထုတ်ဝေခြင်း၊ ဘုန်းကြီးများနှင့် လူများက ဆန္ဒပြပွဲများ ကျင်းပခြင်း၊ ဘုန်းကြီးများက တရားပွဲများ ကျင်းပခြင်း၊ လူများက ဟောပြောပွဲများ ကျင်းပခြင်း၊ ညီလာခံများ ကျင်းပခြင်း၊ လူထုနှီးနှောတိုင်ပင်မှုများ ပြုလုပ်ခြင်း၊ သတင်းစာရှင်းလင်းခြင်း၊ ဓါတ်ပုံပြပွဲများ ပြသခြင်း၊ ဓါတ်ပုံများ ဖြန့်ဝေခြင်း၊ သီချင်းများ ထုတ်လုပ်ဖြန့်ဖြူးခြင်း၊ ရုပ်ရှင်ဇာတ်ကားများ ရိုက်ကူးဖြန့်ချိခြင်းနှင့် လူမှုကွန်ယက်များကို အသုံးပြုခြင်းတို့ပါဝင်သည်။ ယင်းကဲ့သို့ ရဟန်းတော်များ ဦးဆောင်သည့် မကြံစဖူး လှုပ်ရှားမှုက အရာသုံးခုကို လုပ်ဆောင်ခဲ့သည်။ ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များကို မွတ်စလင်ဆိုင်များမှ မဝယ်အောင် တိုက်တွန်းသည်။ ဗုဒ္ဓဘာသာကို ကာကွယ်ရန်အတွက် ဥပဒေလေးခုကို တောင်းဆိုသည်။ ၎င်းတို့ကို မထောက်ခံခဲ့သော ဒေါ်အောင်ဆန်းစုကြည်နှင့်အမျိုးသားဒီမို ကရေစီအဖွဲ့ချုပ်ပါတီကို ဝေဖန်တိုက်ခိုက်သည်။ ဗုဒ္ဓဘာသာကို အစွဲလမ်းဘာသာမှ ၎င်းတို့ စွပ်စွဲနေသလို လွှမ်းမိုးသွားခြင်းကို ကာကွယ်ရန်အတွက် ပြီးပြည့်စုံသော လက်နက်ကိရိယာတစ်ခုအနေဖြင့် ဥပဒေလေးခုကို ရည်ရွယ်ထားခဲ့သည်။ ၎င်းတို့မှာ လူဦးရေတိုးပွားနှုန်းထိန်းညှိခြင်းဆိုင်ရာ ကျန်းမာရေးစောင့်ရှောက်မှုဥပဒေ၊ ကိုးကွယ်ရာဘာသာကူးပြောင်းခြင်းဆိုင်ရာဥပဒေ၊ မြန်မာဗုဒ္ဓဘာသာဝင်မိန်းမများအထူးထိမ်းမြားခြင်းဆိုင်ရာဥပဒေနှင့် တစ်လင်တစ်မယားစနစ်ကျင့်သုံးခြင်းဆိုင်ရာဥပဒေတို့ဖြစ်ကြပြီး နောက်ဆုံး ၂၀၁၅ ခုနှစ် မေလ ၁၉ ရက်၊ ဩဂုတ်လ ၂၆ ရက်၊ ဩဂုတ်လ ၂၆ ရက်နှင့် ဩဂုတ်လ ၃၁ ရက်တို့တွင် အသီးသီး ဥပဒေများ ဖြစ်လာကြသည်။¹⁶⁶ သမ္မတဦးသိန်းစိန်နှင့် ပြည်ထောင်စုကြံ့ခိုင်ရေးနှင့် ဖွံ့ဖြိုးရေးပါတီက လွှမ်းမိုးထ ဘဲသော လွှတ်တော် က မဘာသနှင့် ၎င်း၏ နောက်လိုက်များ၏ တောင်းဆိုချက်ကို လိုက်လျောလိုက် ခင်းမှာ သိသာနေသည်။ နိုဝင်ဘာလ ၈

ရက်နေ့တွင် ကျင်းပမည့် အထွေထွေရွေးကောက်ပွဲ မတိုင်မီ လများနှင့် ရက်သတ္တပတ်များတွင် မဘာသက ဒေါ်အောင်ဆန်းစုကြည်နှင့် ၎င်း၏ ပါတီကို မွတ်စလင်လိုလားသောပါတီဟု စွပ်စွဲပြောဆိုပြီး ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့်

¹⁶³ Inquiry Commission on Sectarian Violence in Rakhine State, *Final Report*.
¹⁶⁴ Matt Schissler, Matthew J Walton, and Phyu Phyu Thi, *Threat and Virtuous Defence: Listening to Narratives of Religious Conflict in Six Myanmar Cities*, M.MAS Working Paper 1:1 (St Antony's College, Oxford University, July 2015).
¹⁶⁵ Kyaw Yin Hlaing, "A Plural Society Revisited: The Misapprehension of Muslim Burmese by Buddhist Burmese," in *Nation Building in Myanmar* (pp. 133-64) (2nd ed., Yangon: Myanmar Peace Center, 2014).
¹⁶⁶ Ronan Lee, "The Dark Side of Liberalization: How Myanmar's Political and Media Freedoms Are Being Used to Limit Muslim Rights," *Islam and Christian-Muslim Relations* 27(2) (2016), pp. 195-211; Iselin Frydenlund, "The Birth of Buddhist Politics of Religious Freedom in Myanmar," *Journal of Religious and Political Practice* 4 (1) (2018), pp. 107-121; Iselin Frydenlund, "Religious Liberty for Whom? The Buddhist Politics of Religious Freedom during Myanmar's Transition to Democracy," *Nordic Journal of Human Rights* 35(1) (2017), pp. 55-73; Melissa Crouch, "Promiscuity, Polygyny, and the Power of Revenge: The Past and Future of Burmese Buddhist Law in Myanmar" *Asian Journal of Law and Society* 3(1) (2016), pp. 85-104.

တိုက်ရိုက်လာခဲ့သည်။¹⁶⁷ ယင်းက မဘာသာသည် သမ္မတဦးသိန်းစိန်၏ ပေါ်ပေါ်တင်တင် သို့မဟုတ် သိုသိုဝှက်ဝှက် လုပ်ဖော်ကိုင်ဖက်များဆိုသည့် မှန်းဆချက်ကိုသက်သေထုတ်လိုက်သလို ဖြစ်ခဲ့ပြီး တွေးကြည့်လျှင် ပြည်ထောင်စုကြံ့ခိုင်ရေးနှင့်ဖွံ့ဖြိုးရေးပါတီကိုပါ ထောက်ခံသလို ဖြစ်နေသည်။ သို့ရာတွင် အမျိုးသားဒီမိုကရေစီအဖွဲ့ချုပ်ပါ တီသည့် မွတ်စလင်လိုလားသောပါတီဟူသော စွပ်စွဲချက်က ပါတီကို ၂၀၁၅ ခုနှစ် နိုဝင်ဘာလတွင် ကျင်းပမည့် အထွေထွေရွေးကောက်ပွဲအတွက်မွတ်စလင်ကိုယ်စားလှယ်လောင်းတစ်ယောက်ကိုမှ မရွေးချယ်အောင် (အုပ်ချုပ်နေသော ပြည်ထောင်စုကြံ့ခိုင် ရေးနှင့် ဖွံ့ဖြိုးရေးပါတီရော မရွေးချယ်ခဲ့) ဆုံးဖြတ်ချက်ချစေခဲ့သည်။¹⁶⁸

မဘာသာနှင့် ငြိမ်းချမ်းရေး ယူရန်နှင့် ၎င်းကို ရပ်တန့်စေရန် မေတ္တာရပ်ခံနိုင်စေဖို့ သာသနာရေးနှင့် ယဉ်ကျေးမှုဝန်ကြီးဌာန¹⁶⁹ ဝန်ကြီး ဦးအောင်ကိုက မဘာသာ၏ ဥက္ကဋ္ဌဆရာတော် ရွာမဆရာတော်ကို ၎င်းသီတင်းသုံးနေထိုင်ရာ ကျောင်းတိုက်တွင် ၂၀၁၆ ခုနှစ် မေလ ၄ ရက်နေ့တွင် သွားရောက်ဖူးမြော်ခဲ့သည်။¹⁷⁰ သို့ရာတွင် မကြာခင်ပင် ဦးအောင်ကိုသည် မဘာသာကို ဂျူလိုလီလတွင် ပြင်းထန်စွာ သတိပေးခဲ့သည်။¹⁷¹ အမျိုးသားဒီမိုကရေစီအဖွဲ့ချုပ်က ခန့်ထားခဲ့သော ရန်ကုန်တိုင်းဒေသကြီး၏ ဝန်ကြီးချုပ် ဦးမြိုးမင်းသိန်းကလည်း မဘာသာမလိုအပ်တော့ကြောင်း ပြောဆိုခဲ့ပြန်သောကြောင့် ၎င်းကို မဘာသာကို ထောက်ခံသူများနှင့် မဘာသာနှင့် စိတ်တူကိုယ်တူ အဖွဲ့များက ဆန္ဒပြခဲ့သည်။¹⁷² ပြောင်းလဲလာနေသော နိုင်ငံရေးအခြေအနေ နှင့် ဦးအောင်ကိုကြောင့်ဖြစ်ဟန်တူပြီး မဟာနုက ဂျူလိုလီလ ၁၂ ရက်နေ့တွင် မဘာသာသည် တရားဝင်ဖွဲ့စည်းထားသော သံဃာအဖွဲ့အစည်းတစ်ခု မဟုတ်ကြောင်း ကြေညာခဲ့သည်။¹⁷³ မဘာသာက လက်မလျှော့ဘဲ ၂၀၁၇ ခုနှစ် မေလ နှောင်းပိုင်းတွင် လေးနှစ် ပြည့်နှစ်ပတ်လည် အစည်းအဝေးကြီးတစ်ခုကို ကျင်းပရန်ပင် ပြင်ဆင်လာသည်။ အစိုးရ၏ တိုက်တွန်း ချက်ကြောင့် ဖြစ်ဟန်တူပြီး မဟာနုသည် မေလ ၂၃ ရက်နေ့တွင် အမိန့်တစ်ခုကို¹⁷⁴ ထုတ်ပြန်ပြီး မဘာသာဆိုသော အမည်ကို ဖျက်သိမ်းခိုင်းလိုက်ပြီး မဘာသာ၏ ခေါင်းစဉ်အောက်တွင် လုပ်ဆောင်သည့် အရာအားလုံးကို ရပ်တန့်ခိုင်းလိုက်သည်။¹⁷⁵

မဘာသာက အမိန့်ကို နာခံပြီး ၎င်း၏ အမည်ကို သုံးစွဲခြင်းကို ရပ်တန့်လိုက်သော်လည်း ဗုဒ္ဓဓမ္မပရဟိတဖောင်ဒေးရှင်းဆိုသော အမည်သုံးကာ အဖွဲ့အစည်းအသစ်တစ်ခု အသွင် ပြောင်းလဲဖွဲ့စည်းလိုက်သည်။ ဦးအောင်ကိုက ယင်းသို့ လုပ်သည်ကို ဝေဖန်ခဲ့ပြီး မဟာနု၏ အမိန့်မှာ မဘာသာလှုပ်ရှားမှု၏ အသွင်နှင့် လုပ်ဆောင်ချက် နှစ် ခုလုံးကို ဘယ်အမည်ပဲ သုံးသုံး တားမြစ်သော တိကျသည့် အမိန့်ဟု တုံ့ပြန်ခဲ့သည်။¹⁷⁶ ထိုအမိန့်ကို မထုတ်ပြန်မီကတည်းက မဘာသာသည် ဓမ္မဝံသာနုရက္ခိတ (မှန်ကန်သော မျိုးချစ်များအသင်း) ဟူသော လူများသက်သက်သာ ပါဝင်သည့်

¹⁶⁷ Salai Thant Zin and Zarni Mann, "Ma Ba Tha: NLD is the Party of 'Islamists'," *Irrawaddy*, September 21, 2015, <https://www.irrawaddy.com/election/news/ma-ba-tha-nld-is-the-party-of-islamists>.

¹⁶⁸ Hanna Hindstrom, "NLD Blocked Muslim Candidates to Appease Ma Ba Tha: Party Member," *Irrawaddy*, August 31, 2015, <https://www.irrawaddy.com/election/news/nld-blocked-muslim-candidates-to-appease-ma-ba-tha-party-member>.

¹⁶⁹ အမျိုးသားဒီမိုကရေစီအဖွဲ့ချုပ်ပါတီအာဏာရလာသောအခါ သာသနာရေးဝန်ကြီးဌာနနှင့် ယဉ်ကျေးမှုဝန်ကြီးဌာနနှစ်ခုကို ပေါင်း၍ ဝန်ကြီးဌာနတစ်ခုတည်းအဖြစ် ပေါင်းစည်းလိုက်သည်။

¹⁷⁰ Ministry of Religious Affairs and Culture Statement, April 5, 2016, <http://www.mora.gov.mm/newsview.aspx?id=143>.

¹⁷¹ Aung Kyaw Min, "Minister Rebukes Ma Ba Tha," *Myanmar Times*, July 15, 2016, <https://www.mmtimes.com/national-news/21399-minister-rebukes-ma-ba-tha.html>.

¹⁷² Ye Mon, "Nationalists Protest against Yangon Chief Minister," *Myanmar Times*, July 7, 2016, <https://www.mmtimes.com/national-news/yangon/21242-nationalists-protest-against-yangon-chief-minister.html>.

¹⁷³ Kyaw Phyto Tha and San Yamin Aung, "State-Backed Monks' Council Decries Ma Ba Tha as 'Unlawful'," *Irrawaddy*, July 13, 2016, <https://www.irrawaddy.com/news/burma/state-backed-monks-council-decries-ma-ba-tha-as-unlawful.html>.

¹⁷⁴ မဟာနုက မဘာသာကို ဝိတိပင်တားဆီးနိုင်သော ဥပဒေက ပေးအပ်သည့် အာဏာရှိသလားဆိုသည့် မေးခွန်းတစ်ခုပေါ်လာသည်။ အကြောင်းမှာ မဘာသာကို ဘုန်းကြီးများနှင့် လူများပါဝင်သော ဘာသာရေးအဖွဲ့အစည်းတစ်ခုအနေနှင့်ထူထောင်ခဲ့သည့်အတွက်ဖြစ်သည်။ အသင်းအဖွဲ့များဖွဲ့စည်းခြင်းကို ယေဘုယျသဘောအားဖြင့်ရော ဘာသာရေးအသင်းအဖွဲ့များဖွဲ့စည်းခြင်းကို တိုက်ရိုက်သဘောအားဖြင့်ပါ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပုဒ်မ ၃၅၄ (ဂ) နှင့် အသင်းအဖွဲ့များမှတ်ပုံတင်ခြင်းဆိုင်ရာဥပဒေ (၂၀၁၄) ပုဒ်မ ၁၉(က) တို့တွင် လွတ်လပ်ခွင့်ပေးထားသည်ကို တွေ့ရသည်။ ကြည့်ပါ။ Nyi Nyi Kyaw, "A Blow to Buddhist Nationalism in Myanmar?" *East Asia Forum*, May 27, 2017, <http://www.eastasiaforum.org/2017/05/27/a-blow-to-buddhist-nationalism-in-myanmar>.

¹⁷⁵ *Irrawaddy*, "State Buddhist Authority Bans Nationalist Organization's Name, Signboards," *Irrawaddy*, May 23, 2017, <https://www.irrawaddy.com/news/burma/state-buddhist-authority-bans-nationalist-organizations-name-signboards.html>.

¹⁷⁶ Aung Kyaw Min, "New name of Ma Ba Tha is Bid to Deceive Ma Ha Na: Minister," *Myanmar Times*, July 7, 2017, <http://www.mmtimes.com/index.php/national-news/yangon/26710-new-name-of-ma-ba-tha-is-bid-to-deceive-ma-ha-na-minister.html>.

အဖွဲ့တစ်ခုကို ၂၀၁၄ ခုနှစ်ကတည်းက ရှိနေပြီးဖြစ်သည့် လူများသာ ပါသည့် မဘာသ၏ အဖွဲ့ခွဲတစ်ခုမှနေ၍ နာမည်ပြောင်းကာ ဖွဲ့လိုက်ပြီးဖြစ်သည်။ ဓမ္မဝိသနာရက္ခိတအဖွဲ့ဝင်အများအပြားက ၎င်းတို့သည် ၁၃၅-မျိုးချစ်ပါတီဟု အမည်ပေးထားသည့် နိုင်ငံရေးပါတီတစ်ခုကို တည်ထောင်မည်ဖြစ်ကြောင်း ကြေညာသည်။¹⁷⁷ မဘာသ၏ မန္တလေးတိုင်းဒေသကြီးနှင့် ကရင်ပြည်နယ်ရှိ အဖွဲ့ခွဲများက ၎င်းတို့သည် မဘာသအမည်ကို ဆက်လက်သုံးစွဲ မည် သာဖြစ်ကြောင်း ကြေညာပြီး ထိုသို့ အသုံးပြုခွင့်ပေးရန် ပြည်ထဲရေးဝန်ကြီးဌာနကို လျှောက်ထားမည်ဟု ဆိုသည်။¹⁷⁸

မဘာသထုတ်ဝေခဲ့သည့် အပတ်စဉ်ထုတ်နှင့် နှစ်ပတ်တစ်ခါထုတ်ဂျာနယ်များတွင် အစ္စလာမ်ဘာသာနှင့် မွတ်စလင်များကိုသာမက ခရစ်ယာန်ဘာသာနှင့် ခရစ်ယာန်ဘာသာဝင်များကိုပါ တိုက်ခိုက်ခဲ့ပြီး ယင်းတို့မှာ ရပ်တန့်သွားခဲ့သည်။ သို့ရာတွင် အလွန်ရန်လိုသော အစ္စလာမ်နှင့် မွတ်စလင်မုန်းတီးရေးနှင့် ခရစ်ယာန်ဘာသာနှင့် ခရစ်ယာန်မုန်းတီးရေး အယူအဆသည် မဘာသက လွန်ခဲ့သော လေးနှစ်ကတည်းက ဖြန့်ချိလာခဲ့ပြီး ကြွင်းကျန် ရစ်နေသည်။ နိုဝင်ဘာ ၂၀၁၅ အထွေထွေရွေးကောက်ပွဲမတိုင်မီနှစ်များနှင့် လများတွင် မဘာသက ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပါ တားမြစ်ချက်များကို ဂရုမစိုက်ဘဲ ဘာသာရေးကို နိုင်ငံရေးတွင် သုံးခဲ့သည်။¹⁷⁹ အများအားဖြင့် မွတ်စလင်မုန်းတီးရေးကိုသာ ဦးတည်သည့် စကားများနှင့် အပြုအမူများသည် ခရစ်ယာန်ဘာသာနှင့် ခရစ်ယာန်ဘာသာဝင်များကို ယေဘုယျအားဖြင့် ဦးတည်တိုက်ခိုက်လေ့မရှိရာမှ ချင်းလူမျိုး ခရစ်ယာန် ဘာသာဝင်တစ်ဦးဖြစ်သူ ဦးဟင်နရီဝန်ထီးယူကို ဒုတိယသမ္မတအဖြစ် အမျိုးသားဒီမိုကရေစီအဖွဲ့ချုပ်ပါတီမှ ခန့်လိုက်သောအခါ ပြောင်းလဲသွားသည်။ မြန်မာအမျိုးသားရေးကွန်ယက်နှင့် မျိုးချစ်မြန်မာရဟန်းတော်များသမဂ္ဂတို့က ၂၀၁၆ ခုနှစ် ဧပြီလ ၂ ရက်နေ့တွင် ထိုသို့ရာထူးခန့်ထားမှုကို ဘာသာရေးအကြောင်းပြ၍ ကန့်ကွက်ခဲ့သည်။¹⁸⁰

အမျိုးသားဒီမိုကရေစီအဖွဲ့ချုပ်အစိုးရသည် မဟာနုမတဆင့် အငြင်းအခန်အဖြစ်ရဆုံးနှင့် မဘာသ၏ လူသိအများဆုံး ပြောရေးဆိုခွင့်ရှိသူ အရှင်ဝီရသူကိုလည်း လူသိများသော မွတ်စလင် အခြေခံဥပဒေပညာရှင်တစ်ဦးဖြစ်သည့် အမျိုးသားဒီမိုကရေစီအဖွဲ့ချုပ်၏ အတိုင်ပင်ခံ ဦးကိုနီကို ၂၀၁၇ ခုနှစ် ဇန်နဝါရီလ ၂၉ ရက်နေ့တွင် လုပ်ကြံသတ်ဖြတ် ရာတွင် ပါဝင်ခဲ့သော လူသတ်သမားများကို လူမှုကွန်ယက်တွင် ချီးမွမ်းခဲ့မှုကို အကြောင်းပြ၍ အရေးယူ မှုပြုလုပ်ခဲ့သည်။¹⁸¹ မဟာနုက ယင်းဘုန်းကြီးကို တရားဟောခြင်းမှ တစ်နှစ်ပိတ်ပင်လိုက်သည်။¹⁸² အမိန့်ကို ဝီဆန်သည့်အနေနှင့် အရှင်ဝီရသူက တရားပွဲများတွင် ပလ္လင်ပေါ်တွင် နှုတ်ပိတ်၍ ထိုင်နေစဉ် နောက်တွင် ၎င်းဟောထားသော တရားများကို ဖွင့်ပြထားခြင်း သို့မဟုတ် အခြားဘုန်းကြီးတစ်ပါးကို ၎င်းကိုယ်စား တရားဟောခိုင်းထားသည်။¹⁸³ မဟာနုဥက္ကဋ္ဌဌာနီးမော်ဆရာတော်က အရှင်ဝီရသူအနေနှင့် ထောင်ချခြင်း ခံရနိုင်သည်ဟု ထုတ်ပြောပြီး သတိပေးခဲ့သည်။¹⁸⁴ စစ်ချင်းက အစိုးရက အရှင်ဝီရသူကို တရားစွဲမည်ဟု ဆိုခဲ့သော်လည်း နောက်ထပ် အရေးယူမှုမပြုခဲ့တော့ပေ။¹⁸⁵ ထိုကဲ့သို့ မဘာသနှင့် အရှင်ဝီရသူတို့ကို အရေးယူမှု

¹⁷⁷ Mratt Kyaw Thu, "Ma Ba Tha to rebrand, form political party," *Frontier*, May 29, 2017, <https://frontiermyanmar.net/en/ma-ba-tha-to-rebrand-form-political-party>.

¹⁷⁸ Htun Htun, "Karen State Ma Ba Tha Chapter Keeps Name Despite State Sangha Ban," *Irrawaddy*, June 12, 2017, <https://www.irrawaddy.com/news/burma/karen-state-ma-ba-tha-chapter-keeps-name-despite-state-sangha-ban.html>; Zarni Mann, Mandalay Ma Ba Tha to Defy Govt Ban," *Irrawaddy*, July 11, 2017, <https://www.irrawaddy.com/news/mandalay-ma-ba-tha-defy-govt-ban.html>.

¹⁷⁹ Salai Thant Zin and Zarni Mann, "Ma Ba Tha"; Lawi Weng, "Support Incumbents, Ma Ba Tha Leader Tells Monks," *Irrawaddy*, June 23, 2015, <http://www.irrawaddy.org/election/news/support-incumbents-ma-ba-tha-leader-tells-monks>.

¹⁸⁰ Aung Kyaw Min, "Nationalists Rally against Both Vice Presidents," *Myanmar Times*, April 5, 2016, <https://www.mmtimes.com/national-news/19820-nationalists-rally-against-both-vice-presidents.html>.

¹⁸¹ Irrawaddy, "U Wirathu Takes to Social Media to Thank Suspects in U Ko Ni's Murder," March 1, 2017, <https://www.irrawaddy.com/news/u-wirathu-takes-to-social-media-to-thank-suspects-in-u-ko-nis-murder.html>.

¹⁸² Htun Htun, "Govt Bans U Wirathu from Preaching Sermons," *Irrawaddy*, March 11, 2017, <https://www.irrawaddy.com/news/burma/govt-bans-u-wirathu-preaching-sermons.html>.

¹⁸³ Zarni Mann, "Despite Ban, U Wirathu Vows to Continue 'Silent Sermons' *Irrawaddy*, March 21, 2017, <https://www.irrawaddy.com/news/burma/despite-ban-u-wirathu-vows-continue-silent-sermons.html>.

¹⁸⁴ Salai Thant Zin, "Bhamo Sayadaw: U Wirathu Could Be Imprisoned," *Irrawaddy*, March 28, 2017, <https://www.irrawaddy.com/news/burma/bhamo-sayadaw-u-wirathu-could-be-imprisoned.html>.

¹⁸⁵ Salai Thant Zin and Zarni Mann, "Irrawaddy Govt Plans Lawsuit Against U Wirathu's Silent Protest," *Irrawaddy*, March 13, 2017, <https://www.irrawaddy.com/news/burma/irrawaddy-govt-plans-lawsuit-against-u-wirathu-silent-protest.html>; Ministry of Religious Affairs and Culture Statement, March 11, 2017, <http://www.mora.gov.mm/newsview.ASPX?id=242>.

များကြောင့် မေလတွင် ဆန္ဒပြမှုများဖြစ်ပေါ်ခဲ့ပြီး ဦးအောင်ကို ကို တောင်းပန်ခိုင်းခြင်းများနှင့် နှုတ်ထွက်ခိုင်းခြင်း များ လုပ်ခဲ့သည်။¹⁸⁶ ဩဂုတ်လ ၂ ရက်နေ့တွင် အမျိုးသားရေးလှုပ်ရှားသူ ဘုန်းကြီးများနှင့် လူအချို့ မြန်မာနိုင်ငံတွင် တန်ခိုးအကြီးဆုံး ဘုရားနှစ်ဆူဖြစ်သည့် ရန်ကုန်ရှိ ရွှေတိဂုံဘုရားခြေရင်းနှင့် မန္တလေးမဟာမုနိဘုရားကြီးဝင်းထဲတွင် စခန်းချကာ အမျိုးသားဒီမိုကရေစီအဖွဲ့ချုပ်အစိုးရကို ဆန္ဒပြကြသည်။ ဦးအောင်ကို၏ ဝန်ကြီးဌာနက ဩဂုတ်လ ၃ ရက်နေ့တွင် အမျိုးသားဒီမိုကရေစီအဖွဲ့ချုပ်အစိုးရသည် ဗုဒ္ဓဘာသာကောင်းကျိုးကို ဆောင်နေသည်ဟု ကာကွယ်ပြီး မန္တလေးနှင့် ရန်ကုန်တွင် ဆန္ဒပြနေသည့် ဘုန်းကြီး ၃၅ ပါး၏ ရည်ရွယ်ချက်အစစ်အမှန်ကို မေးခွန်းထုတ်ကာ နောက်ကွယ်တွင် ပါနေနိုင်သော လက်များရှိနိုင်ကြောင်း ထောက်ပြခဲ့သည်။¹⁸⁷ မန္တလေးဆန္ဒပြပွဲကို အစိုးရ က အင်အားသုံးဖြိုခွဲခဲ့ကာ ဘုန်းကြီး ဆယ့်တစ်ပါးနှင့် မိန်းမနှစ်ယောက်ကို ထိန်းသိမ်းခဲ့ရာကနေ ရန်ကုန်ရှိ ဆန္ဒပြပွဲကို ဘုန်းကြီးများကိုယ်တိုင်က ရုတ်သိမ်းလိုက်သည်။¹⁸⁸

လွန်ခဲ့သော လေးနှစ်သို့မဟုတ် လေးနှစ်ထက်ပိုသော ကာလများအတွင်း အစ္စလာမ်ဘာသာနှင့် မွတ်စလင်များကို ဦးတည်တိုက်ခိုက်သော မဘာသနှင့် ၎င်းနှင့် စိတ်တူကိုယ်တူ အဖွဲ့များ၏ စကားများနှင့် အပြုအမူများသည် မွတ်စလင်များ၏ ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်ကို ချိုးဖောက်ခြင်းနှင့် ဖိနှိပ်ခြင်းဟုတ် မဟုတ်သည် ထပ်ခါတလဲလဲ ပေါ်လာနေသော မေးခွန်းတစ်ခုဖြစ်သည်။ မွတ်စလင်ဆန့်ကျင်ရေး အကြမ်းဖက်မှုများတွင် ပါဝင်နေသည်ဟု စွပ်စွဲခံရစဉ်က မဘာသက ကြိမ်ဖန်များစွာ တိုက်ရိုက်ရော သွယ်ဝိုက်ပါ ပါဝင်ခဲ့မှုမရှိကြောင်း ငြင်းဆန်ခဲ့သည်။¹⁸⁹ သို့ရာတွင် မဘာသ၏ လုပ်ဖော်ကိုင်ဖက်များနှင့် ထောက်ခံသူများဖြစ်သည့် မြန်မာအမျိုးသားရေးကွန်ပက်နှင့်

မျိုးချစ်မြန်မာရဟန်းတော်များသမဂ္ဂတို့သည်အစ္စလာမ်ဘာသာကို စော်ကားမှုနှင့် မွတ်စလင်များကို ခွဲခြားဆက်ဆံ မှုများ ကြိမ်ဖန်များစွာ ပြုလုပ်ခဲ့သည်။ မွတ်စလင်ဘာသာရေးအဆောက်အအုံများနှင့် လူနေအိမ်များကို ဝင်ရောက်ပြီး စစ်ဆေးမှုများ ပြုလုပ်ခဲ့ခြင်းကြောင့် မွတ်စလင်တို့၏ ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်များ ချိုးဖောက်ခံရမှုများဖြစ်ပေါ်ခဲ့သည်။ ၎င်းတို့ပြုလုပ်ခဲ့သော ကိစ္စများမှာ မွတ်စလင်များအဓိကလုပ်ကိုင်ကြသည့် သားသတ်လုပ်ငန်းများကို ပိတ်ပင်တား ဆီးခြင်း၊¹⁹⁰ အမေရိကန်သံရုံးမှ 'ရိုဟင်ဂျာ'စာလုံး သံစွဲမှုကို ဆန္ဒပြခြင်း၊¹⁹¹ မလေးရှားမှ ရောက်လာသည့် ရိုဟင်ဂျာတို့အတွက် အထောက်အပံ့များတင်ဆောင်လာသည့် သင်္ဘောကို ဆန္ဒပြခြင်း၊¹⁹² ဘုရားပွဲများစသည့် ဗုဒ္ဓဘာသာပတ်ဝန်းကျင်များမှ မွတ်စလင်ဈေးသည်များကို အင်အားသုံး၍ ဖယ်ရှားခြင်း၊¹⁹³ ရွှေတိဂုံဘုရားရှိ ဗုဒ္ဓဘာသာဆိုင်တစ်ဆိုင်ကို မွတ်စလင်တစ်ဦးထံမှ ပစ္စည်းများ ယူရောင်းသည်ဟုဆိုကာ ဝင်ရောက်စစ်ဆေးခြင်း၊¹⁹⁴ တမန်တော်နေ့အခမ်းအနားကျင်းပနေသည့် မွတ်စလင်ဘာသာရေးအခမ်းအနားများကို ဝင်ရောက်နှောင့်ယှက်ခြင်း၊¹⁹⁵ ဗလီများ၊ အစ္စလာမ်စာသင်ကျောင်းများနှင့် အိမ်များကို စစ်ဆေးခြင်း၊¹⁹⁶နှင့် အစ္စလာမ်စာသင်ကျောင်းများနှင့် ဗလီများကို တရားမဝင်တည်ဆောက်ထားသည်ဟု ဆိုကာ ဝင်ရောက်စစ်ဆေးခြင်း၊¹⁹⁷တို့ဖြစ်သည်။

¹⁸⁶ Nyan Hlaing Lynn, "Nationalists Demand Religion Minister Resign, Promise More Protests," *Frontier Myanmar*, May 22, 2017, <https://frontiermyanmar.net/en/nationalists-demand-religion-minister-resign-promise-more-protests>.

¹⁸⁷ Ministry of Religious Affairs and Culture Statement, August 3, 2017, <http://www.mora.gov.mm/newsview.aspx?nid=273>.

¹⁸⁸ Frontier Myanmar, "Mandalay Demonstration Broken-up, Protest at Shwedagon Suspended," August 7, 2017, <https://frontiermyanmar.net/en/mandalay-demonstration-broken-up-protest-at-shwedagon-suspended>.

¹⁸⁹ ဥပမာအားဖြင့်, Kyaw Phyo Tha, "Ma Ba Tha Denies Involvement in Recent Anti-Muslim Violence," *Irrawaddy*, May 12, 2017, <https://www.irrawaddy.com/news/burma/ma-ba-tha-denies-involvement-recent-anti-muslim-violence.html>.

¹⁹⁰ Swe Win, "Ma-Ba-Tha Take Aim at Halal Businesses," *Myanmar Now*, September 18, 2015, <http://www.dvb.no/news/ma-ba-tha-take-aim-at-halal-businesses/57441>.

¹⁹¹ Aung Kyaw Min, "Nationalists Rally against US Embassy's Use of Term 'Rohingya'," *Myanmar Times*, April 29, 2016, <https://www.mmmtimes.com/national-news/yangon/20031-nationalists-rally-against-us-embassy-s-use-of-term-rohingya.html>.

¹⁹² Simon Lewis and Aye Win Myint, "Aid Ship to Help Rohingyas Arrives in Myanmar, Greeted by Protest," *Reuters*, February 9, 2017, <https://www.reuters.com/article/us-myanmar-rohingya-malaysia-idUSKBN15011>.

¹⁹³ Nick Baker, "Peace Activists Call On Authorities to Intervene over Shwedagon Incidents," *Myanmar Times*, April 27, 2016, <https://www.mmmtimes.com/national-news/yangon/19976-peace-activists-call-on-authorities-to-intervene-over-shwedagon-incidents.html>.

¹⁹⁴ Irrawaddy, "'Patriotic Monks Union' Interrogates Shwedagon Vendor Over Origin of Goods," July 22, 2016, <https://www.irrawaddy.com/news/burma/patriotic-monks-union-interrogates-shwedagon-vendor-over-origin-of-goods.html>.

¹⁹⁵ Lawi Weng, "Buddhist Nationalists Disrupt Muslim Ceremony in Downtown Rangoon," *Irrawaddy*, January 9, 2017, <https://www.irrawaddy.com/news/burma/buddhist-nationalists-disrupt-muslim-ceremony-downtown-rangoon.html>.

¹⁹⁶ Shoon Naing, "Police Fire Warning Shots to Stop Clashes," *Myanmar Times*, May 11, 2017, <https://www.mmmtimes.com/national-news/yangon/25927-police-fire-warning-shots-to-stop-clashes.html>.

¹⁹⁷ Kyaw Phone Kyaw, "A Day of Tension."

အမျိုးသားဒီမိုကရေစီအဖွဲ့ချုပ်အစိုးရ အာဏာရလာပြီးနောက် မဘာသကို ပိတ်ပင်လိုက်သည့်အခါမှစ၍ မွတ်စလင်မုန်းတီးမှုလမ်းကြောင်းသည် ၂၀၁၆ ခုနှစ်မှ စတင်၍ နှေးကွေးလာသည်ကို တွေ့ရသည်။ မဘာသ၏ နောက်ဆက်တွဲဗုဒ္ဓဓမ္မပရဟိတဖောင်ဒေးရှင်းက ဆက်လက်တည်ရှိနေသော်လည်း လှုပ်ရှားမှုများ မရှိသလောက်ဖြစ်သည်။ အမျိုးသားရေးသမားဟု ဆိုကြသော ဘုန်းကြီးများကို ဆန့်ကျင်သော အမျိုးသား ဒီမိုကရေစီအဖွဲ့ချုပ်အစိုးရက ၂၀၁၆ ခုနှစ်နှင့် ၂၀၁၇ ခုနှစ်တွင် အင်အားသုံးဖယ်ရှားခဲ့မှုကြောင့် ၎င်းတို့၏ ပြန့်နှံ့မှုကို ရပ်တန့်စေခဲ့သလိုဖြစ်ခဲ့သည်။ သို့ရာတွင် အမျိုးသားဒီမိုကရေစီအဖွဲ့ချုပ်အစိုးရသည် ရံဖန်ရံခါတွင် ခရစ်ယာန်ဘာသာဝင်များနှင့် မွတ်စလင်များ၏ ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်ကို ချိုးဖောက်သော အချို့သော ကိစ္စရပ်များတွင် ထိရောက်မှုမရှိသလိုနှင့် နှေးကွေးသလို ဖြစ်နေတတ်သည်။ အကြောင်းနှစ်ခု ရှိသည်။

မွတ်စလင်များက ၎င်းတို့၏ ဘာသာရေးအဆောက်အအုံများကို အသစ်ဆောက်ရန် မဆိုထားဘိ ပြင်ဆင်ရန်ပင် မဖြစ်နိုင်သလောက် ဖြစ်နေသောနိုင်ငံတွင် ဗလီ၊ ဝတ်ပြုဆောင်နှင့် စာသင်ကျောင်းစသည်တို့၏ အများစွပ်စွဲကြသလို တရားဝင်ဖြစ်လားဆိုသည့်အချက်သည် အစိုးရနှင့် မွတ်စလင်လူနည်းစုအတွက် နိုင်ငံရေးနှင့် ဥပဒေ ကြောင်းအရ စိန်ခေါ်မှုတစ်ခု ဖြစ်လာနေသည်။ ခရစ်ယာန်များအတွက်မူ ဒေသခံတိုင်းရင်းသားလက်နက်ကိုင်များ၊ တပ်များနှင့် နိုင်ငံရေးနှင့် ဆက်စပ်သြဇာရှိသည့် ဘုန်းကြီးများ ကြီးစိုးနေသည့် ကရင်ပြည်နယ် စသည့် နေရာများတွင်မူ အစိုးရ၏ လက်တံက မရောက်နိုင်ပေ။ ထိုကဲ့သို့သော အုပ်စုများက မည်သည့် အကြောင်းကြောင့်မဆို ခရစ်ယာန်ဘာသာဝင်တို့ကို ခွဲခြားဆက်ဆံခြင်း သို့မဟုတ် ဖိနှိပ်ခြင်းတို့ ပြုလုပ်ပါ က အစိုးရအနေနှင့် ခရစ်ယာန်ဘာသာဝင်များ၏ ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်ကို ကာကွယ်ရန် အလွန် ခက်နေဦး မည်ဖြစ်သည်။

အခန်း ၅

မျက်မှောက်ကာလရှိ ဘာသာများအချင်းချင်း တင်းမာမှုအပေါ် ဥပဒေအရနှင့် ဥပဒေအရမဟုတ်သောနည်းလမ်းများဖြင့် တုံ့ပြန်ခြင်း

၂၀၁၂ ခုနှစ်မှ ၂၀၁၅ ခုနှစ်အထိ ဖြစ်ပွားခဲ့သော ဘာသာတစ်ခုနှင့် တစ်ခုအကြား တင်းမာမှုများနှင့် အကြမ်းဖက်မှုများသည် အင်တာနက်ပေါ်တွင် ပြန့်နှံ့နေခဲ့သော အမုန်းစကားများနှင့် ယှဉ်တွဲပြီးလာသည်။ ရံဖန်ရံခါတွင် အမုန်းစကားသည် မွတ်စလင်များနှင့် ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များ တစ်ဖက်နှင့် တစ်ဖက် ဆဲဆိုကြ၊ ပြင်းထန်သော စကားများသုံးကြသည်များ ရှိခဲ့ပြီး နှစ်လမ်းသွားဖြစ်သည်။¹⁹⁸ သို့ရာတွင် စကားများမှာ အများအားဖြင့် အစ္စလာမ်ဘာသာနှင့် မွတ်စလင်များကို တိုက်ခိုက်ခြင်းက ပိုများနေသည်။ အကြောင်းမှာ ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များက လူဦးရေအရ အများစုဖြစ်နေသောကြောင့် ဖြစ် သည်။ ပြင်ပတွင်လည်း မွတ်စလင်ကို ပျော့ပျော့ပြောင်းပြောင်း ဆန့်ကျင်တိုက်ခိုက်သော ငြိမ့် စတင်ကာများနှင့် ပိုမိုပြင်းထန်သော မာသ၏ တရားများ မြန်မာနိုင်ငံအနှံ့တွင် တွေ့ရ ကြားခဲ့ရသည်။ အမျိုးမျိုးသော လမ်းကြောင်းများမှ အမျိုးမျိုးသော နည်းလမ်းများဖြင့် ထုတ်လွှင့်ခဲ့သော အဆိုပါ အင်တာနက်နှင့် ပြင်ပရှိ စကားများသည် မွတ်စလင်များနှင့် အစ္စလာမ်များကို ဗုဒ္ဓဘာသာနှင့် ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များ၏ အလွန်ကြီးမားသော ရန်သူများဟု အပြစ်တင် ခါးစာခံလုပ်ကြ သည်။¹⁹⁹ ထူးထူးခြားခြား တိုက်ဆိုင်နေသည်မှာ ယင်းက မြန်မာနိုင်ငံတွင် ၂၀၁၁ ခုနှစ်မှ စတင်၍ ဖြစ်ပေါ်နေခဲ့သော အပြောင်းအလဲ²⁰⁰နှင့် လွန်ခဲ့သော ဆယ်စုနှစ်များက အလွန်အမင်း ဆင်ဆာဖြတ်ခံခဲ့ပြီး ဖိနှိပ်ခံခဲ့ရသော မီဒီယာများ ပြန်လည်လွတ်လပ်လာသည်²⁰¹နှင့် တိုက်ဆိုင်နေသည်။

၅.၁ မီဒီယာများနှင့် တယ်လီကွန်မြူနီကေးရှင်းများ လွတ်လပ်လာခြင်း

၂၀၁၁ ခုနှစ်မှ စတင်ပြီး ဦးသိန်းစိန်အစိုးရက (ထို့အတွက် ၎င်းကို ချီးကျူးရမည်) မီဒီယာနှင့် ပြောဆိုရေးသားခွင့် ကို လွတ်လပ်ခွင့်ပေးခဲ့သည်။ ပြန်ကြားရေးဝန်ကြီးဌာန၏ အောက်တွင်ရှိပြီး ၂၀၀၅ ခုနှစ် ဧပြီလတွင် ဖွဲ့စည်းခဲ့သော စာပေစိစစ်ရေးနှင့် မှတ်ပုံတင်ဌာနက (၎င်း၏ရှေ့ကတည်ရှိခဲ့သော ဌာနမှာ စာပေစိစစ်ရေးဘုတ်အဖွဲ့ဖြစ်သည်) ၂၀၁၁ ခုနှစ် ဂျွန်လမှ စတင်ကာ ၂၀၁၂ ဩဂုတ်လအထိ ငါးဆင့်ခွဲကာ ၎င်း၏ စာပေစိစစ်ရေးပေါ်လစီများကို တင်ထုတ် (စာအုပ်စာနယ်ဇင်းများ မထုတ်ခင် စိစစ်ရေးတင်ရသည်) မှ ထုတ်တင် (စာအုပ်စာနယ်ဇင်းများထုတ်ပြီးမှ စိစစ်ရေးသို့ တင်ရသည်)သို့ ပြောင်းလဲဖြေလျှော့ပေးခဲ့သည်။²⁰²

မှတ်သားလောက်သည်မှာ မီဒီယာများ ပိုမိုလွတ်လပ်လာအောင် အထက်ပါ ဖြေလျှော့မှုများသည် ၁၉၉၂ ခုနှစ် ပုံနှိပ်သူများနှင့်ထုတ်ဝေသူများ မှတ်ပုံတင်ဥပဒေအရထုတ်ဝေခဲ့သော နည်းဥပဒေများ၊ အမိန့်များ၊

¹⁹⁸ PEN Myanmar, *Hate Speech: A Study of Print, Movies, Songs and Social Media in Myanmar* (Yangon: PEN Myanmar, 2015).

¹⁹⁹ ဥပမာအားဖြင့်, Nyi Nyi Kyaw, "Islamophobia in Buddhist Myanmar"; Min Zin, "Anti-Muslim Violence in Burma: Why Now?" *Social Research* 82 (2) (2015), pp. 375-397; Gerry van Klinken and Su Mon Thazin Aung, "The Contentious Politics of Anti-Muslim Scapegoating in Myanmar," *Journal of Contemporary Asia* 47 (3) (2017), pp. 353-375; Gerard McCarthy and Jacqueline Menager, "Gendered Rumours and the Muslim Scapegoat in Myanmar's Transition," *Journal of Contemporary Asia* 47 (3) (2017), pp. 396-412; Walton and Hayward, *Contesting Buddhist Narratives*.

²⁰⁰ Nick Cheesman, Monique Skidmore, and Trevor Wilson (eds.), *Myanmar's Transition: Openings, Obstacles, and Opportunities* (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2012); Mikael Gravers (ed.), *Burma/Myanmar: Where Now?* (Copenhagen: NIAS Press, 2014); and Nick Cheesman, Nicholas Farrelly, and Trevor Wilson, (eds.), *Debating Democratization in Myanmar* (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2014); David Steinberg (ed.), *Myanmar: The Dynamics of an Evolving Polity* (Boulder, CO: Lynne Rienner, 2014); Nick Cheesman and Nicholas Farrelly (eds.), *Conflict in Myanmar: War, Politics, Religion* (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2016).

²⁰¹ Martin Smith, *Censorship Prevails: Political Deadlock and Economic Transition in Burma* (London: Article 19, 1995); Jennifer Leehey, *Open Secrets, Hidden Meanings: Censorship, Esoteric Power, and Contested Authority in Urban Burma in the 1990s* (PhD dissertation, University of Washington, 2010); Monique Skidmore, *Karaoke Fascism: Burma and the Politics of Fear* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2004); Bertil Lintner, "Access to Information: The Case of Burma." In Bertil Lintner and Sheila S. Coronel (eds.), *The Right to Know: Access to Information in Southeast Asia* (Quezon City, PI: Philippine Center for Investigative Journalism Publication, 2001).

²⁰² Myanmar News Agency, "All publications exempted from being scrutinized in advance by Press Security and Registration Division," *The New Light of Myanmar* August 21, 2012, p. 7.

ညွှန်ကြားချက်များနှင့် စာများမှ တဆင့်ဖော်ဆောင်ခဲ့သောဆင်ဆာဖြတ်ခြင်းနှင့် တင်းကျပ်မှုများကို ဖြေလျှော့ပေးရန် အစိုးရပေါ်လစီအဖြစ် ပြုလုပ်ခဲ့ခြင်းဖြစ်သည်။ အကြောင်းမှာ အဆိုပါဥပဒေကို အစားထိုးမည့် နောက်ဥပဒေ အသစ်တစ်ခု အဆင်သင့်မဖြစ်သေးသည့်အတွက်ဖြစ်သည်။ ၂၀၁၂ ခုနှစ် ဩဂုတ်လတွင် အစိုးရ အသစ်သည် လမ်းညွှန်ချက် ၅၂ ခု အနက် ၃၈ ခုနှင့် စာ ၂၆ စောင်မှ အစောင့် ၂၀ ကို ရုပ်သိမ်းခဲ့ပြီးဖြစ်သည်။ ကျန်ရှိနေသော လမ်းညွှန်ချက်များနှင့် စာများမှာလည်း မှတ်ပုံတင်ခြင်းနှင့် အမျိုးအစားခွဲခြားတို့နှင့် သက်ဆိုင်သည်များသာ ဖြစ်သည်။²⁰³ ၂၀၁၂ ခုနှစ် ဩဂုတ်လ ၂၀ ရက်နေ့တွင် ၁၉၆၄ ခုနှစ် ဩဂုတ်လ ၆ ရက်နေ့တွင် စတင်ခဲ့သည့် ၄၈ နှစ်နှင့် ၂ ပတ် သက်တမ်းရှိသော စာပေစိစစ်ရေးယန္တရားကြီး အလုပ်မလုပ်တော့ဘဲ အင်တာနက်ဆိုက် ၃၀၀၀ ကျော်ကိုလည်း ယခင်က ပိတ်ဆို့ထားရာမှ ဖွင့်ပေးလိုက်ပြီးဖြစ်သည်။²⁰⁴

ပုံနှိပ်မီဒီယာနှင့် ပတ်သက်သော ဥပဒေပိုင်းဆိုင်ရာ ပြုပြင်ပြောင်းလဲမှု (အဓိကအရေးကြီးဆုံးမှာ သတင်းမီဒီယာဥပဒေ (၂၀၁၄) နှင့် ပုံနှိပ်ခြင်းနှင့် ထုတ်ဝေခြင်းလုပ်ငန်းဥပဒေ (၂၀၁၄) တို့ဖြစ်သည်။)²⁰⁵များကိုလည်း ပြုလုပ်ခဲ့သည်။ ယင်းကဲ့သို့ ပြုပြင်ပြောင်းလဲမှုများအကြားတွင် ပုဂ္ဂလိကပိုင် မီဒီယာလုပ်ငန်းအဟောင်းများနှင့် အသစ်များကိုလည်း လွတ်လပ်စွာ ရေးသားခွင့်များကို တဖြေးဖြေး တိုးပေးခဲ့ပြီး အပတ်စဉ်ထုတ်နှင့် နေ့စဉ်ထုတ်များကိုလည်း ခွင့်ပြုပေးခဲ့သည်။²⁰⁶ ဆင်ဆာဖြတ်ခြင်းနှင့်အာဏာရှင်စနစ်၏အောက်တွင် အေးခဲ ပြီး ရပ်တန့်သွားတော့မတတ် ဖြစ်ခဲ့သော မြန်မာမီဒီယာများအတွက် အရည်ပျော်ချိန်ရောက်လာကာ ရွှေ့ရောင်ခေတ်တစ် ခေတ်ရောက်လာသကဲ့သို့ ဖြစ်လာပြီး နယ်စည်းမထားသတင်းထောက်များအဖွဲ့ (Reporters Without Borders)က 'မြန်မာ့မီဒီယာနေ့ဦး'²⁰⁷ ရောက်ပြီဟု ချီးမွမ်းခဲ့သည်။²⁰⁸

မကြာမီတွင် တယ်လီကွန်မြူနီကေးရှင်းကဏ္ဍကို ဖြေလျှော့ခဲ့သည်။²⁰⁹ လူများစုက မိုဘိုင်းဖုန်းများမပိုင်ဆိုင်သလို အင်တာနက်ကို မသုံးဖူးကြသော မြန်မာနိုင်ငံကို အင်တာနက်ကို လူမှုကွန်ယက်မှတဆင့် မိတ်ဆက်ပေးခဲ့သည်။ မြန်မာလိုရေးထားသော စာများ ရှိနေနှင့်သော Facebook သည် မြန်မာနိုင်ငံမှ အင်တာနက်စတင်သုံးစွဲသူများ အတွက် အဓိက သို့မဟုတ် တစ်ခုတည်းသော နေရာဖြစ်လာသည်။ သုံးစွဲသူများသည် အကောင့်အတုများမှ အဓိကထုတ်လုပ်သည်ဟု စွပ်စွဲခံရသည့် မွတ်စလင်နှင့် အစ္စလာမ်မုန်တီးရေးစကား ထောင်ပေါင်းများစွာကို တွေ့ကြုံရတော့သည်။ သတင်းစာများနှင့် ဂျာနယ်များမှ ထုတ်ပြီး Facebook ပေါ်တွင် တင်ကြသော သတင်းများကို ဖတ်မိသူများက Like လုပ်ကြ Share လုပ်ကြ သို့မဟုတ် Comment မှတ်ချက်များ ရေးသားကြရာမှ ၎င်းတို့၏ သူငယ်ချင်းများနှင့် ၎င်းတို့၏ အကောင့်များကို စောင့်ကြည့်ဖတ်ရှုနေသူများမှလည်း

²⁰³ ယင်း။
²⁰⁴ British Broadcasting Corporation, "Burma Abolishes Media Censorship," August 20, 2012, <https://www.bbc.com/news/world-asia-19315806>.
²⁰⁵ ပုံနှိပ်ခြင်းနှင့် ထုတ်ဝေခြင်းလုပ်ငန်းဥပဒေ (၂၀၁၄) က Press (Emergency Powers) Act (1931) နှင့် ၁၉၆၂ ခုနှစ် ပုံနှိပ်သူများနှင့် ထုတ်ဝေသူများဥပဒေကို ရုတ်သိမ်းလိုက်သည်။
²⁰⁶ အသွင်ပြောင်းလဲမှုများမဖြစ်ပေါ်မီကလည်း ပုဂ္ဂလိကပိုင်မီဒီယာများဖြစ်ကြသည့် Eleven Media Group (Weekly Eleven)၊ Myanmar Consolidated Media Co. Ltd. (Myanmar Times)၊ Myanmar Partners Think Tank Group (Voice) နှင့် and Info Matrix Co. Ltd. (7Day News) များကို ၂၀၀၀ ခုနှစ်များတွင် အပတ်စဉ်ထုတ်ဂျာနယ်များ လိုင်စင်များချပေးခဲ့သော်လည်း ၎င်းတို့သည် လွတ်လပ်စွာရေးသားခွင့်ကို မရခဲ့ပေ။ ပထမဆုံး ပုဂ္ဂလိကနေ့စဉ်ထုတ်သတင်းစာများသည် ၂၀၁၃ ခုနှစ် ဧပြီလတွင် စတင်ပေါ်ထွက်လာခဲ့သော်လည်း လူဦးရေအရွယ်အစား အတော်အသင့် ၅၁ သန်း ရှိသော်လည်း သတင်းစာဖတ်သည့်နှုန်း အလွန်နိမ့်သည့် မြန်မာနိုင်ငံတွင် ပြင်းထန်သောမြိုင်ဆိုင်မှုနှင့် ဈေးကွက်ထဲတွင်ကြာကြာမခံခဲ့ပေ။ အစိုးရပိုင်သတင်းစာများ၏ ဈေးကွက်ကို လက်ဝါးကြီးအုပ်မှုနှင့် လူမှုကွန်ယက်များ၏ လူကြိုက်များမှုကလည်း အခြေအနေကို ပိုဆိုးစေသည်။
²⁰⁷ 'နေ့ဦး'ဆိုသောစကားသည် မြောက်အာဖရိကနှင့် အရှေ့အလယ်ပိုင်းတွင် ၂၀၁၀ ခုနှစ်များတွင် စတင်ဖြစ်ပေါ်ခဲ့သည့် ဖြစ်ရပ်များမှ တိုက်ရိုက်မွေးစားခဲ့သည့် စကားတစ်ခုဖြစ်ပြီး မြန်မာနိုင်ငံ၏ ပြုပြင်ပြောင်းလဲမှုများကို သမုတ်ရန် အဆင်သင့်ဖြစ်နေသော စကားလုံးတစ်ခုအနေနှင့်မကြာခဏ သုံးစွဲခဲ့ကြသည်ကို တွေ့ရသည်။ မြန်မာနိုင်ငံသည် လူအများစုသည် စိုက်ပျိုးရေးကဏ္ဍကို အဓိပြုနေရသဖြင့်ဖြစ်သော အပူပိုင်းနိုင်ငံတစ်ခုဖြစ်သည့်အတွက် 'မှတ်သန်'ဟု ခေါ်ခြင်းက မြန်မာနိုင်ငံမှ လူများအတွက် ပိုကောင်းမွန်မည်ဖြစ်သည်။
²⁰⁸ Benjamin Ismail, *Burmese Media Spring* (Paris, France: Reporters Without Borders, 2012).
²⁰⁹ Andrea Calderaro, *Digitalizing Myanmar: Connectivity Developments in Political Transitions* (Internet Policy Observatory, 2014), Retrieved from <http://repository.upenn.edu/internetpolicyobservatory/6>.

၎င်းတို့လုပ်သည့်အတိုင်း လိုက်လုပ်ကြသည်။ ထို့အတူ Facebook အသုံးပြုများကလည်း အစစ်အမှန် သို့မဟုတ် မြင်သည့်အတိုင်း သို့မဟုတ် စိတ်ထဲယူဆသည့်အတိုင်း သို့မဟုတ် တကယ်မဖြစ်ခဲ့သော ဖြစ်ရပ်များကို တင်ပြခြင်းနှင့် ၎င်းဖြစ်ရပ်များကို မှတ်ချက်များရေးသားကြခြင်းအားဖြင့် ၎င်းတို့၏ ကိုယ်ပိုင် စာမျက်နှာများတွင် ‘သတင်း’ များ ထုတ်လုပ်ကြသည်။ ယင်းတို့က ချက်ချင်းပေါ်လာစေသော Facebook ကမ္ဘာတစ်ခုကို ဖန်တီးလိုက်ပြီး ရိုဟင်ဂျာနှင့် အခြားမွတ်စလင်များက ၎င်းတို့၏ ဗုဒ္ဓဘာသာနှင့် ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များအပေါ် စော်ကားသည်ဟု စွပ်စွဲကြသည်များနှင့် ပတ်သက်သော သတင်းများသည် စက္ကန့်ပိုင်းအတွင်းမဟုတ်တောင် မှ မိနစ်ပိုင်းအတွင်း ပြန့်နှံ့ အုတ်အော်သောင်းနှင်းဖြစ်သွားသည်။

ယခင်က မဖြစ်နိုင်ဝေးကွာလှသော အိပ်မက်တစ်ခုဖြစ်သော လွတ်လပ်ပြီး အထိန်းအကွပ်မဲ့သော ပြောဆိုခွင့်သည် လက်တွေ့ဖြစ်လာခဲ့သော်လည်း အငြင်းအခုံဖြစ်၊ အမုန်းများပြည့်နှက်၊ စော်ကားမော်ကားပြောကြ၊ ဒေါသပုန်ထ၊ အစွန်းရောက်ကြနှင့် အန္တရာယ်ပေးလာခဲ့သည်။ သို့သော် လူမှုကွန်ယက်အသုံးပြုသူအများအပြားသည် အထူးသဖြင့် ထိုစကားများကို ၎င်းတို့ သိသော သူများနှင့် အရှင်ဗီရသူကဲ့သို့ ကျော်ကြားသော မဘာသာ ဘုန်းကြီးများက ဖြန့်ချိသောအခါ Facebook ပေါ်တွင် ၎င်းတို့ မြင်ရ၊ ဖတ်ရ၊ ကြားရသမျှ အကုန်လုံးကို ယုံကြည်သည်။²¹⁰ ဒီမိုကရေစီကို သက်ဝင်ယုံကြည်သော လူထုဘဝနှင့် ယဉ်ကျေးမှု၏ အဓိကအရည်အသွေးတစ်ခုဖြစ်သည်ဟုလည်းကောင်း²¹¹ တစ်ချိန်တစ်ခါကပိတ်ထားခံခဲ့ရသည့် မြန်မာ့လူ့အဖွဲ့အစည်းနှင့် နိုင်ငံသားများအတွက် အကောင်းဆုံး အဖြေတစ်ခုဖြစ်သည်ဟုလည်းကောင်း²¹² လေးစားတန်ဖိုးထားကြသည့် ပြင်ပတွင်ရော အင်တာနက်တွင်ပါ လွတ်လပ်သောရေးသားပြောဆိုခွင့်နှင့် လွတ်လပ်သောမီဒီယာတို့သည် ညီညွတ်သော လူထုဘဝကို တိုးတက်စေရုံသာမက လူမှုနှင့် လူမျိုးရေးအရ ကွဲပြားမှုများကိုပါ ဖန်တီးခဲ့သည်။²¹³ ဆိုရှယ်မီဒီယာက ပါဝင်ပတ်သက်နေသည်ဟု စွပ်စွဲချက်များနှင့် ဘာသာတစ်ခုနှင့်တစ်ခုအကြား မုန်းတီးသောစကားများ နေရာတကာမှာ ပြန့်နှံ့နေခြင်းတို့ကြောင့် အောက်တွင်ဆွေးနွေးထားသည့်အတိုင်း ဥပဒေအရ နှင့် ဥပဒေအရမဟုတ်သောနည်းလမ်းများကို ဖြေရှင်းရန် ပြောဆိုပုံနှင့် တုံ့ပြန်ပုံနှစ်ခု ပေါ်လာခဲ့သည်။

၅.၂ ဥပဒေအရဖြေရှင်းရန် ပြောဆိုပုံများနှင့် နည်းလမ်းများ

မြန်မာနိုင်ငံတွင် အကူးအပြောင်းဖြစ်နေချိန်တွင် ခေတ်စားလာသော တရားဥပဒေစိုးမိုးရေးဟူသော စကားတွင် အခြေတည်ကာ ဘာသာရေးပဋိပက္ခနှင့် အမုန်းစကားပြောခြင်းတို့ကို တားဆီးကာကွယ်ရန် ဥပဒေကို သုံးရမည်ဆိုသော နည်းလမ်း ပေါ်ပေါက်လာသည်။ တရားဥပဒေစိုးမိုးမှုမရှိခြင်း၊ ဒီမိုကရေစီနည်းကျကျ ဥပဒေများ တိုးတက်မှုမရှိခြင်းနှင့် ဥပဒေကို ဖိနှိပ်ရန် ကိရိယာတစ်ခုအဖြစ် အာဏာရှင်အစိုးရများက သုံးစွဲခြင်းတို့ကို နှစ်ရှည်လများ ခံစားခဲ့ရသော မြန်မာနိုင်ငံတွင် ဒီမိုကရေစီလိုလားသူများနှင့် အရပ်ဖက်လူ့အဖွဲ့အစည်းများက ၎င်းတို့တွေ့ကြုံနေရသည့် များစွာသော ပြဿနာများကို ဖြေရှင်းရန် ဥပဒေကို အန္တိမအဖြေတစ်ရပ်အနေနှင့် သုံးရမည်ဆိုပြီး အဖြေထုတ်လာကြသည်။ ဥပဒေ(နှင့်ပိပြားမှု)ကို အာဏာရှင်အစိုးရအဆက်ဆက်က မတရားသဖြင့် ရေးဆွဲပြဌာန်းကာ သုံးစွဲခဲ့သောဥပဒေများကို²¹⁴ ဖိနှိပ်တတ်ပြီး မလိုလားအပ်ဟု ယူဆကြသော်လည်းတပြိုင်နက်တည်းတွင် ကောင်းမွန်စွာ ရေးဆွဲပြဌာန်းပြီး

²¹⁰ Rainer Einzenberger, “If It’s on the Internet It Must Be right”: An Interview on the Use of Internet and Social Media in Myanmar with Myanmar ICT for Development Organisation,” *ASEAS – Austrian Journal of South-East Asian Studies*, 9(2) (2016), pp. 301-310.

²¹¹ Peter Dahlgren, “The Internet and the Democratization of Civic Culture,” *Political Communication* 17(4) (2000), pp. 335-340.

²¹² Mridul Chowdhury, *The Role of the Internet in Burma’s Saffron Revolution* (Internet & Democracy Case Study Series, Cambridge, MA: Berkman Center Research Publication, 2008); Jaspreet Sandhu, “A Burmese Case Study: Far from Inherent – Democracy and the Internet,” *The McMaster Journal of Communication* 7 (1) (2011), pp. 91-107.

²¹³ Rajiv George Aricatt and Rich Ling, “Civic Engagement in Myanmar: The Promise and Threat of Mobile Communication and the Internet,” in Ran Wei (ed.), *Mobile Media, Political Participation, and Civic Activism in Asia: Private Chat to Public Communication* (Dordrecht: Springer Nature, 2016).

²¹⁴ Nick Cheesman, *Opposing the Rule of Law: How Myanmar’s Courts Make Law and Order* (Cambridge: Cambridge University Press, 2015); Nick Cheesman, “Thin Rule of Law or Un-Rule of Law in Myanmar?” *Pacific Affairs* 82(4) (2009), pp. 597-613.

သုံးစွဲသော ဥပဒေများကိုတော့ လိုလားအပ်သည် ဟု ယူဆကြသည်။²¹⁵ ဤကဲ့သို့ တဖြေးဖြေးနှင့် တရားဥပဒေစိုးမိုးမှုကို တောင်းဆိုအကြံပြုလာပြီး ဥပဒေဆန်လာသည့် အယူအဆအောက်တွင် အမုန်းစကားကိစ္စမှာလည်း အကြီးစင်လာသည်။ ထိုစဉ်က ပြည်သူ့လွှတ်တော် (အောက်လွှတ်တော်)တွင် ကိုယ်စားလှယ်တစ်ဦးဖြစ်ပြီး လွှတ်တော်ရှိ တရားဥပဒေစိုးမိုးရေးနှင့် တည်ငြိမ်အေးချမ်းရေးကော်မတီ၏ ဥက္ကဋ္ဌလည်း ဖြစ်သူ ဒေါ်အောင်ဆန်းစုကြည်က လူအသိအများဆုံးဖြစ်လာအောင် ပြုလုပ်ပေးခဲ့သော တရားဥပဒေ စိုးမိုးမှုဆိုသောစကားသည် ဘာသာတစ်ခုနှင့်တစ်ခုအကြား ဆက်တိုက်ဆိုသလို ဖြစ်ပွားခဲ့သော ပဋိပက္ခများနှင့် နောက်ဆက်တွဲ အမုန်းစကားများကို တုံ့ပြန်နိုင်မည့် အကောင်းဆုံးအရာဟူ၍ ပေါ်ထွက်လာခဲ့သည်။²¹⁶

အမုန်းစကားကို ခွင့်ပြုမည်မဟုတ်ဟု သမ္မတကထပ်ခါတလဲလဲ ကတိပေးခဲ့သော်လည်း အမုန်းစကားကို တားဆီးမည့်ဥပဒေတစ်ရပ်ကို ဥပဒေရေးအရ တောင်းဆိုမှုသည် ဦးသိန်းစိန်အုပ်ချုပ်သည့်ခေတ်က ပေါ်မလာခဲ့ပေ။ ၂၀၁၃ ခုနှစ် ဂျွန်လ ၂၅ ရက်နေ့တွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ပုဒ်မ ၃၆၄ က တားမြစ်ထားသည့် လူမျိုးများနှင့် ဘာသာရေးအုပ်စုများအကြား အမုန်းစကားပြောဆိုမှုကို တားဆီးနိုင်မည့် ဥပဒေတစ်ရပ် ထားရှိနိုင်မည်လားဆိုသည့် လွှတ်တော်မေးခွန်းတစ်ခုကို ထိုစဉ်က ပြည်ထဲရေးဒုတိယဝန်ကြီးနှင့် ရဲချုပ်ဖြစ်သူ ဗိုလ်မှူးချုပ်ကျော်ကျော်ထွန်းက အမုန်းစကားသည် ဘာသာရေးအကြမ်းဖက်မှုကို ဖြစ်ပွားစေသော အဓိကအကြောင်းတစ်ရပ်ဖြစ်သည်ဟု ဝန်ခံခဲ့သည်။ သို့သော် ၎င်းက ပြောသည်မှာ ၎င်း၏ ဝန်ကြီးဌာနသည် ရာဇသတ်ကြီးပုဒ်မများ၊ ရာဇဝတ်ကျင့်ထုံးဥပဒေမှ ပုဒ်မများ (ပုဒ်မ ၁၂၇-၁၂၉၊ ၁၃၃၊ ၁၄၃-၄ နှင့် ၁၉၆)၊ အဓိကရုဏ်းလက်စွဲ၊ ရဲလက်စွဲနှင့် ငြိမ်းချမ်းစွာ စုဝေးခွင့်နှင့် စီတန်းလှည့်လည်ခွင့် ဆိုင်ရာ ဥပဒေတို့ကို သုံးစွဲပြီး ကိစ္စကို ဖြေရှင်းနေသည့်အတွက် အမုန်းစကားအတွက် သီးသန့် နောက်ဥပဒေတစ်ခုရှိလာလျှင် အစိုးရဝန်ထမ်းများနှင့် ဌာနများအကြားသာမက လူများအကြားတွင်ပါ ရှုပ်ထွေးမှုများပေါ်လာနိုင်သည်ဟု ဆိုသည်။²¹⁷ အကြမ်းဖက်မှုနှင့် ပတ်သက်၍ ဦးသိန်းစိန်မည်သည့်အရာမှ မလုပ်ခဲ့ဟုဆိုလျှင် မှားမည်ဖြစ်သည်။ ၎င်းတို့သည် ရဲဖန်ရံခါတွင် အကြမ်းဖက်မှုဖြစ်စဉ်တို့ကို 'စတင်ဖြစ်ပွားစေခဲ့သူများ'နှင့် နောက်ဆက်တွဲ ဖြစ်ရပ်များတွင် ပါဝင်ခဲ့သူများကို အရေးယူရာတွင် လွန်စွာမြန်ဆန်ခဲ့ပြီး²¹⁸ အခြားဖြစ်ရပ်များတွင်မူ အရေးယူဆောင်ရွက်ရာတွင် လွန်စွာနှေးကွေးခဲ့သည်။²¹⁹

အာဏာရလာပြီးနောက် အမျိုးသားဒီမိုကရေစီအဖွဲ့ချုပ်သည် အမုန်းစကားကို တိုက်ဖျက်မည့် ၎င်း၏ ဥပဒေစီမံကိန်းကို ဆက်လက်အကောင်အထည်ဖော်သည်။ ကွယ်လွန်သွားပြီဖြစ်သော ဦးကိုနီက ၂၀၁၃ ခုနှစ် မိတ္ထီလာအကြမ်းဖက်မှုအပြီးတွင် လွှတ်တော်သို့ ဥပဒေကြမ်းတစ်ရပ် တင်ခဲ့သည်ဟူ၍ သတင်းများအရ သိရသော်လည်း ယင်းကို စဉ်းစားဆွေးနွေးခဲ့ခြင်းမရှိပေ။²²⁰ ရှေ့ကအစိုးရနှင့် မတူဘဲ အမျိုးသားဒီမိုကရေစီအဖွဲ့ချုပ်အစိုးရသည် အမုန်းစကားနှင့် ပတ်သက်ပြီး ပိုမိုအရေးတယူဆောင်ရွက်လာသည်။ ၂၀၁၆ ခုနှစ် မေလတွင် ဦးအောင်ကိုသည် ဘာသာပေါင်းစုံအဖွဲ့များကို မွန်လေးတွင် တွေ့ဆုံပြီး ၎င်းတို့ကို အမုန်းစကားနှင့် ဘာသာများအကြား သဟဇာတဖြစ်မှုအတွက် ဥပဒေကြမ်းတစ်ရပ်ရေးဆွဲပေးရန် မေတ္တာရပ်ခံခဲ့သည်။²²¹ ဘာသာပေါင်းစုံမှ ခေါင်းဆောင်များပါဝင်သည့် ဘာသာပေါင်းစုံချစ်ကြည်ညီညွတ်ရေးအဖွဲ့က မူကြမ်းတစ်ခုကို

²¹⁵ Nick Cheesman, "That Signifier of Desire, the Rule of Law," *Social Research: An International Quarterly* 82(2) (2015), pp. 267-290; Elliott Prasse-Freeman, "Conceptions of Justice and the Rule of Law." In *Myanmar: The Dynamics of an Evolving Polity*, edited by David Steinberg, 89-114 (Boulder, CO: Lynne Rienner, 2014); Nick Cheesman, "What Does the Rule of Law Have to Do with Democratisation (in Myanmar)?" *South East Asia Research* 22 (2) (2014), pp. 213-232.

²¹⁶ Prasse-Freeman, "Conceptions of Justice."

²¹⁷ ပြည်သူ့လွှတ်တော်မှတ်တမ်းများ။ <http://www.pyithuhluttaw.gov.mm/>.

²¹⁸ ဥပမာအားဖြင့် Kyaw Pyo Tha, "Burma Imprisons Two Muslim Women for Sparking Okkan Unrest," *Irrawaddy*, June 18, 2013, <https://www.irrawaddy.com/news/burma/burma-imprisons-two-muslim-women-for-sparking-okkan-unrest.html>.

²¹⁹ ဥပမာအားဖြင့် Aye Nai, "Burma Arrests Six Buddhists for Role in Muslim Massacre," *Democratic Voice of Burma* July 18, 2013, <http://www.dvb.no/news/politics-news/burma-arrests-six-buddhists-for-role-in-muslim-massacre/30012>.

²²⁰ Democratic Voice of Burma, "Interview: Hate Speech Law 'Can Be Done Pretty Soon,'" July 22, 2016, <http://www.dvb.no/news/interview-hate-speech-law-can-done-pretty-soon/68459>.

²²¹ Ei Ei Toe Lwin, "NLD Considers Religious Harmony Law," *Myanmar Times*, May 20, 2016, <http://www.mmmtimes.com/index.php/national-news/vangon/20397-nld-considers-religious-harmony-law.html>.

ဩဂုတ်လတွင် ပြီးစီးခဲ့ပြီး ယင်းကို ဦးအောင်ကို၏ ဝန်ကြီးဌာနနှင့် ရှေ့နေချုပ်ရုံးသို့ ပေးပို့ခဲ့သည်။²²² ဂျူလိုင်လတွင် ဦးအောင်ကိုက မဟာနက် အမုန်းတရားများကို တားဆီးပေးပါရန်လည်း လျှောက်ထားခဲ့သည်။²²³ ယင်းနောက် ဦးအောင်ကို၏ ဝန်ကြီးဌာနနှင့် ရှေ့နေချုပ်ရုံးတို့က ပြန်ပြင်ဆင်ကာ အချောသတ်သည်။²²⁴ နောက်တွင် နိုင်ငံတော်၏ အတိုင်ပင်ခံပုဂ္ဂိုလ် ဒေါ်အောင်ဆန်းစုကြည်ဦးဆောင်သည့် နိုင်ငံခြားရေးဝန်ကြီးဌာနနှင့် ပြန်ကြားရေးဝန်ကြီးဌာနများက ပြန်လည်သုံးသပ်ကာ နိုင်ငံတကာပညာရှင်များထံမှ အကြံဉာဏ်များ ရယူသည်။ ဥပဒေကို လွှတ်တော်သို့ ၂၀၁၇ ခုနှစ် နှောင်းပိုင်းတွင် တင်သွင်းမည်ဟု ခန့်မှန်းခဲ့သည်။²²⁵ သို့ရာတွင် ၂၀၁၈ ခုနှစ် အလယ်ရောက်သည်အထိ ဥပဒေမှာ အမျိုးသားဒီမိုကရေစီအဖွဲ့ချုပ်အစိုးရနှင့် ပါတီမှ ကိုယ်စားလှယ်များ လွှမ်းမိုးထားသည့် လွှတ်တော်တို့က သိမ်းဆည်းထားဟန်တူပြီး အကြောင်းမှာ အဓိက အမုန်းစကားပြောဆိုသူများ ဖြစ်သည့် မဘာသနှင့် အပေါင်းအပါများသည် ဖြိုခွဲခံရပြီးနောက် တိတ်ဆိတ်နေကာ လှုပ်ရှားမှုမရှိတော့သည့်အတွက် ဖြစ်နိုင်သည်။

ဤဥပဒေကြောင်းအရ လမ်းကြောင်းပေးသည့် စကားများနှင့် တောင်းဆိုမှုများသာမက မြန်မာနိုင်ငံ၏ ဖြစ်ပေါ်နေဆဲ အပြောင်းအလဲကို အဟန့်အတားဖြစ်လာနေသည့် အမုန်းစကားများကို ကူညီတားဆီးရန်နှင့် ဘာသာရေး တင်းမာမှုများ လျော့ပါးစေရန်အလို့ငှာ အရပ်ဖက်လူ့အဖွဲ့အစည်းကလည်း ပါဝင်လာကာဥပဒေကြောင်းအရ မဟုတ်သော စကားများနှင့် နည်းလမ်းများကို လုပ်ဆောင်ခဲ့ကြသည်ကို အောက်တွင် ဆွေးနွေးထားပါသည်။

၅.၃ ဥပဒေကြောင်းအရမဟုတ်သောစကားများနှင့် နည်းလမ်းများ

ဦးသိန်းစိန်အစိုးရဖက်မှ ဘာသာရေးအကြမ်းဖက်မှုများနှင့် ပတ်သက်၍ ဥပဒေကြောင်းအရရော လူထုထဲတွင်ပါ တုံ့ပြန်မှု နှေးကွေးနေမှုကြောင့် ယေဘုယျအားဖြင့် ပြည်ထောင်စုကြံ့ခိုင်ရေးနှင့် ဖွံ့ဖြိုးရေးပါတီကို မနှစ်သက်ဘဲ အမျိုးသားဒီမိုကရေစီအဖွဲ့ချုပ်ပါတီကို လိုလားကြသည့် မြန်မာ့အရပ်ဖက်လူ့အဖွဲ့အစည်းကလည်း နည်းလမ်းများစွာဖြင့် စတင်တုံ့ပြန်ခဲ့သည်။ ထိုစဉ်က တက်ကြွသော အရပ်ဖက်လူ့အဖွဲ့အစည်းတွင် ၎င်းတို့သာပါဝင်သည် မဟုတ်သော်လည်း အများအားဖြင့် ပါဝင်သည်မှာ အမျိုးသမီးအခွင့်အရေးအဖွဲ့များ၊ လူ့အခွင့်အရေးအဖွဲ့များ၊ လူငယ်အဖွဲ့များနှင့် ဘာသာရေးအဖွဲ့များဖြစ်ကြသည်။ ၎င်းတို့က အစိုးရ၏ နှေးကွေးနေမှုကို မနှစ်သက်ကြောင်း ပေါ်ပေါ်တင်တင် ထုတ်ဖော်ကြပြီး ပိုမိုပြင်းပြင်းထန်ထန် ဥပဒေကြောင်းအရရော အစိုးရ၏ ဆောင်ရွက်မှုကိုပါ တောင်းဆိုကြသည်။ ထို့နောက် ၎င်းတို့က လူထုကို အခြေပြုသော တုံ့ပြန်မှုလေးခုကို ရံဖန်ရံခါ နိုင်ငံတကာ လူ့အဖွဲ့အစည်းနှင့် ပူးပေါင်း၍ စတင်ပြုလုပ်ခဲ့သည်။ ၎င်းတို့မှာ မဘာသကို တုံ့ပြန်စိန်ခေါ်ခြင်း၊ အမုန်းစကားကို တားဆီးသည့် ကမ်ပိန်းများပြုလုပ်ခြင်း၊ ဘာသာပေါင်းစုံငြိမ်းချမ်းရေးနှင့် သဟဇာတဖြစ်မှုကို ဦးတည်သော စကားပိုင်းများနှင့် အခမ်းအနားများ ကျင်းပခြင်းနှင့် အမုန်းစကားစောင့်ကြည့်သည့် ပရောဂျက်များ လုပ်ဆောင်ခြင်းတို့ဖြစ်သည်။

ကျယ်ပြန့်သော လူ့အခွင့်အရေးနှင့် အမျိုးသမီးအခွင့်အရေးနှင့် ပတ်သက်ပြီး လှုပ်ရှားသော ကွန်ယက်က မဘာသနှင့် ၎င်း၏ မျိုးစောင့်ဥပဒေ၏လေးခုကို တောင်းဆိုသော လှုပ်ရှားမှုကို တိုက်ရိုက်စိန်ခေါ်ပြီး ဗုဒ္ဓဘာသာ အမျိုးသမီးများ အတွက်အထူးထိမ်းမြားမှုဥပဒေက အမျိုးသမီးများ၏ဘဝကြင်ဖော်ကို လွတ်လပ်စွာ ရွေးချယ်ပိုင်ခွင့်ကို ကန့်သတ်

²²² Hein Ko Soe, “Hitting Back Against Hate Speech,” *Frontier*, September 26, 2016, <http://frontiermyanmar.net/en/hitting-back-against-hate-speech>.

²²³ Democratic Voice of Burma, “Religious Affairs Minister Urges Measures to Rein in Hate,” July 15, 2016, <http://www.dvb.no/news/religious-minister-urges-measures-rein-hate/68293>.

²²⁴ Ye Mon, “Hate Speech Law in the 2017 Pipeline,” *Myanmar Times*, December 15, 2016, <http://www.mmmtimes.com/index.php/national-news/24220-hate-speech-law-in-the-2017-pipeline.html>.

²²⁵ Pe Htet Htet Khin, “Daw Aung San Suu Kyi Alters Draft of Hate Speech Law,” *Irrawaddy* April 3, 2017, <https://www.irrawaddy.com/news/burma/daw-aung-san-su-kyi-alters-draft-hate-speech-law.html>.

ရာရောက်သည်ဟု ပြန်လှန်ပြောဆိုပြီး²²⁶အပြောင်းအလဲများ ဖြစ်ပေါ်နေချိန်တွင် ပေါ်ပေါက်လာသော မဘာသလှိုင် ရှားမှု၏ အချိန်ကိုက်မှုကို မေးခွန်းထုတ်ကြသည်။²²⁷ ထိုအဖွဲ့များကို သစ္စာဖောက်များဟု ခေါ်ဆိုကာ အမျိုးသားရေး လှုပ်ရှားသူများက ခြိမ်းခြောက်မှုများ ပြုလုပ်ခဲ့သည်။²²⁸ သို့ရာတွင် များစွာသော ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်အမျိုးသမီးတို့က မဘာသ၏ စကားကို ယုံပြီး မဘာသကို အားရပါးရထောက်ခံပြီး ပူးပေါင်းခဲ့ကြသည်။²²⁹ မဘာသ၏ လူမှုစီးပွားရေး အထောက်အကူပြု အစီအစဉ်များဖြစ်ကြသည့် အသေးစားချေးငွေထောက်ပံ့ခြင်းနှင့် လူသားချင်းစာနာထောက်ထား မှုအကူအညီများပေးခြင်းတို့က နိုင်ငံအနှံ့တွင်ရှိသော နွမ်းပါးသူများအတွက်လည်း အထောက်အကူရခဲ့ သည်မှာ အမှန်ပင်ဖြစ်သည်။²³⁰

ဒုတိယလုပ်ငန်းအနေဖြင့်လူသိအများဆုံးဖြစ်လာခဲ့သည့် အမုန်းစကားဆန့်ကျင်ရေး အရပ်ဖက်လူ့အဖွဲ့အစည်း ကမ်ပိန်းဖြစ်သည့် ပန်းစကားကို ၂၀၁၄ ခုနှစ် ဧပြီလ ၄ ရက်နေ့တွင် နိုင်ငံရေးအကျဉ်းသားဟောင်း ဘလော့ဂါ နှင့် စာရေးဆရာတစ်ဦးဖြစ်သူ ကိုနေဘုန်းလတ်နှင့် ၎င်းတည်ထောက်သည် ဖွံ့ဖြိုးမှုအတွက် “မြန်” အိုင်စီတီ အဖွဲ့ (MIDO)တို့က စတင်ခဲ့သည်။ ပန်းစကားသည် စစ်ချင်းတွင် အမုန်းစကားဆန့်ကျင်သည့် လက်ကမ်း စာစောင်များကို ဖြန့်ဝေခဲ့သည်။²³¹ ထို့အပြင် ဖွဲ့စည်းတည်ထောင်သူများက ဘာသာရေးအကျဉ်းများကို ၂၀၁၅ ခုနှစ် ဖေဖော်ဝါရီလ ၁၇ ရက်နေ့တွင် စတင်တက်ရောက်သည့် အစည်းအဝေးတွင် မြန်မာနိုင်ငံရှိ အင်တာနက်သုံးစွဲသူများက Like လုပ်ခြင်း Share လုပ်ခြင်းများ ပြုလုပ်နိုင်သည်။

တတိယအနေဖြင့် ဘာသာပေါင်းစုံချစ်ကြည်ရေးနှင့် သဟဇာတဖြစ်မှုအတွက် စကားပိုင်းများ ၊ စာပေဟောပြောပွဲများနှင့် အခမ်းအနားများကိုလည်း ၂၀၁၃ ခုနှစ်မှ စတင်ပြီး တိုး၍ ကျင်းပလာခဲ့သည်။²³² အမျိုးသားဒီမိုကရေစီအဖွဲ့ချုပ်အစိုးရကလည်း ထိုဘာသာပေါင်းစုံစကားပိုင်းများနှင့် အခမ်းအနားများကို ဆက်လက်၍ ကျင်းပခဲ့ပြီး အများအပြားကို ဦးအောင်ကို ကိုယ်တိုင် တက်ရောက်ခဲ့သည်။²³³ ဤကဏ္ဍတွင် နိုင်ငံတကာမှ အားကောင်းပြီး ကျယ်ပြန့်သော အကူအညီပေးမှုကို တွေ့မြင်ရသည်။ ဘာသာရေးနှင့် ငြိမ်းချမ်းရေးကို ယေဘုယျအားဖြင့် ဦးတည်လုပ်ကိုင်ကြသော Religions for Peace²³⁴ International Panel of Parliamentarians for Freedom of Religion or Belief²³⁵ နှင့် Institute for Global Engagement²³⁶ ကဲ့သို့သော နိုင်ငံတကာအဖွဲ့အစည်းများနှင့် အုပ်စုများစွာသည် မြန်မာနိုင်ငံအခြေစိုက် အဖွဲ့အစည်းများ ဖြစ်ကြသည့် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာထေရဝါဒသာသနာပြုတက္ကသိုလ်၊ သီတဂူကမ္ဘာ့ဗုဒ္ဓတက္ကသိုလ်နှင့် ဘာသာပေါင်းစုံချစ်ကြည်ညီညွတ်ရေးအဖွဲ့တို့နှင့် ပူးပေါင်း၍ လုပ်ငန်းများ လုပ်ကိုင်ခဲ့ကြသည်။

စတုတ္ထအနေနှင့် များစွာသော အမုန်းစကား စဉ်ဆက်မပြတ် စောင့်ကြည့်သော ပရောဂျက်များကိုလည်း ပြုလုပ်ခဲ့ကြသည်။ MIDO နှင့် ၎င်း၏ အမုန်းစကားဆန့်ကျင်သည့် ကမ်ပိန်းများနှင့် အဓိကပူးတွဲ

²²⁶ Naw Noreen “Women of Burma Speak Out Against Interfaith Marriage Act,” *Democratic Voice of Burma*, May 6, 2014, <https://www.dvb.no/news/women-of-burma-speakout-against-interfaith-marriage-act-burma-myanmar/40401>.
²²⁷ Lawi Weng, “Rights Groups Say Interfaith Marriage Bill is An Unnecessary Distraction,” *Irrawaddy*, May 6, 2014, <http://www.irrawaddy.org/burma/rights-groupssay-interfaith-marriage-bill-unnecessary-distraction.html>.
²²⁸ Yen Saning, “Activists Face Violent Threats After Opposing Interfaith Marriage Bill,” *Irrawaddy*, June 4, 2014, <https://www.irrawaddy.com/news/burma/activists-face-violent-threats-opposing-interfaith-marriage-bill.html>.
²²⁹ Matthew Walton, Melyn McKay, and Daw Khin Mar Mar Kyi, “Women and Myanmar’s “Religious Protection Laws”,” *Review of Faith & International Affairs* 13(4) (2015), pp. 36-49; Isabel Marler and Macarena Aguilar, “What’s Attracting Women to Myanmar’s Buddhist Nationalist Movement?” *OpenDemocracy*, January 30, 2018, <https://www.opendemocracy.net/5050/isabel-marler-macarena-aguilar/women-myanmar-buddhist-nationalist-movement>.
²³⁰ International Crisis Group, *Buddhism and State Power in Myanmar* (Brussels: International Crisis Group, 2017).
²³¹ San Yamin Aung, “Hate Speech Pours Poison Into the Heart,” *Irrawaddy*, April 9, 2014, <https://www.irrawaddy.com/in-person/interview/hate-speech-pours-poison-heart.html>.
²³² Saw Hlaing Bwa, “Why Interfaith Dialogue is Essential for Myanmar’s Future,” *The Review of Faith & International Affairs* 13 (4) (2015), pp. 71-78.
²³³ Ei Ei Toe Lwin, “NLD Considers Religious Harmony Law,” *Myanmar Times*, May 20, 2016, <http://www.mmmtimes.com/index.php/national-news/vangon/20397-nld-considers-religious-harmony-law.html>.
²³⁴ Religions for Peace (Myanmar), <http://mm.rfp.org>.
²³⁵ International Panel of Parliamentarians for Freedom of Religion or Belief, “About IPPFoRB,” <http://ippforb.com/about/>.
²³⁶ Institute for Global Engagement, “Myanmar,” <https://globalengage.org/relational-diplomacy/countries/myanmar>.

လုပ်ဆောင်ခဲ့သည့် မြန်မာနိုင်ငံရှိ အန္တရာယ်ရှိသော စကားများဆိုသော ပရောဂျက် (<http://dangerousspeech.org/myanmar/>) သည် အမုန်းစကားများထဲတွင် ပါဝင်နေသော အန္တရာယ်ပေးနိုင်မှု ကို လေ့လာသည်။ ထို့အတူပင် နိုင်ငံတကာမှ ဘဏ္ဍာရေးအထောက်အပံ့ပေးသော ရိုးရိုးမီဒီယာနှင့် ဆိုရှယ် မီဒီယာများကို စောင့်ကြည့်သော ပရောဂျက်များလည်းရှိရာ ဥပမာအားဖြင့် ကွဲပြားခြားနားမှုနှင့် အမျိုးသားရေး သဟဇာတဖြစ်မှုဆိုင်ရာလေ့လာရေးအဖွဲ့ (Center for Diversity and National Harmony)၏ အဆောင်အယဉ် သတိပေးနိုင်ရန်နှင့် တုံ့ပြန်မှုပေးနိုင်ရေးအစီအစဉ်က အင်တာနက်ပေါ်တွင်ရှိသောအမုန်းတရားကို စောင့်ကြည့် ပြီး မြန်မာနိုင်ငံအနှံ့တွင် ဘာသာပေါင်းစုံအကြား သဟဇာတရှိခြင်း၊ မရှိခြင်းကို လေ့လာသည်။²³⁷ စစ်ပွဲနှင့် ငြိမ်းချမ်းရေးကို သတင်းတင်ဆက်ခြင်းအင်စတီကျု (Institute for War and Peace Reporting)၏ မီဒီယာစောင့်ကြည့်ရေး အစီအစဉ်က အတွေ့အကြုံရှိသော သတင်းသမားများကို မီဒီယာများကို စောင့်ကြည့်ခိုင်းသည်။²³⁸

၂၀၁၈ ခုနှစ်တွင် အထက်ပါ မြန်မာအရပ်ဖက်လူ့အဖွဲ့အစည်း၏ လုပ်ဆောင်ချက်များမှာ အမျိုးသားဒီမိုကရေစီ အဖွဲ့ချုပ်ပါတီအာဏာရလာပြီးနောက်ရပ်တန့်သွားသည် သို့မဟုတ် လှုပ်ရှားမှုနည်းသွားသည်။ အမျိုးသားဒီမိုကရေစီ အဖွဲ့ချုပ်အစိုးရကလည်း ဘာသာပေါင်းစုံဆုတောင်းပွဲများကို ရန်ကုန်နှင့်မန္တလေးအပါအဝင် မြန်မာနိုင်ငံ အနှံ့ရှိ မြို့များတွင် ၂၀၁၇ ခုနှစ် အောက်တိုဘာလတွင် ကျင်းပခဲ့သည်။ အဓိကအကြောင်းမှာ ၂၀၁၇ ခုနှစ် ဩဂုတ်လ အာဆာတိုက်ခိုက်မှုကို နှိမ်နင်းသော စစ်တပ်၏ စစ်ဆင်ရေးများနှင့် ပတ်သက်၍ အမျိုးသားဒီမိုကရေစီ အဖွဲ့ချုပ်အစိုးရကိုနိုင်ငံတကာဝေဖန်မှု မြှင့်တက်နေချိန်တွင် တုံ့ပြန်မှုပြုရန်နှင့် မြန်မာနိုင်ငံတွင် ဘာသာပေါင်းစုံ သဟဇာတဖြစ်ဖြစ် နေထိုင်နေကြကြောင်း ပြလိုသော ရည်ရွယ်ချက်ဖြစ်ဟန်တူသည်။²³⁹ ထို လူ့အာရုံစိုက်ခံရသော အခမ်းအနားများကို အစိုးရက ဦးဆောင်ကျင်းပပြီး မြန်မာ့လူထုကို ညီညွတ်မှုရရန် အတွက် ပြုလုပ်သည်ဟု ဆိုသည့်အပြင် အစိုးရအရာရှိများနှင့် ဘုန်းကြီးများနှင့် သီလရှင်များအပါအဝင် ဘာသာပေါင်းစုံမှ ကိုယ်စားလှယ်များ တက်ရောက်ကြသည်။²⁴⁰ သို့ရာတွင် မန္တလေးတိုင်းဒေသကြီး စဉ်ကိုင်တွင် အောက်တိုဘာ ၂၄ ရက်နေ့က ကျင်းပသော အခမ်းအနားတစ်ခုတွင် ဗုဒ္ဓဘာသာကိုရင်များက ပရိသတ်ထဲတွင် ထိုင်နေစဉ် မွတ်စလင်နှင့် ခရစ်ယာန်ကိုယ်စားလှယ်များက စင်ပေါ်တွင် ထိုင်နေသည်ကို တွေ့မြင်ရသည့် ထိုင်ခုံနေရာချထားမှုနှင့် ပတ်သက်၍ အငြင်းအခုံဖြစ်ပြီးနောက်²⁴¹ အမျိုးသားဒီမိုကရေစီအဖွဲ့ချုပ်ပါတီက တောင်းပန်လိုက်ရကာ မူလအစီအစဉ်ဖြစ်သည့် ထိုအခမ်းအနားများကို တစ်နိုင်ငံလုံးတွင် ဆက်လက်ကျင်းပသွားမည်ကို ရပ်တန့်လိုက်သည်။ ဘာသာပေါင်းစုံအဖွဲ့များက ၎င်းတို့ဖွဲ့သော ကျင်းပသည့် သေးငယ်သော အခမ်းအနားများက ရှိနေသေးပြီး ရံဖန်ရံခါ ကျင်းပသည်။ ၂၀၁၈ ခုနှစ်အလယ်တွင် ဗုဒ္ဓဘာသာအမျိုးသားရေးသမားများ၏ ဩဇာအာဏာလျော့ကျလာမှုကြောင့် ပြည်တွင်းရှိ အမျိုးသားဒီမိုကရေစီအဖွဲ့ချုပ်အစိုးရနှင့် နိုင်ငံတကာက အားပေးခဲ့သည့် အဆိုပါ လူထုအဖွဲ့အစည်းများမှ ဆောင်ရွက်သောအစီအစဉ်များ ရပ်တန့်သွားသည် သို့မဟုတ် လှုပ်ရှားမှုမရှိတော့သည်ကို တွေ့ရသည်။

မာသနှင့် ထောက်ခံသူများကို တင်းတင်းမာမာ ကိုင်တွယ်ခဲ့သော်လည်း မြန်မာနိုင်ငံတွင် ဗုဒ္ဓဘာသာ ဖြစ်တည်မှုနှင့် နိုင်ငံရေး၏ အရေးကြီးပုံကို သဘောပေါက်ပုံရသော အမျိုးသားဒီမိုကရေစီအဖွဲ့ချုပ်အစိုးရသည် မဟာနုနှင့် သံဃာထု၏ ထောက်ခံမှုကို ရရှိရန် ကြိုးစားခဲ့သည်။ ဥပမာအားဖြင့် ရန်ကုန်တိုင်း ဒေသကြီး အစိုးရက ၂၀၁၇ ဇန်နဝါရီလ ၁ ရက်မှ ၅ ရက်အထိနှင့် ၂၀၁၈ ဇန်နဝါရီလ ၁ ရက်မှ ၃ ရက်အထိ နှစ်စဉ် နှစ်သစ်ကူး တရားပွဲ များကို ကျင်းပခဲ့သည်။ ကျော်ကြားသော ဗုဒ္ဓဘာသာရဟန်းတော်များက ထို လူထုအကြားကျော်ကြားခဲ့ သော တရားပွဲများတွင် လာရောက်ဟောကြားခဲ့ကြပြီး ၂၀၁၈ ခုနှစ်တွင် ကြည်ညိုသူ နှစ်သိန်းခွဲခန့်

²³⁷ Center for Diversity and National Harmony, "Publication," <http://www.cdnh.org/category/publication/>.

²³⁸ Institute for War and Peace Reporting, "Myanmar," <https://iwpr.net/global/myanmar>.

²³⁹ Zarni Mann, "Thousands Gather for Interfaith Rallies," *Irrawaddy*, October 11, 2017, <https://www.irrawaddy.com/news/burma/thousands-gather-interfaith-rallies.html>.

²⁴⁰ Naw Betty Han, "Interfaith Celebrations Aim to Unite Myanmar, NLD Says," *Myanmar Times*, October 18, 2017, <https://www.mmmtimes.com/news/interfaith-celebrations-aim-unite-myanmar-nld-says.html>.

²⁴¹ Ye Mon, "NLD probing controversy over Mandalay interfaith event's seating," *Democratic Voice of Burma* October 30, 2017, <http://www.dvb.no/news/nld-probing-controversy-mandalay-interfaith-events-seating-arrangements/78120>.

လာရောက် တရားနာယူခဲ့ကြသည်။²⁴² ထို့အတူပင် ရွှေတိဂုံစေတီတော်ကိုအနေကဇာတင်ပွဲနှင့် လူထုလှူဒါန်းပွဲများကို ၂၀၁၈ ခုနှစ် ဇန်နဝါရီလ ၁ ရက်နေ့တွင် ကျင်းပခဲ့ပြန်ရာ ရဟန်းတော် ၁၈၀၀၀ နှင့် သီလရှင် ၅၀၀၀ တက်ရောက်ခဲ့သည်။²⁴³ ထို အစိုးရက ဦးဆောင်ပြီး ကျင်းပသော ဗုဒ္ဓဘာသာအခမ်းအနားများမှ ပြုနေသည်မှာ ဗုဒ္ဓဘာသာသည် အစိုးရက အလေးထားသတိမူရမည့် အင်အားကောင်းသော လူမှုရေးနှင့် နိုင်ငံရေး အင်အားစု တစ်ခုအနေဖြင့် ရှိနေဆဲပင်ဖြစ်သည်ကို ဖြစ်သည်။

²⁴² Zaw Gyi, “New Year Dhamma Donation Ceremony continues in Yangon,” *Global New Light of Myanmar*, January 4, 2018, p. 2.

²⁴³ Aung Kyaw Min, “Shwedagon New Year’s Event Draws 18,000 Monks,” *Myanmar Times*, January 2, 2018, <https://www.mmmtimes.com/news/shwedagon-new-years-event-draws-18000-monks.html>; Su Myat Mon, “Nuns Complain of Being Ignored at Shwedagon Offerings Ceremony,” *Frontier Myanmar*, January 26, 2018, <https://frontiermyanmar.net/en/nuns-complain-of-being-ignored-at-shwedagon-offerings-ceremony>.

အခန်း ၆ နိဂုံးနှင့် အကြံပြုချက်များ

၆.၁ နိဂုံး

ဤအစီရင်ခံစာက မြန်မာနိုင်ငံရှိ ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်၏ အခြေအနေ၊ အစိုးရ၏ အခန်းကဏ္ဍနှင့် ဘာသာများအကြား ဆက်ဆံရေးကို ဥပဒေကြောင်းနှင့် ပတ်သက်သည့် ကိစ္စတစ်ခုအနေဖြင့်သာမက နိုင်ငံရေး၊ လူမှုရေး၊ ယဉ်ကျေးမှု၊ လူမျိုးရေးနှင့် ဘာသာရေးတို့နှင့် ပတ်သက်သည့် ကိစ္စတစ်ခုအနေနှင့်ပါ တင်ပြခဲ့ပြီးဖြစ်သည်။ ယေဘုယျအားဖြင့် မွတ်စလင်လူနည်းစုများ (အထူးသဖြင့် ရိုဟင်ဂျာများ)သည် အဆိုးဝါးဆုံး ဘာသာရေးခွဲခြားမှုနှင့် ဖိနှိပ်မှုတို့ကို ခံစားရသည်။ သို့သော် မွတ်စလင်လူနည်းစုဆိုသော လူစုအထဲ တွင်အုပ်စုအများအပြားထပ်ကွဲနေပြီး ပုံစံအမျိုးမျိုးသော အစိုးရနှင့် လူနည်းစုဆက်ဆံရေးများနှင့် ထိစပ် ပတ်သက် နေသည်ကို တွေ့ရသည်။ ရိုဟင်ဂျာများက ပေါ်ပေါ်တင်တင် တိုက်ရိုက် ခွဲခြားဆက်ဆံခြင်း နှင့် ဖိနှိပ်ခြင်းတို့ကို ခံစားရစဉ် အခြားမွတ်စလင်များမှာ ပိုမိုပျော့ပျောင်းသော ခွဲခြားဆက်ဆံမှုကိုသာ တွေ့ကြုံရသည်။

အစီရင်ခံစာက ထပ်မံပြဆိုနေသည်မှာ အစိုးရနှင့် ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်လူများစုများအကြားတွင်တစ်ဖက်နှင့် ခရစ်ယာန်ဘာသာဝင်လူနည်းစုများအကြားတွင် တစ်ဖက် ပုံစံအမျိုးမျိုးသော အစိုးရနှင့် လူထုအကြား ဆက်ဆံရေးများဖြစ်သည်။ ယေဘုယျအားဖြင့် ခရစ်ယာန်ဘာသာဝင်များအနေဖြင့်လည်း ခွဲခြားဆက်ဆံခြင်း၊ လျစ်လျူရှုခံရခြင်းနှင့် စစ်တပ်လွှမ်းမိုးလာသည့် အချိန်များတွင် ဖိနှိပ်ခံရခြင်းများ ခံစားခဲ့ရသော်လည်း မြန်မာနိုင်ငံတွင် နေထိုင်ကြသော ခရစ်ယာန်ဘာသာဝင် အကုန်လုံးမဟုတ်သည့်တိုင် အများစုသည် နိုင်ငံရေး အခြေအနေနှင့် အချိန်အခါပေါ်တွင် မူတည်ပြီး ၎င်းတို့၏ ဘဝများ တိုးတက်လာသည်ကို ကြုံတွေ့ခဲ့ရသည်။ သို့ရာတွင်အထူးသဖြင့် တိုင်းရင်းသားလက်နက်ကိုင်တပ်ဖွဲ့များ၊ တပ်ဖွဲ့များနှင့် နိုင်ငံရေးအရ အဆက်အသွယ်ရှိသည့် ဘုန်းကြီးများ စိုးမိုးနေပြီး အစိုးရက ၎င်း၏အာဏာစက်ကို မဖြန့်ကျက်နိုင်သည့် ကရင်ပြည်နယ်ကဲ့သို့သော ဒေသများတွင်မူ ခရစ်ယာန်ဘာသာဝင် တို့သည်လည်း စိန်ခေါ်မှုအချို့ကို ကြုံတွေ့နေရဆဲဖြစ်သည်။

အစီရင်ခံစာက အလားတူဆွေးနွေးထားသည်မှာ အစိုးရနှင့် ကျမ်းရိုးဗုဒ္ဓဘာသာသံဃာများနှင့် သေးငယ်ပြီး ကျမ်းရိုးအတိုင်းမဟုတ်သော မိုးပြာကဲ့သို့သော (ဗုဒ္ဓဘာသာ)ဂိုဏ်းများအကြား ခက်ခဲသော ဆက်ဆံရေးဖြစ်သည်။ ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်အများစုမှာ ကျမ်းရိုးထေရဝါဒဗုဒ္ဓဘာသာကို ယုံကြည်လက်ခံကြသည့်အတွက် သေးငယ်သော ကျမ်းရိုးအတိုင်းမဟုတ်သည့် တရားများ၊ ကျင့်စဉ်များနှင့် အုပ်စုများကို ခွဲခြားဆက်ဆံခြင်းများ ဖြစ်ခဲ့ပြီး အစိုးရနှင့် မဟနပေါင်းကာ မတရားအသင်းဖြစ်အောင် ပြုလုပ်ခံရသည်။ ကျမ်းရိုးအတိုင်းမဟုတ်သော ဝါဒများ ပေါ်လာတိုင်း ဤကဲ့သို့သော အစိုးရနှင့် သံဃာဆက်ဆံရေးပုံစံမှာ ဆက်လက်တည်ရှိနေမည်ဟု ခန့်မှန်းရပြီး လူများစုကိုးကွယ်သော ထေရဝါဒ ဗုဒ္ဓဘာသာမှ ခွဲထွက်လာသော သို့မဟုတ် ဆန်းသစ်တီထွင်သော ဘာသာတရားငယ်များ၏ ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်အပေါ် အကျိုးသက်ရောက်မှုရှိနိုင်မည်ဖြစ်သည်။

မာသဦးဆောင်ပြီး ပေါ်ထွက်လာသော ဗုဒ္ဓဘာသာအမျိုးသားရေးဝါဒနှင့် ၎င်း၏ လုပ်ဆောင်ချက်များနှင့် မွတ်စလင်များ၊ ဥပဒေနှင့် နိုင်ငံရေးအပေါ်တွင် အကျိုးသက်ရောက်ပုံ တို့ကိုလည်း အဓိက ထားဆွေးနွေးခဲ့သည်။ မွတ်စလင်မုန်းတီးရေးက တဖက် အတိုက်အခံဆန့်ကျင်ရေးက တဖက် အသွင်ဆောင်ခဲ့သော ရွာမဆရာတော်ကဲ့သို့ ဝါစဉ်ကြီးမားပြီး ဩဇာရှိသည့် ဘုန်းတော်ကြီးများ ဦးဆောင်သော ဗုဒ္ဓဘာသာအမျိုးသားရေးကို တားမြစ်ရန် အရင်က အုပ်ချုပ်ခဲ့သော ဦးသိန်းစိန်အစိုးရက ပျက်ကွက်ခဲ့သည်။ အတိုက်အခံကို မဘာသာ ဆန့်ကျင်ခဲ့သောကြောင့် တကြောင်း၊ ငြိမ်းချမ်းရေးနှင့် ဘာသာပေါင်းစုံသဟဇာတဖြစ်မှုကို ရရှိစေလိုသောကြောင့် ဘုံတကြောင်း အမျိုးသားဒီမိုကရေစီအဖွဲ့ချုပ်က မာသကို ထိန်းချုပ်ရန် အကောင်းဆုံးကြိုးစားခဲ့ပြီး နောက်ဆုံးတွင် ပိတ်ခိုင်းလိုက်သည်။ သို့ရာတွင် မွတ်စလင်ဆန့်ကျင်ရေးနှင့် ဗုဒ္ဓဘာသာကသာ အသာဆုံးဖြစ်ရမည်ဟူသော

မဘသ၏ အယူအဆ ပျောက်ကွယ်သွားရန် အချိန်လိုဦးမည်ဖြစ်သည်။ ၎င်းကိစ္စနှင့် ပတ်သက်၍ အမျိုးသားဒီမိုကရေစီအဖွဲ့ချုပ်အစိုးရက မည်သို့ကိုင်တွယ်သွား မည်ဆိုသည်ကို စောင့်ကြည့်ရဦးမည်ဖြစ်သည်။ အားလုံးခြုံငုံပြောလျှင် အရင်အစိုးရလက်ထက်တွင် မြင်တွေ့ခဲ့ရသော ဘာသာရေးအကြမ်းဖက် အဓိကရုဏ်းကြီးများကို မပေါ်ပေါက်လာအောင် တားဆီးနိုင်သည်ဟူသော ကောင်းမွန်သောမှတ်တမ်းတစ် ခုတော့ ရထားပြီဖြစ်သည်။ သို့ရာတွင် ရိုဟင်ဂျာကိစ္စနှင့် ၎င်း၏ မြန်မာနိုင်ငံ၏ ဒီမိုကရေစီပြုပြင်ပြောင်းလဲမှုဖြစ်စဉ်အပေါ် ယေဘုယျအားဖြင့် မည်သို့ဆက်လက်အကျိုးသက်ရောက်မှုနှင့် ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များနှင့် မွတ်စလင်များအကြား ဆက်ဆံရေးအပေါ်တွင် အထူးသဖြင့် မည်သို့အကျိုးသက်ရောက်မှုရှိမည်ဆိုသည်တို့က အမျိုးသားဒီမိုကရေစီအဖွဲ့ချုပ် နှင့် ဒေါ်အောင်ဆန်းစုကြည်အတွက် ၎င်းတို့ကို ထိန်းချုပ်နိုင်ရန်အတွက် ဆက်လက်ပြီး ခက်ခဲနေနိုင်သေးသည်။

၆.၂ အကြံပြုချက်များ

မြန်မာအစိုးရအတွက်

- ရဟန်းသံဃာများနှင့် နိုင်ငံရေးအကြားတွင် ပိုမိုတိကျပြတ်သားသော ခွဲခြားထားမှုတစ်ခု ပြုလုပ်သင့်ပြီး ထိထိရောက်ရောက် ကိုင်တွယ်သင့်သည်။
- ၂၀၂၀ ပြည့်နှစ်တွင်ကျင်းပမည့် အထွေထွေရွေးကောက်ပွဲတွင် အမျိုးမျိုးသောအုပ်စုများက ဘာသာရေးကို နိုင်ငံရေးတွင် သုံးလာနိုင်သည့်အတွက် ကြိုတင်ပြင်ဆင်မှုများ ပြုလုပ်သင့်သည်။
- သံဃာထုအတွင်းရှိ နိုင်ငံရေးနွယ်ပြီး သည်းခံမှုမရှိဘဲ ရန်လိုသော အစိတ်အပိုင်းများကို ကိုင်တွယ်ထိန်းချုပ်နိုင်ရန်အတွက် မဟာနနှင့် ဝါစဉ်ကြီးမားသော ရဟန်းတော်များကို ပိုမိုအားပေးကာ အင်အားရှိလာအောင် ထောက်ပံ့မှုများ လုပ်သင့်သည်။
- မည်သည့်ဘာသာကိုးကွယ်သည်ဖြစ်စေ နိုင်ငံသားအားလုံးနှင့် သက်ဆိုင်သည့် နိုင်ငံသားဖြစ်တည်မှုတစ်ခုကို မြှင့်တင်သင့်သည်။
- ဘာသာများအကြားသဟဇာတဖြစ်မှုကို မြှင့်တင်သင့်သည်။
- ရန်လိုသောအယူဝါဒများကို ပိုမိုလျင်မြန်စွာနှင့် ပိုမိုအားကောင်းစွာ ကိုင်တွယ်အရေးယူသင့်သည်။
- ၂၀၂၀ ပြည့်နှစ်တွင်ကျင်းပမည့် အထွေထွေရွေးကောက်ပွဲတွင် ဘာသာရေးလူနည်းစုများမှ ကိုယ်စားလှယ်လောင်းများကိုလည်း ထည့်သွင်းသင့်သည်။

နိုင်ငံတကာအသိုင်းအဝိုင်းအတွက်

- အသွင်ကူးပြောင်းနေသော မြန်မာနိုင်ငံ၏ အနေအထားတွင် ဘာသာရေး၊ နိုင်ငံရေးနှင့် ကြန်အင်လက္ခဏာတို့၏ နက်နက်ရှိုင်းရှိုင်းဆက်နွယ်နေမှုကို အသိအမှတ်ပြုသင့်သည်။
- ရန်လိုသောအဖွဲ့များကို ကိုင်တွယ်ဖြေရှင်းနေသည့် အစိုးရ၏ အခန်းကဏ္ဍကို အသိအမှတ်ပြုပြီး အားပေးသင့်သည်။
- အရပ်ဖက်လူ့အဖွဲ့အစည်းများမှ လုပ်ဆောင်ချက်များကို ဆက်လက်ထောက်ပံ့ပေးသင့်ပြီး ၎င်းတို့မှ အချိန်နှင့် တပြေးညီ တုံ့ပြန်မှုထွက်လာအောင်လည်း အားပေးတိုက်တွန်းသင့်သည်။
- အခြားနိုင်ငံများမှ ဘာသာရေးနှင့် နိုင်ငံရေးတို့နှင့် ပတ်သက်သည့် ကောင်းမွန်သော ပြုမူပုံများနှင့် အတွေ့အကြုံများကိုလည်း ဖြန့်ဝေပေးသင့်သည်။
- ၂၀၂၀ ပြည့်နှစ်တွင်ကျင်းပမည့် အထွေထွေရွေးကောက်ပွဲတွင် အမျိုးမျိုးသောအုပ်စုများက ဘာသာရေးကို နိုင်ငံရေးတွင် သုံးလာနိုင်သည့်အတွက် ကြိုတင်ပြင်ဆင်မှုများ ပြုလုပ်သင့်သည်။

မြန်မာနိုင်ငံရှိ ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်၊ အစိုးရ၏ အခန်းကဏ္ဍနှင့် ဘာသာများအကြားဆက်ဆံရေး

ညီညီကျော်

ဤလေ့လာချက်က မြန်မာနိုင်ငံရှိ ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်နှင့် ဘာသာများအကြားဆက်ဆံရေးကို ဆန်းစစ်ထားသည်။ နိုင်ငံအတွင်းရှိ ဘာသာရေးနှင့် ပတ်သက်သော ဆက်ဆံရေးများအပေါ် အဓိက သက်ရောက်မှုရှိသော အစိုးရ၏ အခန်းကဏ္ဍကို ကြည့်ရှုပြီး ဘာသာအမျိုးမျိုးနှင့်ပတ်သက်သော အစိုးရ၏ မူဝါဒနှင့် လုပ်ဆောင်ချက်ကိုလည်း လေ့လာသည်။

ဤလေ့လာချက်က ဘာသာရေး၊ ဘာသာရေးလွတ်လပ်ခွင့်နှင့် ဘာသာများအကြားဆက်ဆံရေးတို့နှင့် ပတ်သက်သော တည်ဆဲဥပဒေများကို ဆန်းစစ်ပြီး ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေနှင့် အခြားဥပဒေများတွင်ပါဝင်နေသော လူမှုရေး၊ နိုင်ငံရေးနှင့် လူမျိုးရေးနှင့် နွယ်နေသည့် ကဏ္ဍများကိုလည်း ဆွေးနွေးထားသည်။ ၎င်းက ဘာသာရေးတင်းမာမှုများ မြင့်တက်နေမှုနှင့်တကွ နည်းပညာနှင့် အင်တာနက်က ဘာသာများအကြား ဆက်ဆံရေးကို သက်ရောက်စေနိုင်သည်ကိုလည်း ဆွေးနွေးထားသည်။

ညီညီကျော်သည် စင်ကာပူအမျိုးသားတက္ကသိုလ်ရှိ အာရှဥပဒေရေးရာလေ့လာရေးစင်တာမှ ပါရဂူဘွဲ့လွန်သုတေသီတစ်ဦးဖြစ်သည်။

INTERNATIONAL
CENTRE FOR
ETHNIC STUDIES

equitas

Centre international d'éducation aux droits humains
International Centre for Human Rights Education

ISBN 978-955-580-227-7

9 789555 802277

Printed by Horizon Printing (Pvt) Ltd.